ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ergin ÖZCAN

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL HAYATI VE ESERLERİ

DOKTORA TEZİ

Birinci cilt

TEZ YÖNETİCİSİ

Prof.Dr. Şerif AKTAŞ

ERZURUM – 1993

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ergin ÖZCAN

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL
HAYATI VE ESERLERİ

DOKTORA TEZİ

Bu tez..../..../19.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından ... (.....) not takdir edilerek oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Şerif AKTAŞ
(Danışman)

İÇİNDEKİLER

ABSRACT vii
ÖNSÖZ viii

BİRİNCİ BÖLÜM :HAYATI 1
İKİNCİ BÖLÜM :ESER VERDİĞİ YAZI TÜRLERİ 22

I. ŞİİRLERİ 22

I.1. Aşk Şiirleri Devresi 23
I.2. Memleket Şiirleri Devresi 82
I.3. Olgunluk ve Tefekkür Şiirleri Devresi 142

I.3.a. Heyecan ve Sükûn 147
I.3.a.i. Dine Sığınma 147
I.3.a.ii. Aşk ve Tefekkür Şiirleri 155
I.3.a.iii. Tabiata Sığınma 162
I.3.a.iv. Maziye Sığınma 167
I.3.a.v. İnsan Sevgisi 168

I.3.b. Zindan Duvarları 172
I.3.b.i. Mahkumiyet Psikolojisi 172
I.3.b.ii. Kin ve İsyan Duygusu 175
I.3.b.iii. Ümitsizlik ve Istırap 176
I.3.b.iv. Din ve Tefekkür 179
I.3.b.v. Memleket Sevgisi 181
I.3.b.vi. Aşk 183

I.3.c. İsimsiz Kıtalar 184

I.3.c.i. Aşk 184
I.3.c.ii. Ölüm 186

II. ŞİİRLERİN TEMA BAKIMINDAN İNCELENMESİ 187

II.1. Aşk 189
II.2. Gurbet Duygusu 283
II.3. Mazi Özlemi 291
II.4. Anadolu 303
II.5. Ölüm 330
II.6. Tabiat 342
II.7. Istırap Duygusu 372
II.8. Yalnızlık ve Ayrılık Duygusu 384
II.9. Kahramanlık ve Yurt Sevgisi 388

III. ŞİİRLERİN DIŞ YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ 399

III.1. Vezin 399
III.2. Nazım Şekilleri 416

IV. ŞİİRLERİN ZAMAN VE MEKAN BAKIMINDAN İNCELENMESİ . 430

IV.1. Zaman 430
IV.2. Mekan 438

V. MİZAHİ ŞİİRLER 447

VI. ŞİİRLERİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ 498

VII. ROMAN (Yıldız Yağmuru) 517

VII.1. Romanın Tanıtımı 517
VII.2. Romanın Tertibi 518
VII.3. Romanın Özeti 521
VII.4. Tema 525
VII.5. Anlatıcı ve Bakış Açısı 526
VII.6. Olay Örgüsü 534
VII.7. Zaman 542
VII.8. Mekân 545
VII.9. Şahıs Kadrosu 556

VIII. TİYATRO TÜRÜNDEKİ ESERLERİ 567

VIII.1. Akın 572

VIII.1.a. Eserin Tanıtımı 572
VIII.1.b. Eserin Tertibi 577
VIII.1.c. Eserin Özeti 579
VIII.1.d. Tema 581
VIII.1.e. Anlatıcı ve Bakış Açısı 581
VIII.1.f. Olay Örgüsü 584
VIII.1.g. Zaman 587
VIII.1.h. Mekân 588
VIII.1.ı. Şahıs Kadrosu 588

VIII.2. Özyurt 593

VIII.2.a. Eserin Tanıtımı 593
VIII.2.b. Eserin Tertibi 593
VIII.2.c. Eserin Özeti 595
VIII.2.d. Tema 598

VIII.2.e. Anlatıcı ve Bakış Açısı 600
VIII.2.f. Olay Örgüsü 604
VIII.2.g. Zaman 608
VIII.2.h. Mekân 609
VIII.2.ı. Şahıs Kadrosu 610

VIII.3. Kahraman 615

VIII.3.a. Eserin Tanıtımı 615
VIII.3.b. Eserin Tertibi 616
VIII.3.c. Eserin Özeti 618
VIII.3.d. Tema 621
VIII.3.e. Anlatıcı ve Bakış Açısı 622
VIII.3.f. Olay Örgüsü 624
VIII.3.g. Zaman 629
VIII.3.h. Mekân 630
VIII.3.ı. Şahıs Kadrosu 631

VIII.4. Canavar 634

VIII.4.a. Eserin Tanıtımı 634
VIII.4.b. Eserin Tertibi 635
VIII.4.c. Eserin Özeti 637
VIII.4.d. Tema 639
VIII.4.e. Anlatıcı ve Bakış Açısı 641
VIII.4.f. Olay Örgüsü 642
VIII.4.g. Zaman 646
VIII.4.h. Mekân 648
VIII.4.ı. Şahıs Kadrosu 649

VIII.5. Yayla Kartalı 652

VIII.5.a. Eserin Tanıtımı 652
VIII.5.b. Eserin Tertibi 653
VIII.5.c. Eserin Özeti 654
VIII.5.d. Tema 657
VIII.5.e. Anlatıcı ve Bakış Açısı 658
VIII.5.f. Olay Örgüsü 661
VIII.5.g. Zaman 663
VIII.5.h. Mekân 664
VIII.5.ı. Şahıs Kadrosu 665

VIII.6. Ateş 667

VIII.6.a. Eserin Tanıtımı 667
VIII.6.b. Eserin Tertibi 668
VIII.6.c. Eserin Özeti 670
VIII.6.d. Tema 671
VIII.6.e. Anlatıcı ve Bakış Açısı 671
VIII.6.f. Olay Örgüsü 674
VIII.6.g. Zaman 676
VIII.6.h. Mekân 676
VIII.6.ı. Şahıs Kadrosu 677

VIII.7. İlk Göz Ağrısı 680

VIII.7.a. Eserin Tertibi 680
VIII.7.b. Eserin Özeti 681

VIII.8. Dev Aynası 684

VIII.9. Bir Demette Beş Çiçek 685

IX. MATBUAT HAYATI,SANAT VE EDEBİYATLA İLGİLİ YAZILARI 686

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SONUÇ 729
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BİBLİYOGRAFYA 744

1. Faruk Nafiz'in Eserleri 744
1.a. Şiir 744
1.b. Tiyatro 744
1.c. Roman 746
1.d. Biyografi 746
1.e. Makale, Sohbet, Fıkra 746

2. İstifâde Edilen Kaynaklar 749
2.a. Kitaplar 749
2.b. Makale, Mülakat, vd. 753

BEŞİNCİ BÖLÜM: BELGELER 758

ABSTRACT

Ph.D.Thesis

FARUK NAFİZ; HİS LİFE AND WORKS

Ergin ÖZCAN

This study called "Faruk Nafiz; His life and works" aimed at making known Faruk Nafiz in detail who started Country Literature with his such poems as Han Duvarlari, Coban Cesmesi, Bizim Memleket.

We tried to take into account his poetry, novel, drama and literary writings separately in our study including ten different parts. The poetry of Faruk Nafiz whose aim was to reach poetry by way of love, and language characteristics to the language of people was studied in three different periods reflecting internal and external structure. While studying his poetry, the general literary characteristics of the age and age–personality–work relationship was also taken as a of research. We made known the literary personalities, with their effects on his poetry.

We also studied his novel, Yildiz Yagmuru and twelve dramatic works with their setting, plot, time, place, characters and mentioned about their reflections on literature. We focused on his ironical magazines publishing them.

Trying to focus on the magazines publishing the poetical and other works of Faruk Nafiz who had an approximately 60 years of literary life, we tried to find his articles, interviews, anecdotes edified in the above mentioned magazines and also tried to gibe detailed information about some of his writings.

ÖNSÖZ

Faruk Nafiz Çamlıbel; Hayatı ve Eserleri ismini verdiğimiz bu araştırmada, Faruk Nafiz'in sanatçı kişiliğini bütün yönleriyle tanıtmayı, eserlerini bir bütünlük içinde vermeyi amaçladık.

Çalışmamıza başlamadan önce yaptığımız ön araştırmada, Faruk Nafiz'le ilgili bilimsel çalışmaların yok denecek kadar az olduğunu; hakkında yazılmış yazılardan büyük bir kısmının ise, sanatçı kişiliğini belirtmekten çok, övme amacıyla yazılmış yazılar olduklarını gördük. Bu yazılardan çalışmamız sırasında en çok faydalandıklarımız, Faruk Nafiz'le değişik tarihlerde yapılmış mülakatlar oldu.

Araştırmamızla ilgili ön bibliyografyayı tesbit ettikten sonra çalışmamıza Ankara Milli Kütüphane, DTCF kütüphanesi ve Yüksek Öğretim Kurumu Dökümantasyon Servisi'nde başladık. Fevziye Abdullah Tansel'in Faruk Nafiz'in ilk şiirleri üzerine yapmış olduğu araştırmadan hareketle, yazarımızın sanat âlemine adımını attığı yıllardaki edebî ortamı tanımaya çalıştık. İlk şiirlerinin yayınlandığı *Çocuk Dünyası, Servet-i Fünûn* mecmualarıyla *Peyam* gazetesinin edebî ilâvelerini inceleyerek yayınlanmış ilk şiirlerini tesbit ettik. Söz konusu kütüphanelerdeki araştırmalarımız sonucunda Faruk Nafiz'in elimizde bulunmayan tüm eserlerini fotokopi çektirmek suretiyle temin ettik. Başta *Hayat mecmuası olmak üzere Ümit, Şâir, Yarın, Edebiyat-ı Umumiye, Güneş, Nedim, Salon, Yedigün* mecmualarını tarıyarak; Faruk Nafiz'in bu mecmualarda yayınlanmış şiir ve yazılarını temin ettik.

Faruk Nafiz'e ait eserleri, hakkında yazılmış kitap ve yazıları okuduktan sonra çalışmamızı beş bölüme ayırdık. Birinci bölümde eser-sanatkâr ilişkisinden hareket ederek, Faruk Nafiz'in hayatını ve kültürünü hazırlayan kaynakları vermeye çalıştık. Özel hayatı ile ilgili hususlarda bilinenlerden farklı şeyler getirdiğimiz iddiasında

değiliz. Hatta bu konuda eksiklerimizin olduğu kanaatindeyiz. Faruk Nafiz'in Kızı Yeliz Belgin (Okay) Hanım'dan randevu almamıza rağmen bu isteğimizi gerçekleştiremedik.

Faruk Nafiz'in 1946 yılından 29 Mayıs 1960 tarihine kadar süren siyasî hayatıyla ilgili olarak, TBMM kütüphanesinde yaptığımız araştırma sonucu Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi üzerinde yapmış olduğu iki konuşma metni ile Meclis albümünden temin ettiğimiz milletvekili kimlik bilgisini "*Belgeler*" kısmına ilave ettik.

Araştırmamızın ikinci bölümünde eser verdiği yazı türleri üzerinde durduk. Dokuz alt bölümden oluşan ve tez metninin ağırlığını teşkil eden bu bölümde şiirleri, tiyatro türündeki eserleri, romanı ve sanat/edebiyatla ilgili yazıları üzerinde durduk. Kitap halinde yayınlanmış şiirleriyle muhtelif mecmualarda yayınlanmış şiirlerini dış ve iç yapı bakımından gösterdikleri özellikleri dikkate alarak: "*Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati Tesirindeki Aşk Şiirleri Devresi, Memleket Şiirleri Devresi, Olgunluk ve Tefekkür Şiirleri Devresi*" olmak üzere üç kategoriye ayırarak inceledik. Bu tasnifimizde Faruk Nafiz'in en kötü günlerinde bile yanında olan yakın dostu Nihat Sami Banarlı'nın tasnifini esas alarak onun kadirşinas dostluğuna duyduğumuz saygıyı ifâde etmek istedik. Şiirlerini incelerken o döneme ait siyasî ve edebî ortamı ana hatlarıyla vermeye çalıştık. Bu şekilde, devir-şahsiyet-eser arasındaki münasebeti ortaya koymak istedik. şiirlerinden sık sık seçmeler yapmış olmasını dikkate alarak; incelemeye tabi tuttuğumuz şiirleri ilk yayınlandıkları mecmua veya kitaptaki orijinal şekilleriyle vermeyi, daha sonraki yıllarda şiirleri üzerinde yapmış olduğu değişiklikleri belirtmeyi düşündük. Ancak düşündüğümüz bu yöntemi, çalışmamızın sınırlarını çok genişleteceği endişesiyle, uygulayamadık. Şiirlerinin incelenmesinde sanatını etkileyen edebî şahsiyetleri, tesirleriyle birlikte, belirtmeye çalıştık.

Şiirlerinin tema bakımından göstermiş olduğu çeşitliliğe bağlı kalarak yer verdiği temaları, muhtelif şiirlerinden seçtiğimiz örneklerle açıklamaya çalıştık. Faruk Nafiz'in aynı temaya birçok şiirinde yer vermesi sebebiyle çalışmamızda zaman

zaman benzer mevzuları ayrı ayrı başlıklar altında anlatarak tekrarlara düşmek durumunda kaldık.

Faruk Nafiz'in üçü adapte olmak üzere oniki piyesi ile tek romanı olan *Yıldız Yağmuru*'nu yayınlanış tarihlerine uygun olarak olay örgüsü, anlatıcı–bakış açısı, tema, zaman, mekân ve şahıs kadrosu bakımından inceledik. Söz konusu eserlerin incelenmesinde Şerif Aktaş'ın *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* isimli eserinden yöntem olarak; Mehmet Tekin'in *Roman Sanatı ve Romanın Unsurları* isimli eseriyle Berna Moran'ın *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* isimli eserlerinden teorik olarak faydalandık.

Faruk Nafiz'in büyük bir yekun tutan ve mecmualar arasında unutulmuş mizahî şiirlerini tesbit ederek incelememize dahil ettik. Sanat hayatı boyunca muhtelif mecmua ve gazetelerde yayınlanmış makale, fıkra, sohbet türündeki yazılarından önemli bulduklarımızı tanıttık. Sonuç bölümünde, araştırmamızda muhtelif başlıklar altında anlattıklarımızın genel bir değerlendirmesini yaparak özetledik. Faruk Nafiz'e ait eserler de dahil olmak üzere, araştırmamız sırasında faydalandığımız kaynak kitapları ve yazıları "*Bibliyografya*" bölümünde tasnif ederek verdik.

Çalışmamız sırasında kıymetli zamanlarını ayırarak yol gösteren, çalışmamızı yöneten danışman hocam Prof.Dr. Şerif Aktaş'a şükranlarımı sunmayı zevkli bir görev kabul etmekteyim. Müdürlüğü sırasında teşvikleri ile beni yüreklendiren ve her türlü kolaylığı gösteren değerli insan Prof.Dr. Selahattin Salman'a, tezin yazma külfetini üstlenen dostum Dr. Osman Gündüz'e, Milli Kütüphane ve Seyfettin Özege kütüphanesinin değerli elemanlarına teşekkür ederim.

Haziran–1993

Erzurum

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI

18 Mayıs 1898 Cuma günü İstanbul'da doğdu. Babası, Hazine–i Hassa sermüfettişi Süleyman Nazif Bey, annesi ise tüccarlardan İbrahim Necati Bey'in kızı Fatma Ruhiye Hanım'dır. Baba tarafından dedesi, Maliye Şûrası azalarından Moralı Molla Muradzâde Rif'at Efendi, anne tarafından dedesi ise Halıcılar Dergâhı şeyhi Hacı Feyzullah–ı Nakşibendi'dir.

Faruk Nafiz, ilk öğrenimini Bakırköy Rüştiyesi'nde, orta öğrenimini ise Hadîka–i Meşveret İdadisi'nde tamamlamıştır. İdâdi son sınıfta, daha sonraki yıllarda "*Hecenin Beş Şairi*" diye adlandırılan grupta kendisiyle birlikte yer alacak olan Yusuf Ziya (Ortaç) ile birlikte okur.

İdâdiyi bitirdikten sonra Tıp Fakültesine kayıt yaptıran Faruk Nafiz, bu okuldaki öğrenimine dördüncü sınıfa kadar devam eder. Ancak, daha idâdide okurken filizlenmeye başlayan sanat aşkı, tıp fakültesindeki öğrencilik yıllarında vazgeçilmez bir tutku haline gelir. Sanat hayatının ilk ürünlerini tıp fakültesindeki öğrencilik yıllarında vermeye başlar.

Faruk Nafiz, şiir yazmaya başlayışı ile ilgili olarak, kendisiyle yapılan bir konuşmada şu açıklamalarda bulunur:

> *"Şiirle uğraşmaya küçük yaşta başladım. Hürriyet senelerinde birdenbire ortalığa yayılan mecmua ve risaleler bende bir mütalaa sevdası uyandırmıştı. Ondan sonra okuduğumuz eserler, gitgide bu alakayı edebiyat üzerine teksif etti. Günün meşhur simalarından başlayarak adım adım maziye doğru yürüdüm. Edebiyata başlamış bir çocuk kadar marazî bir hassasiyet taşıyan kim vardır?*
>
> *Onu her şey, her hadise müteessir eder. Ben de o yaşta bütün teessür hislerimi harcamaya koyuldum. Oynayacak yaşta düşünen, okuyacak yaşta yazan bir çocuk... Herhalde sevimsiz bir mahluk değil mi?"*[1]

---

[1]. Fikret Adil, "*Faruk Nafiz'le Bir Konuşma*"; Cumhuriyet, 20 Ekim 1928, N. 1599

Tıp fakültesi dördüncü sınıfta okurken, öğrenimini yarıda bırakarak sanat âlemine atılan Faruk Nafiz, umumi harbin sosyal ve ekonomik hayatta yol açtığı buhranlar içinde, sanat aşkıyla yanan diğer gençler gibi, kendine bir yol bulmaya çalışır.

Şiire olan merakı yüzünden parlak bir geleceği terk eden Faruk Nafiz, aruzla yazdığı ilk şiirlerinde, bazan devrinin diğer sanatçıları gibi sanat endişesine kapılır; eski şiirin sanat zevkine sığınarak aşk konusunu gönüllere nakşetme hülyâsına düşer.

Henüz çocuk denebilecek bir yaşta sanat âlemine atılan Faruk Nafiz'in ilk şiiri, "*Peyâm*" gazetesinin edebî ilavesinde yayımlanan "*Eserlerimin Ruhu*"dur. Sanat aşkı yanında, geçim endişesi yüzünden tıp fakültesini terk eden Faruk Nafiz'in ilk şiirine aldığı ücret, altın para ile birbuçuk liradır. Daha sonraki yıllarda, Yeni Mecmua'da şiirlerini yayınlamaya başlayınca, bu ücret üç liraya yükselir.[2] Onbeş yaşında iken yazdığı "*Eserlerimin Rûhu*" şiirini, yine Peyâm'da yayınlanan "*Temaşa-yı Zulmet*", "*Muhabere ve Muhavere*", "*Aşiyân-ı Harab*" şiirleri takip eder.

Peyâm'da yayınlanan bu şiirlerden sonra yazılmış olmasına rağmen, Faruk Nafiz'in sanat âleminde ismini duyurmasını sağlayan şiiri, 1914'de "*Çocuk Dünyası*"nda yayımlanan ve ilkokuma kitaplarına da alınan "*Saat*" şiiridir. Çoçuklar için yazılan ve çalışma alışkanlığı kazanmayı öğütleyen bu şiirle kendini sanat âlemine tanıtan Faruk Nafiz'den, ilk defa takdirkâr ifadelerle bahseden, eski *Vakit* ve *Kurun* gazetesi sahiplerinden Hakkı Tarık (Us) olmuştur.[3] Faruk Nafiz'e asıl şöhret sağlayan şiiri "*Şarkın Sultanları*"dır. 1918 yılında Celâl Nuri'nin sahibi olduğu *Edebiyât-ı Umûmiye* mecmuasında yayınlanan bu şiir üzerine, Şair-i Azam Abdülhak Hamid'den başkasına kolay kolay iltifat etmeyen Süleyman Nazif: "*Irkımın*

---

[2]. Oğuz Özdeş; "*Bizim Caddeden Portreler*", Hafta der. 5. May. 1950

[3]. Nihat Sami Banarlı; Faruk Nafiz, Hayatı, Sanatı, Şiirleri; İst. 1937

en büyük şairlerinden birini bu gençte selâmlıyorum" [4] diyerek, takdirlerini belirtir. Ayrıca Yahya Kemal Beyatlı, Faruk Nafiz'in şiirleri için:

Bir lübbüdür cihânda elezz-i lezâizin
Her mısraı güzîdesi Faruk Nafiz'in[5]

beyti ile takdir hislerini ifade eder.

Faruk Nafiz'in ilk şiirlerinde, Servet-i Fünûn şairlerinin marazî hassasiyetlerine uygun söyleyiş yanında, Ahmet Haşim'i ve özellikle de Yahya Kemal'i hatırlatan bir hava dikkati çeker. Faruk Nafiz'deki bu ferdî temalı şiir anlayışı, Ziya Gökalp'i tanıdıktan sonra şekil ve öz bakımından değişmeye başlar.

Türk milleti için acı bir elem dolu günleri de beraberinde getiren Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Mehmed Akif'in öncülüğünde bir kurtuluş yolu olarak görülen "*İttihad-ı İslâm*" ideali gerçekleşme imkânı bulamayınca, 1911'de *Genç Kalemler* dergisinin yayınlanmasıyla hayatiyet kazanan "*Türkçülük*" cereyanı, bilhassa Ziya Gökalp'in fikrî katkılarıyla edebiyat âleminde ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Millî konulara, millî vezne ve millî lisana yönelmeyi amaçlayan bu hareketi, "*Yeni Mecmua*" ile "*Büyük Mecmua*"nın yayınlanmaları daha da hızlandırır. Özellikle, "*Yeni Mecmua*"nın, millî lisan, millî vezin ve millî mevzularla yazılmış eserleri sadece yayınlayabileceği şartını koymuş olması, millî birliğe susamış kalemlerin bu mecmua etrafında toplanmalarına sebep olmuştur.

Şiire aruzla başlayan ve ilk şöhretlerini bu vezinle yazdıkları şiirlerle sağlayan Orhan Seyfi, Enis Behiç, Halit Fahri, Yusuf Ziya gibi gençlerin, millî mevzuları millî vezinle yazma hareketine katılmaları, Ziya Gökalp'in başlattığı hareketin gittikçe genişlemesine sebep olmuştur. Türkçenin aruz veznine uyma imkânlarının gittikçe daraldığı bir zamanda, aruzu terk ederek hece veznine geçen bu genç şairlere, kısa bir süre sonra Faruk Nafiz de katılır. Ziya Gökalp'in fikrî

---

[4]. a.g.e.

[5]. "*Beyitler*", Eski Şiirin Rüzgârıyla, İst.1985, 4.bs.s.139

telkinleriyle aruzdan heceye geçen bu beş genç şaire, "*Beş Hececiler*" ismi bu yıllarda verilir. Nihat Sami Banarlı, bu beş gence "*Beş Hececiler*" isminin verilmiş olmasını "indi" bularak, bu yakıştırmanın hiç bir ilmî değerinin bulunmadığını söyler.

> *"...Türk şairleri, hiç bir ilmî kıymeti olmayan bazı tasniflerde gösterildiği gibi sadece "Beş Hececiler"den ibaret değildir. Esasen bu böyle olsaydı, şiirde ancak bir tanesi hhakkıyla muvaffak olan bu beş imzanın Türkiye'de bir hece vezni cereyanı yapabilmesi elbette mümkün değildi."*[6]

Aruzdan heceye geçen ve bu vezinle yazdığı şiirleriyle kısa zamanda ismini duyuran Faruk Nafiz'in, bu yıllarda içinde bulunduğu sanat çevresinde yer alan isimlerden biri de, daha sonraki yıllarda sanat çizgileri farklı istikametlerde gelişecek olan Nazım Hikmet'tir. Ziya Gökalp'in, Türkçe'yi güzelleştiren şairler arasında saydığı Nazım Hikmet, Celâl Sahir tarafından çıkarılan "*Kitaplar*"da yayınlanan "*Biz ve Deniz*" isimli şiiri Faruk Nafiz'e ithâf etmiştir.

Biz ve Deniz

–Büyük Kardeşim Faruk Nafiz'e–

Ademi hatırlatan ufuklarınla, deniz,
Azap çeken şu hasta göğsümüze dol, boşal!
Son seste benzimizi solduran gölgeyi al,
Biz ölürken gülmeyi isteyen kalplerdeniz.

Deniz ne hülyâlıdır sonsuz derinliklerin;
Durulmuş sularının koynunda uyut bizi
Aslında dalgaların en son nefesimizi,
Fânilerin gezdiği yorgun sahillere in.

---

[6]. Nihat Sami Banarlı; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi; İst. 1971.

İn, de ki: Sevenlerin alnını ölüm eğmez;
Atılın dalgalara, beklerken sizi adem
Parlatmasın gözleri ölürken bir damla nem,
Elli yıllık ömrünüz hicrana bile değmez![7]

Faruk Nafiz, 1917 yılında Hakkı Tahsin, Fahri Celâl ve Yusuf Ziya ile birlikte Servet–i Fünûn dergisinin yönetimini üstlenir. Ahmet İhsan Bey, derginin yönetimini üstlenen bu gençler için, idarehane kısmında ikiye bölünmüş küçük bir oda verir. Bu üç gence daha sonra Selami İzzet, Yahya Saim ve Hasan Zeki isimli genç şairler de katılır. Bu topluluk tarafından hazırlanan ilk sayıda, Faruk Nafiz'in "*Sa'dâbâd*" isimli şiiri yayınlanır.[8]

Elinin sıkı oluşu ile tanınan Ahmet İhsan Bey'in yönetiminde, düşündükleri gibi bir mecmua çıkaramıyacaklarını anlayan gençlerin, birer ikişer dergiden ayrılmaları üzerine, Faruk Nafiz de, Nedim dergisinin yazı kadrosuna katılır. *Nedim*'de, Halit Fahri ile birlikte çalışan Faruk Nafiz, "*Batan Güneş*" isimli şiiri onunla birlikte yazar. Nedim mecmuasında geçen bu yılları, Halit Fahri şöyle anlatıyor:

> *"Mütarekenin acı dolu günlerinde Nedim'de çalışırken, ogün millî felâketimizi karşılıklı birer mısra ile dile getirmekteyiz. Bir mısra ben söylüyorum; bir mısra Faruk söylüyor ben tamamlıyorum. Aruzla yazılan "Batan Güneş" şiiri böyle yazılmıştır."*[9]

Batan Güneş

Yine bir can çekişen mecrûhu

---

[7]. Hilmi Yücebaş; Bütün Cepheleriyle Faruk Nafiz Çamlıbel; İst. 1974, s.16

[8]. Yusuf Ziya Ortaç; Bizim Yokuş; İst. 1966

[9]. Halit Fahri Ozansoy; Edebiyatçılar Çevremde; İst. 1970

Andırırken bu gurûb enginde,
İşte binlerce şehidin rûhu
Çöküyor dağlara kan renginde

Son kızıllık vuruyor kubbelere,
Gölgeler kapladı vîrân sarayı
Düşüyor belde kederden kedere
Yaslı gördükçe güzel Marmara'yı

Nerde binlerce diyâr üstünde
Bin zaferden artan şânın?
Sustu en sonra, yazık, bir günde,
Altı yüz yıl duyulan destânın!

Ulu hükümdarlarının lahdi yine
Tutuyorken bu gurûbun yasını,
Dile mumlar yakarak türbesine
Yeniden bir güneşin doğmasını

Ağla Türk, ağla, ezân sesleri var;
İhtiyar alnını topraklara sür!
Karalar giydi kadınlar, kızlar:
Koca bir saltanatın son günüdür!

1920 yıllarında, Celâl Sahir, "*Şairler Derneği*" adıyla, *Genç Kalemler*'in başlattığı "*Yeni Lisan*" ve "*Milliyetçilik*" hareketini daha ileri götürmeyi amaçlayan bir dernek kurar. Aralarında Yusuf Ziya, Valâ Nurettin, Orhan Seyfi, Fahri Celâl ve Faruk Nafiz'in de bulunduğu şairler, onar lira vermek suretiyle bu şirkete ortak

olurlar. Konusunu Anadolu'dan veya "*Turan*" idealinden alan şiir, nesir ve tiyatro kitaplarını her ayın ilk günlerinde "*Birinci Kitap, İkinci Kitap..*" şeklinde sekiz kitap halinde yayınlarlar. Bu konudaki çalışmaları sekizinci kitaba kadar devam eder.[10]

Faruk Nafiz, 1922'de, Millî Mücadele'nin bütün şiddetiyle devam ettiği günlerde, *İleri* gazetesinin temsilcisi olarak, Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya ile birlikte Ankara'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılırlar. Millî hududa geldikleri zaman, Ankara'ya girmek için izin isterler. Bu üç genç şairin Ankara'ya girmelerine izin verilmeden önce, Celâl Nuri, Hamdullah Suphi ve Yunus Nadi'den bilgi istenir. Yapılan soruşturma sonucunda üç gençten yalnız Faruk Nafiz'in Ankara'ya girmesine izin verilir. Yirmi dört yaşına kadar İstanbul dışına adımını atmamış olan Faruk Nafiz, her şeyi ile kendisine yabancı olan bu muhitte, Sadri Ethem, Muallim Mithat, Münir Müeyyed, Hidayet Rael, Osmanzâde Hamdi Bey, Mazhar Müfid gibi hepsi bekâr olan gençlerin bir araya gelmeleriyle teşekkül etmiş olan "*Bekârlar Tekkesi*"nin üyeleri arasına katılır. *Bekârlar Tekkesi*'ne kabulü dolayısıyla yapılan törende, "*Çankaya*" şiirini okur. Bu şiir dolayısıyla Atatürk'ün iltifatlarına mazhar olur.[11]

Millî Mücadele'nin acı ve elem dolu günlerinde, memleketi daha yakından görüp, tanıma arzusu ruhunu saran Faruk Nafiz, bu arzusunun sonucu olarak 1922 yılında kendi isteği ile Kayseri Lisesi edebiyat öğretmenliğine tayin edilir. Kayseri'ye giderken, Ulukışla üzerinden yaptığı üç günlük yaylı araba yolculuğu sırasında; çıplak dağları, bitip tükenmek bilmeyen yolları ve çileli insanları ile yıllardır Türk aydınının yabancı kaldığı Anadolu coğrafyası ve insanı ile tanışır. Bu üç günlük seyahatinin intibalarını "*Han Duvarları*" isimli eseri ile şiirleştirir.

Faruk Nafiz'in Kayseri Lisesi'ndeki öğretmenliği 1924 yılına kadar devam eder. Kayseri'deki öğretmenliği sırasında, Türk aydınının asırlardır, kendisinin ise yıllardır tanımak zahmetine katlanmadıkları Anadolu coğrafyasını ve bu coğrafyanın

---

[10]. Yusuf Ziya Ortaç; Bizim Yokuş; İst. 1966

[11]. Lütfi Arif Kember; Son Posta; 7. Eylül 1954

her şeyiyle vatan kokan vefakâr insanlarını tanıma imkânı bulur.

Faruk Nafiz, Kayseri'de geçen öğretmenlik yıllarına ait bir hatırasını, *Filiz* dergisi'nde yayınlanan bir konuşmasında şöyle anlatıyor:

> *"Yıllarca evvel Kayseri'yi bir karakış gününde tanımıştım. Günler geçiyor fakat karakış bir türlü geçmek bilmiyordu. O karlı, rüzgârlı günlerin soğukluğunu, gece sohbetlerinin sıcaklığı ile ılımlı bir hale getirmeye bakıyordum. Yine böyle bir günün gecesinde yerli dostlara sordum:*
>
> *–Kışınızı gördük, acaba yaz mevsiminiz nicedir?*
>
> *Her zaman hatırlarım: Aralarında ciddi konuları bile latifeye çeviren maarifçi bir Sıtkı Bey vardı; bu sualimden, doğup büyüdüğü şehrin havasına ait bir şikayet sezmiş olacak ki, pek sudan cevap vermek istemedi:*
>
> *–Yaz gelinceye kadar, arada bir koca bahar var. Hele bir ibibik kuşları ötsün, hele bir bellim bebeler açsın ondan sonra...*
>
> *Ondan sonrasını dinleyemedim. Herhalde klasik bir bahar manzarası çiziyordu. Fakat benim aklım ibibik kuşu ile bellim bebeye takılmıştı. İkisinin ismine birden yabancı olmak ağırıma gittiği için, ibibiği biliyormuş gibi, yalnız bellim bebeği sormakla yetindim. Tarif etti, anladım: Papatya demekmiş. Doğrusu, bellim bebe, masum kır çiçeğine papatya kadar uyan bir isim. Ancak ibibik kuşunu, Zümrüt ü Anka gibi, lügatlerde, tabiat bilgisi kitaplarında bile arayıp bulmak kabil olmadı.*
>
> *Ne gariptir ki, kırk yıl önce ismini Kayseri'de Bekir Sıtkı'dan tatmak nasip oldu:*
>
> *Karagözlüm efkârlanma gül gayrı*
> *İbibikler öter ötmez ordayım.."*[12]

Faruk Nafiz'in bu hatırasında da görüleceği üzere, şairimiz, aynı kültüre sahip bulunduğu insanlar arasında, Türk aydınının bu insanlardan ne kadar uzak kaldığını görme imkânını buluyor; bu farklılığın acısını, ezikliğini yüreğinde hissediyor. Maarifçi Sıtkı Bey'in şahsında, Türk insanının vakur halini, memleketine şikâyet kabilinden de olsa herhangi bir söz söyletmeme konusundaki duyarlılığını yakından

---

[12]. Abdullah Şatoğlu; Milli Kültür, N.90; Kasım 1991

görme, tanıma imkânını buluyor.

Faruk Nafiz, Kayseri'deki öğretmenlik yıllarında görev yaptığı Kayseri Lisesi için aşağıdaki marşın sözlerini yazar:

Kayseri Lisesi'nin nura koşan gençleri
Güzel Anadolu'ya güneşler taşıyacak

Bu mefkûre oldukça azmimizin rehberi
Cehâlet boğulacak, ilm ü fen yaşayacak!
Güçlüyüz, kuvvetliyiz, imanlıyız hepimiz
Yaşasın genç Türkiye, yaşasın mektebimiz!

Türk milletinin millî birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç hissettiği günlerde, genç bir öğretmen olan Faruk Nafiz'in gençlere mefkûre aşılayan bu sözleri oldukça anlamlıdır. Yıllarca ihmal edilmiş olan güzel Anadolumuzun karanlık ufuklarının ilim ve irfanla nurlanacağına gönülden inanan Faruk Nafiz, gençlere Anadolu'yu hedef göstererek, idealist bir öğretmen olarak kendine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmıştır.

Kayseri'nin en güzel yerlerinden biri olan ve efsâneye göre, Aşık Kerem'in sevgilisi Aslı uğruna otuz iki dişinin çekilmesine razı olduğu Talas'la ilgili intibalarını, "*Talas Bağlarında Batı*" isimli şiirinde şu mısralarla dile getirir:

Daha gün batmadan üstünde beyaz Erciyes'in,
Bürünür tarlaların, bahçelerin rengi yasa
Karlı bir burcu geçen nûru donarken güneşin
Atlılar kafile halinde dönerler Talas'a

Kuşlar üstünden geçer gurbete düşmüş kuşlar

Yaşlı bir göz gibi sahraya bakan penceremin
Bu dağın gülleri derdim ki, neden solmuşlar?
Beddua ettiği yermiş meğer Aşık Kerem'in.[13] (1923)

"*Kayseri Vasfında*" isimli gazelinde ise, Talas ve Hisarcık'la ilgili intibalarını şu şekilde ifade eder:

Daima gönlümde sâkindir bahâr-ı Kayseri
Bil ki şâyân-ı temâşadır diyar-ı Kayseri
Cennet-âsâdır Talas yahut Hisarcık
Olsa şehrin ismi lâyık lâlezâr-ı Kayseri[14]

Kayseri'de iki yıl görev yapan Faruk Nafiz, 1924 yılında Ankara Erkek Muallim Mektebi'ne tayin olunur. 1925 yılında Ankara Kız Lisesi'nde, daha sonra ise Ankara Erkek Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak görev yapar. Faruk Nafiz'in Ankara'daki öğretmenlik yıllarını, o yıllarda lisede öğrencisi olan Ahmet Muhip Dranas şöyle anlatıyor:

"*Öğretmen olarak Faruk Nafiz'den öte, o zamanlar Ankara'da bir şâir Faruk Nafiz vardı. bir ünün son yükselişlerinde yakışıklı endâmı; tavırları güzel, mitolojinin Apollosu gibi siluetiyle bütün bir kenti dolduran genç kızların aşklarıyla birlikte şiiri kendinde odaklaştıran acaip bir yarı tanrısal kişi... İlk gençlik yıllarımızda bizler ona hayranlık ve imreni ile şiirler yazmak, onun gibi bir şâir olmak hevesine kapılırdık. O zamanlar okullarda kız olsun, erkek olsun bütün öğrenciler birbirleriyle şiir yazma yarışına girmişlerdi. Ve bu, kızların ona âşık, erkeklerin de hayran olmalarındandı.*"[15]

---

[13]. Heyecân ve Sükûn, s.32

[14]. Abdullah Şatoğlu; Milli Kültür, N.90; Kasım 1991

[15]. Beyza Şimşek; "A. Muhip Dranas Hocası Çamlıbel'i Anlatıyor"; Devir, 3 Aralık 1973

Faruk Nafiz, Ankara'daki öğretmenlik yıllarında, bir şirketin daire şefliğini de üstlenir. Şirketin feshedilmesi üzerine "*Hayat*" mecmuasının neşriyât müdürlüğü görevine getirilir. Şiirlerinin büyük bir kısmını Hayat mecmuasında neşreden Faruk Nafiz, bu mecmuanın dışında *Türk Yurdu* dergisi ile *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde şiir ve makaleler yazar. Bu yıllarda yazdığı şiirlerinde, yeni kurulmakta olan Türk devletinin dinamizmine uygun söyleyiş tarzı dikkati çeker. Servet-i Fünûn'un marazî hassasiyetini yansıtan şiirlerin yerini, "*Çoban Çeşmesi*", "*Memleket Türküleri*", "*San'at*".. gibi memleket gerçeklerini aksettiren, yıllarca ihmâl edilmiş Anadolu insanının perişan durumunu ortaya koyan şiirler almıştır.

Ankara'nın dinamik atmosferi içinde, yeni Türk devletinin hedeflenen amaçlara ulaşması için kalemiyle hizmet veren Faruk Nafiz'in sanatçı ruhu, İstanbul gibi zengin bir sanat merkezinden uzak olmanın üzüntüsünü de zaman zaman duymuştur. Faruk Nafiz, bu konudaki düşüncelerini, aynı yıllarda Varşova'da bulunan Yahya Kemal'e yazdığı 29 Ağustos 1926 tarihli mektubunda şöyle açıklıyor:

> *"Bence, Ankara'daki sefâleti çekmek için ya mebus, ya bir meclis idare azası olmak ihtirasını taşımak lazımdır. Halbuki bende ne böyle bir hayâl, ne de buna ihtimal var. Binaenaleyh en iyisi İstanbul'a tevcih-i seferdir mütalaasındayım.*
>
> *Varşova'nın düzlüğünden, denizsizliğinden bahsediyorsunuz. Ya ben Ankara'nın çarpıklığından, susuzluğundan nasıl bahsedeyim? Her taraftaki imâr ve inşâ faaliyetini gördükçe sizin meşhur nükteniz aklıma geliyor; bahar nasıl oldu, yaz nasıl geçti, sonbahar, kış nasıl geçecek bilemiyorum. Hülâsa: Güşâd-ı gonca-i dil kaldı bir bahara dâhi... Eğer bundan sonraki senelerde böyle dar bir evin karanlık odasında, muayyen bir istikbâl gözetmeden, eğlenmeden, hayatı hayat yapan şeylerden uzak, cazibesiz, manâsız geçecekse... Billâhi şimdiden gelecek günlerin mâtemini tutuyorum; istikbâl bile bana mâzi gibi görünüyor; Allah sizi bahtiyâr etsin Kemal Bey.*
>
> *Evvelde yarı bir teselliim vardı: Edebiyat. O teselliyi, o zevki de şirketin rakamları, mukavelenâmeleri, protestoları arasında zerre zerre kaybetmeğe başladım. Bir zaman maddiyâtım bozuktu,*

maneviyâtım mükemmel; şimdi de aksine para var şiir yok. Ben de bilmiyorum, ikisini acaba ne zaman omuz omuza göreceğim."[16]

Mektubundan da anlaşılacağı üzere, sanat aşkı yanında, maddî imkânsızlıklar yüzünden tıp fakültesindeki öğrenimini yarıda bırakarak sanat âlemine atılan Faruk Nafiz, İstanbul'da geçen sanat hayatının ilk yıllarında, maddî bakımdan olmasa da manevi bakımdan mutludur. Her devirde sanat faaliyetlerinin merkezi olma özelliğini muhafaza eden İstanbul'dan ayrılmış olmak, belki maddî yönden onu güçlendirmiştir, ama, onda günden güne gelişen, olgunlaşan sanat aşkını büyük ölçüde yavaşlatmıştır.

Faruk Nafiz, her mısraında buram buram Anadolu kokan "*Han Duvarları*" şiirinde anlatmaya çalıştığı Anadolu'yu ve Anadolu insanını, 1928 yılında daha geniş bir imkânla yakından görme, tanıma fırsatını bulur.

Kendisini yakından tanıyan ve her fırsatta takdirlerini ifâde eden devrin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin başkanlığındaki *Şark Vilâyetleri Tetkik Heyeti* ile birlikte, Sivas, Erzincan, Gümüşhane, Trabzon ve Erzurum'u içine alan uzun bir Anadolu gezisine katılır. Dönüşte Kastamonu'yu da görme imkânını bulan Faruk Nafiz'de, "*Memleket Edebiyatı*" düşüncesi, vazgeçilmez bir ideal halini alır.

Yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi, Faruk Nafiz'in Ankara'da öğretmenlik yaptığı yıllar, sanat faaliyetleri bakımından oldukça sönük yıllardır. Faruk Nafiz, sanat âlemindeki bu durgunluğu ve yeni arayışları, üstâdı Yahya Kemal'e yazdığı 28 Ağustos 1930 tarihli mektubunda şöyle açıklıyor:

"Edebiyatta yeni bir haber yok, herkes sizin 1912'de kurduğunuz âlemden çırpınmak, uzaklaşmak ve yeni bir şey yapmak için direniyor. Kurduğunuz âlemin merkez-i câzibesi o kadar fazla ki, bundan ayrılmak isteyenler, hatta ayrılanlar, boşluğa atılmış gibi sallantılı ve sarsıntılı bir iniş takip ediyorlar. Nazım Hikmet bir ıslık çaldı, bir haykırdı, ipe sapa gelmez laflar gibi bunlar da vezine ve

---

[16]. Kubbealtı Akademi mec. Yıl:6, N: 2, Nisan 1977

kafiyeye sığmadı. Nazmın çerçevesi içinde geniş ilhamlarının sıkıştığını ve ancak bunun için istedikleri gibi yazamadığını zanneden bir sürü zevk düşkünü tam bir yıl onu taklit ettiler. Nihayet bu acayip ses de uzak dağlarda son aksini bırakarak tamamiyle sönmek üzeredir ve bununla anlaşılıyor ki, yaşayan eser yalnız "yeni" değil, "ebedî" olandır. Yine sizin sanatınıza doğru, fakat hece vezniyle, güzel bir rücû başlıyor. Bâkî bir yenilik için, sürekli bir hamle için ikinci bir Yahya Kemal'e ihtiyaç var."[17]

Yahya Kemal'e yazdığı mektubunda, sanat âlemindeki durgunluktan, yeni arayış isteklerinden bahseden Faruk Nafiz, bu durgunluğa bir son vermek, hayatının her döneminde üstad olarak kabul ettiği Yahya Kemal'in sanat anlayışını edebiyat âlemine hâkim kılmak düşüncesiyle, bir dergi çıkarmaya karar verir. Bu konudaki düşüncelerini, Yahya Kemal'e yazdığı 17 aralık 1930 tarihli mektubunda şöyle açıklıyor:

"Edebiyatta gözlerimi açtığım zaman hayran olarak gördüğüm üstadımın fikirlerini aynı hayranlık hisleriyle neşr ve tervîç etmek için koyulmağa mecbur olduğum bir mesai, herhalde en kuvvetli mazeretimdir. Bu hayranlığımı ben, dokuz senelik meslek hayatımda, talebeme de duyduğum gibi duyurdum. Talebem olmayanlara da Ergenekon'la yahut Kurultay'la duyuracağım. Ankara'da edebiyatçı gençlerin teşkil ettiği ve beni reisliğine geçirdiği bir dernek vardır ki, her hareketiyle bana gösterdikleri hürmetin sizin talebeniz olmaktan ileri geldiğini anlatıyorlar...

Siz, âlemde sönmeyen bir çerağ uyandıran sanatkâr olduğunuz için o ateşi de, o ateşi yakanı da korumak gelecek nesillerin borcudur ve bunu kendileri de anlamıştır."[18]

Faruk Nafiz, on yıl ayrı kaldığı ve hasretini daima yüreğinde duyduğu İstanbul'a, 1932'de öğretmen olarak geri döner. Kabataş Lisesi ile Amerikan Kız Koleji'nde edebiyat derslerini okutur. *Memleket Edebiyatı* istikâmetinde yazdığı şiirleriyle, şöhretini tüm Anadolu'ya yayan Faruk Nafiz, şâirliği yanında,

---

[17]. Kubbealtı Akademi mec. N.2, Nisan 1979

[18]. Faruk Nafiz'den Yahya Kemal'e Mektuplar; Kubbealtı Akademi mec. yıl: 8, N. 3. Temmuz 1979

öğretmenlik mesleğini de en iyi şekilde yerine getirmeye çalışır. Onun bir öğretmen olarak sahip bulunduğu özellikleri, Kabataş Lisesi'nden öğrencisi olan Servet Sami Uysal şöyle anlatıyor:

> *"Çamlıbel, Öğrencilerine zor yolu ile değil, gönül yolu ile ders çalıştıran hocaların başında gelirdi.. En sıkışık zamanlarımızda bile, kendisine olan sevgi ve saygımız yüzünden, bir sefer bile dersine çalışmadan girdiğimiz olmamıştır. Boş tarihler ve gereksiz adlarla öğrencilerin zihnini doldurmayı sevmeyen hocamızın en az notu zaten 5'ten başlardı.. Yalnız, tatlı tatlı ders anlatırken, kimsenin başka bir şeyle uğraşmasını istemezdi. Çamlıbel Hoca'nın bir özelliği de, sınıfta şiirlerini, hatta onlardan bir bölümünü bile okumaması idi. Şiir defterlerimizde en ünlü, en sevilen şiirleri bulunur ve hepimiz onları ezbere bilirdik... Fakat kendisine, türlü tuzaklarımıza rağmen şiirlerinden bir mısra bile okutamazdık."*[19]

İstanbul'daki öğretmenlik yıllarında, *Güneş, Salon, Yedigün* gibi mecmualarda, şiir yanında, fıkra ve musahabeler de yazan Faruk Nafiz, sanat âlemindeki başıboşluktan, yeni sanat arayışlarından, şiire verilen kıymetin her geçen gün daha çok azalmasından dolayı, mizâh tarzında manzumeler de yazmaya başlar. *Deli Ozan, Akıllı Ozan, Çamdeviren, Çamlıvirân, Çamlıbel* gibi takma adlarla yazdığı mizâhî şiirleri; *Mizâh, Akbaba* ve *Karikatür* mecmualarında yayınlar.

Ankara'daki öğretmenlik yıllarından itibaren düşündüğü edebî mecmua çıkarma isteğini İstanbul'da gerçekleştirir. 1933 yılında, fikrî ve edebî hayatımızın önemli simâlarının yer aldığı "*Anayurt*" isimli mecmuayı çıkarır. On beş günde bir, Perşembe günleri çıkarılan Anayurd'un yazı kadrosunda, Mehmet Emin Erişirgil, Sadrettin Celâl (Antel), Nurullah Ataç, Ercüment Ekrem (Talû), İsmail Habib Sevük, Reşat Nuri (Güntekin), İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Cenab Şahabettin, Elif Naci, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi tanınmış isimler yer alır. Halit Ziya, "*Kırk Yıl*" adlı hatıralarının yayınına bu dergide başlar. Ancak, sanat âlemindeki çok sesliliğe son

---

[19]. Servet Sami Uysal; "Faruk Nafiz'den Anılar"; Varlık, N.796; Ocak 1974

vermek düşüncesiyle çıkarılan Anayurt, fazla uzun ömürlü olmaz. Onuncu sayıda yayın hayatına son vermek zorunda kalır.

Faruk Nafiz'in İstanbul'daki öğretmenlik yıllarında, İsmail Habib Sevük'ün Taksim'deki evi, edebiyat ve sanat tartışmalarının yapıldığı bir kültür merkezi durumundadır. "*Edebiyat Akademisi*" kurulup, kurulmaması konusundaki tartışmaların yapıldığı bu sanat toplantılarının müdavimlerinden biri de, akademi kurulması fikrine karşı olan Faruk Nafiz'dir.[20] Taksim'deki sanat toplantıları sonucunda olgunlaşan "*Edebiyat Akademisi*" kurulması düşüncesi, daha sonra *Yedigün* mecmuası tarafından ciddi bir şekilde ele alınır. Yedigün mecmuası, Peyami Safa, İbrahim Alaaddin Gövsa, Hüseyin Cahit, Şükûfe Nihâl, Aka Gündüz, Ercüment Ekrem Talû, Burhan Cahit, Valâ Nurettin, Nâdir Nâdi, Celâl Esat Arseven, Yusuf Ziya Ortaç, Turhan Tan, Orhan Seyfi Orhon, Nizamettin Nazif, Faruk Nafiz, karikatürist Ramiz (Gökçe) gibi devrin tanınmış fikir ve sanat adamları arasında, kurulması düşünülen *Edebiyat Akademisi*'nde kimlerin yer alması konusunda bir anket düzenler. Anket sonucunda, "*Edebiyat Akademisi*"nin on üyesi aşağıdaki isimlerden teşekkül eder.[21]

1. Hüseyin Cahit . . . . . 13 oy
2. Peyami Safa . . . . . 12 oy
3. Reşat Nuri . . . . . 11 oy
4. Falih Rıfkı . . . . . 10 oy
5. Yakup Kadri . . . . . 9 oy
6. Fuat Köprülü . . . . . 9 oy
7. Halit Ziya . . . . . 8 oy
8. İbrahim Alaaddin . . . . . 7 oy
9. Faruk Nafiz . . . . . 7 oy

---

[20]. Hikmet Feridun Es; Faruk Nafiz Diyor ki; Akşam, 17 Şubat. 1939

[21]. Yedigün,N.311; 21 Şubat 1939

10. Yahya Kemal ..... 5 oy
11. İsmail Habib ..... 5 oy
12. Hüseyin Rahmi ..... 5 oy

Daha önce de ifâde ettiğimiz gibi, 1930'lu yıllar sanat âleminde kısır çekişmelerin, yeni arayışların hâkim olduğu bir devre olarak dikkati çeker. Edebiyat âlemindeki bu çok seslilik, birçok tanınmış ismin sanat faaliyetlerine son vermesine, mizâh, gazetecilik gibi sahalara yönelmelerine sebep olmuştur. Şiirden uzaklaşma, hatta şiiri bırakma şeklinde cereyan eden bu harekete, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi gibi şâirler de katılırlar. Sanat âleminde ayrılık rüzgârlarının estiği bu dönemde, Faruk Nafiz de mizâhî tarzda şiirler yazmaya başlar. Ancak, Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya'nın yaptıkları gibi, şiiri tamamiyle bırakmaz. Kendi neslinden birçok sanatçının sustuğu bu dönemde, Faruk Nafiz, mizâhî manzumeler yanında, tefekkür yönü ağır basan şiirler yazmaya başlar.

Akbaba, Mizah, Karikatür mecmualarında mizâhî şiirler yazan Faruk Nafiz, bu mecmualardaki çalışmaları sırasında, o zamana kadar yabancı olduğu bir âlem ile karşılaşır: Politika... Mizah sahasında, politik malzemelere çokça yer verilmesi, Faruk Nafiz'i politik hayatı yakından tanımaya sevk eder. Sanat âleminde olduğu gibi, politik hayatta da menfaat çatışmalarının, kısır siyasî çekişmelerin bulunduğunu yakından görme imkânını bulan Faruk Nafiz'de, politikaya atılmak suretiyle memlekete hizmet etme düşüncesi yavaş yavaş yerleşmeğe başlar. Edebiyât âleminden birçok tanınmış ismin politik hayata atılarak milletvekili olmaları, Faruk Nafiz'deki politika arzusunu daha çok artırır. Bu arzunun zaman zaman bir ihtiras haline geldiği dikkati çeker. Faruk Nafiz, politik hayatla ilgili beklentilerini, hayâl kırıklıklarını mizâhî şiirlerinde açıkça ortaya koyar.

Artık politika ile iç içe yaşamaya başlayan Faruk Nafiz, 1946 seçimlerinde Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçilerek meclise girer. 1946 yılından, 27 Mayıs 1960 yılına kadar aralıksız devam eden milletvekilliği döneminde, sanat faaliyetlerini bir kenara bırakan Faruk Nafiz, kendisini tamamen memleket

meselelerine verir. Ancak, Faruk Nafiz gibi gönlü memleket ve insan sevgisi ile dolu, duygulu bir insan için, bir bardak suda fırtınaların koparıldığı, siyasî çıkarlar uğruna haksız ve asılsız suçlamaların rahatlıkla yapılabildiği siyaset sahasında mücadele etmek elbetteki kolay olmamıştır. Fakat, gönlü milletine hizmet edebilme aşkıyla dolu olan Faruk Nafiz, bütün güçlüklere rağmen siyasî hayatını her gün daha çok artan bir şevkle devam ettirmiştir. Faruk Nafiz, siyaset hayatındaki güçlükleri, yıllar sonra kendisiyle yapılan bir konuşmada: "*Siyasetin kendisine neler kazandırıp neler kaybettirdiği*" şeklindeki bir soruya verdiği şu cevapla ortaya koyar: "*Siyaset, insana memleket dertleriyle yakından ilgilenme fırsatını veriyor; ama öte yandan huzurunu da alıp götürüyor.*"[22]

27 Mayıs 1960 ihtilâli sonrasında, Faruk Nafiz de diğer politikacı arkadaşları gibi tutuklanarak Yassıada'ya gönderilir. 1961 Eylül ayına kadar devam eden on beş aylık tutukluluk günleri, hassas bir ruha sahip bulunan Faruk Nafiz'i derinden yaralar. Millet irâdesi ile seçilmiş bir milletvekili olmaktan başka suçu olmayan Faruk Nafiz, Yassıada'da geçen ıstırap dolu günlerle ilgili duygularını "*Zindan Duvarları*" adlı eserinde topladığı şiirlerinde dile getirir:

Afet

Kıymetin varsa sakın şöhrete kurban gitme,
Şöhret ahbaba nişangâh oluyor vurmak için
Yirmi ay halka tanıttırmaya yetmişti bizi,
Yirmi yıl var ki perîşânız unutturmak için![23]

Faruk Nafiz, Yassıada'da geçen ıstırap dolu günleri ile ilgili duygularını, adadaki görevli subaylardan yüzbaşı Kâzım Çakır'a yıllar sonra yazdığı 14.Ağustos.1972 tarihli mektubunda şöyle açıklıyor:

---

[22]. Sabahat Emir; Faruk Nafiz Diyor ki; Türk Edebiyatı der., Şubat 1973, s.14

[23]. Zindan Duvarları; s(50)

Muhterem Efendim,

Bende tek tatlı hatırası bulunmayan bir devri tamamiyle hafızamdan silmek isterken, bunun yazılı olarak tahlil ve terkiplerini yapmağa çalışmak rahmet mi, zahmet mi tahmininize havale ediyorum. Bir edibimiz: "Ben enseme inen baltaya bakarım. Sapı ister millî mefkûre olsun, isterse meşe odunu.." diyor. Bir kerre balta, ense köküme inmiştir, sapının cinsini, nev'ini tayin etmek tarihe düşer.

Istırabımı paylaştığınızdan dolayı bazı arkadaşlarımız gibi zâtı âlinize de kalbî teşekkürlerimi ve samimi temennilerimi sunar, mutluluk ve başarılar dilerim efendim."[24]

Suçunun ne olduğunu bilmeden on beş ay kaldığı Yassıada'da, Faruk Nafiz'i yürekten yaralayan hadiselerden biri de; henüz suçlu veya suçsuz olduğu belli olmadan, Edebiyat Akademisi üyeliğinden azledilmiş olmasıdır. Siyasetin vefâsızlığı, gönlü memleket sevgisi ile dolu olan şâirimizi:

Kalebend olduğumuzdan beri meş'ûm adada
Tanrı'dan başka ne can dostu, ne derd arkadaşı!
Veririz fecri de mehtâbı bin canla sana!
Tatlı bir dille güler bir yüz bize yeter zindancıbaşı!

kıtasında da belirttiği gibi, Yassıada'da hak etmediği bir hayata mahkûm ederken, edebiyat âlemimiz de, onu *Edebiyat Akademisi* üyeliğinden azletmiş olmakla en büyük vefâsızlık örneğini göstermiştir.[25]

Suçsuz olduğu anlaşılınca, Yassıada'nın ıstırap dolu atmosferinden kurtulan Faruk Nafiz, adadan ayrıldıktan sonraki günlerini hayata küsmüş bir şekilde geçirir.

Kaç bahar bülbüle hasret, güle hasret yaşadık;
Görmedik kaç yaz ufuklarda yarım bir mehtâb

---

[24]. Hilmi Yücebaş; Bütün Cepheleriyle Faruk Nafiz Çamlıbel; İst. 1974

[25]. Sabri Esat Siyavuşgil; "Faruk Nafiz'i de mi?"; Yeni Sabah, 28.Temmuz.1960

Bu elem defteri dünyada kapansın dilerim...
Dilerim, bir daha mahşerde açılsın bu kitap![26]

dörtlüğünde de ifâde edildiği gibi, Yassıada, onun hayatını zindâna çevirmiş, hassas kalbini zayıflatmıştır. Yassıada'dan ayrıldıktan kısa bir süre sonra Celalettin Çetin ile yaptığı bir konuşmada, bir roman yazmayı düşündüğünü, romanın kahramanının Menderes veya milletvekillerinden biri olabileceğini belirterek; kadın ve politikaya da yer vereceği romanında, aşk temasını bir vasıta olarak işleyeceğini söyler. Faruk Nafiz, yine aynı mülakatta, Tanzimattan günümüze kadar gelen siyasî hayatımızı, tarihî vesikalarla anlatan bir başka eser yazmayı da düşündüğünü açıklar.[27] Ancak, hayatta en büyük dayanaklarından biri olan eşi Azize Hanım'ı kaybedişinin üzüntüsü ve Yassıada fâciasının silinmeyen izleri, Faruk Nafiz'in düşündüğü bu çalışmaları gerçekleştirmesine mâni olur. Hayata küsmüş bir insanın ruh hali içinde, çevresiyle olan bağlarını büyük ölçüde koparark, Arnavutköyü'ndeki evine çekilir. Bu yıllarda, şâirimizin çevresinde, kendisine görülmemiş bir şefkat gösteren kızı Yeliz Belgin (Okay) Hanım'la, "*İsimsiz Kıt'alar*" başlıklı şiirlerinin yayımladığı *Kubbealtı Akademi Cemiyeti*'nden başka kimse kimse kalmamış gibidir. Faruk Nafiz'in, *Akademi* mecmuasının müdürü olan Nihat Sami Banarlı'ya gönderdiği aşağıdaki mektup, onun bu yıllardaki durumunu ifâde eden önemli bir belgedir.

Azizlerin Azizi Üstadım;

Hazır bekleyen üç kıt'amı hemen takdim ediyorum. Geç kalmaktan endişe ettiğim için ötekilerini bugün yarın defterlerden çıkarır gönderirim.

Emin olunuz ki, evvel Allah kızım olmasa sıhhatte, siz üstâdım

---

[26]. Zindan Duvarları; s.(11)

[27]. Celalettin Çetin; Faruk Nafiz Bir Eser Hazırlıyor; Tercüman, 25.Eylül.1961

olmasa sa'y ü gayrete gelecek hevesim kalmadı; Allah sizlerden razı olsun!

Hürmet ve muhabbetler."[28]

Faruk Nafiz, Arnavutköyü'ndeki evi ile *Kubbealtı Akademi Cemiyeti* arasında geçen hayatının son yıllarında, üzerinden her türlü sıkıntıyı atmış ve *Hamd ü Senâ* isimli şiirinde:

Ne ki mevcûd ise âlemde güzel, doğru, iyi;
Arayan fikri, bulan ruhu, seven sevgiliyi
Bize bahşetmiş olan Hazret-i Rahmân'a şükür.

mısralarıyla ifâde ettiği olgun ruh haline ulaşmıştır.

Onlar ki bugün gökte birer kasra çekildi,
Devrinde, fakat, hangisi mes'ud olabildi?..[29]

diyerek, gökte bir kasra çekilinceye kadar ruhunun tükenmez ve berrak menbâlarından çağlayıp gelen heyecanlarını, memleket sevgisini coşkun bir lirizmle dile getiren Faruk Nafiz, 8 Kasım 1973 Perşembe günü, Samsun vapuru ile çıktığı Akdeniz gezisi sırasında kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Mezarı Zincirlikuyu'dadır.

Yerin altında devam etmesidir bence ölüm,
Yerin üstünde görüp geçtiğimiz rüyânın.[30]

diyen Faruk Nafiz, "*Biz ayrı düşmemeğe and içmiştik denizden*" mısraında ifâde

---

[28]. Nihat Sami Banarlı; Faruk Nafiz İçin; Meydan, 20 Kasım 1973

[29]. Şâir; Yedigün, N.462; 12 İkinci Kânun 1942. (Heyecan ve Sükûn isimli esere, "Şâire Kaside olarak alınan şiirin, üçüncü mısraı, kitapta :"Varsın, seni ömrümce elem çemberi sarsın." şeklinde düzeltilmiştir.

[30]. Sonsuz Rüyâ, Zindan Duvarları, İst.1967, s.(49)

ettiği yemine sadık kalırcasına, hasretle denize koşmuş, kendini denizin kollarında ölüme terketmiştir.

Ben ne sultanlara şâir, ne de şâirlere şâh;
Tanrılar Tanrısının şâiri olmak dilerim.[31]

[31]. Niyâz, a.g.e., s.43

İKİNCİ BÖLÜM

ESER VERDİĞİ YAZI TÜRLERİ:

I. ŞİİRLERİ:

Faruk Nafiz, henüz tıp fakültesinde öğrenci iken, çocuk denebilecek bir yaşta şiir yazmaya başlamıştır. Genç yaşına rağmen, bir taraftan Fuzûlî'dan, Bakî'den, Nedim'den beslenen Divân şiiri zevkini devam ettirmeye çalışmış; bir taraftan da, Fikret'ten, Cenab'dan, Haşim'den ve Yahya Kemal'den gelen tesirleri, kendi sanatçı ruhundan aldığı ilhamla birleştirerek, kısa sürede sanat âleminde ismini duyurabilmeyibaşarmıştır.

Faruk Nafiz, altmış yıl süren sanat hayatı boyunca, devrinin kararsız edebî cereyanlarının hemen hepsine hafif tereddütlerle, fakat daima şâir ruhuyla girmiş ve hemen hepsinde sanatkâr ruhunun derin duyuş ve sezişlerini sanat hayatı boyunca hiçbir kesintiye uğratmadan sürdürebilmiştir.

Sanatçılar, duygu yönü ağır basan, çevrenin tesirlerinden çabuk etkilenebilen hassas ruhlu insanlardır. Bu bakımdan, Faruk Nafiz'in sanatçı kişiliğinin en önemli yönünü teşkil eden şâirlik cephesini ve şiirlerinin özelliklerini incelemeden önce, şiir yazmaya başladığı devrin sanat olaylarına kısaca göz atalım:

Faruk Nafiz'in şiire başladığı yıllar, siyasî alanda Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı acı ve elem dolu günlerdir. Sanat ve siyaset tartışmalarının yoğun olduğu bu buhranlı ve karanlık günler, aynı zamanda çağdaş edebiyat anlayışına yönelme hareketlerinin de filizlenmeğe başladığı yıllardır. Bir tarafta öncülüğünü Ziya Gökalp, Mehmed Emin ve Ömer Seyfeddin'in yaptıkları Millî Edebiyat cereyanının, başta Türk dilinin sadeleşmesi olmak üzere, çeşitli sahalardaki millî kaynaklara dönüş konusundaki çalışmaları hızla gelişirken; diğer tarafta, Millî Edebiyat cereyanına karşı tek başına direnmekte ısrar eden Cenab Şahabettin yer almaktadır. Akşamın kızıllığında, fildişi kulelerin arkasına çekilip kendi şiirini söyleyen Ahmed

Haşim ile, Divan şiiri zevkini yeni şiir ve edebiyat beğenisi ile birleştiren Yahya Kemal ise, bütün bu tartışmaların dışında kalmaya çalışmışlardır.

Böyle bir sanat ortamında şiire başlayan Faruk Nafiz, tıp fakültesinden ayrıldıktan sonra, kendisini sanat ve siyaset tartışmalarını yürüten fikir ve sanat adamlarının arasında bulur. Eskiden, bir şâiri methetmek için söylenen "*Daha baliğ olmadan deliğ oldu*" sözünü, sanatçı kişiliği ile kısa bir sürede ortaya koyan Faruk Nafiz'in şiirlerini, aldığı tesirler doğrultusunda üç bölümde toplamak mümkündür:[32]

1. Divan, Servet-i Fünûn, Fecr-i Ati Tesirindeki Aşk Şiirleri Devresi
2. Memleket Şiirlerinin Yazıldığı Millî Edebiyat Tesirindeki Devre
3. Olgunluk ve Tefekkür Şiirleri Devresi

I.1. Aşk Şiirleri Devresi:

Faruk Nafiz, Balkan Savaşı'nın kaybedildiği, Birinci Dünya Savaşı'nın yeni başladığı sonu belirsiz buhranlı günler içinde yetişmiş bir şâirdir. Memleketin içinde bulunduğu içtimâî, iktisâdî ve ruhî buhranlar, mustarip ve huzursuz bir nesil yaratmıştı. Bu durum sadece edebî hayatta değil, Türk fikir ve sanat hayatının kalbi olan İstanbul'un sosyal hayatında da görülmeye başlamış; şuurlarından ziyâde hisleriyle hareket eden bir zümre ortaya çıkmıştı. Edebiyat âleminde, Servet-i Fünûncuların başlattıkları marazîlik aynen devam ettiriliyor, solgun ve hayatiyetini kaybetmiş sönük varlıklardan zevk alan, elem ve ölüm mevzularının ağırlıkta olduğu bir edebî anlayış geliştirilmeğe çalışılıyordu.

İşte, devre hâkim olan bu marâzî hassasiyet, hassas bir mizaca sahip bulunan Faruk Nafiz'in sanatçı ruhunu derinden etkilemiş, teselliyi kendi ruhunun derinliklerine dalarak, duygularınıromantik bir tarzda şiirleştirmekte bulmuştur.

Memleket gerçeklerinin bir kenara bırakılarak, marâzî bir aşk ile, ıstırap ve ihtirâsların dile getirildiği; insanların aşktan ve Allah'tan başka hiçbir şeye

---

[32]. Nihat Sami Banarlı; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi; İst. 1971, s.1218-19

inanmadıkları ıstırap dolu bu romantik atmosfer içinde Faruk Nafiz de ilhâmını hayâl gücünden aldığı romantik aşk şiirleri yazar. Ancak aşk konusunu işlerken yerli ve millî kalabilmeyi, sevgiyi kendi kültür hazinemizin motifleri ile beslemeyi ihmâl etmemiştir. 1916–1930 yılları arasında yazılan ve zaman zaman romantik bir sızının derinden hissedildiği bu devredeki şiirlerine geçmeden önce, Faruk Nafiz'in ilk yazdığı şiirlere bir göz atalım:

Şiire henüz çocuk denecek bir yaşta başlayan Faruk Nafiz'in ilk şiiri, kendi ifâdesine göre "*Çocuk Dünyası*"nda yayınlanan "*Saat*" şiiridir. Bu konuda kendisiyle yapılan bir mülakatta şu açıklamayı yapar:

> "*–İlk şiir denilir mi, denilmez mi bilmiyorum. İlk manzum yazım, henüz çocuk denilecek bir yaşta, iğreti bir adla "Çocuk Dünyası"nda çıktı. Hatırımda kalmasının birinci sebebi de, "Saat" başlıklı bu yazının, aynı yıl basılan ilkokuma kitaplarında yer almak gibi bir talihe mazhar olmasıdır.*
>
> *O, her zaman, üşenmeden*
> *Ve durmadan mırıldanır;*
> *Duyarsın işte dinlersen,*
> *Takırdılar, lakırdılar*
>
> *Trik trak... Trik trak...*
> *Ayıp değil mi yatmamak!*
>
> *Bu mazhariyetin tek sebebi de, yazının değerinden değil, Balkan Harbi zamanında bizde henüz çocuk edebiyatının yerleşmemiş olmasından ileri geldiği muhakkak...*"[33]

Faruk Nafiz, hafızasına dayanarak verdiği bu bilgide bir bakıma yanılmıyor. Ancak, Fevziye Abdullah Tansel'in, Faruk Nafiz'in ilk şiirleri üzerinde yaptığı araştırmalar, söz konusu şiirin Balkan Harbi yıllarında değil, 1914'de *Çocuk Dünyası*'nda (*M.N*) imzasıyla yayınlanmış olduğunu ortaya koymaktadır.[34] Yine,

---

[33].. Öz Dokuman; Faruk Nafiz Çamlıbel'le Bir Konuşma; Hayat–Tarih mec. Ocak 1971

[34]. Çocuk Dünyası, Yıl:2, N. 59, 24 Nisan 1330/7 Mayıs 1914

Fevziye Abdullah Tansel'in yaptığı araştırma, "*Saat*" şiirinin gerek yazılış, gerekse basılış tarihi bakımından Faruk Nafiz'in ilk şiiri olmadığını göstermektedir.[35]

Peyâm gazetesinin edebî ilavesinde yayınlanan "*Eserlerimin Rûhu*", "*Temâşa-yı Zulmet*", "*Muhâbere ve Muhâvere*" ve "*Aşiyân-ı Harâb*" şiirlerinden; "*Eserlerimin Rûhu*" dışındaki üç şiirin basılış tarihleri de "*Saat*" şiirinden öncedir. Faruk Nafiz'in ilk şiirlerinin yazılış tarihleri bakımından sıralanışları şöyledir:

Eserlerimin Rûhu, Mayıs 1329/1913[36]; *Temâşa-yı Zulmet*, Moda, Haziran 1913[37]; *Muhâbere ve Muhâvere*, Ağustos 1913[38]; *Aşiyân-ı Harâb*, Ocak 1914[39]; *Saat*, Mayıs 1914[40]

Yukarıda yaptığımız sıralamadan da anlaşılacağı üzere, "*Saat*" şiiri Faruk Nafiz'in ilk şiiri değil, yazılış bakımından beşinci şiiridir. Söz konusu şiirin, şâirimizin hafızasında ilk şiiriymiş gibi kalmasının sebebi, kendisinin de belirttiği gibi İlkokuma kitaplarına alınmış olmasındandır.

Faruk Nafiz'in ilk şiirlerinin, basılış tarihleri bakımından da, yazılış tarihlerine uygunluk göstermedikleri görülür. Bu şiirlerin basılış tarihleri bakımından sıralanışları ise şu şekildedir:

Temâşa-yı Zulmet, Peyâm, 10 Şubat 1914; *Aşiyân-ı Harâb*, Peyâm, 16 Mart 1914; *Muhâbere ve Muhâvere*, Peyâm, 20 Nisan 1914; *Saat*, Çocuk Dünyası, 7 Mayıs 1914; *Eserlerimin Rûhu*, Peyâm, 14 Mayıs 1914.

Faruk Nafiz'in Peyâm'da yayınlanan ilk şiirleri, gerek nazım tekniği, gerekse dil özellikleri bakımından Servet-i Fünûncuların ve Fecr-i Aticilerin; üslûp

---

[35]. Fevziye Abdullah Tansel; "Faruk Nafiz'in İlk Şiirleri", Hayat-Tarih mec., Kasım-1971

[36]. Peyâm, Yıl: 2, N. 34, 1 Mayıs 1330/14 Mayıs 1914

[37]. Peyâm, Yıl: 1, ilâve: 15, 3 Şubat 1329/10 Şubat 1914

[38]. Peyâm, Yıl: 1, ilâve: 31, 7 Nisan 1330/20 Nisan 1914

[39]. Peyâm, Yıl: 1, ilâve: 23, 3 Mart 1330/16 Mart 1914

[40]. Çocuk Dünyası, Yıl: 2, N.59, 24 Nisan 1330/7 Mayıs 1914

bakımından ise Cenab Şahabettin'in ve kısmen de Tevfik Fikret'in tesirlerine uygunluk gösterir.

Yazılış bakımından Faruk Nafiz'in ilk şiiri olan *"Eserlerimin Rûhu"*, gerek dil, gerek kelime kadrosu ve gerekse ifâde ettiği duygular bakımından Servet-i Fünûn tesirini açıkça ortaya koymaktadır. Şiirin daha ilk dörtlüğünden itibaren aşırı bir hassasiyet, hüzün ve keder dolu bir hava dikkati çeker.

Bu bir hayâl-i elemdir ki gözlerinde güler
Bir ihtizâr-ı sürûdun şerâre-i hüznü,
Zamân olur ki bu gözlerde titreyen hisler
Muhite gösterir âmâlinin teverrümünü...

Hüzün ve elem dolu gözler, titreyen duygular, verem olmaya mahhkûm emeller... Bütün bunlar, başta Cenab olmak üzere, Servet-i Fünûncuların tesirini açıkça gösteren ifâdelerdir. Şâir, duygularının kesâfeti altında, aşk duygusunu hüzünlü ve elem verici bir şarkı halinde, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayâl olarak görüyor. Bu hayâlin kendisini vereme kadar sürükleyebileceğini belirterek, titreyen hislerinin bir gün titrekliğini kaybederek, sabitleşmesi halinde, ancak o zaman aşkı yakalayabileceği ümidindedir.

Şiirin bir başka bölümünde, aşk duygusu ve ıstırabı gittikçe artar, boğucu bir nefes halini alır. Hüzün kıvılcımlarının titrediği gözlerden damlayan hüzün dolu gözyaşları karşısında, sevgilinin gösterdiği küçük bir heyecan, bütün yalvarmalara elem dolu bir cevap olur. Şâir, sevgilinin gösterdiği bu heyecan karşısında ümitlenir; ümidini şu mısralarla ifâde eder:

Tebessümâtını sîmâ-yı zî-tarâvetinin
Cevâb olur bu münâcata, hâr ü pür-âlâm,
Bir irtiâş-ı samimî ve bir sirişk-i hazîn

Teessürüyle, sükûtiyle rûh-ı muztaribim
Tezehhür etmededir şimdi, münşerih, gülgûn

Şiirin son bölümünde, aşkı yakalayabilmiş olmanın coşkunluğu içinde olan şâir, donuk kalbinin ilelebed o sevgiliye âşık olacağını, karşısındaki hasta ve elem verici çehrenin, kendisine ilhâm kaynağı olduğunu, en neş'eli şiirlerinde bile gözyaşlarının titreyişinin bulunacağını şu mısralarla ifâde ediyor:

Adîm iken ona merbût olan donuk kalbim
İle'l-ebed ona müştâk, ile'l-ebed meftûn...
Bu hasta çehre-i mü'lim ilâh-ı fikrimdir,
Onun için ki en âsûde, en şen, en tâir
Şiirlerimde de vardır bir ihtizâz-ı dumû'...

Faruk Nafiz, hasta, elem verici ve solgun çehreye sahip bulunan sevgiliyi, şiirlerinin ilhâm kaynağı olarak kullanacağını açıkça söylemek suretiyle, henüz sanat hayatının başlangıcında, takip edeceği sanat çizgisini de belirtmiş olmaktadır. Gençliğin saf aşkı şeklinde tezâhür eden bu aşk, zamanla başka kaynaklardan da beslenmek suretiyle Faruk Nafiz'i Faruk Nafiz yapacaktır...

Faruk Nafiz'in, *Peyâm*'da yayınlanan "*Temâşa-yı Zulmet*" şiirinde de, Servet-i Fünûn şiirinin şekil ve estetik özelliklerine rastlıyoruz.

Sone tarzında yazılmış olan şiirde, gökyüzünün karanlık görünümünden etkilenen şâirimiz, bu görünüş karşısındaki duygularını Servet-i Fünûn'un marâzî özelliklerine uygun bir söyleyişle ifâde eder:

Haşin bir hamle-i mâtemle her yer muhtazâr, bî-rûh,
Niyâz eyler kevâkib sanki istihlâs için leyle;
Uzaklardan güler birkaç ziyâ-yı mü'lim ü mecrûh...

Ne müthiştir bu manzar böyle evcâf-ı elîmiyle!

Yukarıdaki mısralarında da görüldüğü gibi, şâirimizin bedbîn rUh hali bütün tabiata aksetmiştir. Tabiat ve kozmik âlem, şâirin bedbîn rûh haline uygun bir görünüm arzetmektedir.

Cenab Şahabettin'in *"rûh-ı kâinat"* görüşüne uygunluk gösteren bu mısralarda, karanlık görünümden kurtulmak için, yıldızlar geceye yalvarmaktadırlar. Haşîn, mâtem,muhtazâr, bî-rûh, leyl, elem vb. kelimeler, şâirimizin bedbîn rûh halini ortaya koymaya elverişli kelimelerdir. Şâirimizin bedbîn rûh haline uygun manzara, şiirin daha sonraki mısralarında da devam ediyor:

Telâtumdan uçan elhân, meşâcirden çıkan eş'âr
Bu zulmetgâha bahşetmekle bir bâd-ı küdüret-çîn,
Söner lem'ân olurken şimdi bir şebtâbe-i bî-zâr,
Kalır hissim de bir bâr-ı zalâm altında mâtem-gîn...

Bu mısralarda, şairin hüzün dolu rûh haliyle çok iyi imtizâç eden bir manzarayla karşılaşıyoruz. Bedbîn rûh hali içinde bulunan şâir, gökyüzünden sonra, yeryüzünde de aynı hüzün dolu manzarayla karşılaşıyor. Telâtum, zulmetgâh, küdûret-i çîn, bî-zâr, bâr-ı zalâm, mâtem-gîn gibi kelimeler, yeryüzündeki karanlık manzarayı, daha doğrusu şâirin bedbîn rûh halini ifâde etmeye yardımcı olan kelimelerdir.

Şiirin son bölümünde, gökyüzünün ve yeryüzünün hüzün verici manzarasını seyre dalmış olan şâirimizi, bu karanlık hülyâlarından sert bir çan sesi uyandırıyor:

Ezerken arzı müstekreh, fenâ bir hâb-ı pür-kâbûs
O samt-ı hâr'a rağmen leyle-i fikrimde bir nâkûs
Hurûş-ı gılzet-efşânıyla her hulyâmı târ eyler:

Sen, âh ey nâzır–ı zulmet, ne istersin hazîn, muğber?
Nihayetsiz ziyâlar, handeler... Ey rûh–ı müstağrak,
Senin fikrinde hiç mümkün müdür bir lâhza fecr olmak!

Şiirin son bölümünde yer alan müstekreh, fenâ, pür–kâbûs, hurûş, muğber, târ, müstağrâk gibi kelimeler, şâirin hüzünlü rûh halini aksettirmeğe elverişli kelimelerdir.

Faruk Nafiz, "*Muhâbere ve Muhâvere*" isimli şiirinde ise, sevgiliden ayrı oluşunun hüznünü, elemini dile getirir.

Hicrandan sonra
Muzlîm nazarlarımda hayâlin olur iyân
Tahdîd ederken ömrümü bir leyl–i iftirâk;
Mâtemlerimle inleyerek sonra nâgehân
Ben isterim huzûr–ı hayâlinde ağlamak...

Sevgilinin ayrılığının mâtemi ile inleyen şâirimiz, sevgilinin hayâlinin ruhlara huzur, güven veren kollarında ağlama arzusu içindedir.

Servet–i Fünûnculari, özellikle de Cenab'ı hatırlatan bu mısralarda, Fuzûlî'nin hicrân ateşini hatırlatan bir ifâde tarzını da görüyoruz. Kendisinden ayrı olan sevgilinin hayâliyle başbaşa kalarak, kendini mutlu hissetme şeklinde tezahür eden bu özellik, şiirin son bölümünde şu mısralarla ortaya konmaktadır:

Bir gün görüp semâ–yı saadette ömrümü,
En sonra eyleyim o ufuklarda ben gurûb;
Gülsün de gözlerimde hayâtın tebessümü,
İsterse yaksın ömrümü her bûse zehr olub...

Henüz on altı yaşındaki genç bir şâir için, duygu ve sanat yönü oldukça kuvvetli olan bu ifâde tarzı, Faruk Nafiz'in aşk temâsını işleyiş bakımından, usta bir şâir olarak sanat âlemindeki yerini alacağını müjdelemektedir.

Faruk Nafiz'in *Peyâm*'da yayınlanan son şiiri, "*Aşiyân-ı Harâb*"dır.

Atime gülen defter-i mâzimin içinden
Açmakta hayâlim yine bir başka sahife;
Ka'rında müzeyyen
Sâhillere hem-râz olan emvâce mümâsil
Bir lücce-i nâlân akıyor; sanki bu tuhfe
Bir hande-i mâzi gibidir hâle muâdil
Taflanların altında yeşil gölgeli sâkir
Bir yerdi benim fikret-i tıflâneme merkez:

İlk defa Servet-i Fünûncularda karşılaştığımız, daha sonra Ahmet Haşim ve Yahya Kemal'de tekâmülünü gördüğümüz, denizin enginliklerinde huzuru arama arzusunu, yukarıdaki mısralarıyla Faruk Nafiz'de de görüyoruz. Şâirin hassas, hüzün dolu rûh haline uygun bir görünüş arzeden bu manzara, aynı zamanda şâirimizi çocukluk günlerine, maziye de çekmektedir. Faruk Nafiz'de ilk defa bu şiiri ile karşımıza çıkan mazi özlemi, maziye sığınma arzusu; sanat hayatının sonuna kadar devam edecek olan Yahya Kemal tesirinin de ilk örneğini teşkil eder. Bu mısralarda ayrıca, Ahmed Haşim'in çocukluk yıllarına duyduğu özlemi anlatan şiirlerine benzer bir söyleyişle de karşılaşıyoruz. Şiirin aşağıdaki mısralarında, zaman ve mekân bakımından Ahmed Haşim tesiri açıkça kendini hissettirmektedir.

Bir şi'r okuyan hem-kederim mâvi denizdi
Her akşam o yerlerde hep âmâl ile mühtez
Bir ye'se düşen rûh-ı muvâfik ikimizdi

Akşam... bu, küçükken bana saât-ı tahayyül
Ancak bu zamanlardı; güneş Marmara'nın saf
Ufkunda bir al gül
Tarzında solarken o zaman ben düşünürdüm

Deniz ve akşam... Hayâle elverişli zaman ve mekân... Ahmed Haşim'in sanatını şekillendiren de bu iki unsur değil midir? Ahmed Haşim'de, güneşin ufuklarda kaybolmaya başladığı akşam vakitlerinde, denizin huzur verici sükûneti içinde, kendisini hayâlin kollarına terkederek, çocukluğundaki hatıralarla başbaşa kalmıyor muydu?...

Şiirde, Servet-i Fünûncuların hülyâya olan düşkünlüklerini hatırlatan aşağıdaki mısralar, Faruk Nafiz'in ilk şiirlerinin özelliklerini belirtmesi bakımından dikkate değer:

Ben orda gezerdim, o hıyabân beni gûyâ
Eş'ar ile, efkâr ile etmişti çocukken
Bir hasta-i hulyâ;
Bir hasta-i hulyâ gibi mahmûm-i emeldim.

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, Faruk Nafiz de, henüz çocuk denebilecek bir yaşta iken hülyâ hastası olmuş, emellerinin sıtmasına yakalanmıştır.

Şâir, şiirin son bölümünde, hayâlleriyle inşâ ettiği ve gelecekte hakikat olacağını zannettiği bu güzel hayâl sığınağının harap olduğunu; güzellikleriyle, cazibeleriyle gönlünü mest eden yüzlerin artık birer elem yığınından ibâret olduklarını görüyor. Şâirimiz artık, şiirlerine kederi işleyen, figân eden, hasta bir ruhun elemlerini ifâde eden bir harâbîdir. Rûhunu sükûnete kavuşturan hayâl dünyası içinde kendisinden geçen şâir, hayâllerinin son bulmasıyla büyük bir sükût-ı hayâle uğruyor. Servet-i Fünûn şiirinde de sık sık karşılaştığımız "*hayâl kırıklığı*" temi,

şiirin aşağıdaki mısralarında daha açık bir şekilde görülür.

Ettim bu güzel melce-i ben fikrime inşâ,
Atide de sandım ki hakikat olacaktır;
Heyhat! Bu hulyâ
Her sâniye kalboldu birer gölgeye; şimdi
Edvâr-ı sabavet gibi mübhem ve uzaktı...
...
Ben şimdi hep elhân-ı mârizâneme ekdâr
Nakş etmedeyim; çünkü bu eş'âr-ı figân-hîz,
Ancak bu harâbîyi bugün eyliyor ıkrâr!

Faruk Nafiz'in, gerek üslûp, gerekse ihtivâ ettiği diğer özellikler itibariyle Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati şiirinin özelliklerini yansıtan aşk temâlı bu şiirlerinden sonra, üslûp ve temâ bakımından bu şiirlerden farklı özellikler gösteren "*Saat*" şiirine göz atalım:

Faruk Nafiz'in; henüz çocuk denebilecek bir yaşta iken yazdığı bu şiirinde, zaman kavramı üzerinde kararlı bir ifâde ile durarak, Türk çocuklarına çalışma yollarını ve hedeflerini telkin etmeğe çalışması oldukça anlamlıdır.

Faruk Nafiz'e göre, bir toplumun çalışma alışkanlığını kazanması, bu alışkanlığın toplum fertlerine çocukluk çağında verilmesi ile mümkündür. Şiirin, çalışma düzeninin bozulduğu buhranlı bir devirde yazıldığı dikkate alınacak olursa, şairin anlatmak istediği düşünce daha çok anlam kazanır.

Şiirin yazıldığı 1914'lü yıllarda, her sahada olduğu gibi, toplumdaki çalışma düzeni de bozulmuştur. Şâir, düzenli bir çalışma hayatına duyduğu özlemi şu mısralarla ortaya koyar:

Sabah olur, güneş doğar,

Ziya çöker dumanlara
Gider bütün uykular;
O şimdi der yatanlara,

Trik trak... Trik trak...
Ayıp olur uyanmamak!..

Toplumdaki düzenli hayatı sağlayacak unsurlardan biri de, zaman kavramıdır. Bu yüzden, zaman kavramının en iyi şekilde değerlendirilmesi öğütlenmektedir.

"*Saat*" şiiri ile, Faruk Nafiz'in çağdaşı olan Nazım Hikmet'in "*Makinalaşmak*" şiiri arasında gerek amaç, gerek muhteva, gerekse mısralardaki ses yapısı bakımından yakın bir benzerlik vardır. Her iki şiirde de dil vasıtasıyla makina seslerinin taklit edildiğini görüyoruz:

Trik trak... Trik trak...
Ayıp olur uyanmamak!
(Saat)

Trrrrum,
trrrrrum!
Trak tiki tak!
Makinalaşmak
İstiyorum!
(Makinalaşmak)

Her iki şiirde de, makinanın hareketini ortaya koyan sert söylenişli ve mekanik özellikler taşıyan "*t, r, k*" konsonantları sıkça kullanılmıştır. Ancak, iki şiir arasındaki bu benzerlik yanında, önemli bir farklılığın olduğu dikkati çeker.

Nazım Hikmet, "*Makinalaşmak*" isimli şiirinde, insanı âdeta

makinalaştırarak, fabrikaların bir parçası haline getirir; insanı makinanın kontrolü altında bir robot gibi istenildiği gibi hareket eden bir varlık şeklinde tasvir eder. Faruk Nafiz ise, Nazım Hikmet'in tam aksine, hedeflenen amaçlara ulaşmada kontrolü tamamen çocuğa yani insana veriyor. Çünkü, toplumun beklentisi olan kalkınmayı gerçekleştirecek asıl unsur insandır. Saat, yani makina ise, özlenen düzenli çalışmayı, kalkınmayı gerçekleştirecek, insana yardımcı olacak bir unsurdan ibarettir. Beklenen kalkınmayı makina değil, zamanla yarışacak olan insan gerçekleştirecektir.

Kısacası, "*Saat*" ve "*Makinalaşmak*" şiirlerinde, Faruk Nafiz'in ve Nazım Hikmet'in hedefledikleri amaç aynıdır; fakat bu amaca ulaşmayı sağlayacak unsurların ortaya konuluşu farklıdır. "*Saat*" şiirinin:

Vazife bekliyor seni;
Sen ey yatan küçük çocuk
Uyan da yap vazifeni...
Saat diyor boğuk boğuk;

Trik trak... Trik trak...
Ayıp ayıp çalışmamak.

mısraları ile Ziya Gökalp'in: "*Gözlerimi kaparım,*
Vazifemi yaparım."

şeklinde, çocuklara ve gençlere çalışmayı öğütleyen mısraları arasında yakın bir benzerlik vardır.

"*Saat*" şiirinin diğer önemli bir yönü de, şiirdeki duyuşların ince bir ifâde ile ortaya konuluşu ve dil bakımından gösterdiği sadeliktir. Şiirdeki bu sade söyleyiş, daha sonraki yıllarda *Millî Edebiyat* saflarında yer alacak olan Faruk

Nafiz'i müjdeler gibidir.

Faruk Nafiz'in, *Peyâm*'dan sonra, 21 Mayıs 1914–6 Aralık 1917 tarihleri arasında, *Servet–i Fünûn* mecmuasında aşağıdaki şiirlerinin yayınlandığını görüyoruz.

Sabah, 8 Mayıs 1330/1914, N. 1198; *Sâhil Akşamları*, 22 Mayıs 1330/1914, N. 1200; *Sana Dâir*, 12 Haziran 1330/1914, N. 1203; *Şebâb–ı Giryân*, 26 Haziran 1330/1914, N. 1205; *Leyâl–i Uhrevî*, 17 Temmuz 1330/1914, N. 1208; *Hilâl–i Ahmer*, 14 Ağustos 1330/1914, N. 1212; *Rübâb–ı Şikeste*, 25 Eylül 1330/1914, N. 1218; *İstanbul*, 25 Eylül 1330/1914, N. 1218; *Sabah İbâdetleri*, 19 Şubat 1330/1914, N. 1239; *Şehitlerin Mezarlığı*, 12 Mart 1331/1915, N. 1242; *Hayat ve Tabiat*, 30 Nisan 1331/1915, N. 1249; *Hisâr*, 28 Mayıs 1331/1915, N. 1253; *Mevsimler*, 1 Şubat 1917, N. 1335; *Sonbahar*, 13 Aralık 1917, N. 1362

Servet–i Fünûn mecmuasında yayınlanan şiirlerin büyük bir kısmı, Servet–i Fünûn ve Fecr–i Ati'nin dil ve üslûp özellikleri yanında, estetik özelliklerini de aksettirirler. Bu şiirlerde, özellikle Cenab Şahabettin'in girizân hayâlli şiirlerini hatırlatan hüzünlü bir aşk ve bu aşkla çok iyi imtizâç eden bir dekorla karşılaşıyoruz.

"*Sabah*" şiirinde, tabiatın bütün unsurlarıyla insan ruhuna uygunluk gösteren bir dekor halinde tasvir ettiği görülür. Şâir, Güneş'in doğuşuyla yeni bir güne, yeni bir ümitle başlayan insanın bu duygularını, tabiatın çeşitli unsurlarına şâmil kılarak güzel bir şekilde ortaya koyar.

Gecenin, insandaki keder ve ümitsizlik duygularını kamçılayan karanlık çehresi karşısında hissedilen duygularla, güneşin doğuşuyla başlayan gündüz saatlerindeki görünüş; tabiata ait unsurlarla süslenerek, bir tablo halinde gözlerimizin önüne seriliyor:

Bir refref–i şehbâl ölen zulmet–i leylin
Terk ettiği feyfâ–yı sükûn–âver–i yırtar

Artık bu hazîn âleme bir nâzîre-i dürrin
Halinde ufuktan açılır şems-i be-dîdâr.

Pîşânî-i ufkun o bir elmâs-ı semâ'i
Halinde eder sath-ı elem-hîzini tezyîn
Evrâk onu haşyetle öpen bir leb-i mâi
Ezhâr ona mâil gibi bir nâzire-i rengin...[41]

Faruk Nafiz, "*Sâhil Akşamları*" isimli şiirinde ise, hüzün dolu bir aşk hikâyesini, bu aşka uygun bir dekor içinde ifâde eder.

Önünde bahr-ı muganni bir ergânûn-ı füsûn
Pür iştikâ bakıyorsun semâ-yı münfâile;
Ve ben yanında, hayat-mesâ kadar mahzûn
Rükûd-ı çehreni süzmekteyim melâlimle[42]

Hüzün dolu bu tabloda yer alan unsurlar bize, Cenab Şahabettin'in "*Yakazât-ı Leyliye*" isimli şiirini hatırlatmaktadır. Şiirin:

Gurûb... Uzakta, ufuklarda şimdi Marmara'nın
Neşîdeler yazıyor hüzn içinde dest-i mesâ
Cebîn-i sâfına bazan da parlıyor altın
Bir iltimâ' ile dağlarda bir sehâb-ı ziyâ;

Ve ağlıyor gibi sâhilde sisli perdeler

---

[41]. Servet-i Fünûn, N.1198; 8 Mayıs 1330/1914

[42]. Servet-i Fünûn, N.1200; 22 Mayıs 1330/1914

Gurûba karşı tahassürle muttasıl yanıyor;
Denizde hâreli bir göz, ufukta bir muğber
Dudak merâreti, durmakta; bir dumanlı vapur

Denizle vaslediyor ufka bir sütûn-ı sehâb
Limanında sallanıyor bazı bir beyaz kotra
Bütün dimağ-ı tabiatta bir menâm-ı harâb
Çöker rükûdet hulyâ-yı şâm akasyalara...

mısralarında akşamın kızıllığı içinde, tabiatın bütün unsurlarıyla şairimizin ruh haline iştirak ettiğini görüyoruz. Zaman ve mekân itibariyle Cenab Şahabettin'i ve Ahmet Haşim'i hatırlatan bu mısralarda, renk ve ışık oyunları etrafında teşekkül eden imajlar, bir şiir zevkini de beraberinde getirmektedir. Gurûba karşı ağlayarak yanan sisli pencereler, dumanlı bir vapur, denizle adetâ birleşmiş hissini veren bulutlar ve akşam durgunluğunun hülyâlarına bürünmüş akasyalar...

Bu hüzün verici manzarayı, bakışlarını gurûbun soluk levhalarına çevirmiş, onu sessizce seyreden muhayyel bir sevgiliyle, sevgilinin sessizliği karşısında, elem verici hayâlleriyle kendinden geçmiş bir şekilde duran şâir tamamlamaktadır.

Mavi gözleriyle sessizce gökyüzünü seyreden, sevgilinin bakışlarının derinliğine bütün hayâllerini gömmüş olan şâire, sevgilinin dudaklarında beliren küçük bir tebessüm; sevinç yanında ölüm ve ayrılık duygularını da hatırlatıyor.

Sen âsumânı süzerken kebûd gözlerinin
Derinliğinde hayâlim gömüldü ser-tâpâ
Dudakların bana güldükçe rûhumun lâkin
Bütün sürûru ve âmâli ağlamakta sana...

Fakat ricâ ederim, sevgilim, biraz dinle:

Eğer yarın bizi nâgâh ayırsa dest-i hayât
Ben ufka karşı solarken uzakta hecrinle
Odanda sen beni hiç yâd eder misin?.. Heyhât!

Şâir, sevgiliye sorduğu sorunun cevabını "*heyhât!*" kelimesiyle kendisi cevaplandırarak, ayrılmaları halinde, sevgili tarafından hatırlanmıyacağını kendi sözüyle ortaya koyuyor.

Şiirde yer alan *mugânnî, ergânûn, iştikâ, rükûd, melâl, gurûb, neşîde, dest-i mesâ, muğber, hülyâ-yı şâm, müstağrak* vb. kelime ve terkipler, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati şiirinde sık sık karşılaştığımız kelime ve terkiplerdir.

Sen her tebessümünde teessürler ağlayan,
Her in'itâfı ye'se gülen bir ilâhesin...
Senden bütün bedi'â-yı âlâm olur iyân
Muhrîk bir ergânûn gibi feryâd eder sesin.[43]

mısralarının yer aldığı "*Sana Dair*" isimli şiirde, her tebessümünde, her gülüşünde teessürün ağladığı, her haliyle ye'se gülen elemlerin göz kamaştırıcı güzelliğini kendisinde toplayan, feryâd eden muhayyel bir sevgili ile karşılaşıyoruz.

Şâir, elemi ve hüznüyle hep ağlayan bu muhayyel sevgilinin üzüntüsünü ve gözyaşlarını, şiirleriyle birleştirme arzusunu duyuyor; onu ıstıraplarının ilhâm kaynağı olarak görüyor. Şâirin ıstıraplarının ilhâm kaynağı olan ve org gibi feryâd eden bu muhayyel sevgili imajı, Cenab'ın "*Yakazât-ı Leyliye*"sini hatırlatır.

Faruk Nafiz, *Servet-i Fünûn* dergisinde yayınlanan "*Şebâb-ı Giryân*" isimli şiirinde ise, Recaizâde Ekrem'in başlattığı, başta Cenab olmak üzere tüm Servet-i Fünûn sanatçılarının, şiirlerinin ana temâlarından biri haline getirdikleri aşırı hassasiyeti, bütün tabiata yayılmış olarak tasavvur eder.

---

[43]. Servet-i Fünûn, 12 Haziran 1330/1914, N. 1203

Handemiz yoksa giryemiz vardır,
Gülmüyorsak da işte ağlıyoruz
Biz teessürle mest ü meshûruz
Ye'simiz bize bir emel sayılır.[44]

Ağlamanın gülmeye tercih edilerek, üzüntünün bir dilek olarak görüldüğü bu mısralarda, şâirimiz teessürün kesâfeti altında büyülenip, kendinden geçmiştir. Bu mısralar bize Faruk Nafiz'in, hüznü ve ıstırabı sanatın gayesi olarak gören Servet-i Fünûn şiirinin zevkine kendisini iyice kaptırmış olduğunu açıkça göstermektedir.

Şiirin ikinci kıt'asında, Servet-i Fünûn şiirinin önemli özelliklerinden biri olan *"yaşanılan hayattan nefret"* duygusu ile karşılaşıyoruz. Bahar mevsiminin bütün varlıklara neşe ve canlılık veren görünüşüne rağmen, şâirin ruhunda mâteme duyulan ihtiyaç vardır. Canlı ve hayat dolu tabiatın ortasında, elemleriyle başbaşa kalıp ağlayan şâirin, kalbindeki her ümit gizli kalmıştır. Ümitlerini açığa vuramamanın üzüntüsü içinde, adetâ bir rahip hayatı yaşayan şâirimizin, bu dünyaya karşı duymuş olduğu duygu ise, nefrettir.

Ağlayan, sonra ağlayan a'sâbı
Kalbimin kaldı her ümidi nihân
Duyduğum nefret oldu dünyâdan,
Tıpkı bir râhibin hayatı gibi...

Tabiatın canlı görünüşüne tezat teşkil eden ve içinde bulunduğu cemiyete uyum sağlayamayan Faruk Nafiz; bir an için bu elem ve hüzün dolu rûh halinden uzaklaşarak, muhayyel sevgili ile birlikte geçen bir akşam vaktinin hülyâlarına dalar. Tıpkı Fikret'te, Cenap'ta, Haşim'de olduğu gibi, realiteden kaçan şâir, hülyâlarının kucağına kendisini atarak teselli buluyor.

---

[44]. Servet-i Fünûn,N.1205; 26 Haziran 1330/1914

Dalmıştın ufka gölgelenen bir nigâh ile
Müjgân-ı lerzedârına târiydi giryeler,

Sîmâna, sath-ı hüsnüne âlâm-ı derbeder
Bazan temâs ederdi samîmi bir âh ile

Akşamdı, bir enîn-i mukaffale mâtemi
Çamlarda sızlıyordu hayâlât-ı mu'tenâ
Massetmedeydi lâlelerin, güllerin mesâ
Lalin dudaklarındaki elvân-ı mübhemi

Her yerde bir sükûn: Dereler sanki akmıyor
Bazan öper yanakları âvâre ser-riyâh
Dallarda hiç kımıldamıyor bir küçük cenâh,
Yalnız şu mâi gölgede bir bülbül ağlıyor...

Şâirimizin hülyâlarına sığındığı bu muhayyel mekân içinde, titreyen kirpiklerini gözyaşlarının kapattığı sevgili, bir gölge gibi kararmakta olan ufukları seyretmektedir. Güzel yüzü elemle kaplı olan sevgili, bu elemini bazan dudaklarından dökülen "*âh!*" sözü ile ifâde etmektedir.

Akşamın sessizliği içinde, âşığın ve sevgilinin âşinâ oldukları iniltiler, çamların uğultuları ile birleşmektedir. Akşam; lâlelerin, güllerin dudaklarındaki mübhem kokuyu okşamaktadır. Bu tablo içinde, âşık ve sevgili, elemlerini sessizce paylaşmaktadırlar. Onların bu sessizliğine, tabiat da bütün unsurlarıyla iştirak etmektedir. Dereler sanki akmamakta, ağaçların dallarındaki yapraklar kımıldamamaktadır. Bu sessiz manzarayı inleyen bir bülbülün sesi bozar:

Her yerde sükûn: Dereler sanki akmıyor

Bazan öper yanakları âvâre ser-siyâh
Dallarda hiç kımıldamıyor bir küçük cenâh,
Yalnız şu mâi gölgede bir bülbül ağlıyor...

Sevgili, bu hüzün dolu manzara içinde, yüzünü âşığının göğsüne, kumral dalgalı başını da kalbine dayayarak hazin hayatlarını, gerçekleşmeyen hayâllerini ve ölen ümitlerini düşünerek, onunla ağlamağa başlıyor:

Cephen dayandı sadrıma birden ve mevceli
Kumral başın da kalbime olmuştu muntabık
Biz böyle karşı karşıya bir müddet ağladık
Örterdi korkarak bizi leylin siyah eli

Artık bütün ibâdet-i rûhiyyemiz bizim
Her akşam ağlamaktı ölen bir ümid için
Bilmem nedendi varlığımız böyle pek hazîn
Bilmem, niçin hayâlimiz olmuştu mülhezîm?

Bu hazîn aşk hikâyesi, âşık ve sevgilinin birbirlerine kırılmadan ayrılmaları ile son bulur. Hüzün dolu hayatındaki bir sayfanın kapanmış olması, âşıkta, elemsiz bir hayatın ümidini doğuruyor.

Ayrıldık öyle velvelesiz, ye's ü giryesiz
Hatta biraz gülümseyerek eyledim vedâ;
Avdet edince hücreme lâkin bir indifâ
Fırladı ufk-ı dîdeme bir ebr-i sadme-rîz...

Fakat, elemlerinin son bulduğunu, ruhunun sükûnete ulaştığını zanneden

âşık, sevgilinin ölüm haberi ile büyük bir sarsıntıya uğrar; ölümü arzular.

Düştüm zemîn-i mâteme, giryân ü ra'şedâr,
Bir âh-ı mü'lim sana olmuştu mersiye...
Haykırdım "off, ben dahi ölsem bugün!" diye;
Karşımda yükselir mi beyaz bir harabe-zâr?

Hâzin bir aşk hikâyesinin işlendiği şiirde; ayrılık, ölüm ve aşk maceraları ile ilgili hatıralar, bu hüzünlü aşk hikâyesine uygun bir mekân içinde cereyân etmektedir.

Bir zıll-ı muhterîz gibi titrer bütün bürüc
Saf saf sehâb ufukta eder bahre irtisâm,
Emvâc okur semâlara bir âyet-i sürûr

Hatta o kehkeşânda musaffa, mâzi-i sûr
Bir vecd içinde eyliyor ilân-ı ihtişâm
Gözler sanır ki, her yere eşfâk eder u'rûc[45]

mısralarının yer aldığı "*Leyâl-i Uhrevî*" isimli şiirinde ise, Faruk Nafiz'i, uhrevî âlemle ilgili intibâlarını ortaya koyarken görüyoruz.

Gecenin sessiz görünüşü içinde, bütün burçlar çekingen bir gölge gibi titremekte; surlar, mazinin ihtişamını ilan edercesine vecd içinde gökyüzüne doğru yükselmektedir.

Bu ihtişamlı manzara içinde şâirimizin nazarları, servilerin arasından sızan ışıkların nurlandırdığı mezarlara doğru yöneliyor. Servilerin arasından sızan ve karanlık manzaraya tezat teşkil eden ışık, bu mezarlarda yatan ruhları nurlandırmak için görevlendirilmiş gibidir.

---

[45]. Servet-i Fünûn,N.1208; 17 Temmuz 1330/1914

Makber olur sükûnet-i emvâte sâye-bâr,
Var serviler içinde de bir mürtesim ziyâ,
-Güyâ ki istinârıdır ervâh-ı nâimin-

Şairin uhrevî âlemle ilgili hayâlleri, elinde Kur'an-ı Kerim olduğu halde mezarların başında dua okuyan türbedârı anlatmakla devam ediyor:

Lâm-i durur, bakar, yine lem'ân olur, hazîn
Mevtâların huzûruna yollar birer duâ
Bir medfenin başında bir avâre türbedâr

Parlar şeb-i nigâhının umkunda safveti
Titrer elinde defter-i kudsî-i kibriyâ:
Kur'an... O ufk-ı sâf-ı hakîkat... O mehd-i nûr

Şâir, bu karanlık manzara içinde, uhrevî âlemle ilgili intibâlarını anlatırken, bu âlemle ilgili unsurları genel manzaraya tezad teşkil eden ışıklı, parlak kelimelerle ifâde ediyor. Mezar etrafında teşekkül eden uhrevî görünüşe, tabiat da bütün unsurlarıyla iştirak eder. Serviler ve gölgeler, ibadet ediyormuş gibi toprağa secde etmekte, ağaçlar semâya doğru yükselerek şükretmektedirler. Cihân bu haliyle bir mâbed görünümüne bürünmüştür.

Oldukça gölgeler bu siyahlıkta râ'şedâr
Tahmakta hâke zannolunur servler o an,
Benzer o hâletiyle cihân şimdi ma'bede!

Ecrâmdan mezâra düşer her terânede
Bir feyz-i sermedi ve cevâben o ağlayan

Eşcâr okur semâlara bir şükr-i pür-mesâr

Servet-i Fünûn dergisinde yayınlanan şiirlerinde, devrin marâzî hassasiyetine uygun şiirler yazan Faruk Nafiz'in, aynı dergide yayınlanan *"Hilâl-i Ahmer"* şiirinde, ferdî ve romantik duygulardan sıyrılıp, içtimaî bir mevzuyu işlediğini görüyoruz. Daha sonraki yıllarda, sanatının ana teması halinde yer alacak olan insan sevgisinin ve düşkünlere yardımda bulunma düşüncesinin ilk parıltıları bu şiirde görülür.

Faruk Nafiz, insanlara yardım etmek amacıyla kurulmuş olan *Hilâl-i Ahmer* cemiyetine, acı ve ıstırap dolu o günlerde duyulan ihtiyacı şu mısralarla ortaya koyar:

Sensiz zalâm içinde kalır her deniz, muhât,
Sensin bütün zavallıların arş ü ma'bedi...
Senden akar dudaklara son cür'a-yı hayât,
Son cür'anın da âhiri bir ömr-i sermedi

Sînen olur ölenlere bâlin-i ihtizâr
Senden parıldar onlara son şûle-i siyah
Sîma-yı pür-ümidine her son bakan nazar
Mihrâb-ı hüsn ü ânını sanmakta kıblegâh

Mestûr olur elinde mü'lim cerihâlar,
Sensin veren bekâreti solgun çimenlere;
Rahmin ve şefkatin yine hemşirelik yapar
Gurbette kimsesiz ve perîşân ölenlere..[46]

[46]. Servet-i Fünûn,N.1212; 14 Ağustos 1330/1914

Faruk Nafiz, *Hilâl-i Ahmer Cemiyeti* vasıtasıyla, bir taraftan sosyal yardımlaşma konusundaki düşüncelerini ortaya koyarken, bir taraftan da, bu cemiyetin kollarına sığınmış insanlardan hareketle, savaşın beraberinde getirdiği trajik durumu gözler önüne sermeye çalışır:

Lâkin bu muazzez, bu semâ hisli emelden
İnsan mı reheyâb olacak, galip elinde
Mağlûp ezilir, öldürülür, mahv olunurken;
...
İnsana hilkatinde mukadder hediyedir,
Sen istersen de geçmez o kan dökmeden yine
Katiyyen ummasın ki, şer bir zaman gelir
Nefret eder bütün bu kıtâl ü cidâline

Bu mısralarda, Balkan Savaşı'nın elem ve ıstırap dolu günlerini, hayatının henüz baharında görmüş, Birinci Dünya Savaşı'nın kan ve barut kokan günlerinde yaşamış olan Faruk Nafiz'i, savaşın beraberinde getirdiği acıları dile getirirken görüyoruz. Faruk Nafiz, kan ve vahşetten başka birşey olmayan savaşta kuvvetlinin zayıfı ezme hevesinin hiç bir zaman bitmeyeceğini belirtir. Kan dökme arzu ve hevesini insanın yaratılışına bağlayan şâir, bu anlamsız mücâdelenin insan var oldukça devam edeceğini belirtmekten de kendini alamaz.

Faruk Nafiz, *Servet-i Fünûn* mecmuasında yayımlanan "*Rübâb-ı Şikeste Şâir-i Bülendine*" başlıklı şiirinde, Tevfik Fikret'in şâirlik yönünü ve fikrî cephesini birtakım kelime oyunları ile ortaya koyar.

Bir din-i mukaddes gibi i'sâr-ı vakûrunun
Kalbinde bulur nâm-ı bülendin ebediyyet...
Mahmûm-ı elem, şimdi bütün samt-ı sükûnun,

Her velvele-i şi'r ü zekânın sonu: Fikret

Bî-kes beşerin ye's ile, mâtemle müzeyyen
A'sâbı pür-evcâidir evtâr-ı rübâbın,
Dünyaya bugün şüphesiz âfâk-ı edebden
Bir ümmet-i fikriye için indi kitabın.[47]

Tevfik Fikret'in kişiliğine ve sanatına olan hayranlığını açıkça ifâde eden Faruk Nafiz, Fikret'in isminin mukaddes bir kitap gibi devirlerin kalbinde ebediyyet bulduğunu; *Rübâb-ı Şikeste* isimli eserinin, insanlığın acılarla, mâtemlerle dolu hayatının tercümanı olduğunu belirtir. Ancak, Fikret'in kişiliğini ve eserinin önemini doğrudan doğruya ortaya koymak yerine, bunları, Senvet-i Fünûn'a has kelime oyunları ile ifâde etmeyi tercih eder.

Meşgûl edemez hiç seni feryâd-ı esâfil;
Bir millet için ettiğin imdada mu'âdil
Hayret sana, hürmet sana, şükrân sana... Şâir.

Asırlarca Türk şiir ve sanatına merkezlik etmiş, tarihî ve tabiî güzellikleriyle nice şâire ilham kaynağı olmuş olan İstanbul'un, Faruk Nafiz'in sanat hayatında önemli bir yeri vardır. Faruk Nafiz'deki bu hayranlık, sanat hayatının başlangıcından itibaren eksilmeyen bir sevgi halinde devam eder. Onu, daha sonraki yıllarda Yahya Kemal çizgisinde bir sanat anlayışına yönelten sebeplerden biri de, İstanbul sevgisidir.

Faruk Nafiz, sanat hayatının ilk yıllarında *Servet-i Fünûn* mecmuasında yayımlanan "*İstanbul*" isimli şiirinde, İstanbul'u şu mısralarla tasvir eder:

---

[47]. Servet-i Fünûn, N.1218; 25 Eylül 1330/1914

Bütün hayatı uyur gibi bir semâ–yı mühmelde,
Geniş ufukları efsânevî hikâyelerin
Tasavvur ettiği gökler kadar beyaz, nârin
Minârelerle müzeyyen, sevimli bir belde..[48]

İstanbul, geniş ufukları, beyaz nârin minareleriylesevimli bir beldedir. Şair, İstanbul'un tarihî tasvirinden sonra tabiî güzelliklerini şu mısralarla anlatıyor:

O mavi dalgaların busişiyle perverde
Sevahilinde güler ruhu başka bir denizin
Gezer bu levhâya ait bir ihtirâm–ı hazîn
Melûl hisli, mükedder nazarlı gözlerde.

Şiirin son bölümünde ise, İstanbul'un şâirimizin ruhunda uyandırdığı duygulara yer veriliyor.

Bütün bedayi–i ezmân nefâis–i i'sâr
Bu mai çehreli İstanbul'un beyaz ve uzun
Ufuklarında bulur bir penâh–ı şi'r ü füsûn

Dalınca gözlerim ağlar bu hüsn–i sâkinde
Bu beldenin uyuyan başka bir güzelliği var.
Bütün tulû' ve gurubunda, subh u leylinde!

İstanbul'un sabah ve akşam vakitlerinde farklı güzelliklere sahip bulunduğunu belirten Faruk Nafiz, bu sözleriyle, zaman dilimleri konusundaki tercihini de ortaya koyar. Bu tercihini "*uyuyan*" kelimesiyle ifâde ederek, sessizliğin hâkim olduğu,

---

[48]. Servet–i Fünûn, N.1218; 25 Eylül 1330/1914

herkesin uykuda bulunduğu saatlerdeki İstanbul'un daha güzel olduğunu belirtir. Bu saatler hayâl kurmaya en elverişli saatlerdir. Onun zaman dilimleri ile ilgili bu tercihi, onu Servet-i Fünûncularla ve Ahmet Haşim'le birleştiren özelliklerden biridir.

Faruk Nafiz'in *"Peyâm"* gazetesinin edebî ilâvesi ile *Servet-i Fünûn* mecmuasında yayımlanan şiirleri, gerek dil ve üslûp, gerekse temâ bakımından Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati edebiyatlarının özelliklerini gösterir. Bu şiirlerde, sanatkâr olarak henüz tam manâsıyla yolunu bulamadığı, eski-yeni bazı şâirlerin sanatlarından tesirler taşıdığı görülür.

Faruk Nafiz'in sanat âleminde gerçek kişiliğini ortaya koymasını sağlayan eseri, *"Şarkın Sultanları"*dır. 1916'da yazılan ve 1917 yılında Celâl Nuri'nin EdebiyAt-ı Umûmiye mecmuasında yayımlanan bu şiir, Faruk Nafiz'in edebiyât âleminde tanınmasını sağlar. Faruk Nafiz'in; Yahya Kemal'in, Mehmet Akif'in, Cenab Şahabettin'in, Süleyman Nazif'in, Ahmet Haşim'in sanat faaliyetlerine devam ettikleri bir dönemdeki bu hızlı yükselişini, Nüzhet Haşim şöyle açıklıyor:

> *"Henüz pek genç olan bu şâir, millî vezinlle ilk parçalarını yazmaktadır. Manzumeleri Yusuf Ziya Bey'inkilerden daha lirik. daha derindir. Fakat, teknik, lisan cihetiyle onun kadar kuvvetli değildir. Daha Acem aruzuna mahsus bir çeşniyi muhafaza etmektedir. "Geçmiş âhu gözlü sâkîler bu mâtemhâneden" mısraıyla biten nazîresi Yahya Kemal Bey'in Nedim pastişlerinden hem şiir, hem lisan, hem çeşni itibariyle yüksektir.*
>
> *Hele lisan ve vezinde hiç bir yanlış yoktur. Ama ne olsa, ne kadar güzel olsa, bir nazire nihayet bir nazîredir. Fantezi, tehzîl başka; bence bu kat'i bir kanaattir. Bir sanatkâr ki, sanatta ibdâ' esastır, hiç bir vakit geçmiş bir sistemin mukallidi olmaya tahammül etmez. Faruk Bey'den millî edebiyâtımız çok büyük şeyler bekliyor; gazel, şarkı değil fakat.."*[49]

Faruk Nafiz, *"Şarkın Sultanları"*nın kendisine sağladığı şöhretle ilgili olarak,

---

[49]. Nüzhet Haşim, Millî Edebiyata Doğru, İst. 1918

kendisiyle yapılan bir konuşmada şunları söyler:

> *"Beni eşe dosta tanıtan ilk şiirim Celâl Nuri'nin Edebiyât-ı Umûmiye mecmuasında çıkan "Şarkın Sultanları"dır.*
>
> *Her nedense bu ilk şiir talihli çıktı. Başta müşkülpesent Cenab Şahabettin olmak üzere, yaşlı genç epey çağdaşların dikkatini topladı. O devirlerde, eski şöhretlerin yeni isimleri takdim etmesi bir edebiyat, sanat geleneği idi. Gençler, büyüklerin hatırlarını sayar, yaşlı olanlar da küçüklerin eserlerine ilgi duyarlardı. Bu suretle çevre, zahmetsizce takdire hazırlanmış olurdu. Sonraları bu gelenek bozuldu, sarsıldı. Galiba gençler ustalara aldırmaz, ustalar da çırakları umursamaz oldu. Öyle sanıyorum ki, toplumumuzda ilk anlaşmazlık bu bölümden başladı. Bu işte, ununu elemiş, eleğini asmış olanlardan ziyâde, henüz eleği eline alanların durumu düşündürücüdür."*[50]

Faruk Nafiz, 1915-1917 yılları arasında yazdığı ve aralarında *Şarkın Sultanları*'nın da bulunduğu şiirlerini, 1918 yılında "*Şarkın Sultanları*" adı altında kitap halinde bastırır.

Bu kitapta yer alan şiirlerin büyük bir kısmı, aşk macerasını anlatan hikâyelerden ibarettir. Bu aşk maceraları çoğu defa ayrılık veya ölümle sona erer. Şiirlerin bir kısmı ise, sevgili ile birlikte geçen günlerin hatıraları ile örülmüştür. Bu hatıraların canlandırıldığı zaman dilimleri ise, akşam ve sonbahar gibi, hüzne ve hayâl kurmaya elverişli zamanlardır. Bu şiirlerde, acı tatlı hatıraları ile geçen zamanın sihirli hatıralarını yeniden yakalamak için gösterilen çaba dikkati çeker.

Peyâm ve *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan şiirlerinde, özellikle Cenab'ın girizân hayâlli şiirlerini beğenen, onun tesirini aksettiren Faruk Nafiz, bu tesiri, Şarkın Sultanları isimli eserinde yer alan şiirlerinde de devam ettirir. Cenab Şahabettin'in, şiiri üzerindeki bu tesirini, onun için yazdığı gazelin sonunda şu mısralarla ifâde eder:

---

[50]. Öz Dokuman, Faruk Nafiz'le Bir Konuşma, Hayat-Tarih Mec. Ocak-1971

Bizi üstâd-ı beyân etti ezelden Fârûk
Mest-i üslûb-ı girîzân-ı Cenâb olduğumuz.[51]

Faruk Nafiz'de, ilk şiirlerinden itibaren görülen Cenab Şahabettin tesiri, özellikle "*Yollarında*" isimli şiirinde bariz çizgiler halinde karşımıza çıkar:

Mâlikânende bir çocuk sesi var,
Ki bugün dinledik karanlıkta;
Acı bir gölge sardı benzimizi
Seni gözyaşlarıyla andık da...

Yine karlarda kendi kendimize
Serseri hatvelerle yol çizdik;
Seni tül perdelerde görmek için
Yolda, yorgun, sabahlayan bizdik

Rûhumuz doldu hasretinle senin,
Bu dikenlikte açmadan solduk;
Aşkımız belki bir günâh afvet!
Sana, ey şehriyâr esîr olduk.

Yâdigârın ne bir tutam saç var,
Ne soluk bir çiçek, ne bir yaprak;
Seni görmek ümidi söndükçe
Yine mehtâba daldık ağlayarak.[52]

---

[51]. Heyecân ve Sükûn, s.166

[52]. Şarkın Sultanları, s.9

Yukarıdaki mısralar, üslûbundaki kıvraklık ve ifâde ediliş tarzıyla, Cenab tesirini açıkça hissettirmektedir. Faruk Nafiz, üslûp, estetik ölçüler, renkli hayâller vb. özellikler itibâriyle Cenab Şahabettin'in, sanatı üzerindeki tesirini, "*Cenâb üstâdıma pâyânsız hürmetlerimle*" diye başlayan "*Manzumemin İlk Mısraı*" isimli şiirinde şu mısralarla açıklıyor:

Andım yine mâziyi hayâlimle gezerken
Hummasını duydum diye ben san'atın erken

Zirâ beni yâd ettiği gün şâir adıyla
Gezdimdi ufuklarda Cenâb'ın kanadıyla

Gezdikçe hayâlimde derinleşti ufuklar:
Dağlar, bahçeler, yollar, koruluklar...

Her manzara bir yaş gibi titrerken içimde
Bildim ki bu hummaların menbaı kimde

Üstâd–ı Cenâb, alnı geniş, rûhu ilâhî
Şarkın yedi yüz yılda yetiştirdiği dâhi.[53]

Cenab Şahabettin'in tesirini hissettiren şiirlerinden biri de, "*Münzevî*" isimli şiiridir. Bu şiirde, Cenab vasıtasıyla edebiyatımızda tesirini hissettirmeye başlayan "*impressioniste*" akımın izleri görülür.

Bir sonbahar akşamı sahillerdeyim
Gamlı bir heykel gibi kayalarla ben

---

[53]. Yarın, N.15; 26 Kânûn–ı Sâni 1338/27 Ocak 1922

Dağınık saçlarımdan pervâsız esen
Rüzgârların elinde bir kırık ney'im.
Engin bana yâd eder yetimliğimi,
Gözyaşlarıyla düşer dalgalar kuma
Issız bir yoldayım ki hasta rûhuma
Herkes yabancı: Kimden sorayım kimi?
Gökler esmer ve derin, sular dalgalı,
Sâhilden uzaklaştı son yolcular da!
Enginleri dinliyor yalnız kenarda
Sararmış bahçesiyle virân bir yalı

Dumanlarla örtülen bir deniz gibi
Canlanıyor en hazîn dalgalar bende
Bekliyoruz yuvanı şimdi bahçende
Ben kimsesiz, ağaçlar kimsesiz gibi..[54]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, Faruk Nafiz, dış âlemin ruhunda uyandırdığı izlenimlerden hareketle, tabiatı olduğu gibi değil, kendisine göründüğü gibi tasvir ediyor. Tabiat, şâirinin hüzünlü rûh haline uygun düşen bir görünümle karşımıza çıkıyor:

Gökler esmer ve derin, sular dalgalı,
Sâhilden uzaklaştı son yolcular da!
Enginleri dinliyor yalnız kenarda
Sararmış bahçesiyle virân bir yalı

Şarkın Sultanları'nda yer alan şiirlerde, zaman zaman Divan şiirimizin

[54]. Yeni Mecmua, N.32; 14 Şubat 1918

ustalarından Fuzûlî'yi, Nedim'i hatırlatan söyleyişlere de rastlıyoruz. Meselâ, aşk derdinin hiç bitmemesini isteyecek kadar aşkın mübtelâsı olduğunu ifâde eden:

Son niyâzı budur kalbimin ki Hak,
Derdiyle döktüğüm yaşı hiç eksik etmesin

mısralarıyla, Fuzûlî'nin:

Az eyleme inâyetini ehl-i derdden
Yâni ki çok belâlara kıl mübtelâ beni

beyti arasında, aşk ıstırabına düşkünlük bakımından yakın bir benzerlik vardır.

Faruk Nafiz'in sanat hayatının ilk devresinde, sanatı üzerinde tesiri hissedilen Divan şâirlerimizden biri de Nedim'dir. Nedim tesiri: "*Sâkîler*", "*Nedim'in Rûhuna*", *Nedim'e Dair*", "*Sa'dâbâd Kadınları*" isimli şiirlerinde açıkça kendini hissettirir. Faruk Nafiz'i, sanat hayatı boyunca Yahya Kemal çizgisinde eserler vermeğe sevk eden sebeplerden biri de, Nedim tesiri olsa gerek...

Farkı yoktur cennet-âbâdın bugün virâneden
Şimdi medhâller karanlık bahçeler tenhâ neden
Gizli bir bû yükseliyorken son kırık peymâneden
Geçmiş âhû gözlü sâkîler bu mâtemhâneden.[55]

Her gün alnından serin bir bâd-ı rûh-ı âzâd esen
Şehriyâr-ı belde sen, sultân-ı sa'dâbâd sen
Sevdiğin her gence ururdun saçlarından sirer sen
Şehriyâr-ı belde sen, sultan-ı sa'dâbâd sen.[56]

---

[55]. Şarkın Sultanları; s.29

[56]. Şarkın Sultanları, s.30

Şarkın en rûhu gülen şâiriyim
Bir kadın sevmek ölmedir bence
Mâcerâlar geçiren her gence
Nağmeler besteleyenden biriyim!

Böyle sevdâlı geçen her demde
Bana Nisân gibidir her mevsim
Öyle şûhum ki Nedîm, ölsem de
Çınlatır Şarkı asırlarca sesim! [57]

Faruk Nafiz, 1916'da yazdığı, "*Asrın Kadınlarına!*" hitâbıyla başlayan "*Sa'dâbâd Kadınları*" isimli şiirinde, mâzinin derinliklerine dalarak, Nedim'in kişiliği ile bütünleşmiş olan ve bir zamanlar aşkın, eğlencenin en güzel şekilde yaşandığı Sa'dâbâd'ı, Nedim'in:

Bir nîm neş'e say şu cihânın bahârını
Bir sagâr-ı keşîdeye tut lâlezârını

beytinden hareketle, Şarkın bütün çekiciliğini, câzibesini üzerinde toplayan, gönülleri peşinden sürükleyen güzel, şûh kadınlarla süsleyerek gözlerimizin önüne seriyor.

Bir sis altında gösterir saklar
Sarı kâküller, ince yaşmaklar...
Hepsi Şarkın bir ince heykelidir,
Hareketler küçük ve nüktelidir:
Bir ufak söz... Kesik bir öksürme...

---

[57]. Şarkın Sultanları, s. 31

Koyu kirpiklerinde bir sürme,
Hepsi bir pembe lâledir bu gülün
Hepsinin gözlerinde ruha gülen
Öyle tılsımlı bir bakış var ki!
O kadar uhrevî kadınlar ki
Dokunursan solar, öpersen erir...
İnce endâmı kalbe râşe verir,
Süzülürler çimende lâle gibi
Gül dudaklarda bir piyâle gibi
Dolaşır gizli gizli kahkahaları...
Bağda şehzâde bir hayâle dalar,
Tatlı bir musikî verir sesine
Döndü sâhil menekşe bahçesine
Hiç bu cennette yer bulur mu keder?[58]

Şâirimizin, masal âlemine benzeyen bu zengin dekor içindeki hayâlleri; mâtemin, kederin ne olduğunun bilinmediği mâzide kalan günlere ait özlemi ifâde eden şu mısralarla devam ediyor:

Alçalır gün yavaşça dağlardan
Akşam olmuş, çayır sadâlardan
Silkinir, bir sükût içinde kalır,
Dereden gamlı tekneler boşalır,
Yolu kaplar kadın ferâceleri...
Şenlenir şimdi lâle bahçeleri:
Çağlayanlar yaşında meclis var,
Şeb-çerağlar yanar, havuzlar akar;

---

[58]. Şarkın Sultanları, s.33

Bâde, sahbâ ve şarkı... Hepsi hazır!
İşte mâtem ne bilmeyen asır.

Bu güzel dekor ve masallardakine benzer yaşayış tarzı, sonbahar ve kış mevsimlerinin gelişiyle son buluyor. Bu sona eriş bir bakima, şâirimizin hayâllerinden siyrilarak, hâlin çiplak realitesi ile başbaşa kalması demektir. Neş'enin yerini hüznün aldığı bu durumu, şâirimiz şu mısralarla ifâde ediyor:

..Yaz geçer, sonbahar olur ve dere
Dalar esrâr içinde bir kedere
Renk atar bahçelerde zambaklar,
Dökülür damla damla yapraklar
Şimdi bir tekne geçmeyen dereye
–Ey güzel yaz, bu yolculuk nereye?–
Ve haremler gezer konaklarını,
Koparırken saçından aklarını,
Aynanın karşısında el bağlar,
Boş geçen bir bahâr için ağlar...
Eş olurlar hazân kadınlarına
Sararak bir çelenk alınlarına
Karşılar hepsi gözyaşıyla kışı
Kar yağarken, derin derin bakışı
...
Koparırken saçından aklarını
Bük de kansız, soluk dudaklarını
Ağla ey gamlı şehriyâr, ağla!
Unutulmuş zavallı yâr, ağla!
Arayan yoksa gözyaşıyla sizi

Bürüsün bir karaltı kalbinizi
Kışı hicrân zamanıdır sayınız,
Boş geçen bir bahâra ağlayınız!

Faruk Nafiz'in sanat hayatının ilk devresinde, zaman zaman Ahmet Haşim tesirini hissettiren şiirlere de rastlıyoruz.

"*Bir Bağ İçindeki*" isimli şiiri, zaman, mekân ve tabiatla ilgili unsurlar bakımından Haşim tesirini aksettirir.

Durgun sularda akşamı gömdük, çiçekledik;
Yoktun söğütlerin sarışın gölgesinde sen
Ey şimdi ergânûnu kasrında inleten,
Akşamlar indi; biz seni yollarda bekledik...

Mâtem mi sardı gölleri? Akşam mı gölgeli?
Nağme kesildi, hangi hıyâbân içindesin?..
Etrafı süzdüğün kayadan gelmiyor sesin,
Vahşi bir el mi kırdı o mâtemli heykeli?

Aylarca kendi aksini seyretmişin suda,
Gün doğmadan gezermişin etrafı uykuda,
Örtermişin dar omzuna yalnız bir ince şal..[59]

Gamlı bir akşam vakti, bir gölün kıyısında, omuzunda ince şalı ile kederli sularda kendi aksini seyreden gamlı bir kadın...

Şiirde yer alan zaman ve mekânla ilgili unsurlar, Ahmet Haşim'in şiirlerinde de sık sık karşılaştığımız unsurlardır.

---

[59]. Servet-i Fünûn, N.1363; 17 Teşrin-i Evvel 1333/1917

Ahmet Haşim tesirini hissettiren şiirlerinden biri de "*Nergis*"tir.

Akşamlar inerken süzülür gölde ziyâlar,
En nazlı geyikler gibi koynunda mutalsım
Bir korku yüzer gözlerinin rengine dalsam
Rûhunda yaz akşamları bir dul kadın ağlar
...
Göl mevsimidir şimdi, bıraksın seni kışlar
Aks etti yeşil göllere sazlar ve kamışlar

Hülyâlı şafaklarda gönüller seni bekler;
Arkanda ipek maşlahın, alnında çiçekler.

Kumsal ve yeşil gölgeli sâhillere in de,
Mehtâbı yüzünden görelim tüller içinde![60]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, şiir; gerek kelime kadrosu, gerek zaman, gerekse mekân ile ilgili hususlar itibariyle Ahmet Haşim'in şiirlerine yakın benzerlikler gösterir. Akşam vakti, yeşil göller, sazlar, kamışlar, hülyâya müsait kızarmış ufuklar ve mehtâbın görünüşünü tül ile örtülü yüzünde toplayan ipek maşlahlı muhayyel bir sevgili... Bütün bunlar Ahmet Haşim'in şiirlerinde de sık sık karşılaştığımız unsurlardır.

Faruk Nafiz'in, Divan şiiri kültürünü kavrayış derecesini gösteren ve eski malzemelerin Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati'nin estetik özellikleriyle birleştirilerek yepyeni imajlar halinde ortaya konduğu şiirlerden biri de "*Hazan Gazeli*"dir. Nihat Sami Banarlı'ya ithaf edilen şiirde, sonbahar mevsiminin elem verici manzarası içinde, kadın güzelliğinin her türlü tabiat güzelliğinden daha göz alıcı olduğu şu

---

[60]. Şarkın Sultanları, s.11

mısralarla ifâde ediliyor:

Hazân ersin de bülbül duymasın gül görmesin canlar
Açılmış gonce kalsın gülşen-i hâtırada cânanlar

Olur çeşm-i gazâlan leyl-i bî-mehtâba âvîze
Verir bir serv-i sîminden nişân serv-i hırâmanlar.[61]

Hazan mevsiminin gelişiyle, neşe ve canlılık kaynağı olan gül ve bülbülden mahrum kalan tabiatta, gül yüzlü sevgililer, hatıraların gül bahçesinde bir gonca gibi açarak, hüzün dolu tabiata canlılık veriyorlar.

Şâir, hazan mevsiminin soluk ve ölü manzarasını, sevgili ile birlikte geçen günlerin hatıraları ile doldurarak, tabiata canlılık kazandırıyor. Hazan mevsiminin mehtapsız geceleri, âhu gözlü güzellerin bakışları ile bir avize gibi parlamaya başlıyor. Salına salına yürüyen servi boylu güzellerin Boğaz'ın sularına vuran akisleri, geride kalan yaz günlerindeki mehtaplı geceleri aratmıyor.

Faruk Nafiz'in, sanat âleminde gerçek manâda ismini duyurmasını sağlayan şiiri "*Şarkın Sultanları*"dır.

Ben her akşam dolaşırdım bu yeşil sâhilde,
Aşinâlar gibi karşımda gülümserdi sular;
Nazlı rüzgâr konuşur anladığım bir dilde,
Sevdiğim şarkıyı söylerdi hafiften korular

Yaz kış örterdi ağaçlar bu derin maviliği,
Uhrevî beldeler üstünde Güneş parlardı;
Bir havârî gibi her gün denizin inlediği

---

[61]. Heyecân ve Sükûn, s. 163

Kayalıklarda gezen ince kadınlar vardı.[62]

mısraları ile başlayan şiirin ilk bölümünde şâirimizi, devrin siyasî buhranlarının hüzün verici atmosferinden sıyrılıp, mâzinin derinliklerinde muhayyel bir mekân içinde, sevgili ile birlikte geçen günlerin hatıralarını yâd ederken görüyoruz.

Şiirde yer alan yeşil sahiller, gülümseyen sular, nazlı nazlı esen rüzgârlar, şarkı mırıldanan korular, inleyen deniz ve denizin inlediği kayalıklarda havâri gibi dolaşan ince, nârin kadınlar, bizi bir masal âleminin ummanına götürmektedir.

Şâir, bu masal atmosferine uygun mekân içinde sessiz adımlarla dolaşır. Onda, tablo gibi gözlerinin önüne serilmiş olan güzelliklerden ayrı bir yüz görme arzusu vardır. Şâirin bu güzel manzara içinde görmek istediği yüz, onu yalnızlıktan kurtarıp, karanlık ruhunu aydınlatacak olan sevgilidir. Sevgili ise, sarışın şâireler beldesine mensup, kumral mı, esmer mi, sarışın mı olduğunu şâirimizin de bilmediği muhayyel bir sevgilidir.

Sisli enginleri rûhumla duyup dinlerken
Dolaşan kızları toplardı deniz şen sesine,
Ayrı bir yüz düşünürdüm bu güzelliklerden
El ederken sarışın şâirler beldesine

Gülmek isterdi uzaktan bana bir gölge, niye?
Tanımazdım onu, esmer mi veyahut sarı mı?
Belki bir gün gelerek toplar o ma'bûde diye,
Dağıtırdım deli rüzgârda uzun saçlarımı

Şâirin diğer güzellerden ayrı bir yüz şeklinde düşündüğü bu muhayyel sevgili, sevmekten ve sevilmekten yorulmuş, ince yapılı, zarif bir Şark güzelidir.

---

[62]. Edebiyât-ı Umûmiye Mecmuası, N.14; 21 Kânun-ı Sâni 1332/1916

Şarkvâri bir tasvirin yer aldığı şiirin ikinci bölümünde, şâirin yolunu beklediği muhayyel sevgili, sahile yanaşan uzun bir sandaldan, yanında zenci bir köle olduğu halde iner.

Geçti bir gizli nefes gölgeli sâhillerden...
Sandalın taşlara yaslandığı tenhâ yerden

İndi Şarkın sarışın kızlarının en genci;
Arkadan bir köle, mûnis ve uzun bir zenci

Şâirin hasretle ve ümitle beklediği muhayyel sevgili, kendisini hummâlı gözlerle süzen âşığına: "*Kim bu vahşi?*" demek ister gibi, kayıtsız bir ifâde ile bakarak, geldiği gibi gecenin karanlıklarında kaybolur.

Ben o hummâlı bakışlarla sorarken geçeni,
"Kim bu vahşi?" demek ister gibi süzmüştü beni

O zaman kalbimi bir gizli günâh etti esir,
Sardı etrafımı gökten boşalan zencîr.

Şiirin son bölümünde, hasretle beklenen fakat kendisinden arzu edilen yakınlığı göstermeden, geldiği gibi karanlıkların içinde kaybolup giden sevgilinin ardından, acı ve ıstırap içinde kıvranan şâirin hüznü ifâde ediliyor. Masallara yaraşır bir atmosfer içinde tahayyül edilen bu aşk hikâyesi, hazîn bir şekilde neticelenir. Güneş, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte etrafı aydınlatmaya başlandığında, şâirimizin hülyâları yerini derin bir hüzne terk eder.

Bütün eşyaya hazân indi, sular dermânsız

Şimdi bir gölgeyi bekler, gezerim ben yalnız

Gördüğüm manzara, akşamları kalbimde bir ok;
Gece, kalbim gibi, evlerde ışık yok. ses yok.

Mavi bir sis çiziyor bahçeler üstünde sabâh
Geziyor gölgeli sâhilde hazîn bir seyyâh.

Şâirimizi, hüzün içinde, yalnızlığı ile başbaşa bırakan "*Şark ilâhesi*" muhayyel sevgili imajı ile, "*Esir*" isimli şiirinde de karşılaşıyoruz. Şâirin gönlünü esîr eden bu muhayyel Şark ilâhesi, ıstırap yanında, doymak bilmeyen bir arzu da veriyor:

Bir doymayan arzu veriyor gönlüme ma'bud:
Kaçsam, unutulsam o derin çöllere, yâhud
-Rûhun beni ansın diye Şarkın denizinde
Yatsam, uyusam dalgaların nazlı dizinde[63]

Faruk Nafiz'in sanat hayatının ilk dönemindeki şiirlerinde, eski-yeni bir takım edebî şahsiyetin tesirinin olduğu açıkça görülmektedir. Ancak, bu tesirlerin hiç birisi Cenab ve Yahya Kemal'ın ki kadar uzun süreli olmamıştır. Bir bakıma Faruk Nafiz, Cenab Şahabettin ve Yahya Kemal'in rahlesi önünde yetişmiş ve sanatını olgunlaştıran feyzi bunlardan almıştır. Ancak Faruk Nafiz'deki Yahya Kemal tesiri ve hayranlığı, sanatı üzerinde kesiri bulunan diğer sanatçılardan farklı olarak sanat hayatının sonuna kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Yahya Kemal'in tesirini, bilhassa *Şarkın Sultanları* adlı eserinde yer alan şiirlerinde açıkça görmek mümkündür. Bu tesir, bilhassa:

---

[63]. Servet-i Fünûn, N.1379; 17 Kânun-ı sâni 1334/ 4 Şubat 1918

Farkı yok cennet âbâdın bugün virâneden
Şimdi medhâller karanlık, bahçeler tenhâ neden?
Gizli bir bû yükselirken son kırık peymâneden
Geçmiş âhu gözlü sâkiler bu mâtemhâneden.

mısraları ile başlayan "*Sâkîler*" isimli şiirde kuvvetle hissedilmektedir. Bu tesiri ve benzerliği Nüzhet Haşim şöyle açıklıyor:

> *"Geçti âhû gözlü sâkîler bu mâtemhâneden" mısraıyla biten nazîresi Yahya Kemal Bey'in Nedim pastişlerinden hem şiir, hem lisân, hem çeşni itibâriyle yaksektir. Hele lisân ve vezinde hiç bir yanlış yoktur. Ama ne olsa, ne kadar güzel olsa, bir nazîre nihâyet bir nazîredir; fantezi, tehzîl başka... Bence bu kat'i kanaattir: Bir sanatkâr ki, sanatta ibdâ esastır, hiç bir vakit geçmiş bir sistemin mukallidi olmaya tenezzül etmez. Faruk Bey'den, millî edebiyatımız çok büyük şeyler bekliyor; şarkı değil fakat.."*[64]

Faruk Nafiz ise, sanatı üzerindeki Yahya Kemal tesirini, Yahya Kemal'e ithâf ettiği "*Dinle Neyden*" isimli eserinin önsözünde şöyle açıklıyor:

> *"Cenab'la Fikret'ten sonra edebiyatımızda ilk merhâle sen oldun; muarızların ne derlerse desinler, senin şiire getirdiğin zevki tarih en müstesnâ zevklerden kaydediyor. Ben, ismi senden doğan bu eseri yine sana ithâf etmekle yüksek sanatına karşı göstermeğe mecbur olduğum hürmeti bir dereceye kadar edâ ediyorum zannındayım."*[65]

Faruk Nafiz, Cenab'dan sonra, Yahya Kemal'in yeni bir söyleyiş şeklinde işitilen sesine hayran olarak, bu hayranlığını sanat hayatının sonuna kadar yer yer serpilmiş tesirler halinde devam ettirmiştir. Şiirlerinde sık sık karşılaştığımız tarihe

---

[64]. Nüzhet Haşim, Millî Edebiyata Doğru, İst. 1918

[65]. Dinle Neyden, s.3

ve mâziye bağlılık, İstanbul sevgisi gibi temâlar, bu tesirin bir sonucudur.

Faruk Nafiz, "*Üstâd*" olarak kabul ettiği Yahya Kemal'in, edebiyatımızda büyük bir görevi ifâ ettiği kanaatindedir. Bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle açıklıyor:

> *"Yahya Kemal, edebiyatımızın, hususiyle Tanzimattan sonraki edebiyatımızın Garbı bilmeden taklit eden taraflarını yıkmış, yeni şiire yepyeni bir mahiyet vermiştir. Yahya Kemal geldikten sonra bizde mısralar tamamiyle değişmiştir. Onun üstadlık hakkını edebiyatımız hiç bir zaman inkâr edemez ve inkâr edenler varsa onların edebiyatımız ile hiç bir alâkaları yoktur. Sonra, daima yapma bulduğumuz lisânın ve edebiyatın dönüm noktasındaki büyük vazifelerimizi daha büyük bir tevazuyla sakladığımız arkadaşlar, Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya... Hiç bir edebiyat tarihi dünden yarına geçerken bu değerli adların üzerinde uzun müddet durmamazlık edemiyecektir."*[66]

Faruk Nafiz, Yahya Kemal için yazdığı "*Üstâd*" isimli, takdirkâr ifâdelerle dolu olan şiirinde, kendisini onu tanımadan evvel hazîn, sönük bir mum; Yahya Kemal'i ise, "*menşûruna renkli ziyâlar veren bir çoban yıldızı*" olarak tarif eder:

İnce bir zevk ile yükseldiği an san'atının
Nûrumun yoktu hemen farkı hazîn bir mumdan
Bir çoban yıldızı halinde doğan san'atının
Yedi reng oldu geçen huzmesi menşûrumdan

Bir cihân buldu, ederken seni tedkîk adesem,
Yaşıyor sende bugün vahy ile sanat karışık;
Nûr-ı kudret mi desem, nûr-ı nübüvvet mi desem,
Yanar alnında dehâdan daha yüksek bir ışık

---

[66]. Baha Tahsin, "Şair Faruk Nafiz'le Bir Saat", Perşembe mec. 13. Haziran 1935

Gözlerin çevrilerek dikkat ederken geriye,
Elin işler yarının zevkini mısralarına;
Neslimiz, elli yılın eldeki mahsulü diye,
Bir avuç şi'rini ithâf edecektir yarına.[67]

"Sanatta bir parça hayatiyetimiz varsa, bize bu bahtiyarlığı temin eden tesadüf, üstad olarak sizi karşımızda bulmaklığımızdır. Ben kendi hesabıma, Türkçe tali'ime, sonra size minnet ve şükran borçluyum. Sizin arkanızda ikinci olmak, sizden evvel ve sizden sonrakiler arasında birinci olmaktan çok büyük bir mazhariyettir."[68]

diyen ve *"Sanatta başarılı olmak için daima güç olanı seçmek gerekir."*[69] düşüncesinde olan Faruk Nafiz, Türk şiirinde bir merhale olan Yahya Kemal'i, sanatına yön veren üstad olarak seçmiş olmakla, bu düşüncesini ispatlamıştır.
Sanat âlemine adımını attığında, asıl kaynağına ulaşma çabası gösteren bir ırmak misali, bir müddet öteye beriye baş vuran Faruk Nafiz, nihayet aradığı asıl kaynağa ulaşır. Bu kaynak ki onu, sanat hayatının sonuna kadar hiç durmadan beslemiştir. Bu zengin kaynak, eskinin asırlardır sürüp gelen sanat zevkini, yeni sanat anlayışı ile birleştiren Yahya Kemal'den başkası değildir. titiz bir şâir olan, çok zor beğenen ve şiirle ilgili tenkitlerinde oldukça zalim davranan Yahya Kemal ise, Faruk Nafiz'i, *"Türkçe'yi güzel kullanıyor"* diyerek takdir etmiş ve bu takdirini:

Bir lübbüdür cihânda elezz-i lezâizin
Her mısraı güzîdesi Faruk Nafiz'in.[70]

---

[67]. Suda Halkalar, s. 30

[68]. Faruk Nafiz'den Yahya Kemal'e Mektuplar, Kubbbealtı Akademi mec. Yıl:8, N.2, Nisan 1979

[69]. Sabahat Emir, "Faruk Nafiz Diyor ki, Türk Edebiyatı, N.14; Şubat 1973

[70]. Yahya Kemal Beyatlı, "Beyitler", Eski Şiirin Rüzgârıyla, İst. 1985, s.139

beytiyle ifâde etmiştir. Bu takdirkâr sözlerde, yalnız beğenişin değil, ona karşı beslediği sevginin de sıcaklığı var.

Faruk Nafiz, üstadı Yahya Kemal'in sanat zevki doğrultusunda, onun gibi mâzinin derinliklerine dalmış, *"Sâkîler"*, *"Sa'dâbâd Kadınları"*, *"Nedim'in Rûhuna"*, *"Şarkın Sultanları"* vb. şiirleriyle, bizi, bu masal âleminin renkli dünyasına götürmüştür. Yahya Kemal'in sanatından tesir olarak bir almışsa, bunu fazlasıyla vermiştir. Faruk Nafiz, Yahya Kemal'in, sanatı üzerinde meydana getirdiği bu değişikliği şöyle ifâde ediyor:

İnce bir zevk ile yükseldiği an san'atının
Nûrumun yoktu hemen farkı hazîn bir mumdan
Bir çoban yıldızı halinde doğan san'atının
Yedi reng oldu geçen huzmesi menşûrumdan[71]

Faruk Nafiz, Yahya Kemal tesirinin ağır bastığı bu dönemde, fikir ve tarz itibariyle şiire fazla bir yenilik getirmemiştir. Fakat, eski zevki eksettiren unsurları kendi muhayyilesinde hususi bir şekle sokmak suretiyle, güzel bir şekilde ifâde edebilmiştir. Onun bu tesir doğrultusunda yazdığı şiirlerinde, dış güzelliği tamamlayan tatlı bir iç nağmesi de mevcuttur. O, şekil güzelliğini sağlamak için, iç güzelliği fedâ etme cihetine gitmemiştir. Lirizmin coşkun akışı içinde, hem içi, hem de dışı ustalıkla birleştirmiştir. Faruk Nafiz de, üstadı gibi terkipsiz yazmaya çalışmış, en çok onun kullandığı aruz kalıplarını kullanmış; onun gibi kafiyelerini zengin kafiyelerden seçmiştir. Fakat, üstadından fazla olarak şiirlerine, daha fazla ihtiras, şiddet ve haykıran bir ifâde ilâve etmiştir.

"Şarkın Sultanları" isimli kitabında yer alan *"Sâkîler"* şiiri, âhenk, kelimelerin seçilişi ve yer verdiği duygular bakımından Yahya Kemal tesirini açıkça gösterir:

---

[71]. Suda Halkalar, s.30

Farkı yok cennet-âbâdın bugün virâneden
Şimdi medhâller karanlık, bahçeler tenhâ neden?
Gizli bir bû yükselirken son kırık peymâneden
Geçmiş âhû gözlü sâkîler bu mâtemhâneden

Süslü yollar tarhlar bin heykel-i fağfûr ile
Açmıyor lâkin nihâlistânda güller sûr ile
Elde sîmin bir kadeh, omzunda semmûr ile
Geçmiş âhû gözlü sâkîler bu mâtemhâneden.[72]

Yukarıdaki mısralarda, şâir, her tarafın bomboş göründüğü bir bahçe içinde, elinde gümüş gibi parlayan kadehi, omuzlarında samurdan kürkü olan sevgiliyi hayâl ediyor, onunla birlikte geçen saadet dolu günleri düşünüyor.

Mâzinin derinliklerinde kalmış bir yaşayış biçiminin, bu yaşayışa uygun bir mekân içinde anlatıldığı bu şiirle, Yahya Kemal'in "*Şeref-âbâd*" şiiri arasında yakın bir benzerlik vardır.

O şûh ağlar bugün kasr-i Şerefâbâda geldikçe
O nûşânûş demler hâtır-ı nâşâda geldikçe

Ne cûşân-ı şerâb ü lâle bir devr-i bahârıydı
Ki hâlâ çeşmeler pür-hûn olur her yâdâ geldikçe

Gülerdi taht-ı zerrîn üzre Cem gülşende güllerle
Sebû-endâm sâkîler elinden bâde geldikçe

Dururdu rindler dembeste ney dembeste vecdinden

---

[72]. Şarkın Sultanları, s.29

Ağaçlıklarda bülbül dûrdan feryâda geldikçe

Görür mecliste tıfl–ı nâz iken timsâlini nâzan
Kadeh ber–kef huzûr–ı Hazret–i Dâmâd'a geldikçe

Hayâlinden bakar pûşîde–i evrâk olan havza
O şûh ağlar bugün Kasr–ı Şeref–âbâd'a geldikçe.[73]

Faruk Nafiz'in, "*Şarkın Sultanları*" isimli eserinde yer alan ve Yahya Kemal tesirini hissettiren şiirlerinden biri de "*Giden Sultan*" isimli şiirdir. Bu şiirde, Yahya Kemal'in "*Mehlikâ Sultan*" isimli şiirinden parıltılar görmemek mümkün değil.

İçimiz yandı giden sultandan:
Bir at üstünde çıkarken handan
Yolu inletti uzun bir feryâd...

Sarmadan gölge hazân akşamını
Biz de tatdık bu hayâtın gamını,
O zamandan beri ettik seni yâd!

Sen, at üstünde, çıkarken handan
Ağladık yirmi asır arkandan
Kalbimiz sızladı, ey nazlı kuzu

Şimdi her gün gözümüz yollarda,
–Gece rüzgârda ve gündüz karda–

---

[73]. Yahya Kemal Beyatlı, Eski Şiirin Rüzgârıyla, s.29

Bekleriz dönmeyecek yolcumuzu!.[74]

Her iki şiirde de, bir ideâle ulaşmak için yola çıkan fakat geri dönmeyen kahramanların hazîn hikâyesi anlatılıyor. Her iki şiir de, Türk aruzunun başarılı örnekleridir.

Faruk Nafiz'in, *Peyâm*'da ve *Servet-i Fünûn*'da yayınlanan ilk şiirleri ile, *"Şarkın Sultanları"* isimli eserinde yer alan şiirlerindeki ortak temâ aşktır. Kuvvetini hülyâdan, ilhamını Şarkın efsânevi güzellerinden alan bu şiirler, Faruk Nafiz'in, çağının romantik yaşantısı içinde aşka susamış gönüllerin susuzluğunu gideren bir aşk şâiri olarak tanınmasına sebep olmuştur.

Bir korku yüzer gözlerinin rengine dalsam;
Ruhunda yaz akşamları, bir dul kadın ağlar..[75]

Bu şiirler üzerinde eski sanat zevkine bağlı sanatçıların tesirleri yeryer görülmekle birlikte, Faruk Nafiz'in, eski devrin dar ölçülerini, kendisinde doğuştan var olan coşkun lirizmle besleyerek, duygularını genç gönülleri titreten bir söyleyişle dile getirmiş olduğu da bir gerçektir. Ondaki lirizm, asıl menbaından aldığı zevkle beslenerek, gerçek sanatçı kişiliğinibulmasına yol açmıştır.

Eski sanat zevkinin ve aşk anlayışının şiirleşmiş ifâdesi olan, genç kız ve erkeklerin birer şarkı gibi dillerinden düşürmedikleri bu şiirler, *"Şarkın Sultanları"*ndan sonra, *"Gönülden Gönüle"* isimli eserinde de devam eder

Gönlüm demişti: "Kırları gez, dağ başında yat,
Terk et seven gönüllere kumsal kenarları!
Bir gün geçirdim o tüllerin üstünde bir hayat,

---

[74]. Giden Sultan, Şarkın Sultanları, s.24

[75]. "Nergis", Heyecân ve Sükûn; s.68

Gezdim sükûn içinde bir akşam mezarları".[76]

mısraları ile başlayan *"A'mâ"* isimli şiirinde, şâirimizi, aşkın elem verici girdâbından kurtulmuş, akşamın huzur veren sessizliği içinde, duyguları ile başbaşa iken görüyoruz. Şâir, akşamın sessiz görünüşü içinde, kendisini bu sessizliğe mahkûm eden vefâsız, sarışın sevgiliyi unutmak isterse de, içinde derin bir sızı duymaktan da kendini alamaz. Şâir, kendisine elemden başka bir şey vermeyen vefâsız sevgilinin gönlünde açtığı yaranın sebebini, kendisi gibi aşk acısı çekmiş, bu acısını gözlerini kaybederek ödemiş a'mâ bir dilencinin ağzından şu mısralarla dile getirir:

Andım derin derin sarışın bir vefâsızı
Yollar tenhâydı hep, ne gelen var, ne giden!
Halâ içimde bilmediğim gizli bir sızı,
Sordum bu gizli sırrı bir a'mâ dilenciden:

-Tâ içinden kanayan bir yüreğin sahibisin,
Sözlerin kalbime gam verdi: Sesin ruhânî
Yolda öksüz gibi dalgın geziyorken, fânî,
Sanki bir korkulu rüyâdan uyanmış gibisin.

Anladım, yolcu henüz söylemedin sırlarını
Ne verir rûha kadın aşkı elemden başka?
Bir zaman ben de kapıldımdı bir iblîs aşka,
Bil ki mazlûm senin ömrünle bu aşkın yarını

Ağladım ben bile yıllarca, muammâ oldum,

[76]. Gönülden Gönüle, s.23

Minnet Allah'a ki, en sonra bir a'mâ oldum
Bin sitemden kanayan kalbimi açtım Hakk'a!

Faruk Nafiz, "*Gençlik*" isimli şiirinde, yirmi bir yaşının duygularını şu mısralarla ifâde ediyor:

Sâhiller ergânûnu, yapraklar udunu
Zengin süsünle hatları dolgun vücûdunu
Gönlüm bu izbe yolların üstünde bekliyor...
Bir mâtem ki alnımı hicrân çiçekliyor,
Bir türbe ki –benzi uçuk, gözlerinde nem–
Bekler başımda hiçe giden yirmi bir senem![77]

Tenha sahiller, bu tenha sahillerde yalnız başına dolaşarak sevgilinin gelmesini bekleyen âşık ve yolu hasretle beklenen fakat bir türlü gelmeyen sevgili... Aşığın bozulmaz alın yazısını teşkil eden bu çizgiler, Faruk Nafiz'in sanat hayatının ilk dönemindeki şiirlerinde sık sık karşılaştığımız özelliklerdir. Sonu ölümle biten hazîn bir aşk hikâyesinin işlendiği şiir, şu mısralarla son buluyor:

Mâtemle bitti işte bir aşkın hikâyesi...
Solgun çimenleriyle, o hazîn gülleriyle lâl
İ'sâr içinde bir sarışın türbedir Nihâl:
Yaklaş biraz, bu türbeye at sen de bir demet,
Hemşîredir seninle, diyorlar ki merhamet!

Aşkın cazibesine kendisini kaptırarak zaman zaman coşan, kabına sığmayan

---

[77]. Nedim, 20 Şubat 1919, N.6

Faruk Nafiz'in, zaman zaman da bu coşkun ruh halinden sıyrılarak, sükûnete ulaşmış olgun bir ruh hali içinde sevgisini ifâde ettiğini görüyoruz.

Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın marazî özelliklerine uygunluk gösteren ve bu edebiyatın bazı klişe unsurları ile süslenmiş bulunan bu şiirlerin bir kısmında, yaşanmış aşkların, geçici gönül maceralarının izlerini de görüyoruz.

Köyde akşamları tenhâ tenhâ dolaşırken her yaz
İnce bir yüz tanımıştım ne esmer, ne beyaz:
Hasta benzinde ilâhî bir uçukluk vardı,
Gök elâ gözleri aksimle dolar parlardı...

İnce bir kızdı bu, sarı, bir put gibi lâl;
Sanki rûhumdan, sisli bir akşamdı "Nihâl!"
Öyle sarıydı ki esbâbı bilinmez derdi,
Kalbe hicrân, yumulan gözlere cân serperdi
Bir melûl ay gibi doğdukça kır akşamlarına
Köyde kızlar bile âşıktı bu fâni kadına[78]

mısraları ile başlayan "*Hemşireme*" isimli şiirinde; solgun, nârin yapılı, hasta benizli, muhayyel bir sevgili imajı ile karşılaşıyoruz. Şâirin hayâl dünyasının perisi olan bu muhayyel sevgili bize, Servet-i Fünûn şiirinin solgun yüzlü, ince yapılı sevgili tiplerini hatırlatmaktadır. Yine, bu mısraları okuyunca, zaman ve mekânla ilgili unsurlar itibariyle, Ahmet Haşim'i hatırlamamak mümkün değil!..

Solgun sarı yüzü, nârin vücudu ve put gibi sessiz duruşu ile, sevmekten ve sevilmekten nasibini almamış bu muhayyel sevgili ile şâirimizi birleştiren duygu, hüzün ve yalnızlıktır.

---

[78]. Gönülden Gönüle, s.3

Öyle birleştik ki, bu yolda nihâyet gamımız,
Bizi fâş etti beraber geçen ilk akşamımız.

Bu muhayyel sevgili, şâirimize sevmesini öğreten, onun ilhâmlarının kaynağı olan Nihâl'dir...

En sonra inandım ki, hünermiş sevebilmek
Yıllarca gönül boştu, fakat...
–sus, beni dinle!
Doldururdum o boş gönlü fakat şimdi sizinle...

Faruk Nafiz, kendisinden yaşça büyük olan ve kendisinden önce şiire başlamış bulunan Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Enis Behiç nesline katılmakta gecikmemiştir. Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Enis Behiç ve Halit Fahri'nin, aruz veznini terk ederek hece veznine geçmeleri üzerine, Faruk Nafiz de, hece ile yazmaya başlamış; kısa bir süre içinde bu vezinde de başarılı örnekler vücuda getirmiştir. Hece ile yazdığı şiirlerini, 1918 yılında "*Dinle Neyden*" adıyla kitap halinde neşretmiştir.

Yahya Kemal'e ithaf edilen ve adını aynı ismi taşıyan şiirden alan bu kitaptaki şiirlerde, aruz vezninin yerini hece, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati'nin sanatlı dilinin yerini ise, nisbeten daha sâde bir dil almıştır. Bu şiirlerde, muhtevada herhangi bir değişikliğin olmadığı, aşk temâsının yerini muhafaza ettiği görülür.

Rûhum ki aşkından itilâ diler,
Üstünde titreyen hep gözyaşımdır
Duyduğum bu sesler, bu iniltiler
Kendi kitâbemdir, mezar taşımdır.[79]

[79]. Dinle Neyden, s.3

mısraları ile başlayan "*Dinle Neyden*" isimli şiiri ile:

Nasıl terkedildim, nasıl atıldım,
Anne, aldatıldım, âh aldatıldım!

Dizinde ağlasam biraz bu akşam,
Dünyaya geldim de ne buldum, anne?
Hayâtım gidiyor, nasıl ağlamam,
Bugün tâ kalbimden vuruldum, anne![80]

mısralarıyla başlayan "*Annemin Dizinde*" isimli şiirinde, devrin romantik atmosferine uygun olarak; ağlayan, inleyen, çâresizlik içinde kıvranan mustarip bir gönül ile karşılaşıyoruz.

Yorgun nefeslerle sâhili gezen
Rüzgâr alnına bir gölge yaptı
Eriyen güneşin karşısında sen
Beyaz bir sultandın, bahçen saraydı...
...
Yine benzin uçmuş, rüzgâr sesinde!
Bir heykel sükûnu var üzerinde
Sevenler ağlardı sahillerinde
Süzülen gözlerin bir göl olsaydı.[81]

mısralarının yer aldığı "*Şehnişinde*" adlı şiirinde ise, batan güneşin karşısında bir sultan gibi parlayan, heykel gibi sessiz, benzi sapsarı bir sevgili ile, sevgilinin süzgün

---

[80]. Büyük Mecmua, N.1; 6 Mart 1919

[81]. Dinle Neyden, s.9

gözlerinin sahilinde ağlayan âşıklarla karşılaşıyoruz. "*Arzu*" isimli şiirinde:

Duyulurken bir garip köylünün sazı
Taşar bu çılgın heves kalbimde bazı:
Bir söğüt gölgesinde geçirsem yazı
Bu sevdâ uykusundan hiç uyanmadan![82]

diyen şairimiz, sevgiliye karşı duyduğu çılgınca hevesin kalbinden taştığını belir terek, bu aşk halini hiç uyanmadan yaşama arzusu içinde olduğunu ifâde ediyor.

Dörtlüğün, birinci ve üçüncü mısralarında yer alan "*garip köylünün sazı*", "*söğüt gölgesi*" ifâdeleri, Faruk Nafiz'in kullandığı yeni ifâdelerdir.

Sızarken ince söğüt dallarından solgun ay
Bize ıssız gelirdi bu yüksek mermer saray:
Benzin uçuk ve gizli bir ürperiş sesinde,
Dinlenirken yosunlu bir ağaç gölgesinde
Andırırdık seneler geçiren heykelleri
Yüzümde saçlarının ince kumral telleri,
Bir haber bekler gibi karanlık ufuklardan,
Enginlere dalardık mermer korkuluklardan
Bir yolculuk yapardık seninle Hind'e:
Şarkın uzak, yabancı sahillerinde
Dinlenirdik suların rengi solmadan
Birlikte uyanırdık sabah olmadan..[83]

---

[82]. Yeni Mecmua, N.56; 8 Ağustos 1918

[83]. Dinle Neyden, s.23

mısralarının yer aldığı "*Bir Yolculuk*" şiirinde, şâirimizi, "*Şarkın Sultanları*" şiirinde olduğu gibi, Şarkın uzak ve ıssız sahillerinde sevgili ile birlikte geçen günlerin hatıraları ile başbaşa iken görüyoruz. Şiirde yer alan zaman ve mekânla ilgili unsurların, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati tesirinde yazdığı şiirlerden farklı bir özellik göstermediği görülür. Şiirde yeni olan, şâirin sevgili ile birlikte çıktığı ikinci hayâl yolculuğu sırasında, tasvir edilan hayâl âleminde yer alan unsurlardır.

Yalnız bu tenhâ yolun bizdik sahibi:
Etrafımız halıydı sesden sadâdan
İnerdi gün doğarken sürüyle dağdan
Koyunlar çıngıraksız, çoban kavalsız
Tılsımlı çeşmelerden su dolduran kız
Yanımızdan bir ahû gibi geçerdi.

Bu mısralarda tasvir edilen hayâl âlemi, şâirimizin sanat hayatının ikinci devresinde, bizzat içinde yer alacağı, insanlarıyla hem-derd olacağı âlemdir; Anadolu'dur.

Önünde yorgun deniz... Karşısında adalar,
Sâhillerinde güller açılır, beyaz, sarı
Hülyâlı gözleriyle engin bir ufka dalar
Kayalıklarda gezen köyün şâir kızları!
...
Göğsümü çarpıntısız doldurur bir kanadın,
Kalbim bu güzel, zârif bahçeden bir gül seçer:
Bazı dolgun, sarışın, beyaz tenli bir kadın
Gözlerde şimşeklenen bir bulut gibi geçer!

Bazı kumlarda yorgun dinlenir beş altı kız,

Renksiz dudaklarında gizli bir arzu taşır
Bazı nârin bir kadın, gözleri parıltısız,
Şark işi maşlahıyla sâhilden uzaklaşır..[84]

mısralarının yer aldığı "*Gezdiğim Yer*" adlı şiirde, şâirimizi, gençlik aşkının ilham kaynağı olan dolgun vücutlu, bazan sarışın, bazan beyaz tenli, bazan da gözlerindeki parıltıyı kaybetmiş ipek maşlahlı Şark güzelleriyle birlikte, sahillerde, kayalıklarda dolaşırken görüyoruz.

Şiirde yer alan, yorgun deniz, tenhâ sahiller, kayalıklar gibi mekâna ait unsurlar, ilk şiirlerindeki havayı aksettiren kelimelerdir. "*Uzaktan*" isimli şiirinde:

Harâb olmuş gibi hicrân düşüncesinden
Sâhil esmer, gönüller bile solgun benizli
Durgun sular uzaklaşmış gibi sesinden,
Halâ serin rüzgârlarda mâtemin gizli.[85]

diyerek, durgun suları, esmer sahilleri ve hüzünlü esen rüzgârları ile, mâtemin hâkim olduğu bir mekânı gözlerimizin önüne seren Faruk Nafiz, sevgiliden ayrı oluşunun hüznünü bu mekânda yer alan unsurlarla paylaşıyor. Tabiatın insan ruhuna iştirakinin en güzel ifâdesini taşıyan bu mısralarda, Cenab Şahabettin'in "*ruh-ı kâinat*" görüşünün tesirini görmemek mümkün değil!

Duyanlar bahtiyâr güldüğünüzü!
Sarî bir tesir var neş'enizde
Yakından görenler buluyor sizde
En güzel, en âsil bir anne yüzü...

---

[84]. Dinle Neyden, s.28

[85]. Dinle Neyden, s.30

Bazı yaz günleri tenhâ yolumda
-Beyaz maşlahınız, ince örtünüz-
Kumral bir çocukla görünürdünüz,
Şimdi ben her sabah beklerim kumda.[86]

mısralarının yer aldığı "*Yıllardır*" isimli şiirde, şâirimizi, şefkat dolu bir annenin kanatları altında geçen çocukluk günlerinin hayâli içinde görüyoruz.

Beyaz maşlahlı, ince örtülü kadın imajı bize, Ahmet Haşim'in Dicle kıyılarında annesiyle birlikte geçirdiği çocukluk günlerinin hatıralarını anlatan şiirlerini düşündürüyor. Halin hüzün dolu atmosferinden uzaklaşıp, teselliyi mâzide arama arzusu, Faruk Nafiz'i Servet-i Fünûnculara yaklaştıran bir başka özelliktir.

Ağaçlar mükedder, yapraklar sarı,
Bu bahar mevsimi kıştan neş'esiz!
Birlikte gezerken bir zamanlar biz
Yalnız selamladık bu ilkbaharı...
...
Mâziyi yâd eden bir tek çınardı:
Üstünde yâdigâr eski sevgiden
Birlikte yazılmış ismimiz vardı..[87]

mısralarının yer aldığı "*Sensiz Bahar*" isimli şiirde, şâirimizi, sevgiliden ayrı geçen bir ilkbaharın hicrân acısını derinden hisseden, hüzün dolu ruh hali içinde görüyoruz. Tabiat; kederli ağaçları, sararmış yaprakları ve cansız görünüşüyle şâirin hüznüne iştirâk etmektedir. Şâir, bu hüzün verici manzara içinde, sevgili ile birlikte geçirdiği neşe dolu günlerden hatıra olarak kalan çınar ağacının gövdesine kazılmış isimlere

---

[86]. Dinle Neyden, s.36

[87]. Dinle Neyden, s. 41

bakarak teselli buluyor. "*Hicrân Akşamı*" isimli şiirinde:

Yaklaşan bir ölüm gibidir gece,
Sâhilde öksürür dalgalar sık sık
Diyor ki içimden bir ses gizlice:
Elemsiz sürülen hayata yazık![88]

diyen şâirimizi, sevgiliden ayrı geçen bir gecenin ölüm sessizliği içinde, aşkın elem verici yönünü hayatının bir parçası olarak kabullenmiş bir ruh hali içinde görüyoruz.

Dalgaların veremli bir hastanın öksürüğü gibi sahili dövdüğü deniz kenarında, dış âlemin kasvet verici görünüşü, ölüm duygusunu da beraberinde getiriyor. Sevgiliden ayrı geçen bir gecenin ölümden farkının olmadığını düşünen şâir, aşkın elem verici tarafının hayatın bir parçası olduğu gerçeğini kabullenmiş bir ruh olgunluğuna ulaşmış görünür.

Bu gece kalbimde bir keder vardı:
Dolaştım isimsiz tenhâ yolları
Yıldızlar mükedder, ay solgun sarı,
Sularda mehtâbın aksi ağlardı.

Bakarken göklerin derinliğine
Yolcuyum sanırdım başka diyârda
Gölgemi gördükçe kaldırımlarda
Diyordum ki: Şâir, yerdesin yine![89]

mısralarının yer aldığı "*Geceyle Ben*" isimli şiirde ise, Faruk Nafiz, romantik bir

---

[88]. Dinle Neyden, s.52

[89]. Dinle Neyden, s.54

atmosfer içinde, hayâl ile hakikat arasında gidip gelen bir anlayışla karşımıza çıkar.

Mehtâbın aksinin sulara vurduğu, solgun Ay'ın ve yıldızların kendisine dert ortağı olduğu bu muhayyel mekân içinde, şâirimizin düşünceleri yeryüzü ile gökyüzü arasında gidip geliyor. Göklerin derinliği, onu bilmediği bir hayâl âlemine doğru sürüklerken, kaldırımların üzerine düşen gölgesi, onu bu hayâl âleminden yeryüzüne, realiteye doğru çekmektedir.

Bu mısralarda yer alan zaman ve mekânla ilgili unsurlar yanında, şâirin hayâl ile hakikat arasında dolaşan nazarları, bize, Cenab Şahabettin'i, Hüseyin Siyret'i, hatta Ahmet Haşim'i hatırlatmaktadır. Şâirin, gökyüzünün romantik atmosferinde dolaşan nazarlarının yeryüzünde son bulması, Servet-i Fünûn şiirinin en önemli özelliklerinden biri olan *"hayâl-hakikat çarpışması"* temine de uygunluk gösterir.

Faruk Nafiz, aşk temâsını işlediği şiirlerinde, zaman zaman aşk ıstırabının kesâfeti altında, sevgiliye karşı tavrını değiştirir; hiddet ve nefret ifâde eden söyleyişlere yer verir.

Ne güzeller görüyorsun ki, yetiştirmiş yer
Bu güzel kafilenin bir de eğil rûhuna bak
Kesecek şanlı hükümdara tapardın mutlak
Arzı örten kadının bir başı olsaydı eğer!
...
Ey bir insan gibi uzlet yolu tutmuş kâfir,
Zevke bel bağlamış, ahlâkı unutmuş kâfir,
Lânet insanlığa, lânet sana, lânet kadına![90]

mısralarında da görüldüğü gibi, aşk acılarını tevekkül içinde kabullenen Faruk Nafiz gitmiş, onun yerini, feryâd eden, âşkının ilhâm kaynağı olan kadını sadece maddî bir varlık olarak gören bir başka Faruk Nafiz almıştır. *"Eski Bir Kin"* isimli şiirinde:

---

[90]. A'ma, Gönülden Gönüle, s.23

Çılgın asâbıma râm etmek için bir geceni
Beni ahlâka çeken kaydı kopardım, kırdım
Başka bir kalbe dayanmış gibi gördüm de seni
Taştı rûhumda bir ummân, o zaman çıldırdım.

Seneler var, bilirim, gençliğimin son demine,
Ah, lâkin bana sensiz bu hayat işkence
Gittiğinden beri düştüm yine zevk âlemine,
Kadının şekli de bir, rûhu da birdir bence!

Dalarım bazı uzaklarda gezen bir kadına,
Duyarım ye'sini mâtemli siyah çarşafının
Ba'zı, çılgın veririm kalbimi tırnaklarına
En sefil ücret için baldır açan bir kadının..[91]

diyerek, kadını sadece teniyle gören, maddî yönüyle değerlendiren şâir, kendisine elemden başka bir şey vermeyen sevgiliye karşı duyduğu kini, nefreti şu mısralarla ortaya koyuyor:

Beni baştan başa virân eden âfet sensin,
Bağrımın yandığı günden beri çoşkun, deliyim
Söndürür belki bu ta'ûnu senin son nefesin
Seni öldürmeliyim ben, seni öldürmeliyim!

Bir fırtına misâli, zaman zaman coşup, sevgiliye karşı duyduğu kin ve nefreti, sanat ölçüleri dışına taşan ifadelerle ortaya koyan Faruk Nafiz, kin ve nefret dolu bu ruh hâlini "*Dargın ve Barışık*" isimli şiirinde terketmiş görünür:

---

[91]. Gönülden Gönüle, s.26 (Söz konusu şiir "Suda Halkalar"a, "Ardından" ismiyle alınmıştır.)

Bir kartalım ki ben, kanadımdan vurulmuşum,
Terketmişim bir âfeti yaşlar dün gece
Ye'simle ağlıyor sanıyorken bütün gece
Leylâmı en yabancı kucaklarda bulmuşum...
...
Sevdâlı kalbe neş'e de birdir, elem de bir:
Ben sâhilinde güller açan gamlı bir gülüm,
Akşamlarımda alçalmaz korku, derd, ölüm
Sevsem de bir gün seni ben, sevmesem de bir!..[92]

Şâir, kendisine elemden başka bir şey vermemiş, kendisini terk ederek, başkalarının kollarına atılmış bir kadınla birlikte geçirdiği günlerin hatıraları ile başbaşadır. Ruhundaki fırtına dinmiş, sükûnete ulaşmış bulunan şâir, sevgilinin vefâsızlığını, ihânetini unutmuş ruh hali içinde, onunla birlikte geçirdiği günlerin hatıralarını yeniden canlandırarak, elemini bu hatıralarla dindirmeğe çalışır.

I.2. Memleket Şiirleri Devresi

Faruk Nafiz'in sanat hayatının ikinci ve en önemli devresi, Anadolu'yu yakından görüp, memleket gerçekleri ile yüzyüze kaldıktan sonra, Millî Edebiyat tesiriyle eserler vermeğe başladığı devredir. Faruk Nafiz'in, bu devredeki sanat faaliyetlerini ve şiirlerinin özelliklerini açıklamadan önce, devrin edebî görünüşünü ve onun bu edebî cereyan içinde yer alışını gerekli kılan şartları kısaca belirtmekte fayda görüyorum.

1911'de Genç Kalemler dergisinde yayınlanan "*Yeni Lisân*" makalesinden sonra, başta Ziya Gökalp olmak üzere, Ömer Seyfettin, Ali Canip, Fuat Köprülü, Mehmet Emin gibi şâir ve ediplerin bu hareketi desteklemeleri, "*Yeni Lisân*"

---

[92]. Nedim, N.12; 2 Nisan 1919, s.12

hareketinin ve millî kaynaklara yönelme isteğinin bir çığ gibi büyümesine sebep olmuştur.

Sanat âleminde isimlerini duyurma gayreti içinde bulunan gençler ise, Millî Edebiyatı daha çok şekil, özellikle de vezin meselesi olarak görmüşler; bu cereyana hece vezniyle ve sade bir lisânla eserler vererek katılmışlardır.

Bu genç sanatçılar arasında, Millî Edebiyatın amaç ve hedeflerinin ne olması gerektiği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bir kısım genç sanatçılar, millî olmayı sâde lisânla yazmak şeklinde telakki ederken, bir kısmı ise, hece vezni ile yazmış olmayı Millî Edebiyatın gayesi olarak görmüşlerdir. Mehmet Emin'in, sâde bir dille ve hece vezniyle yazmış olduğu şiir yönü eksik eserlerinden ziyâde, Rıza Tevfik'in Halk şiiri tesirine bağlı kalarak yazdığı, âhenk ve duygu yönü yüksek şiirleri, bu gençler tarafından daha çok sevilmiştir.

1914 yılından itibaren, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati'nin süslü, ağır ve bol terkipli lisânı yerine, tabii ve canlı Türk diline duyulan ihtiyaç, sanat âleminde kendisini daha çok hissettirmeğe başlamıştır. Başta, Ahmet Haşim, Refik Halit ve Fuat Köprülü gibi Fecr-i Aticiler olmak üzere, şiir lisânının sadeleştirilmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır. 1917'de "*Yeni Mecmua*"nın çıkışı, lisân ve vezin konusundaki gelişmeleri daha da hızlandırır. "*Yeni Mecmua*"nın, şiirlerin yayınlanması için hece vezni ile yazılmış olması şartını koyması, Millî Edebiyat cereyanının hakikî bir kuvvet kazanmasına sebep olur. Bu mecmuada, Refik Halit'in "*Memleket Hikâyeleri*" ile, Ömer Seyfettin'in millî duyguları kamçılayan hikâyelerinin yayınlanması, *Millî Edebiyat*'a duyulan ilginin gittikçe artmasına yol açar.

Millî Edebiyat cereyânının sanat âleminde meydana getirmiş olduğu ilgi, Ziya Gökalp'in fikrî telkinleri ile beslenince; şiire aruzla başlayıp, bu veznin zevkini eserleriyle ortaya koymuş olan Halit Fahri, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Orhan Seyfi gibi genç şâirlerin, aruzu bırakarak hece veznine geçmelerine sebep olur. Bu dört gence, kısa bir süre sonra Faruk Nafiz de katılır. Kaybedilen savaşların yol açtığı millî

ıstıraplar içinde yoğrulmuş olan bu gençler, millî olan her şeyi en güzel olarak görmeğe hazır bir ruh hali ile, sâde lisânla ve hece vezni ile eserler vererek, *Millî Edebiyat* cereyânının gelişmesi için ellerinden gelen gayreti gösterirler. Faruk Nafiz'in "*Dinle Neyden*" isimli kitabı, bu anlayış doğrultusunda yazılmış şiirlerin yer aldığı bir eserdir.

Ancak, *Millî Edebiyat*ı sâde lisânla ve hece vezni ile yazmak şeklinde, bir şekil meselesi olarak görmek, ne dereceye kadar doğru olabilirdi? Acaba, lisân ve vezin gibi sadece şekle tekabül eden unsurlarla, *Millî Edebiyat*'ın hedeflediği amaçlara ulaşmak mümkün olabilir miydi?

Bu sorunun cevabını ve *Millî Edebiyat*ın alması lazım gelen gerçek çehreyi, Fuat Köprülü şöyle açıklıyor:

> *"Millî Edebiyat cereyânı yalnız bir vezin, yahut sadece bir şekil meselesinden ibaret değildir. Millî hayatın bütün unsurlarında (hukukta, ahlâkta, iktisâdiyâtta, bedîiyâtta) çok büyük bir terkip vardır ki, millî vezin ve millî edebiyat meselesi işte bu terkibin küçük bir parçasından ibarettir."*[93]

*Millî Edebiyat*ı, başta vezin olmak üzere, sadece bir şekil meselesi olarak görenlere, aruz veznini "*Türk aruzu*" haline getiren Yahya Kemal ise şöyle seslenir:

> *"Türk Edebiyatı'nda bir hece-aruz mücadelesi çıkarmaya lüzûm yoktur. Aruz ve hece iki kardeş nehir, Fırat ve Dicle gibi yanyana akıyorlar; sonra birbirlerine kavuşuyorlar, milletin hafızası olan ummâna kavuşuyorlar."*[94]

Hece vezni, bu tartışmalar içinde, 1914-1921 yılları arasındaki devrede hakimiyet sahasını gittikçe genişleterek, aruz veznine karşı büyük bir üstünlük

---

[93]. Fuat Köprülü; "Millî Vezin", Yeni Mecmua, c.I, N.11,1917

[94]. Yahya Kemal Beyatlı; "Vezinler", Dergâh,c. II, N.20, 5 Şubat 1338/1922

sağlar. Özellikle, şiire aruz vezniyle başlayarak, bu vezinde başarılı örnekler veren Halit Fahri, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Orhan Seyfi ve Faruk Nafiz'in, hece ile yazanlar arasına katılmaları, bu vezne büyük bir güç kazandırır. Ancak, bünyesinde bulundurduğu değerli ve tanınmış isimlere rağmen *Millî Edebiyat*, hece vezninin yerleşmesi ve Türk dilinin sadeleştirilmesi dışında, toplumun beklentilerine, arzu ettiği terennümlere cevap vermekten oldukça uzaktı. Millî kalkınma özlemlerine rağmen, yine marâzî özellikler taşıyan şiirler yazılıyor, yine şuurlarından ziyâde gönülleriyle yaşayan insanların duygularının ifâdesine önem veriliyordu. Servet-i Fünûn'dan kalan elem ve ölüm mevzularından hoşlanılıyor, solgun ve hayatiyetini kaybetmiş varlıklardan zevk alan verem edebiyatının çerçevesi daha da genişletiliyordu. Aşk, ıstırap, ihtiras temâlarını işleyen şâirler daha çok seviliyordu.

Halbuki, kendisini tarih sahnesinden silmeye çalışan batılı güçlere karşı varolma mücadelesi veren Türk milleti, kendisine manevî güç verecek olan sanatçılarından böyle bir sanat beklemiyordu. Türk milleti, Mehmet Emin'in:

Mazlumların intikamı olmak için doğmuşum,
Volkan söner, lâkin benim alevlerim eksilmez;
Bora geçer, lâkin benim köpüklerim eksilmez

Bırak beni haykırayım, susarsam sen mâtem et;
Unutma ki, şâirleri haykırmayan bir millet,
Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir.[95]

mısralarında ifâde ettiği gibi, kendisine manevî güç verecek, ferdî ıstırapları değil, toplumun ıstıraplarını yansıtacak şiirler istiyordu. Bu istek ve özleyiş yüzündendir ki, Türk milleti, şiir yönü eksik olmasına rağmen, Mehmet Emin'in şiirlerine büyük ilgi göstermiş, ona "*Millî şâir*" ünvanı vermişti. Türk milletinin bu konudaki

[95]. Türk Sazı, İst. 1914, s.17

hassasiyetini ve Mehmet Emin'e "*Millî şâir*" ünvanını verişini, Faruk Nafiz şöyle açıklıyor:

> *"Bizde millî şâir diye Mehmet Emin Bey'e derler: Bu artık bir âlem olmuştur. Mehmet Emin Bey, belki millî şâirin umûmî vasıflarına sığmaz gibi görünür. Zirâ millî şair, sanıyorum ki, yabancıların istilâsına uğramış, istiklâlini kaybetmiş ve başka harsı temessül etmek tehlikesine maruz kalmış cemaatlerin içinde çıkan ve kendi kanını taşıyanlara kaybettikleri şeyi var kuvvetiyle hatırlatan söz ve saz adamlarıdır.*
>
> *Macarların, Bulgarların, Polenezlerin, Ermenilerin millî edibleri vardır ve Fransızların, Almanların, Amerikalıların millî edibleri bunun için yoktur. Fakat bunun böyle olması Mehmet Emin Bey'in "Millî şâir" sıfatına tesir etmez... Zira o, "Ben bir Türküm" diye bağırdığı zaman Türk cemiyeti Osmanlı ekalliyetinin manevî istilâsına uğramakta idi."*[96]

İşte bu sebepledir ki, sanatçıların toplum gerçeğini dikkate alarak toplum hayatıyla bütünleşen eserler vücuda getirmeleri gerekiyordu. Her ne kadar Mehmet Akif ve Mehmet Emin, millî hislerle dolu şiirler yazıyorlardıysa da, bu şiirler fikrî yapıları ve estetik özellikleri itibariyle toplumun beklentilerine bütünüyle cevap vermekten uzaktılar. Bu yıllarda, sanat hayatlarının en olgun dönemlerini yaşayan Ahmet Haşim ve Yahya Kemal'in, geçmişin sanat zevkiyle geliştirdikleri şiirleri ise, Anadolu'nun ıstırap içinde yaşayan insanlarının durumunu anlatmaya elverişli değildi.

Sanat ve edebiyat âleminde vücuda getirilen eserlerin millî ve sosyal hayata olan uzaklığını, M. Fuat Köprülü şöyle açıklıyor:

> *"Evvela derin ve teessürle itiraf etmek icap eder ki, henüz büyük inkılâbımızın rûhunu ve mahiyetini samimiyetle duyan ve duyuran ciddi bir sanat eserine nâil olamadık... Bazı küçük istisnâlardan sarf-ı nazar, bugünkü edebiyatımızda, dünden sarih bir şekilde ayrılmış, yeni bir rûh ile mütehassıs ve yeni bir hayatı*

---

[96]. Hikmet Feridun Es; Bugün de Diyorlar ki, Remzi Kütüphanesi, İst. 1932

müterennim hiç bir mahsül göze çarpmıyor. Üç dört seneden beri yazılan romanlar, küçük hikâyeler, piyesler, şiir parçaları meydanda! Acaba bunların hangisinde bugünkü Türk cemiyetinin mefkûrelerini bulabilirsiniz. Eski hayattan yeni hayata, yani eski içtimaî kıymetlerden yeni kıymetlere geçerken, cemiyetimizin geçirdiği buhranları ve o buhranların ferdî ruhlar üzerindeki tesirleri hangi sanatkârımızda ve hangi sanat eserimizde mevcut? Halbuki bugünün edebiyatı Türk milletinin geçirdiği inkılâp safhalarını ve inkılâp mefkûrelerini romanlarında, piyeslerinde, şiirlerinde bütün kuvvet ve vuzuhuyla yaşatabilmeliydi; o eserleri okuyan yabancı bir kari', Türkiye hakkında hiç bir şey bilmese bile, bugünkü hayatımızın umûmî istikametini ve bu hayatı doğuran içtimaî âmilleri açık açık anlamalıydı. Mademki edebiyat bugünkü edebiyatın ma'kesidir, o halde hani bizim hayatımızın ma'kesi olan edebiyat; Bugünkü edebiyatımız acaba hayat ile hiç rabıtası olmayan, büsbütün sahte, yabancı bir mahsül müdür? İşte ibtidâ halledilmesi lâzım gelen mesele! (...)

Fikir ve sanat hayatımızda şu beş on senelik edebiyatımız kadar berbat millî ruha ve millî hayata yabancı bir edebiyat devresi nâdir bulunur! Tiyatromuz nasıl Fransızların "fuhuş" ve "zina" piyeslerini adapte etmekle meşgul olduysa, matbuatımız da mütemâdi bir faaliyetle aynı cins roman ve hikâyeleri ailelerimizin haremine kadar soktu; güyâ millî hikâyecilerimiz, bu pis edebiyatın bayağı taklitleriyle ortalığı doldurdular: İstanbul hayatının en kirli, en müteriddi (soysuzlaşan) safhalarını, adetâ büyük bir zevk ve lezzetle ortaya dökmekle vazifelerini yaptılar... Edebiyattan bahsedilirken "hakikî ve mukaddes san'at" dairesinden şiddetle uzak tutulması lâzım gelen ve müstekreh mahsullerin hiç adını anmamak belki daha doğru gibi görünür. Lâkin memleketin her köşesine yüz binlerle nüshası dağılan bu şeylerin, memleket için ne kadar muzır ve felâketli olduğunu, genç nesilleri zehirlemek hususunda ne korkunç ve ne tahripkâr mahiyet aldığını asla unutmamalıyız.

...Bize Anadolu'nun saf ve temiz Türk halkının hayatını ve esâretini anlatacak ve gayr-ı meş'ûr (şuur dışı) duygularımızı şuurlu bir hale sokacak "milî şâh eser"e ne zaman nâil olacağız?.. Eserlerinde Türk hayatının asıl sağlam, orijinal ve kuvvetli taraflarını gösterememek hususunda şâirlerimiz de romancılarımız gibidir. Son şiirlerimizin büyük bir kısmı, Avrupa edebiyatlarının soluk ve âdi taklitlerinden, oralarda artık kıymetini kaybetmiş cereyanların manâsız istitâlelerinden (uzantı) ibârettir. Filhakika, "lisan" ve "vezin" itibâriyle şu son beş senelik "Millî Edebiyat" cereyânının tesiri altında, çok bâriz ve seraatli bir telakki mahsus oluyor. Lâkin

bu "millileşme" yalnız şeklî ve haricî kalmayarak rûha da tesir etmelidir. Bizde sanatın millî hayat ile ne kadar az alâkadar olduğunu göstermek için küçük bir misâl söyliyeceğim... Bugün hür ve müstakil yaşadığımız topraklar üzerinde yeni bir devlet yaratmak istediğimiz bir esnada, şiirlerimiz "bedbîn" ve tamamiyle "marâzî" bir rûh ile ma'lûl; hayat ile bu kadar alâkasını kesmiş, bu derece "ferdî" ve "hodbîn" mahiyet almış bir edebiyat, sahte ve marâzî değildir de nedir?

Bütün bu müşâhadeler bize bir hakikati anlatıyor: Dünkü hayat telakkilerinin yaratmış olduğu sahte, marâzî, ferdiyetçi edebiyat artık son günlerini yaşamaktadır. Millî hayata istinâd etmediği, halkın ruhuna yabancı kaldığı, sade Avrupa modalarının taklidiyle vakit geçirdiği için, eski imparatorluğun maddî ve manevî bütün müesseseleri gibi, bu eski ve sahte edebiyat da artık yıkılıyor. Edebiyat tarihimizin bu dönüm noktasında, bütün sanatkârlarımıza, münekkidlerimize düşen vazife, o yıkılan temelsiz binanın yerine nasıl bir âbide kuracağımızı tayin etmektir. İçtimaî hayatın her sahnesindeki derin inkılâplarla hem-renkolarak ortaya bugünkü hayatın istediği "bedîî" kıymetler, sanata yeni cereyanlar vermeğe mecburuz. Bu yeni edebiyat, asıl ilhamlarını "millî hars"tan, halkın ruhundan alacağı için tamamiyle "asrî", "hayatî" bir mahiyette olacak ve bu suretle Türk ruhunun "asliyet" ve hususiyetini gösterecektir.

Bize öyle edebiyat lâzımdır ki, ilâhî nağmeleriyle en bedbîn ve hasta ruhlara ümîd ve faaliyet versin. Ferdiyetleri, içtimaî mefkûreler içinde eritsin; yaratacağı kahramanlarla Türk seciyesinin faziletkârlıklarını tecessüm ettirsin. Eski hayat şekillerinin uyuşturucu telâkkilerine, yabancı harsların meş'ûm tahakkümüne isyânkâr bir gençlik yaratsın... İşte Türk inkılâbı, edebiyat ve sanat sahasında böyle bir hareket bekliyor ve ancak böyle bir hareket inkılâbı itmâm edecektir."[97]

Aynı konuda Ali Canip ise şunları söylüyor:

"...Yalnız şu muhakkak ki, insanların ruhundaki bütün kıymetleri yaratan cemiyettir. Bu itibarla, ale'l-umûm sanatın ve bu meyânda edebiyatın usâresini bütün ruh âleminin mübdi'i (mucid) olan hayattan olmasına imkân mutasavvir midir? Mesele bu noktaya dayanınca kendi edebiyatımızı düşünerek bir sual vaz'etmemiz icâp

---

[97]. Fuat Köprülü; "İnkılâp ve Edebiyat", Hayat,N.5; 30 Kânun-ı evvel 1926

ediyor: Bilhassa Tanzimattan beri Şarklılıktan kurtulmağa uğraşan Türkiye, bugün pek kuvvetli hayat hamleleriyle Garb'a atılıyor. Edebiyatında ise, bu hamlelerin akislerini görmüyoruz. Şiir ihtizâr halinde... Roman lakayd ve kuvvetsiz. Tiyatro şehveti tahrik ve vodvil tercümelerinden ibâret... Edebiyatın bu hâli inkılâba lâyık mıdır? Bu, marâzî bir edebiyat değil midir?"[98]

Ali Canib, "*Sembolizm*" isimli makalesinde ise, edebiyatımızın amacının nasıl olması gerektiği konusunda şu açıklamada bulunur:

"Biz bir şiir istiyoruz ki, insanı anlatsın, sade tahassüsleriyle değil, fikirleriyle ve duygularıyla... Her devrin bütün büyük şâirleri, sanatkâr oldukları kadar, aynı zamanda insandılar: Yani baba, oğul, âşık, vatandaş, filozof... Onların şiirlerini vücûda getiren kendi husûsî hayatlarıydı. "Güzellik için güzellik"i esas olarak kabul eden Parnesyen mektebinden, "hülyâ için güzellik" iddiâsında bulunan sembolist mektepten sonra, "heyet için güzellik"i müdafaa eden mektebin zamanı gelmiştir... Biz sembolü kaldırmıyoruz... Fakat, o vâzıh olmalı. Karanlık bir sembol, anahtarı olmayan güzel bir çekmecedir.."[99]

Ali Canib'in asıl istediği, vuzuh değil, sosyal şiirdir. Yahya Kemal'in şiirleri gayet açıktır; fakat sosyal hayata uymadığı için o devirde ismi hemen hiç zikredilmez. Ali Canib, aynı makalesinde, sanattan asıl beklentilerinin ne olduğunu şöyle açıklar:

"..Sembolistlerin ince, zârif, hülyâvî şiirleriolduğuna şüphe yoktur. Fakat, sembolizm şiir için bîgâne bir tarz ve mektep olamaz. Beşeriyet zaman zaman her şeyden hoşlanıyor ve her şeyden bıkıyor. Rûh u hayatımız mütevâli bir "emel" ve "aks'ül amel"den ibârettir. Esasen ne kadar dilfirib, ne kadar câzip olursa olsun, bir mektebe bağlı kalmak, şiir ve sanat âleminde pek tehlikelidir. Çünkü,

---

[98]. Ali Canib; "Hayat Karşısında Edebiyat", Hayat, c.I, N.7, 13 Kânun-ı evvel 1927

[99]. Ali Canib; "Sembolizm", Hayat,c.I, N.9; 27 Kânun-ı evvel 1927

"sanatta mektep", şahsiyetin mezarıdır. Hele insanlığn koskoca ve muhrîb bir harpten birçok zelzelelerle, buhranlarla çıktığı; yeni ideâller, yeni kuvvetler yaratmak için bocaladığı bir zamanda nârin, rüyâlı, mübhem, bilhassa marâzî bir tarzın muhayyileleri ve zevkleri tatmin edebilmesine imkân yoktur."

Ali Canib, toplumun sanatçıdan ve sanattan beklediklerini, *"Tok Sözlü Kari"* imzasıyla yazdığı bir başka makalesinde şöyle açıklıyor:

"Şâir! Ferdiyetinin çerçevesini kır, kendi içine çevrilmiş gözlerini muhitine ve cemiyetine aç! ...Bugünkü cemiyetimizdeki gençliğin yüzde sekseni hatta doksanı hayat mücadelesinde nevmîd olarak bocalıyorsa, şâir bize o kitlenin sesiyle onun müşterek dertlerini, müşterek iştiyâklarını, müşterek kurtuluş ideâllerini haykırsın. "Ben"i kaldırsın, yerine "biz"i koysun.

Artık şehrin dört duvarı bizi alâkadar etmiyor. Artık biz şâiri odasına çekilmiş, saçlarını parmaklarına dolamış ve her akşam gölgeleri lambasıyla ağlaşan bir münzevî, çile dolduran bir derviş görmek istemiyoruz. Artık şâir, dört duvarın içinde, kendi kendisi için bir mahlûk değil, cemiyet içinde ve cemiyet için bir halk olmayı öğrenmelidir. Ancak bu gibi şâirlerin eserleridir ki, "içtimaî" vasfına lâyık olabilir. Fakat, hiç şüphesiz ki, her içtimaî şiirin güzel ve her ferdî şiirin de fenâ olduğu iddiâ edilemez. Maksadımız şiirin şiiriyetini değil, zihniyetini tenkittir... Bugünün ölü ve cılız, ferdiyetçi sanatına mukabil, canlı ve köklü bir içtimaî sanat yaratabilmek için sanatkârlarımızın her şeyden evvel kendilerini olgunlaştırmaları, odalarından çıkıp cemiyete atılmalarıve onu anlamaya çalışmaları lâzımdır. Yoksa sanatın şimdiye kadar olduğu gibi cemiyetten göbek bağı kesilmez. Halbuki biz, cemiyetin önünde giden ve ondan çıkmış bir sanat özlüyoruz."[100]

Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati şiirinin, bedbîn, marâzî duygularına karşılık, yeni şiirin nasıl bir yol takip etmesi gerektiğini, Enis Behiç ise şöyle açıklıyor:

"Yirminci asrın, bugünkü edebiyatında, ben öyle düşünüyorum

---

[100]. Ali Canib; "Özlediğimiz San'at", Hayat,c.2, N.43; 22 Eylül 1927

ki, sanatın ruhu, şiirin özü harekettir, heyecandır. Bugünkü nesil, bugünkü edebî zevk artık durgunluğa, uyuşukluğa, nefse münhasır bir melale, mızmız duygulara ve eşyadan, haricî manzaradan hâsıl olan sükûnlu ve sisli intibâlara pek de aldırış etmiyor. Meselâ, gün batışının yeşil göldeki âtıl âkislerinden doğma bî-tâb bir hüzne karşı nasıl omuz silkip geçiyorsa, aşkının mâtemini, cılız bir çocuk gibi bir köşeye çekilerek miskin miskin ağlayan âciz ruhlarda – sadaka kabilinden– şöylece bakıyor veya bakmaya bile lüzûm görmüyor. Çünkü, bugünkü hayat, sanatta, şiirde canlılık, coşkunluk; hülâsa bir hareket, bir heyecân istiyor.

Bedbaht mısın?.. Nefsine ait olan bu derdi öyle canlı, öyle coşkun gürleyerek anlatacaksın ki, herkes cazbandın zırıltısından kendini alabilip dinleyebilsin! Yoksa 19. asrın romantik, solgun, uzun saçlı âşıklığı, için için birer damla gözyaşı ile, hicrân terennümleri hiç kimsenin kulak asacağı değildir.

...Evet, bugünün şâiri, şiirlerine hareket, kanlı ve canlı heyecân, bir söz ile bir nevi coşkunluk mu desem, yoksa doğrudan doğruya hayat mı desem, işte böyle bir câzibe koymak mecburiyetindedir. Bunu yapabiliyorsa şâirdir; âmmenin, insan kitlelerinin şâiridir.

Unutmayalım ki, biz fert olarak bir şey yapamayız; cemiyetin içinde ve o cemiyet için şâir, sanatkâr olabiliriz. Nas, sanatkârın ehemmiyet vermeğe tenezzül etmeyeceği bir sürü değildir. Efendi, sen o nasın bir ferdisin; ona kendini beğendireceksin. Seni alkışlayacak, sana ya bugün veyahut yarın şâir diyecek olan hep o insan kitlesidir. Sen bu kitleden ayrılık iddiâsında bulunan "paradoksal" bir ruh ile "ben şâirim" diyorsan, o halde çık Himalaya dağına, orada kendi kendine şiirlerini intişâr et!.. Aramızda kaldığn takdirde biz, hayatı bırakıp senin mızmız ağlamana veya kendinin bile tayin eeedemediğin duman dolu, karanlık buhranlarına [falan sanat mektebinin şaheseri böyle olmak lâzım gelirmiş] diyerek aptalca el şakırdatamayız.

İşte bence bugünkü neslin edebiyat, şiir hakkındaki düşüncesi esasen budur. Yine bu sebepledir ki, bana "romantizm" pek saf dil veya "mürâî" geliyor; mpresyonizm" dalgın, durgun, hatta baygındır; "sembolizm", çekingen, şaşkın ve ürkektir. O kadar ki, zavallı, hiç bir duygusunun mûin adını söyleyemez; kendi kendine mırıldanır. Sen şöyle anlarsın, biz de öyle!.. Efendim, bütün bunlar hep birer çeşnidir; bize bugün sanatta hayatiyet lâzımdır. Canlı söz, canlı renk, canlı fikir arıyoruz. Yukarıdaki çeşnileri sırasına göre karıştır!.. Bu, adetâ bir rengi verebilmek için bir ressâmın birçok renkleri

karıştırması gibi bir mahâret oyunudur."[101]

*Millî Edebiyat*ın hedeflerinin neler olması gerektiği konusunda, Ahmet Hamdi Tanpınar ise şu açıklamalarda bulunur:

> *"..Muhtelif selâhiyetler, millî edebiyatı kâh hâlis bir Türkçe'de, kâh eski veznimiz olan ve şimdi birkaç şâirin elinde bir nev'i olgunluğa erişen hece vezninde, kâh münhasıran Anadolu'ya ait mevzularda yahut halkın veya köylünün hayatında ve daha birçok sahalarda aradılar. Halkı ve köylüyü düşünen ve yalnız ona hitap eden bir edebiyat, büyük inkılâp umdelerinin en yakın tatbik sahası olan yazılar, hamlesini sadece iyi niyetten alan vatanî ve destanî bir şiir, folklor araştırmaları ve pastişleri, velhasıl çoğu tasavvurla icrânın arasında en küçük bir olgunlaşma fâsılasına mazhar olmadan vücuda getirilmiş bir yığın eser haline istihâle etmemiş birçok taklit ve nazariye ve serzeniş, edebiyat ve matbuât âlemimizden geçti...*
>
> *...Hiçbir memlekette edebiyat, bizim memleketimizde olduğu kadar gündelik hayat peşinde koşmamış, acil ihtiyaçların emrine cömertçe kendini terketmemiştir. Vatan şiiri, halk şiiri, millî hayata dâir roman... Siyasî, içtimaî, iktisadî, günlük bütün mevzular, hepsi edebiyatımızda dâima ön saftadır. Münakaşa edilir. Bu bir dil meselesi de olamazdı; çünkü, halk kitlesi ile münevver zümre arasındaki düşünce farkının husûsiyetlerini ortadan kaldıracak kadar sade bir dil –ve heyhat çok defa ondan daha sade bir muhteva– senelerden beri edebiyatımızda hüküm sürüyor. O halde bu memnuniyetsizlik nereden geliyordu? Hangi korkunç hakikat, zâhiren çok masum ve tabiî görünen bir sualin çizgileri altında gizleniyordu? Bu muammanın anahtarını bundan birkaç sene evvel şâir Yahya Kemal, adetâ peygamberâne denebilecek bir cümle ile verdi. Filhakika, "Mektepten Memlekete" başlığını taşıyan bu musâhabesinde o diyordu ki, "edebiyatımız senelerden beri Avrupa mektebindedir ve artık memlekete dönmelidir." Bu, zâhiren basit ve hatta biraz haksız görünen taklifin o zaman memleketimizde uyandırdığı aksi hatırlarsınız."*[102]

---

[101]. Enis Behiç; "Çoban Çeşmesi", Hayat,c.2, N.31; 30 Haziran 1927

[102]. Ahmet Hamdi Tanpınar: Edebiyat Üzerine Makaleler, Milli Eğitim Bas. İst. 1969

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yukarıdaki makalesinde belirttiği gibi, Millî Edebiyat konusunda bir müddet sessiz kalmayı uygun bulan Yahya Kemal, Millî Edebiyatın sadece bir şekil meselesi olarak görülmeye başlanması üzerine, bu konudaki sessizliğini bozar. Millî Edebiyatın hedeflerinin ne olması gerektiği konusunda şu açıklamalarda bulunur:

> "Acaba bizim vatanımız gibi geniş bir memleketi olup da, onu asla görmeyen, edebiyata gözleri ecnebi bir âleme dalmış ve yalnız o âlemden bahseden başka bir millet var mı?
>
> ...Kopye ihtiyacı, taklit ibtilâsı, hülâsa mektep devresi ne kadar uzun sürerse sürsün, hüviyeti olan bir millet, elbette bu devreden çıkmaya mecburdur. Bünyesi sağlam insanda bir "rüşt" saatinin çaldığı gibi, hüviyeti olan bir millete de olgunluğun, yaratmak ihtiyacının bilindiği bir zaman mutlak gelir.
>
> Türk edebiyatında da mutlaka bu saatin çalması uzak mıdır? Yakın mıdır? Yoksa bu saat, yaratıcı oldukları şüphe götürmeyen asıl şâir ve ediplerin işbirliği ile, Türk edebiyatını bir memleket çerçevesi içine almaya başlamasıyla mı çalar?
>
> ...1870'den sonra edebiyatta, Şark'tan çıkmak zarureti vardı, çıktık; bu çıkış çok iyi oldu. Avrupa kültürünün mektebine girdik, orada okumaya koyulduk, yetmiş seneden beri de okuyoruz; yazık ki mektepten henüz çıkmadık; halâ bocalıyoruz. Millî ihtiyâcı hiç duymadan ve duyar yaratılışta olmayan Türklerle konuşmak bile faydasızdır; çünkü onlar "mekteb"i "gaye" telakki ediyorlar; lâkin, mektep vasıtadır. Gaye bizim milliyetimizdir. Onun Avrupa medeniyeti içinde, tıpkı diğer milliyetler gibi, bir hüviyet oluşudur. İşte, ihtiyacı duyan ve duyacak yaratılışta olan Türklerin "Mektepten memlekete gelmeleri ve memleketi Türk edebiyatının çerçevesi haline getirmeleri lâzım gelir."[103]

Servet-i Fünûn'la birlikte edebiyatımız iyice Avrupa mektebine girmiş, milletin ancak "garplılaşma" ile ayakta durabileceği inancı hâkim kılınmaya çalışılmıştır. Ancak, kendi mâzisinde olgun bir sanat ve edebiyatı bulunan Türk milletinin, bu kökten birdenbire sıyrılarak, Avrupalılaşması ne derece mümkün olabilirdi?

---

[103]. Yahya Kemal; "Memleketten Bahseden Edebiyat", Kültür Haftası, 15 Ocak 1936

Bir edebiyatın, değişen dünya ve toplum şartlarına uygun bir tarzda yenilenerek, mevcut şartlara cevap verebilecek duruma gelmesi, kendi içinde yapacağı hamlelerle mümkündür. Dış tesirler, ancak yerli an'ânelerle kaynaştırıldığı takdirde tamamlayıcı bir unsur olarak faydalı olabilir. Bu yüzden, asırların zevk imbiğinden süzülerek gelen ve atalarımızın duyuş ve düşünüşünü, zevklerini yansıtan bir edebiyatı bütünüyle yok farzederek, yepyeni bir edebiyat vücuda getirmeğe çalışmak ne derece doğru olabilirdi?

Bu sorunun cevabı, elbette ki "*hayır!*" olacaktır. Zirâ, bir milletin estetik ideâllerinin kaynağı, o milletin mâzisidir. O halde mâziye dönüp, güzeli ve muhtevayı mâzinin derinliklerinde aramak gerekir. Haricî tesirlerin göz kamaştırıcı tarafları gerçekte aldatıcıdır. Büyük sanatkârların sanatçı kişiliklerini belirleyen en önemli unsur "*millî yapı*", "*millî bünye*"dir. Gözümüzün önünde Goethe, Lamartine, Victor Hugo gibi, mensup oldukları milletin tarihî ve kültürel yapısıyla bütünleşmiş çarpıcı örnekler dururken, mâziden uzaklaşmak suretiyle, toplumun beklentilerine cevap vermeğe çalışmak boş bir gayretten ibârettir.

Bu nedenle sanatçılarımızın, milletimizin acılar içinde kıvrandığı bir dönemde; Millî Mücâdele'nin millet hayatında bir ümit parıltısı halinde parladığı, Kuvayı Milliye ruhunun toplum vicdânını bir kor gibi tutuşturduğu bir ortamda, daha fazla geç kalmadan, yıllarca ihmâl ettikleri toplumla bütünleşmeleri, toplumun beklentilerine cevap verecek eserler vücuda getirmeleri gerekiyordu.

Türk toplumunun hararetle beklediği "*millî*" ve "*içtimaî*" özelliklere sahip şiirin ilk başarılı örneklerini, eski şiir zevkinin an'âneleri içinde yetişmiş bulunan Faruk Nafiz Çamlıbel vermiştir. Siyaset ve edebiyat tartışmalarının yoğun olduğu bir dönemde, henüz çocuk denecek bir yaşta şiire başlayan, efsânevî, lirik ve romantik şiirleriyle sanat âleminde en büyük aşk şâiri ünvânını kazanan Faruk Nafiz, Millî Mücâdele'nin toplum hayatında uyandırdığı millî heyecâna uygun, millet hayatıyla, özellikle de Anadolu insanının hayatıyla bütünleşmiş şiirleriyle, kısa zamanda bu alanda da en büyük memleket şâiri ünvânını kazanmakta gecikmemiştir.

Kendi derdiyle iktifâ etmeyecek kadar ruhu geniş, gönlü heyecanla dolu olan Faruz Nafiz, şiirini kendi ıstırapları için değil, toplumun ıstıraplarını terennüm etmek için kullanmaya başlamıştır.

Keder çekme, yaşını dindiren el yok diye,
Bâri sen teselli ver duyduğun iniltiye
Bâri sen başkasının sil gözünden yaşını.[104]

mısralarıyla sanatının istikametini açıkça ortaya koyan Faruk Nafiz, tuttuğu bu yolda da en kısa zamanda başarılı örnekler verir.

Faruk Nafiz'de, memleket konularını işleyip, bu konularda eserler verme isteğinin temelinde, *Millî Edebiyat* akımının ülke sathında yarattığı millî heyecân yanında, öğretmen olarak Anadolu'yu yakından görmüş olmasının da rolü büyüktür.

Faruk Nafiz'in Millî Edebiyat yolunda eserler vermeğe başlaması, 1919'da Büyük Mecmua'da yayınlanan şiirleriyle gerçekleşir. "*Dinle Neyden*" isimli eserinde yer alan şiirleri, her ne kadan *Millî Edebiyat* yolunda yazılmış eserler ise de, bunların lisân ve vezin gibi şekle tekâbül eden değişiklikler dışında, eski şiirlerinden fazla bir farkının olmadığı görülür. Bu şiirlerde, iç yapı itibariyle yine ferdî romantizmin ilhâmına bağlı kalındığı, aşk temâsına ağırlık verildiği görülür.

Büyük Mecmua'da yayınlanan, "*İzmir*", "*Yaralı Aslan*", "*Hisar*", "*Hisarda Akşam*" isimli şiirlerde, vatanın içinde bulunduğu durum dile getirilir. Aynı mecmuada yayınlanan "*Münacât*" isimli şiirde ise, vatanın elden gideceği vehmine kapılan şairimiz, bu endişesini isyân ifâdesi taşıyan şu mısralarla ortaya koyar:

Hiç kimse bilmiyor nedir saâdet?
Kahrına uğramış sanki ülkemiz...
Bu çılgın sözlerim isyânsa afvet,

---

[104]. Yalnızlık, Hayat,c.2, N.46; 13 Teşrin-i Evvel 1927

Sâhille döğüşür kuduran deniz.[105]

Nedim mecmuasında yayınlanan "*Bozgun*" isimli şiirinde ise, Türk ordusunun mâzideki hali ile, o günkü halini mukayese ederek, zaferlere alışmış Türk milletinin içinde bulunduğu trajik durumu ortaya koyar.

Büyük Mecmua'da yayınlanan şiirlerde her ne kadar vatanın ve milletin umûmi ıstırapları dile getirilmeye çalışılırsa da, şâirimiz bizzat bu ıstırapların içinde değildir. İtibârî mahiyetteki bu şiirler, inandırıcı olmaktan uzaktırlar.

Faruk Nafiz'in sanat hayatındaki dönüm noktası, Anadolu'ya gidip, Anadolu'nun çilekeş insanlarını tanıdıktan sonradır. 1922 yılında *İleri* gazetesinin temsilcisi olarak Anadolu'ya giden Faruk Nafiz, bir müddet Ankara'da kaldıktan sonra, kendi isteği ile, edebiyat öğretmeni olarak Ulukışla üzerinden Kayseri'ye geçer. O zamana kadar sahilden esen rüzgâra karşı saçlarını toplayan sevgilileri ile birlikte, raks eden suların musikisinde dinlenen, Moda ve Kalamış sahillerinde gurûbu seyreden Faruk Nafiz; ilk defa gördüğü Anadolu'da, bütün bunlardan ayrı bir dünyanın bulunduğunu görür. Anadolu'nun çıplak coğrafyası üzerinde, sabana koşulan çıplak ayaklı kadınlarla, bir kağnının peşinden sürüklenen kızıl saçlı kızlarla, çarıkları parça parça olmuş, bir parça ekmeğin peşinde koşan ve kendi vatanında bir sürgün gibi dolaşan insanlarla karşılaşınca, bu realite karşısında birdenbire değişir. Yıllarca, kendini ferdî romantizmin esiri eden şiirlerine hüzünle bakar; elem ve ıstırapları yüzlerinden okunan Anadolu'nun cefakâr insanına sanatıyla hizmet etme sevdasına kendini kaptırır!.. *Han Duvarları* şiiri, bu yolculuğun intibâları ile yazılmış ilk örnektir.

Faruk Nafiz'in, Anadolu'yu yakından tanımasına sebep olan bu yolculuk, 1928 yılında daha geniş bir imkânla tamamlanır. Devrin Millî Eğitim bakanı Mustafa Necati'nin başkanlığında teşekkül eden "*Şark Vilayetleri Tetkik Heyeti*" ile birlikte Sivas, Erzincan, Gümüşhane, Trabzon, Erzurum illerini kapsayan Anadolu gezisine

---

[105]. Büyük Mecmua, N.9; 5.Haziran 1919

katılır. Büyük ve hisli bir milletin çocuğu olan şâir, Anadolu'yu adım adım gezip, değişik iklimlerini teneffüs ettikçe, bağrında yeni ve diriltici bir havanın estiğine şahit olur. Aynı yıllarda, kendisiyle birlikte *Millî Edebiyat* yolunda eserler vermek üzere yola çıkmış bir kısım şâirler, ciddi konulardan uzaklaşıp, mizah sahasına yönelmeyi tercih ederlerken, Faruk Nafiz'in: "*..Fakat, ne kadar yabancı olsa da, yine kani oldum ki, bir memleketin en asil ruhları dağlarda, köylerde bulunuyor..*"[106] diyerek, sanatının menbaını Anadolu'da araması önemli bir hadise idi. Anadolu'yu yakından görmüş olması, onun ruhunda büyük bir inkılâp vücûda getirmiştir.

Faruk Nafiz'in, memleketçi ruhunu en iyi kavrayanlardan biri olan Nihat Sami Banarlı, onun memleket şiirleri yazmaya yönelişi ile ilgili olarak şu açıklamada bulunur:

> "*Memleket şiirleri söylemek Faruk Nafiz için, Anadolu'yu bütün cepheleriyle tanımış olmaktan doğan bir anlayıştır.*
>
> *O, Türk şiirinin, umumiyetle de Türk Edebiyatının o devirde nasıl bir yol takip etmesi lâzım geldiğini, sağlam bir görüşle savunur.*"[107]

Faruk Nafiz, kurmaya çalıştığı memleket edebiyatının amaç ve hedeflerini, "*Sanat*" isimli şiiriyle ortaya koyar. Memleketçi edebiyat anlayışının "*art poetique*"i sayılabilecek olan bu şiirde, Faruk Nafiz, egzotik ve kozmopolit sanat zevkiyle, yerli ve millî sanat zevkinin mukayesesini yaparak, tercihini millî sanat yönünde kullanır. Asırlarca İstanbul'a kapalı kalarak, şiirin kaynağını sadece aşk temâsında aramaya çalışanlara, Sanat şiirinde şöyle seslenir:

Başka sanat bilmeyiz, önümüzde dururken
Söylenmemiş bir masal gibi Anadolumuz
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken,

---

[106]. Faruk Nafiz, "Çamlıca'dan Bir Haber"; Yarın, N.38; 13 Temmuz 1922

[107]. Nihat Sami Banarlı; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi; İst. 1971, s.1219

Sana uğurlar olsun ayrılıyor yolumuz!

Kendi kendimiz olmak veya başkalarına benzemek temâlarının ustalıkla ortaya konulduğu bu şiire, Faruk Nafiz'in memleketçi sanat anlayışını ifâde eden bir özellik taşıması bakımından bir göz atalım:

Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek,
Bizim diyârımız da bin bir baharı saklar!
Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek,
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar.[108]

mısraları ile başlayan şiirde, "*sen*" diye hitap edilen, millete yabancı, millî zevkten uzak, yerli sanatlarımızın dışında kalan kozmopolit ve taklitçi sanattır. "*Biz*" diye hitap edilen sanat ise, şâirimizin de benimsediği, kaynağını millî tarihimizden ve kültürümüzden alan sanattır. Şâir, bu iki kelimeyi şiirin tamamına yaymak suretiyle, doğu–batı medeniyetleri arasında bir mukayese zemini kurar.

Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek,
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar.

mısraları, birbirine yabancı iki sosyal tabakayı gösterir. "*Düz cadde*", medeniyetin bütün şartlarıyla yaşandığı şehiri; "*dağda gezen ayaklar*" ifâdesi ise, köyü ve köylüyü temsil eder. Şâir, İstanbul aydını ile Anadolu insanı arasındaki mukayeseyi, bu kelimeler vasıtasıyla ortaya koyar.

"*Sen*" diye hitap edilen kişiler, kendi millî kaynaklarından beslenmek istemeyen, öz değerlerini ve bu değerlerin inceliğini kavramaktan uzak, batı sanatının şuursuz taklitçisi kimselerdir. Bunlar, kırk asırlık mabedin içinde, yalnız

---

[108]. Hayat, c.5, N.5: 30 Kânun–ı evvel 1926

süslü mozaikleri görmeye çalışan şekilci anlayışın temsilcisidirler. Onların bu zihniyeti, batı insanının zihniyetinden başka bir şey değildir. Zira, batı şekilci, doğu ise öz'dür.

"*Biz*" diye hitâp edilenler ise; manânın, özün, inceliğin, millî olmanın peşinde olan kişilerdir. Duvardaki bir sülüs yazı bile onları sarsar; bir parça yeşil çini heyecandan heyecana sürükler. Bu iki zevk zümresi arasındaki tezat aynı zamanda Bizans ve Osmanlı medeniyetleri arasındaki farklılığı da ortaya koyar.

Sen kubbesinde ince bir mozaik arar da,
Gezersin kırk asırlık bir mâbedin içini,
Bizi sarsar bir sülüs yazı görsek duvarda,
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini...

Şiirin üçüncü dörtlüğünde, incelik ve zerâfete önem veren sosyal zümre ile, yiğitliğe önem veren Türk insanı arasındaki tezat ortaya konuluyor.

Sen raksına dalarken için titrer derinden
Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin,
Bizim de kalbimizi kımıldatır yerinden
Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin

Şiirin dördüncü bölümünde ise, orkestranın fırtınayı andıran sesiyle kendisinden geçen garp kültürü özentisindeki zevk zümresiyle, Anadolu insanının ıstırap dolu nefesini hazin bir musiki parçası olarak kabul eden kendi kültürüne ve insanına gönülden bağlı kişilerin mukayesesi vardır.

Fırtınayı andıran orkestra sesleri
Bir ürperiş getirir senin sinirlerine,

Istırap çekenlerin acı nefesleri
Bizde geçer en yakın bir musiki yerine!

Faruk Nafiz, şiirin son bölümünde, "*sen*" ve "*biz*" kelimeleri ile mukayesesini yaptığı, Şark ve Garp kültürlerine bağlı zevk zümreleri konusundaki kendi tercihini ortaya koyar:

Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolumuz
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken,
Sana uğurlar olsun.. Ayrılıyor yolumuz!

Bu mısralar bir bakıma, şiir boyunca mukayesesi yapılan iki zıt anlayışın, aynı noktada birleşmiyeceğinin ifâdesidir. Şâir, ıstıraplar içinde yoğrulmuş Anadolumuzun, bir destan dolduracak kadar dertleri, işlenmemiş, ihmâl edilmiş zevkleri dururken; her şeyiyle şekle dönük batının sanat anlayışına iltifat edilemiyeceğini belirtir.

Şiirde, Faruk Nafiz'in bütün mısralara yaydığı "*biz*" ve "*sen*" kelimeleri, Yahya Kemal'de: "*Kökü mâzide olan âtiyim*" sözleriyle ifâde edilmiştir. Faruk Nafiz'in "*Sanat*" şiirinde belirttiği "*millî sanat*"a dair görüşler, Yahya Kemal'in "*beyaz lisân*"ı ile iyice aydınlanmış, asırlarca yalnızlığın ve sefâletin kucağına itilmiş olan Anadolu insanının kanayan yarasına merhem olmuştur.

Faruk Nafiz için memleket edebiyatı yapmak, fırtınalarla sarsılmış mustarip Anadolu'nun ve Anadolu insanının perişan halinden istifâde eden bir anlayış olmayıp; her türlü gösterişten uzak, samimi bir davranıştır. Bu dönemde yazdığı şiirlerinin tahlillerinde de görüleceği üzere, Faruk Nafiz, Anadolunun perişân durumunu ortaya koymaya çalışırken, yoksulluklar yanında iç zenginliğini, virâneleriyle birlikte gülşenlerini de vermeyi ihmâl etmemiştir.

1926 yılında yayınlanan "*Çoban Çeşmesi*", Faruk Nafiz'in asıl sanatçı kişiliğini bulduğunu müjdeleyen bir eserdir. Bu kitapta yer alan şiirlerde, herhangi bir şahsiyetin tesiri görülmez. O, bu eseri ile, yalnız kendi sesini dinlediği bir merhâleye ulaşmıştır. Bu şiirlerde, lisâna, vezne, his ve hayâllerine hakim olmuş bir Faruk Nafiz görülür.

Faruk Nafiz'in, batı etkilerine karşı şiirini sımsıkı kapıyarak, ilhâmlarını memleketten alma yolunda gösterdiği kararlılık, devrin şartları dikkate alınınca oldukça önemli bir davranıştır. Onun açtığı bu yolda, daha sonraki yıllarda Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar, Ahmet Muhip Dranas, Ceyhun Atuf Kansu, Cahit Külebi gibi şâirler de yürüyecek; Anadolu coğrafyası ve bu coğrafyanın insanları şiirin ana mevzuu heline gelecektir.

Millî Edebiyat öncesinde, gönül maceralarını terennüm ederek, hayatın özünü aşk olarak kabul eden Faruk Nafiz, *Çoban Çeşmesi*'ndeki şiirlerinde, bu temâyı memleket aşkıyla ustalıkla birleştirmiştir. *Çoban Çeşmesi*'nin yayınlanması üzerine, Yusuf Ziya, eserle ve Faruk Nafiz'in sanatı ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapar:

> *"Faruk Nafiz, öyle bir korkunçtur ki, bir şiirinin diğer bir şiirinden, bir mısraının diğer bir mısraından daha zârif, daha hareketsiz olmasına tahammül edemez. Onun kalemenden her kelime yed-i kudretten çıkmış gibi, tatlı, ölçülü, kusursuz çıkar. Faruk Nafiz, haliyle, tavrıyla, ruhuyla, hayatıyla tam bir şâirdir. Mısralarında, yalnız hayâlinin çizdiği meçhul ve özenilen güzellikleri göremezsiniz; kalbinin çırpıntıları da duyulur. Faruk Nafiz'in mecmua-i eş'ar'ında, meziyet sayılmayacak kadar çok; kusur ise bulunmayacak kadar azdır. Çünkü o, şiirin darası alınmış söz olduğunu bilir."*[109]

Enis Behiç ise, Faruk Nafiz'in bu eser vasıtasıyla ilk örneğini verdiği yeni sanat anlayışı hakkında şunları söyler:

---

[109]. Yusuf Ziya Ortaç; Çoban Çeşmesi, Güneş,N.4; 1927

"Faruk Nafiz, bugün canlı yazan, şiirlerinde hayatiyet bulunan, gür sesli, gürbüz duygulu, kılıç gibi keskin mısralı bir şâirdir. Onun için, bazı kendi içine çekilmiş kaplumbağalar gibi düşünen kimselerden maada, herkes arasında, evet, hayata koşan, hareket ve heyecan ile zevk alan bütün Türk gençliği arasında, o, kendisin den emin olarak sazını erkekçe çalıyor... Öyle ki, bazan sazını bir 'gürz' gibi vuruyor:

Önünü kesmek için zincirini koparsın
Dokuz yıl artığınla beslediğin köpekler

diye, muarızlarının kafasına bir gürz gibi indirmiyor mu?

...Faruk Nafiz, bugün Türk ammesinin kıymetli şâiridir. Çünkü onun duyguları mız mız, ifâdesi cılız, fikirleri cansız ve âhengi heyecansız değildir. Ruhunun öyle bir dalgalanışı var ki, bunu bir nesîm sanırken, bir fırtınanın olduğunu görürsünüz. Öyle kuvvetli bir fırtına ki, sizin benliğinizi sarsar."[110]

Enis Behiç, *Çoban Çeşmesi*'nde yer alan şiirlerin özelliklerini ve Faruk Nafiz'in aşk anlayışını aynı makalesinde şöyle açıklıyor: *"Faruk Nafiz'in ilhâm perisi, Allah sıhhatini bozmasın, kuvvetli, vücudu tekâmül etmiş, beti benzi hayat ve gençlik saçan, göğsü dolgun, koşan, gezen ve teganni ederken nefesi tıkanmayan arslan gibi bir kızdır, diyorum. Yoksa sapsarı yüzlü, dermânsız, dal gibi bir tazecik değildir!.."*

Çoban Çeşmesi'nde yer alan şiirlerde, sadece ölçü ve kafiye bakımından değil, iç yapıdaki olgunluk ve ruh bakımından da halk edebiyatı tesiri açıkça kendini gösterir. Ayrıca, bu şiirlerin bir kısmında az da olsa, Orhan Seyfi'nin tesirini görmek mümkündür.

Çoban Çeşmesi'ndeki şiirlerin fikrî muhtevâsını, memleketçi bir milliyetçilik, yoksullar için sevgi ve acıma duygusu, millî değerlere saygı, Anadolu folkloruna hayranlık gibi, konular teşkil eder. Bu kitaptaki şiirlerde, Reşat Nuri'nin Anadolu sahneleriyle süslü romanlarında olduğu gibi yalnız zekâ, tecrübe, tevâzu ve

---

[110]. Enis Behiç; Çoban Çeşmesi, Hayat, N.31; 30 Haziran 1927

irfanlarında değil, ıstıraplarında da bir incelik ve sevimlilik bulunan asil bir milletin sıcak dünyası gizlidir.

Şimdi, tevâzu, incelik ve irfan dolu bu sıcak dünyanın kapısını aralayıp, *Çoban Çeşmesi*'nde yer alan şiirlere göz atalım:

Derinden derine ırmaklar ağlar,
Uzaktan uzağa çoban çeşmesi
Ey suyun sesinden anlayan bağlar,
Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi?[111]

mısraları ile başlayan "*Çoban Çeşmesi*", içinde yaşadığı cemiyette aradığını bulamayan bir insanın, geçmişin ruhlara ve gönüllere ferahlık veren aşklarını, güzelliklerini ve diğer yüce duygularını arayışının ifâdesidir. İlhâmını Anadolu coğrafyasından alan *Çoban Çeşmesi*, bazan düşündüren, bazan elem veren bir feryattır.

Faruk Nafiz, halk şiirimizin ve halk hikâyemizin kahramanlarını dörtlükleri arasına serpiştirerek, onların yaşadıkları ve yaşattıkları duygulara olan hayranlığını ifâde etmeğe çalışır. Tertemiz bir kaynaktan beslenen bu çeşmeden akan suların temizliğini, saf bir aşkın temizliğine benzeterek, artık bu çeşit sevgilerin olamıyacağını ileri sürer.

Anadolu'nun büyüleyici güzelliği. mahalli ezgilerden müteşekkil bir orkestra misâli, bir tablo halinde gözlerimizin önüne serilir. Faruk Nafiz:

Gönlünü, Şirin'in aşkı sarınca,
Yol almış hayatın ufuklarınca,
O hızla dağları Ferhat yarınca
Başlamış akmağa çoban çeşmesi...

---

[111]. Hayat,c.1, N.1; 2 Kânun-ı evvel 1926

O zaman başından aşkındı derdi,
Mermeri oyardı, taşı delerdi
Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi,
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi

dörtlükleriyle bizi; taşıyla, toprağıyla bir gönül iklimi olan Anadolumuzun zengin kültür dünyasına götürür. Ferhat, Şirin, Kerem, Aslı gibi klasik şiirimizin aşk kahramanlarını mısraları arasına serpiştirerek, bu kahramanların saf ve temiz aşklarını halk şiirine has ifâdelerle gözlerimizin önüne getirir. Şâir, bu çeşmelerin her birinde, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin gibi halk hikâyelerinde işlenen aşk konularına benzer temiz bir aşk hikâyesinin izlerinin olduğunu belirtir.

Bu çeşmeler, şahit oldukları aşk hikâyeleri ile bütünleşmiş gibidirler. Bu çeşmeler, sevgililerin çektikleri ıstıraba ortak olmuş, sevdiğinin peşinden, elinde sazı, dilinde aşk ve ayrılık acısını ifâde eden sözleriyle, diyâr diyâr dolaşan bağrı yanık âşıkların dert ortağı olmuştur.

Leyla gelin oldu, Mecnun mezarda,
Bir susuz yolcu yok, şimdi dağlarda
Ateşten kızaran bir gül arar da
Gezer bağdan bağa çoban çeşmesi

mısralarında, kaybolan bir ihtişâmın, kudretin ve aşkın, elem verici duygular halinde ortaya konduğunu görüyoruz. Issız dağların ve bozkırların ortasında, sayısız çatlamış dudağa tebessüm yayan çoban çeşmesi, sevdiğine kavuşmak isteyen bir gül misâli bağdan bağa dolaşarak, âşıklarının yolunu bekliyor. Ancak, aşkın manâsı ve mahiyeti değiştiği için, çeşme, Leylası için mezara girmeye razı olan Mecnun gibi âşıkları bir daha bulamıyacak, böyle âşıkların yolunu boşuna bekleyecektir. Şâir, kaybolan o aşk anlayışına ve mâziye duyduğu hasreti, çoban çeşmesinin ağzından

şöyle ifâde ediyor:

Ne şâir yaş döker, ne âşık ağlar,
Tarihe kavuştu eski sevdâlar:
Beyhûde seslenir, beyhûde çağlar
Bir sola, bir sağa çoban çeşmesi!..

Bu mısralarda, acılar içinde kıvranan bir toplumun elemini ruhunda duyan şâirimizin iç burukluğu saklıdır. *Çoban Çeşmesi* şiiri için: "*Bu şiirde manevî râbıtalar ve ruhî temâyüller anlatılıyor*" diyen Faruk Nafiz, virân Anadolu kasabalarında, etrafın sükûtuna hüzün dolu, tükenmek bilmeyen bir musiki ile ağlayan, cepheleri yosunlu, çoğu kitâbesiz iki taşla bir yalaktan ibâret, suyu gün geçtikçe azalan bu çeşmeler vasıtasıyla, vatanın içinde bulunduğu elem ve ıstırapları dile getirir. Duyduğu ıstırabı, çeşmeden akan suyun, bir sağa, bir sola doğru büküle büküle akışıyla ortaya koyar. "*İddiâ*" isimli şiirinde:

Buldum ömrün zevkini ye'si terennümde ben,
Duymadığım hasreti yazmadım ömrümde ben
İnlediğim kederler, döktüğüm göz yaşları,
Rûhumu böyle dağ dağ gezdiren yoldaşları
Kimi etmiştir beni bir şâir etmemişse?
İlhâmın ufukları hayâlimden genişse
Hangi fâni, hangi rûh ermiş o sırra bilmem?
Kime derler, sorarım, ben de şâir değilsem?[112]

diyerek, bizi sanatının mahiyetinden haberdâr eden Faruk Nafiz, memleket şiirleri yazmayı sanatının gayesi olarak kabul ettiği bu dönemde, memleket sevgisi ve aşk

[112]. Çoban Çeşmesi, s.10

temâsı yanında, birtakım içtimaî konulara da yer vermiştir. Anadolu'nun ıstırap verici atmosferini yakından tanıma imkânı bulan Faruk Nafiz, açlarla, sefâlet içinde yaşama mücadelesi veren insanlarla ilgilenmeye, onların acısını ruhunda duymaya başlar. Millî sevgiden kuvvet alan beşerî sevginin ateşi bütün benliğini kaplayan genç ve hassas şâirimiz; ferdî temâları terk ederek, toplumun dertlerini dile getiren şiirler yazmaya başlar. Anadolu insanının dertlerini dile getirmek, Faruk Nafiz için, istismar edici her türlü yaklaşımdan uzak, samimi bir davranıştır. O, Anadolu'nun ıstırabına yerinde ve kuvvetli çizgilerle temas ederek, halkımızın fakirliği yanında derin ruh zenginliğini de vermeyi ihmâl etmemiştir. Anadolu insanının dertlerini romantik bir tarzda anlatırken, onların sevincini, neşesini, maddî ve manevî sıkıntılara tevekkülle karşı koyuşunu unutmamıştır.

"*Mustaripler*" başlıklı şiirinde, ilhâmını çeşitli hayat sahnelerinden alan, içtimaî heyecanı ruhunda duyan bir Faruk Nafiz'le karşılaşıyoruz.

Başımda yokluk denen rüzgâr uğuldamakta,
Kireçli bir toprağa dikilen bir ağacım
Boy atarken yabani otlar aynı toprakta
Benim köküm kurudu, yandı... Susuzum, açım![113]

mısralarıyla başlayan "*Aç*" şiirinde; başında yokluk rüzgârı esen, aç bir insanın ıstırabı dile getiriliyor.

Şâir, açlık çeken, açlıktan başı dönen insanları, kireçli toprağa dikilmiş ağaca benzetiyor. Açlık duygusu tabiatla özdeşleşmiş gibidir. Tabiatın açlığı, verimsizliği; orada yaşayan insanların da açlığıdır. Kireçli toprak, ağacı besleme gücüne sahip değildir; böyle bir toprağa dikilmiş olan ağaç kurumaya mahkûmdur. Bu vatanınöz evladı olmayanlar, yurdun zenginlik kaynaklarından faydalanıp, el üstünde tutulurlarken, memleketin hakiki sahipleri, her nedense kireçli toprağa

---

[113]. Çoban Çeşmesi, s.7

dikilmiş ağaç misali, kaderleriyle başbaşa bırakılmışlardır. Şâir, bu çelişkiyi: *"Benim kireçli topraklarla kaplı olan köyüm susuzluktan kurur, insanlarım açlıktan ölürken; yurdumuzu besleyen zenginlik kaynaklarının başında "yabani ot" misâli biten bu yabancı insanların işi ne?"* diyerek ortaya koyuyor. Şiirin ikinci dörtlüğünde:

Bir kavmi uykusundan uyandırır bu haller,
Doğar aç midelerden nur topu ihtilâller:
Bir diyarda almazsa herkes irfân hakkını
Her çekilen hançerin boş kalacaktır kını...

diyen Faruk Nafiz'e göre, yurdun zenginlik kaynakları o yurtta yaşayan insanların menfaatlerine uygun bir şekilde işletilmez, gelir dağılımı sosyal adalet ilkesine uygunluk göstermezse; o ülke insanları arasında sosyo-ekonomik birtakım farklılıklar ortaya çıkacaktır. Bu farklılık ise, kötü niyetli kişilerin istismarına ve bir takım tahriklere sebep olabilecektir. Yapılan tahrikler sonucu, uykusundan uyanan halk, hakkını elde etmek için kılıcına sarılacaktır. Şayet, sosyo-ekonomik farklılıklar olumlu bir şekilde çözümlenmezse, bu durum, tahrik unsurlarının sinsice çalışmaları sonucunda, memleketin hayrına olmayacak bazı sosyal patlamalara sebep olacaktır. Çünkü, açlık denen duygu, insana her şeyi yaptırabilir!

Şiirde ifâde edilmeğe çalışılan açlık, bir bakıma manevî açlıktır; ilim, irfan açlığıdır. Eğer, ilim ve irfan açlığının sebep olduğu cehâlet önlenmezse, hançerler er geç kınından çıkacaktır. Cahil insanların çekeceği hançer ise daha kolay kolay kınına girmeyecektir.

Dert bağrımı kanatır, toprak ayaklarımı,
Kızgın güneş kurutur dışıma sızan kanı;
Ben sabana koşsam da kızlarımla karımı,
Buğdayımı eller yer, bana kalır samanı...

Senin yaran kapanmak nedir bilmez, derindir,
Teselli denen devâ fâni kederlerindir
Ezelî bir ıstırap, imkânı var mı dinsin?
Sen ki ey çulsuz gezen ıstırabın kendisin.[114]

mısralarının yer aldığı "*Pek Çokları*" isimli şiirde, Faruk Nafiz'i, bahtsız ve kimsesiz Anadolu'yu, bu mukaddes fakat yaralı yurdun ıstırap içinde kıvranan insanlarının devâsız dertlerini, onların ağzından ortaya koyarken görüyoruz.

Anadolu köylüsünün içinde bulunduğu sefâlet, şâirimizi ümitsizlik içinde kıvrandırıyor. Şâire göre, ıstırap ve sefâletle bütünleşmiş olan bu insanların yaraları kapanmayacak kadar derindir. Bu sefâlet tablosu karşısında ümit verici, teselli edici sözler söylemenin hiç bir faydası yoktur. Çünkü, teselli ancak geçici kederler içindir. Bu sefâlet tablosu içinde yer alan insanın bizzat kendisi ıstıraptır. Bu yüzden, bu ezelî ıstırabın dinmesi mümkün değildir. "*Kar ve Karanlik*" isimli şiirinde:

Sana ne, bulmuşsa kar yaylada diz boyunu?
Parçalamişsa bir kurt ne çıkar bir koyunu
Ne çıkar kolkolaysa yolda karanlıkla kar?
Dağdan dönen bir çoban can vermişse ne çıkar?
Sana ne, yollarını şaşırmış yolculardan?
Bilmediğin bir köye bir çığ inmişse yardan?
Ne var bu kış tohumlar tarlalarda donarsa?
Boş duran sinilerin başında açlar varsa?[115]

diyen şâirimizi, çetin çoğrafî şartlar içinde hayatını idâme ettirmeğe çalışan, boş sinilerin başında oturan insanların durumunu gözler önüne sererken görüyoruz.

---

[114]. Çoban Çeşmesi, s.9

[115]. Hayat, N.110; 3 Kânun-ı sâni 1929

Ancak, bu sefâlet tablosu içinde yer alan insanlar, bütün perişânlıklarına rağmen, yine de ümitlidirler.

Gökyüzü zindan olsun yerin üstünde, varsın,
Varsın, kara toprağın bir gün yüzü ağarsın,
Sen şimdi yakınları seyre dal gözlerinle,
Örtülü perdelerden aşan âhengi dinle:
Uzaklardan duyarsan yine kış rüzgârını
Düşün, karanlık ufka renk verecek yarını

Faruk Nafiz, bu hüzün verici tablo içinde yer alan insanları bütünüyle ümitsizliğin kucağına terk etmiyor. Yarının ümidi, bu insanları geleceğe ümitle bakmağa sevk etmiştir. Anadolu coğrafyasının sert görünümü, bu coğrafya üzerinde yaşayan insanları kaderlerine rıza gösteren bir kişiliğe sahip kılmıştır. Anadolu insanı içinde bulunduğu kötü şartları, tabiî şartların bir neticesi olarak görmüş; kaderine rıza göstererek, içe dönük bir şekilde yaşamayı adetâ bir hayat felsefesi haline getirmiştir.

Faruk Nafiz, "*Piç*" isimli şiirinde, bir başka sosyal yaraya parmak basar:

Sıcak bir el değmeden henüz ilk göz yaşına
Kundağını serdiler bir musalla taşına
Gözlerin bir camiin eşiğinde açıldı,
Atıldın doğduğun gün hayata tek başına
...
Sana soylu olanlar der ki: "Soysuz kişi bu!"
Onların belli çünkü, gelmişi geçmişi bu
Biz neden soyluyuz sana soysuz diyorlar?

Aslını hiç arama, tesâdüfün işi bu![116]

Şiirde, gözünü dünyaya açar açmaz kaderin acı tokadı ile karşılaşmış, günah mahsulü bir çocuğun ıstırabı dile getiriliyor.

Şiirde, şâirin ortaya koymak istediği düşünce; günahkâr bir annenin çocuğu olmaktan başka suçu olmayan bu çocuğa toplumun bakış tarzıdır. Toplum, günah mahsulü olan bu çocuğu, yargılamaya dahi lüzûm görmeden, "*piç*" damgasını vurmuş, ömür boyu bu damga ile yaşamaya mahkûm etmiştir. Şâir, yalnızlığa terkedilmiş olan çocuğun bu durumundan anneyi suçlu buluyor. Eğer, annesi bu çocuğu terketmeyip de, onu şefkat dolu kollarının arasına almış olsaydı, çocuk bugünkü duruma düşmüş olmayacaktı. Faruk Nafiz, bu konudaki haklılığını, Hz. İsa'yı örnek vererek ortaya koymaya çalışıyor.

Yanında anan olsa gene ömrün bahardı,
Sana dar günlerinde açık bir kucak vardı;
Bağrına oğlum diye bastı İsa'yı Meryem,
Bir babasız yavrudan bir peygamber çıkardı.

"*Hayat*" isimli şiirde ise, Anadolu insanının içinde bulunduğu çetin şartlar ve bu çetin şartlar içinde vermiş olduğu yaşama mücâdelesi anlatılır.

Yara açsın kayalar ayaklarında varsın,
Varsın omuz başların kamçılardan kızarsın,
Bu ağrılar duyurmaz sana yalnızlığını
Kızıl dudaklarından bırakma ıslığını,
Ağzında şarkılıktan çıkmış iniltilerle

---

[116]. Hayat,c.1, N.15; 10 Mart 1927

Dağ, taş deme, arkadaş, gün batmadan ilerle
Sırtında bi rtüy gibi taşı, taştan yükünü,
Görmesinler belinin sakın büküldüğünü...[117]

Anadolu'nun çilekeş insanına "*arkadaş*" diye hitap eden şâir, bu hitabıyla, onların yalnızlıklarını ve sefâletlerini paylaştığını, ufuklara haykırırcasına ortaya koyuyor.

Faruk Nafiz, Anadolu insanının içinde bulunduğu ıstırap verici durumdan kurtulacağı konusundaki ümidini, şiirin son bölümünde şu mısralarla ifâde ediyor:

Fırtına, yağmur, soğuk... Ne varsa üstüne çek!
Bu çetin yolculuğun sonunda, gün gelecek,
Sırma saçlar saracak her kan akan yerini,
Gül dudaklar öpecek o kırbaç izlerini...

Ağzında şarkılıktan çıkmış iniltilerle
Dağ, taş deme, arkadaş, gün batmadan ilerle!

Faruk Nafiz'in, Anadolu gerçeğini gözler önüne sermeğe çalıştığı şiirlerinde, Anadolu'nun çetin hayat şartları içinde yaşama mücadelesi verenler sadece yetişkinler değildir. Onların çektikleri ıstırabı, en az onlar kadar çocuklar da çekmektedirler.

Faruk Nafiz, Anadolu'nun zorluklarla dolu hayatını ve bu zorlukların üstesinden gelebilmenin yollarını, "*Oğluma*" isimli şiirinde, şu mısralarla ifâde ediyor:

---

[117]. Hayat,c.3, N.59; 12 Kânun-ı sâni 1928

Biliyorsun ki oğlum, ortada ne sen varsın,
Ne seni yeryüzüne getirecek bir anne:
Bir gün cihâna gelmen mukadderse, anlarsın,
Bu gelişten gözümü göğnümü yıldıran ne?

Her gün saban başında topladığın kederler
Seni yorgun çıkarır sabahın altısına,
Çalışkan ellerine bakanlar kirli derler,
Leke derler alnında güneş karaltısına[118]

Bu çocuklar, kendilerini bilmeye başladıkları andan itibâren, hayatın yükünü omuzlarında taşımak zorunda kalmışlardır. Bu yoksul Anadolu çocuğunun çalışmaktan nasırlaşmış ellerine bakanlar, kirli derler. Güneşin yakıcı ateşinin izlerini bu çocukların alnında bir leke halinde görmek mümkündür. Çilekeş Anadolu çocuğunun süslediği bu sefâlet tablosu, şâirimizin isyân ifâdesi taşıyan şu sözleriyle devam ediyor:

Ayağından çarıklar dökülür parça parça,
Göz yaşların çürütür gömleğinin kolunu
Bir lokmanın ardında dolaşır haftalarca,
Sürgün gibi gezersin kendi Anadolunu!

Fazilet arkadaşın, hakikat yoldaşınla
Seyredersin yabancı bir ufkun baharını,
Bulutları delsen de yükselen dik başınla
Sonunda bir dişiye maledersin varını.

Faruk Nafiz'e göre, kendi öz yurdunda bir parça ekmek peşinde sürgün gibi

---

[118]. Türk Yurdu, N.14; Ekim 1925

dolaşan, yabancı bir dünyanın baharı bekleyen ufuklarını seyreden bu çocuğun yol arkadaşı; bağlı bulunduğu hakikatlerle, sahip bulunduğu faziletlerdir. Fakat, faziletli olması ve memleket gerçeklerine bağlı bulunması, bu çocuğun sefâlet dolu hayatından kurtulması için kâfi değildir. Şâir, sosyal hayattaki bu çarpık hakikati, şu mısralarla ifâde ediyor:

Hakkın önünde eğil, zulmün önünde eğil!
Taçlar bile cihanda eğilen başlarındır...

Faruk Nafiz'in, ıstırap çeken insanların durumunu ifâde eden şiirlerinden biri de, "*Garipler*"dir. Şiirde, ıstırap çeken insanların içinde bulundukları acı gerçeklerin gündüz değil, gecenin karanlığında daha iyi görülebileceği şu mısralarla ortaya konulur:

Her duyduğum gülüşün yok sevinçten haberi,
İlk insanın Cennetten çıktığı günden beri
Kaplamış yeryüzünü baştan başa garipler...

Gündüz gülen yüzleri bir yana bırakınız,
Geceleyin bir mumun ışığında bakınız:
Karanlıkta kendini gösterir mustaripler.[119]

Faruk Nafiz'e göre, ıstırap çekmek insanoğlunun yaratılışından itibaren var olan bir hadisedir. Hz. Adem ve Havva'nın duydukları ıstırabı duymak, onların çocuklarının da kaderi olmuştur. Adem ve Havva'nın duydukları ıstırap, bugün var olduğu gibi, yarın da olacaktır... Istırap çekmek, insanoğluna kaderin bir cilvesidir.

Sefâlet içinde yaşayan insanların acı ve ıstırabını ruhunda duyan ve bu ıstırabın verdiği bedbinlikle, bütün insanlığı ıstırap yumağı halinde gören Faruk Nafiz; bu ıstırap yumağının içinde çırpınan insanlar arasında, daha çok çocuklara,

---

[119]. Hayat, c.1, N.10; 3 Şubat 1927

gençlere ve çâresizlik içinde kıvranan ak saçlı ihtiyarlara acır. Onun ifâde etmeğe çalıştığı bu durum, sosyal hayattan bahsetmesi istenilen şiirin, sanatçıdan beklediği bir görevdir de... Eğer, bir memlekette dullar gelinlerden, yetim çocuklar babalı olanlardan, sefâletin pençesinde kıvrananlar müreffeh hayat sürenlerden fazla ise, o toplumda sanatçıya düşen görev, toplumdaki bu çarpıklığı gözler önüne sererek, toplumun dertlerine tercüman olmaktır. İşte, Faruk Nafiz de, toplumun kendisinden beklediği bu görevi yerine getirmektedir.

Ak saçlı ihtiyarlar, kumral delikanlılar
Çam altında başbaşa dolaşan nişanlılar,
Birbirinden ayrılan eşler kadar gariptir.

Eritir benliğimi ellerin ıstırabı;
Bir sihirbaz kaynatır göynümde bin azâbı,
Der: "Ölene sözüm yok, yaşayan mustariptir."

Faruk Nafiz, "*Serseri*" isimli şiirinde ise, savaşların yol açtığı otorite boşluğundan faydalanarak cephe yerine dağa çıkmayı, yol kesip haraç almayı tercih eden eşkıya ile; toplumun serseri damgasını vurduğu, yurtsuz yuvasız, aç çıplak insanların mukayesesini yapar.

Onu gördüm, karlara boylu boyunca yatmış,
Kendine az görürken herkes sıcak bir damı,
Devrilen bir kök çınar gibi yolu kapatmış,
Tipi, rüzgâr, karanlık onun umurunda mı?

Hakkıdır, isteseydi keserdi dağ yolunu,
Boğazlardı pusuda bir ağanın oğlunu,

Geç kalan bir yolcunun bükerdi sağ kolunu
Ve bir akşam basardı benim çıplak odamı.[120]

Faruk Nafiz, yukarıdaki mısraları ile, sosyal çalkantılar içinde kıvranan Anadolu'nun o günkü hazin durumunu bir tablo halinde gözlerimizin önüne sermektedir. Otorite boşluğunun sebep olduğu serbestlik, yol kesip, adam öldüren eşkıyanın çoğalmasına; bir lokma ekmek peşinde gece gündüz demeden koşan insanların kazançlarının, eşkıyanın eline geçmesine sebep olmuştur.

Faruk Nafiz, düzeni bozulmuş bu toplum içinde, evsiz barksız, bir kaşık sıcak aşa hasret olan ve toplumun "*serseri*" damgasını vurduğu insanların acısını yüreğinde duyuyor. Onların bu durumda bulunuşunu, onların elinden tutmayarak sefâletin kucağına iten topluma yükler. Şâire göre, "*serseri*" damgası vurulan bu insanlar da isteseler yol keser, haraç alır, adam öldürürlerdi. Fakat onlar, şeref ve haysiyetlerini her şeyden üstün tutmuşlar; aç kalma pahasına da olsa, gayr–ı meşru yollara baş vurmamışlardır. Bu yüzden, "serseri" damgası vurulan bu insanların şâirimiz üzerinde bırakmış oldukları intibâ, acımaduygusundan ziyâde hayranlıktır; yüceltmedir.

Hep çelenkler eğilen başlar üstünde, bakmış,
Can yakmağı silahsız haydutlara bırakmış
Şerefini bir fener gibi başında yakmış,
Yatarken yerde gördüm bu evliyâ adamı.

"*Sefillerin Ölümü*" isimli şiirde ise, hayatta kalabilme mücadelesi veren, yalnızlığa terk edilmiş, yoksul bir hastanın ıstırabı dile getirilir.

Dışarıda fırtınanın şehri döğen kırbacı,

---

[120]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.57

İçerde bağdaş kuran soğuk zehirden acı...
Bu hastanın güneşken hekimiyle ilâcı
O da bugün, kimbilir, nerde safaya daldı?[121]

Yalnızlık ve çâresizlik içinde kıvranan hastanın doktoru ve ilacı Güneştir. Güneş ise, ölmek üzere olan hastanın ölümünü çabuklaştırmak istercesine, ortalarda görünmemektedir.

Şâir, cemiyet hayatındaki tezadı, ölmek üzere bulunan hastanın kulağının dibinde insafsızca esen fırtınanın uğuldayan sesiyle ortaya koyar:

Kulağının dibinde haykırıyor fırtına:
Isınmak istiyorsan toprağı çek sırtına!
Uzakta can verirken el dövüne yırtına
Onu ölüm bir derin uyku halinde aldı.

Çaresizlik içinde kıvranan ve hayatta kalabilmek için var gücünü harcayan hastanın ölümü, şâirin isyânına sebep olur.

Yanan mumu söndürdü hastanın son nefesi,
Can kuşunu başıboş bıraktı ten kafesi
Mesih'in mucizesi, Tevrat'ın felsefesi,
Arapların cenneti artık birer masaldı.

"*Sefillerin Ölümü*" şiirinin, Baudelaire'in "*La Mort des Pauvres*" isimli şiirinden mülhem olduğu ileri sürülürse de, bu iki şiir arasında isim benzerliğinden başka bir benzerliğin olmadığı görülür.

Faruk Nafiz, "*Bugün Yoldan Geçenler*" isimli şiirinde ise, sosyal buhranlar

---

[121]. Hayat, c.1, N.4; 23 Kânun-ı evvel 1926

içinde kıvranan toplumdan çeşitli kesitleri gözlerimizin önüne serer. Bu kesitlerde yer alan ıstırap içindeki insanların değerlendirmesini ise, bu insanların hayatına yabancı, dertten tasadan uzak, ipek elbiselere bürünmüş sırma saçlı bir güzele yaptırmak suretiyle, sosyal hayatımızdaki bir başka çarpıklığı ortaya koymaya çalışır.

Sırma saçlı güzelin, yoldan geçen kör bir adamla ilgili değerlendirmesi ise şöyledir:

Önce yorgun bir a'mâ çıktı yolun ucundan,
Değneğiyle tutarak toprağı avucundan
Köye varan yokuşun aştı en dik yerini...
Sırma saçlım, süzerek ışıklı gözlerini,
Dedi ki: –Kaldı göğnüm ebedî bir hüzünde...
Yaşamaktan kastı ne bu körün yeryüzünde?
Dedim: –Ne aşka erme, ne gönül verme kaydı
Daha bedbaht olurdu seni görmüş olaydı![122]

Sırma saçlı güzel, üstü başı parça parça olmuş köylü ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapar:

Sonra yollar uzaktan bir yalvarış işitti,
Her yanı parçalanmış bir köylü geçti, gitti...
Dinledim bir ağızdan bin açın türküsünü,
Sırma saçlım, süzerek kat kat ipek süsünü,
Dedi:– Göğnüm karardı bu sürünen yığından,
Dedim: –Ko, sürtedursun kendi elemleriyle,
Bu kadar giyinilir ancak alın teriyle.

---

[122]. Hayat,c.3, N.69; 22 Mart 1928

Sırma saçlı güzelin, sakat bacağıyla önünden geçen yolcu ile ilgili değerlendirmesi ise şöyledir:

Bahtı açık olmalı yolun ki dertten yana,
Gördük bir ayaksızın çıktığını meydana

Son cenkten arta kalmış bir adsız olsa gerek...
Sırma saçlım, bir onu, bir kendini süzerek,
Dedi: -Yandım bu işe, daha pek çok yanarım
İnsan, ölüm dururken, yaşar mı böyle yarım?
Dedim ki: -Ona değil, kendi hayatına yan,
Ey göğsünün altında kalbi yokken yaşayan!

Şiirde, farklı hayat şartları içinde yaşayan iki insan arasındaki tezat, ibret verici bir tablo halinde gözler önüne serilmektedir. Sırma saçlı güzel, Anadolu insanının içinde bulunduğu şartlardan uzak, onların acı ve ıstırap dolu hayatına yabancıdır. Onun bu insanlara bakışı, bir bakıma İstanbul aydınının Anadolu'ya ve Anadolu insanına bakışıdır. Sırma saçlı güzel, gözünün önünden bir filim şeridi gibi geçen bu insanlardan iğrenmekte, onların bu iğrenç hayattan kurtulmaları için ölümü bir kurtuluş yolu olarak görmektedir.

Faruk Nafiz'in bu insanlara bakış tarzı ise tamamen farklıdır. O, bu insanların her birinde, onlardan tiksinen sırma saçlı güzelde var olmayan bir takım meziyetler buluyor.

Sırma saçlı güzelin yaşamayı çok gördüğü o kör insan, şâire göre mutlu biridir. Zirâ, kendisinden başkasına yaşama hakkı tanımak istemiyen böyle insanları görmektense, hiç görmemek daha iyidir.

Faruk Nafiz, her tarafı lime lime olmuş elbiseler içindeki köylüde ise, kendi alın teriyle giyinmiş bir insanın gururunu görüyor. Bir insanın kendi alın teriyle

ancak o kadar giyinebileceğini belirterek, alın terine ve emeğe verdiği değeri de bu vesileyle ortaya koyar.

Şiirin son bölümünde, sırma saçlı güzelin önünden son tayf olarak geçen, bacağının biri olmayan yolcu, güzel tarafından: "*Böyle yarım yaşamaktansa, ölmek daha iyidir!*" denilerek, ölüme lâyık görülür. Yolcunun, bacağının birini nerede ve neden kaybettiğini düşünmeden, ona ölümü lâyık gören güzele karşılık; Faruk Nafiz, bacağı olmayan bu yolcuya karşı hayranlık duyuyor. Zirâ, sırma saçlı güzelin ölümü lâyık gördüğü bu insan, vatan savunmasında bacağını kaybetmiş nice isimsiz kahramanlardan biridir. Kendisine ölümü lâyık gören o güzel, cemiyetten bî-haber yaşarken, o, vatanını savunmak, Ayşelerin, Fatmaların, Zeyneplerin namusunu korumak için cepheden cepheye koşmuştur.

Faruk Nafiz'e göre, asıl acınılacak bu insanlar değil, bu insanların dünyasından uzak, Anadolu'ya gözlerini kapamış, insanî duyguları körelmiş olan, sırma saçlı güzelin şahsında sembolleşen kişilerdir.

Faruk Nafiz, "*Yolcu ile Arabacı*" isimli şiirinde ise, Anadolu'nun ıssız ve çorak yollarında ömür tüketen arabacının, ayrılık ve hüzün dolu hayatını anlatır.

Gurbet ademden kara, hasret ölümden acı,
Ne zaman tükenecek bu yollar arabacı?
Henüz bana "Yolunun sonu budur!" denmedi,
Ben ömrümü harcadım, bu yollar tükenmedi.[123]

Şiirde, yolcu ile arabacı, her ikisi de aynı sıkıntıyı duymaktadırlar. Gurbet ve hasret duygusu bu iki insanı adetâ bütünleştirmiştir. Bitip tükenmek bilmeyen yollar, yolcuya, hüzünle birlikte korku da vermektedir. Yolcunun duyduğu hüznü, bu yolların devamlı yolcusu olan arabacı da duymaktadır. Sılada bıraktıkları sevdiklerinin özlemi, bu iki insanın bağırlarını yakıp kül etmiştir.

---

[123]. Hayat, c.1, N.20; 14 Nisan 1927

Yollar bir ömür süzgecidir; ömür bu yollardanakıp gitmektedir. Yolcu ile arabacı, bitip tükenmek bilmeyen yolların aynı duygular etrafında bütünleştirdiği iki insandır. İçlerindeki gurbet sızısı, sevdiklerinden ayrı olmanın ıstırabı onları birbirlerine sığınmaya mecbûr etmiştir.

Atları hızlı sür ki, köye pek geç varmasın,
Nişanlımın gözleri yollarda kararmasın
Düştüğüm yollar gibi sonsuzdur benim tasam,
Bekliyenim olsa da razıyım kavuşmasam...

mısralarında da görüldüğü üzere, köyüne, nişanlısına bir an önce kavuşmak isteyen yolcuya karşılık; aynı hüznü ve kavuşma isteğini duymasına rağmen, arabacı daha sakindir. Çünkü, uzayıp giden bu yolların devamlı yolcusu olan arabacı için, yolun bittiği yerde yeni bir yolculuk, yeni bir gurbet sızısı başlayacaktır. Arabacının tasası, uzayıp giden yollar kadar sonsuzdur. O, kavuşmasa bile, bir bekleyenin olmasının özlemi içindedir.

Şâir, gurbet ve hasret duygularının birleştirdiği yolcu ile arabacı arasındaki farkı, arabacının ağzından şu mısralarla dile getirir:

Düştüğüm yollar gibi sonsuzdur benim tasam,
Bekliyenim olsa da razıyım kavuşmasam...

Senin de yolun biter, diner gözünde yaşlar,
Benim uğursuz yolum bittiği yerden başlar!

"*Şehir*" isimli şiirde ise, Faruk Nafiz'in, dikkatini şehir hayatına çevirerek, şehirde yaşayan insanların, sabahın alaca karanlığında başlayıp, bir gün boyu devam eden çile dolu hayatlarını anlatırken görüyoruz.

Alaca karanlığın çamurlu yollarını
İlk yolcu çiğneyince, bahtına dert yanarak,
Korkunç şehir uykudan kalktı homurdanarak...
Gerindi uzun uzun açarak kollarını.[124]

Herkesin başının çaresine baktığı ve insanların bir orman gibi kaynadığı şehirde, birbirini çiğneyip geçecekmiş gibi telaşlı adımlarla koşuşan bu insanların her birinin yüzünde, yarına çıkabilmenin kaygısı görülmektedir. Bu insanlar, başlarının çaresine bakmadıkları takdirde, şehir denen canavarın kollarında yok olacaklarını çok iyi bilmektedirler.

Bir insan ormanına döndü şehir gitgide,
Gitgide bir çığ gibi büyüdü kalabalık
Kendini kaptırırsın, çekil yoldan, babalık!
Çiğner, geçer kabaran bu aç ejder seni de...

Yavrusunun kanını nasıl emerse devler,
Sandım onun dört kolu dört yana uzanıyor,
Bu kolun çemberinde binbir göğüs kanıyor,
Çıtırdıyor kemikler, çöküyor toprak evler.

Bir dev gibi kollarını dört bir yana salmış olan şehir, çile dolu insanları her an yutmaya hazır bir şekilde beklemektedir. Herkesin yaşama mücadelesi verdiği, kendi başının çaresine baktığı bu korkunç kalabalık içinde, kendi kuralları istikametinde dönen bu çarkın dişlilerine kendisini kaptıranlar için hayatta kalma mücadelesi de bitmiş demektir.

---

[124]. Hayat,c.1, N.17; 24 Mart 1927

Bugün damım çökerken biraz daha başıma
Üstüne bir kat daha çıktı apartmanlar,
Bir karışıklık toprağı bir milyona alanlar,
Sırıtan başlarıyla sıralandı karşıma.[125]

mısralarıyla başlayan "*Harç*" isimli şiirde, yaşama şartları bakımından iki sosyal tabaka arasındaki tezat ortaya konmaktadır:

Çatlak tavanlarına herkes açmış elini,
Güneşten nur umarken, yıldırımdan alevler
Harcına gözyaşları karışan kat kat evler
Neredeyse yeryüzünün çökertecek belini!

Bir tarafta, başını sokabilmek için yaptığı derme-çatma damlarda yaşayan insanlarımız; diğer tarafta ise, bir karışı için milyonlar ödenen birbiriyle yarışırcasına semaya doğru yükselen apartmanlar... Her an, içinde oturanların başına çökecekmiş hissini veren bu damlarda yaşayan insanlar, damlarının çatlak tavanlarından ellerini göğe doğru açarak, kendilerini ısıtacak nurlu ışıklarını eksik etmemesi için Güneş'e yalvarmaktadırlar. Yoksulluğun, sefâletin kol gezdiği bu damlarda yaşayan insanların tek dilekleri, yağmurun yağmaması, güneş ışığının evlerinden eksik olmamasıdır.

Yazık, her yıl uzaktan seyredeceksen eğer,
Her kurulan binanın gökleri deldiğini,
Bir beyaz kartal gibi yükseldiğini...
Yazık, bu kalelerde senin için yoksa yer!

---

[125]. Meş'âle, N.5; 1 Eylül 1928

dörtlüğünde, yanyana yaşayan iki sosyal zümre arasındaki tezadı ortaya koyan Faruk Nafiz, tavanı açık damlarda yaşayan insanların, semaya doğru yükselen apartmanları seyretmeye mahkûm olduklarını belirtmekten de kendini alamıyor. Şiirin son dörtlüğü, Faruk Nafiz'in sosyal meseleler karşısındaki tavrını belirtmesi bakımından dikkate değer...

Ağalar, bâri son lütfolsun emeklerine,
Ağır düşüncelerle kurşunlaşan başımı,
Ne eksikse, temel mi, yoksa duvar taşı mı?
Kullanın kurduğunuz binada harç yerine!..

Sosyal muhtevalı şiirlerinde, Anadolu insanını, içinde bulunduğu şartlar ne kadar kötü olursa olsun; ümitsiz, başı yere düşmüş bir şekilde göstermemeğe özen gösteren Faruk Nafiz, bu şiirinde ise, ıstırap çeken insanlarla ilgili düşünceleri kafasında yok etmek için, bu düşüncelerini göğe doğru yükselen apartmanların temeline harç olarak gömüp, ümitsizlik ifâde eden düşüncelerinden bu şekilde kurtulmak istiyor.

İşte, sosyal meseleler karşısındaki Faruk Nafiz budur! O, sosyal meseleler karşısında hiç bir zaman istismar edici bir anlayış içine girmemiş; ümitsizlik ve acı içinde kıvranan insanlara, alın teri ile yaşamanın faziletlerini telkin etmek suretiyle, başlarını dik tutmalarını istemiş; yıkıcı değil, yapıcı olmaya çalışmıştır.

Faruk Nafiz'in, cemiyet meseleleri karşısında takınmış olduğu tavırla ilgili olarak Enis Behiç şunları söyler: "*Faruk, alel'âde hayat ve cemiyet tecellilerine karşı lakâyd görünür, daima güler ve içtimaî meselelerin yapıldığı yerlerde sessiz ve alâkasız durur, hodgâm bir insan hissini verir; fakat bu onun asıl şahsiyeti olamaz. Sanatkârın bir bedîî şahsiyeti var ki, hisleri, fikirleri ile heyecandan ve alevden örülmüş bir levhadır; en derin cemiyet dertleri, en canlı memleket meseleleri onun şâir ruhunda karıncalanıp duruyor. "Canavar" ve "Han Duvarları" şiirlerinden sonra yazdığı bu nevi şiirlerinde, inkılâp Türkiyesinin istediği sanatkâr*

tipini selamlıyoruz. Artık diyebiliriz ki, Faruk kendisini yarattı ve buldu; şimdi olgun şahsiyetini, cemiyetin ufuklarını sanatın adesesinden temâşâya terk ediyor. Bundan sonra şâirden inkılâp edebiyatı nâmına çok şeyler bekliyoruz."[126]

Sosyal hayattaki bozukluklar, beraberinde ahlâkî bunalımları da getirmiştir. Ahlâk bunalımının kurbanlarının başında ise sefâletin acımasız pençesinden kurtulmak için bir lokma ekmeğe vücudunu satmak zorunda kalan kadınlar gelir. Faruk Nafiz, şiirinin ilhâm kaynağı olan kadının düştüğü sefil durumu anlatırken, bazan onlara acır, merhamet hisleriyle yaklaşır; bazan da bu durumu onlara yakıştıramıyarak kin ve nefret dolu coşkun bir ifâde ile onları lânetler.

Güneşle ayın bile girmediği bir yerde
Dün ancak gözyaşıyla sönen bir ateş yandı
Sesini yükselterek karşımda perde perde,
Dün bir kadın ağladı, bir gönül parçalandı..[127]

mısralarıyla başlayan "*Dün Bir Kadın Ağladı*" şiirinde, düşmüş bir kadına acıyan, merhamet eden bir Faruk Nafiz'le karşılaşıyoruz. Şâir, sefâletin acımasız kollarından kurtulmak için vücudunu satmak zorunda kalan dert dolu bir kadının hali karşısında derin bir sızı duyar.

Anlattı her kulağın duyduğu yalanları
Kalbini üç beş karış kumaşla alanları
Nasıl çevirdiğini yolda geç kalanları...
En hazini evine tek döndüğü zamandı!

Üç beş karış kumaş karşılığında aldatılan bu kadınlar için en hazin olan

---

[126]. Enis Behiç, "Çoban Çeşmesi", Hayat,N.31; 30 Haziran 1927

[127]. Hayat,c.1, N.12; 17 Şubat 1927

şey, evlerine yalnız başlarına dönmek zorunda oluşlarıdır. Yalnızlık, onların kaderlerinin bir parçası olmuştur.

Faruk Nafiz'in, düşmüş kadınların ıstırap ve sefâlet dolu dünyasını anlatan bir başka şiiri de "*Onlar*"dır. Bir tarafta; aşkta, sevgide aradığı mutluluğu bulamıyarak, acısını günlük gönül avutmalarıyla dindirmeğe çalışan erkekler; diğer tarafta ise, aşk için değil, yaşayabilmek için vücudunu satmak zorunda bırakılmış toplumun ismini dahi ağzına almak istemediği, çoğu aldatılmış, düşmüş kadınlar...

Dudağında bir ıslık, elinde bir cigara,
Karışırsan bu gece sen de karanlıklara
Duyarsın bir kafesin ardından öksürükler...

Çevrilir dört yanına örselenmiş fidanlar,
İşte onlar, o adı ağza alınmayanlar,
Gözlerinde çürükler, kollarında çürükler.[128]

Toplumun lânetlediği, adını dahi ağzına almak istemediği bu kadınları, sadece teniyle görüp, daha sonra kullanılmış bir eşya gibi bir kenara atan erkekler; bir kez daha iffetini kaybetmiş, hıçkırıklarıyla öksürükleri birbirine karışmış, ıstırap yumağı haline gelmiş insanlar bıraktıklarını hiç düşünmezler... Şâir, merhâmet hisleriyle yaklaştığı kadınların davranışları ile, erkeklerin davranışları arasındaki tezadı şu mısralarla ortaya koyar:

Sen avutmak dilerken bir acı hatıranı
Duyarsın fırlatarak çıkınca son liranı,
İçinden hıçkırıklar.. Ardından öksürükler..

---

[128]. Hayat,c.4, N.89; 9 Ağustos 1928

Faruk Nafiz, içtimaî meselelere yer verdiği şiirlerinde, zaman zaman kabaran, coşan, hatta isyân eden bedbîn bir yaklaşım göstermiş olmasına rağmen; Anadolu'nun perişan durumunu anlattığı şiirlerinde bu bedbîn yaklaşımı terk ettiği; Ziya Gökalp gibi iyimser bir yaklaşımla yaklaştığı görülür.

İçinden tanırım ben o elleri,
Onlar ki zâhirde virân olurlar
Ardıçlı dağları, çamlıbelleri
Aşanlar şi'rine hayran olurlar.[129]

mısralarıyla başlayan "*Bizim Memleket*" şiirinde, Faruk Nafiz'in Anadolu'nun perişan durumu karşısında iyimser. Ümit dolu bir ruh hali içinde olduğunu görüyoruz. Onu, böyle iyimser ve ümit dolu bir yaklaşım içinde bulunmaya sevk eden sebep ise, Türk insanına karşı beslemiş olduğu güven duygusudur. Faruk Nafiz, Türk milletine duyduğu güveni, şu mısralarla ifâde eder:

Dökülür köpüklü sular yarından,
Baharlar yaratır kışın karından,
İçenler sihirli pınarlarından,
Şöyle bir silkinir ceylân olurlar!

Şâire göre, Anadolu'nun perişân hali karşısında kötümserliğe düşmeden, gönüllerini Anadolu sevgisinin koru ile tutuşturmasını bilenler, memleketin kışından bahar çıkarmayı, sihirli pınarlarından şu içerek, yıllardır devam eden rehâvetten kurtulmayı başaracaklardır. Faruk Nafiz, Anadolu insanının sahip bulunduğu meziyetleri ve bu meziyetler karşısında duyduğu hayranlığı şu şekilde ifâde eder:

---

[129]. Yedigün, N.163; 22 Nisan 1936

Orada yaşayan erlerin içi
Bir tasta yoğurur derdi, sevinci
Onlar ki sabansız, tarlasız çiftçi,
Davarsız, kavalsız çoban olurlar...

Başıboş, kırlara salar tayını,
Elinden düşürmez okla yayını,
Ellere bırakır aslan payını,
Memleket yolunda kurban olurlar!

Anadolu insanı, hayatın vazgeçilmez iki unsuru olan dert ve sevinci aynı tasta yoğurmayı, bütün imkânsızlıklara rağmen tevekkül içinde bulunmayı başarabilmiştir. Faruk Nafiz'e göre, dert ve sevinç, hayatta her zaman yanyana bulunan duygulardır. Önemli olan bu gerçeği görerek, içinde bulunduğumuz problemlere gerçekçi bir yaklaşım gösterebilmektir. İşte Anadolu insanı, bütün kötü şartlara rağmen bu iyimser yaklaşımı gösterebilmiştir. O insanlar ki, yıllarca horlanmış, ihmâl edilmiş, üvey evlat muamelesi görmüş olmalarına rağmen, yine de ümidini kaybetmemiş; gerektiğinde köyündeki çiftini çubuğunu ellere bırakarak, vatan müdafaası için seve seve cepheye koşabilmiştir.

Anadolu insanına güven hisleriyle bağlı bulunan Faruk Nafiz, bu vatansever ve fedakâr insanlara yabancı gözüyle bakarak, Anadolu'yu "*el diyârı*" gibi gören Türk aydınına, "*Memleket Türküleri*" isimli şiirinde şöyle seslenir:

El gibi dolaşma Anadolunda,
Arkadaş, yurdunu içinden tanı:
Dinle bir yosmayı pınar yolunda,
Dinle bir yaylada garip çobanı.[130]

---

[130]. Hayat,c.2, N.27; 2 Haziran 1927

Anadolu'da "*el*" gibi dolaşan kişi, büyük şehrin câzibeli hayatından ayrılarak, ilk defa Anadolu'ya giden, Anadolu'ya bir yabancı gözüyle bakan İstanbul aydınıdır. Mehmet Emin, Anadolu'ya yabancı gözüyle bakan bu İstanbul aydınına "*İstanbul Efendisi*" ismini vermiştir. Bu tipin Anadolu'ya bakışında bir yabancının bakış tarzı hakimdir. Anadolu insanımız ise, kendisine "*el*" gibi bakan ve küçümseyen bu tipi, Yakup Kadri'nin "*Yaban*" romanında olduğu gibi, "*yaban*" olarak görmüştür.

Faruk Nafiz'in: "*Arkadaş, yurdunu içinden tanı!*" diye seslenişinde bu gerçek gizlidir. Faruk Nafiz, Anadoluya gerçekçi bir yaklaşımla bakılmasını istemektedir. Ona göre, vatanın içi, özü; istiklâl meş'âlesinin tutuşturulduğu yer olan Anadolu'dur. Faruk Nafiz, Türk aydınının, yıllardır ihmâl edilmiş, içinde bulunduğu perişân duruma sırt çevrilmiş olan Anadolu'ya giderek; bu gerçek vatanda yanık türküler söyleyen çobanın kavalından, Anadolu insanının asırlardır süren elem dolu hayatını dinlemesini ister.

Bir çölü andırır, bil ki dört yanın
Bağrını delmezse yanık türküler,
Varlığı bu korla tutuşmayanın
Kirpiği yaşarsa gözleri güler.

mısralarında, hissîlikle realitenin birbirine karıştırıldığını görüyoruz. Anadolu'yu görüp, Anadolu insanının ıstırap dolu maceralarını dinleyenlerin varlığı, Anadolu sevgisinin ateşiyle yanmalıdır.

Faruk Nafiz, Anadolu'yu ve Anadolu insanının içinde bulunduğu ıstırap dolu hayatı anlatmayı sanatının gayesi olarak kabulettiği bu dönemde; bir taraftan Anadolu'nun ıstırabını dile getiren sosyal temâlı şiirler yazarken, bir taraftan da aşk şiirleri yazmaya devam eder. Ancak, sanat hayatının bu döneminde yazmış olduğu aşk şiirlerinde, aşk temâsını memleketçi edebiyat anlayışına uygun bir tarzda işlediğini görüyoruz. Artık o, sevgiliye yalvaran, ondan gelecek tek taraflı ilhâma

bağlanan, ipek maşlahlı, narin yapılı şark güzellerini tasvir eden aşk şâiri Faruk Nafiz değil; Ayşelerin, Alilerin gönül maceralarını, Anadolu'nun gelenekleri doğrultusunda bu coğrafya ile bütünleşmiş bir şekilde işleyen Faruk Nafiz'dir.

Saklıyor içinde yüzen hayâli
Ne zaman gözlerin yaşlansa, Ayşe!
Diyemem boynunda olsun vebâli
Sevdiğin o güzel çobansa, Ayşe![131]

mısralarıyla başlayan *"Ayşe Sana"* isimli şiirde, Anadolu kızının kaderi köy hayatı çerçevesinde hikâye edilir. Ayşe, güneş gibi parlak sarı saçlı köyün çobanına gönlünü kaptırmıştır. Çoban, parlak vaadleriyle Ayşe'nin gönlünü çalmış, genç kızlık hülyâlarını söndürmüş çapkın bir gençtir. Çoban, Ayşe için ettiği yeminleri ve vaadleri, daha önce köyün diğer kızlarından Kezban ve Zeynep'e de söylemiş; onların da gözyaşı dökmelerine sebep olmuştur.

Canına karışmak istiyor canı,
Kim görse bu güneş başlı çobanı
Gün yüzlü Zeynebin çekildi kanı
Gözyaşı döküyor Kezbansa Ayşe!

Faruk Nafiz, anlatılan bu aşk hikâyesine bizzat şahit olmuş gibi bir tavır takınır. Ayşelerin, Kezbanların, Zeyneplerin dertlerine ortak olan bir yaklaşımla, Ayşe'ye şu nasihatta bulunur:

Ayşe, kaç çobandan, tehlikelidir,
Kendini ateşe atan delidir

---

[131]. Türk Yurdu, N.17; Mart 1926

Kuşlara emniyet etmemelidir,
Buluştuğunuz yer ormansa, Ayşe!

Fakat, şâirin iyi niyetli nasihatlerine rağmen, bu aşk macerası da, tıpkı Kezban'ın, Zeynep'in gönül maceraları gibi hüsrânla sonuçlanmış; Ayşe'nin genç kızlık hülyâları çapkın çobanın kirli emellerinin karanlığında kaybolup gitmiştir.

Namluna dayanır, yola dalarsın,
Duruşun, bakışın yaman, be Ali!
Boşuna tetiği ne kurcalarsın?
Var daha ateşe zaman, be Ali![132]

dörtlüğü ile başlayan "*Ali*" isimli şiirde, Anadolu'da sık sık karşılaşılan "*kız kaçırma*" vakası hikâye ediliyor. Karşılıksız bir aşk hikâyesinin anlatıldığı şiirde; Ali, aynı köyden bir kızı sever. Fakat kız, Ali'ye ihânet ederek, sevdiği gençle birlikte kaçar. Ali, aşkına ihânet eden sevgilisini ve Aşığını öldürmek üzere, onların saklandıkları ormanda yıllanmış bir çınarın dibinde pusu kurar.

Yıllanmış bir çınar pusuluk yerin
Nerdeyse gelecek beklediklerin
Var iki atımlık canı kederin,
Desene. işler duman, be Ali!

Sevgilisini ve âşığını öldürme arzusuyla yanıp tutuşan Ali, Onları öldürme fırsatı tam eline geçmişken, öldürmez. Tüfeğinin namlusunu kendisine doğru çevirerek, kendi kendisini vurur:

---

[132]. Hayat,c.1, N.11; 10 Şubat 1927

..Geldiler beklenen çiftler ormana,
Duruyor iki genç, ne hoş yan yana
Bir kurşun kadına, bir de çobana,
Çınlasın yıllarca orman, be Ali!

dörtlüğünde görüldüğü gibi, Faruk Nafiz, bu olaya şahit olmuş, Ali'nin kaçak âşıkları öldürmesini istiyormuş gibi bir tavır takınmıştır. Ancak, nice âşıkların sevgi dolu sözlerine şahit olmuş çınar ağacının dibinde pusu kuran Ali, seven iki gencin arasına girmemek için, Anadolu'da sık sık görülen Alilerin davranışının aksine, kendi kendini vurarak aradan çekilmeyi tercih etmiştir. Ali, kendi kendisini vurmuş olmakla, beşerî bir gerçek olan aşkın, töreler karşısındaki gücünü de ortaya koymuş olmaktadır.

Bağından her güzel bir gül seçerdi,
Bundan mı sarardın, soldun ey gönül?
Kadınlar geçerdi. kızlar geçerdi,
Bir zaman aşk için yoldun, ey gönül![133]

dörtlüğü ile başlayan "*Gönül*" isimli şiirinde, Faruk Nafiz'i, pek çok güzele gönlünü kaptırmış, maceradan maceraya koşarak gönlünü eğlendirmiş, ama aradığı sevgiyi ve sevgiliyi bir türlü bulamamış bir âşığın ruh hali içinde görüyoruz.

Dünyaya baksan da gülümser gibi
Uzuyor hayatın bir keder gibi,
Ellerde dolaşan kadehler gibi,
Yıllarca boşaldın, doldun ey gönül!

[133]. Büyük Mecmua, N.12; 2 Teşrin-i evvel 1919

Gönül, daldan dala konan, her çiçekten bal alan bir arı misâli, gençliğini hoşça geçirmiş, elden ele dolaşan kadehler gibi eğlenmiş, fakat aradığı gerçek mutluluğu bir türlü yakalayamamıştır. Aşkta aradığını bulamamış bir insanın ruh halini yansıtan şiir, ümitsizlik ifâdesi taşıyan şu mısralarla son buluyor:

Çâre yok, mâtemin çok derinse de
Hasretin tükenmez, yasın dinse de
Gençliğin hoş geçti, eğlendinse de
Sanmam ki bahtiyâr oldun, ey gönül!

Halk şiiri an'ânesinin Karacaoğlan'a has söyleyişlerle süslendiği "*Gönül*" şiiri, Faruk Nafiz'in geçici gönül maceraları ile dolu gençlik yıllarına ait izler taşıması bakımından da önem arzeder.

Faruk Nafiz'in, aşk temâsını Halk şiiri zevki ile birleştirerek işlediği diğer bir şiiri de "*Yuvamın Kuşuna*"dır.

Yeni baştan hazırladım sazımı,
Yazdım Aslım, gözlerine maniler
Ak alnımda kara duran yazımı
Elbet dedim günü gelir, yâr siler.[134]

Bu mısralar bize, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati'nin şiir geleneği istikametinde şiire başlayıp, bu şiir geleneğinin şartları içinde sanat âleminde ismini duyuran Faruk Nafiz'in, kısa bir süre içinde bu anlayıştan sıyrılarak, Halk şiiri zevkini yıllardır tatmış bir sanatçı olgunluğuna ulaştığını göstermesi bakımından dikkate değer.

Faruk Nafiz, "*Memleket Edebiyatı*" döneminde yazdığı aşk temâlı şiirlerinin

---

[134]. Çoban Çeşmesi, s.13

bir kısmında, aşkın elem ve ıstırap verici taraflarını yakıcı bir alev halinde dile getirir. "*Tereddî*" isimli şiirinde:

İmanlı bir sesle ufka haykırdım
Uydum da ruhumun son ilhâmına,
Kalbimde yer tutan ne varsa kırdım,
Muhabbet nâmına, hürmet nâmına...

Kalmadı gönlümde bin aşkın biri,
Kalmadı canımdan başka bir kaydım
Zirâ bu içimden taşan zinciri
Onlar kıracaktı ben kırmasaydım![135]

diye haykıran şâirimizi, gönlünü bir kor gibi yakan aşk ıstırabından kurtulmak isteyen mustarip bir ruh hali içinde görüyoruz. Yine:

Caddeden sokaklara doğru sesler elendi,
Pencereler kapandı, kapılar sürmelendi
Bir kömür dumanıyla tütsülendi akşamlar,
Gurbete düşmüşlerin başına çöktü damlar...
Son yolcunun gömüldü yolda son adımları,
Bekçi sert bir vuruşla kırdı kaldırımları
Mezarda ölü gibi yalnız kaldım odamda:
Yanan alnım duvarda, sönen gözlerim camda,
Yuvamı çiçekledim sen bir meleksin diye,
Yollarını bekledim görüneceksin diye
Senin için kandiller tutuştu kendisinden,

[135]. Çoban Çeşmesi, s.19

Resmine sürme çektim kandillerin isinden
Saksıda incelendi yapraklar senin için,
Söylendi gelmez diye uzaklar senin için..[136]

mısralarının yer aldığı "*Sen Nerdesin?*" isimli şiirinde, Faruk Nafiz'i, sevgiliden ayrı geçirdiği ayrılık gecesinde, hicrân ateşini ifâde ederken görüyoruz.

Enginle boy ölçen bu kumsalda ben
Hasretle bakarım karşı beldeye:
Dumanlı ufuktan, durgun denizden
Kimi bekliyorum, gelecek diye?[137]

mısralarıyla başlayan "*Denizden Beklediğim*"de ise, şâiri; zaman, mekân ve kelime kadrosu itibâriyle eski tarz şiirlerini hatırlatan bir anlayış içinde görüyoruz.

Dumanlı ufukların ve durgun denizin çevrelediği muhayyel mekân içinde, yalnızlığını tenhâ sahillerle paylaşan şâir, muhayyel bir beldeden gelecek olan sevgilinin yolunu hasretle beklemektedir.

Kayalıklarda gördüm seni, bir sisli günde,
Fırtınada saçların çözülmüş bir demetti
O kayalıklarda ki, bir yıl evvel üstünde
Çöllerden âşık dönen bir genç intihâr etti..[138]

mısralarıyla başlayan "*Ölümü Hatırlatan Kadın*" şiirinde, Faruk Nafiz'i Fecr-i Ati

---

[136]. Çoban Çeşmesi, s.51

[137]. Çoban Çeşmesi, s.21

[138]. Çoban Çeşmesi, s.29

ve Servet-i Fünûn tesiriyle aşk şiirleri yazdığı dönemi hatırlatan romantik duygular içinde, muhayyel bir sevgiliile birlikte geçirdiği günlerin hatırasını yâd ederken görüyoruz. Her tarafı sisli ufukların kapladığı bu muhayyel mekân içinde, fırtınadan dağılmış saçlarıyla şâirin muhayyilesinde yaşayan sevgilinin ayrılığının hüznü bütün tabiata sinmiştir. sisli ufuklar, amansızca esen rüzgâr ve sevgilinin dağınık saçları, şâirin perişân haline uygun bir özellik göstermektedir. Şâir, bu hüzün verici manzara içinde, sevgiliden ayrı yaşamaktansa, sevilen bir insan olarak ölmenin daha uygun olacağını düşünür:

Kayalıklarda bir genç öldüğü gün beldenin
Halkı seni karanlık rüyâlarında görmüş,
Ey yâdı gönlümüzden çıkmayan âfet, senin
Sevmediklerin değil, sevdiklerin ölürmüş...

"*Son Aşık*" isimli şiirde ise, şâirimizi, aşkına karşılık vermeyen sevgilinin, bir gün gerçekleri görüp, kendisini gerçekte kimin sevdiğini anlayarak, yeniden kendisine döneceği günün özlemini ifâde ederken görüyoruz.

Hasretinle geçiyorken bu gençlik çağım,
Ey sevdiğim, ümitsiz değilim yine
Ak düşünce saçlarının kumral rengine
Kollarında son âşıkın ben olacağım.
...
Ey başından şimdi sevdâ rüzgârı esen,
Böyle her gün yollarımdan geçsen de süzgün
Sen benimsin büsbütün terk olunduğun gün...
O mukadder günü, bilmem, düşündün mü sen.[139]

---

[139]. Çoban Çeşmesi, s.34

Başından sevda rüzgârları esen, güzelliği ile gönülleri peşinden sürükleyen sevgili, âşığına karşı ilgisizdir. Aşık, sevgilinin bütün ilgisizliğine rağmen, yine de ümitlidir. Çünkü, bugün sevgilinin güzelliğinin etrafında pervane olup dönenler, onu ruhuyla değil, bedeniyle sevmektedirler. Bedenî güzellik ise geçicidir. Bu yüzden, sevgilinin bedenî güzelliğinin peşinde koşanlar, yarın saçlarına aklar düştüğü zaman onu terkedeceklerdir. İşte o zaman sevgili, kendisini gerçekten sevenin kim olduğunu anlayacak, kendisine ruhen bağlı olan gerçek âşığına dönmek mecburiyetinde kalacaktır.

Ben bir beyaz saçlı âşık, sen bir ihtiyâr...
O gün bana yaklaşırken, ey ilâhî yâr,
Esirgeme gözlerimden bir son bûseni

Kirpiğinden yavaş yavaş bir damla aksın,
Çünkü rûhum, sen de o gün anlayacaksın
Ki hiç kimse benim kadar sevmemiş seni!

"*Bir Gece*" isimli şiirde ise, şâirimizi, mehtâbın her tarafı renkli ziyâlarıyla aydınlattığı, gökyüzündeki yıldızların birer havaî fişek gibi bütün âlemi rengarenk bir görünüme büründürdüğü bir akşam vaktinin romantik atmosferi içinde, sevgili ile birlikte geçen günlerin hatıralarıyla başbaşa iken görüyoruz.

O akşam ne kadar güzeldi mehtâb
Her taraf âhenkti, ziyâydı, renkti
Kandilli göklerden uçan her şehâb
Boşluğa atılan birer fişekti.[140]

[140]. Çoban Çeşmesi, s.38

Kozmik âlemin bu görünüşüne, yeryüzü de bütün unsurlarıyla iştirâk ediyor:

Siz beyaz sandalda beyaz bir gelin,
Semâ üstümüzde bir altın saray,
Denizde açılan dairelerin
Üstünde güneşten pul işlerdi ay...

Sandalı çektikçe durgun sularda,
Görürdüm tellerin sürüngünü
Bir âyin bestesi vardı rüzgârda,
Ruhumun ne kadar hoştu düğünü.

Kozmik âleme ait unsurlarla, yeryüzüne ait unsurların âhenkli bir bütünlük teşkil ettiği bu romantik atmosfer içinde, sevgili, durgun denizi gümüş bir tepsi gibi aydınlatan Ay'a nazire yaparcasına, beyaz bir sandalın üzerinde, beyaz gelinliği ile durmaktadır.

Cenab Şahabettin'in şiirlerini hatırlatan bu göz alıcı manzara içinde, şâir, sevgiliyle birlikte geçirdiği gecenin bir daha geri gelemiyeceğini düşünür: Ümitsizliğini şu mısralarla ifâde eder:

O gün ruhumuzdan taşan kahkaha
Halâ bir ok gibi kalbimi deler
Ey güzel geceler, âh ey bir daha
Avdeti amansız olan geceler!

"*Yağmurlu Bir Gündü*" isimli şiirde de, Faruk Nafiz'i, yine romantik bir atmosfer içinde, sevgili ile birlikte geçirdiği yaz günlerinin hatıralarıyla başbaşa görüyoruz.

Mevsimin yağmurlu bir günündeydi,
Ufuklar dumanlı, deniz dalgalı
Kalbime ansızın bir korku değdi,
Kuytu bir sâhile çektim sandalı

Yağmuru gördükçe bende toplanır
Cân veren bir yazın bütün elemi
Görenler şifâsız hastayım sanır...
Sizin de hissiniz, bilmem, öyle mi?[141]

"*Gönül*" isimli şiirinde:

Dünyaya baksan da gülümser gibi,
Uzuyor hayatın bir keder gibi,
Ellerde dolaşan kadehler gibi
Yıllarca boşaldın, doldun, ey gönül!

diyerek, her gördüğü güzele âşık olan gönlünden şikâyet eden Faruk Nafiz, aynı duyguları "*Kendim İçin*" isimli şiirinde şu mısralarla ifâde eder:

Göğsümün tâ içinden bir cehennem taşarken
Bana: "Şâir, diyorsun, belli, kalbin bir değil,
Sevdiklerin sayısız, bir değil, bin bir değil

Rûhumda bir bulunmaz kadın hicrânı varken
Dudaklarımdan geçen bu sevinçsiz ölüşün
En uzun ömrü bile bir bahâr sürmez, düşün![142]

---

[141]. Çoban Çeşmesi, s.40

[142]. Çoban Çeşmesi, s.44

Bu mısralar, güzelden güzele koşan, tek bir sevgiliye gönlünü bağlayamayan ve sonuçta aradığı gerçek sevgiyi bulamayan bedbîn bir âşığın ruh halini ortaya koymaktadır. Faruk Nafiz'in, güzelden güzele koşan ruhunda, erişilmez bir sevgiye ve sevgiliye kavuşamamanın ıstırabı vardır. Aşk ayrılığının kendisine Hak'dan gelme bir vergi olduğunu belirten Faruk Nafiz, maceradan maceraya koşan ve kendisine sevgi yerine dert getiren gönlünden şu sözlerle şikâyet eder:

Bu görünmez kederim bana Hak'tan mı vergi?
Acı bir seyyâledir, dolaşır her yerimde...
Beni anlamıyorlar bugün sevdiklerim de

Kalbimi bâri onlar duysalar, bilseler ki,
Ne elâ göz, ne yeşil, ne lâcivert arıyor
Ah bu gönül, bu gönül, kendine dert arıyor!

Faruk Nafiz, güzelden güzele koşmuş olmasına rağmen, aşkta aradığını bulamayışının hüznünü, "*Gönülden Şikâyet*" isimli şiirinde, halk şiirine has bir söyleyişle, şu şekilde ifâde eder:

Hastayım, garibim, yaslıyım gerçek,
Anadan, babadan, yârdan öksüzüm
Hemen bir nefeste yere düşecek,
Soluk bir yaprağa benziyor yüzüm...

Yüreğim hafifler, başım serinler,
Acı gözyaşlarım bırak ki aksın
Açtığın yaralar kalbimde yer yer...

Ey gönül, ne zaman uslanacaksın?[143]

Istırap içinde kıvranan şâir, kafasını dâima meşgul eden aşk düşüncesinden kurtulabilmek için, ölümü bir kurtuluş yolu olarak görür.

Yeter kahrolduğum düşüncelerle,
Beni de elinden kurtarsın Allah
Kırık bir dumanla bu coşkun sele,
Nasılsa kapıldın, deli gönül, âh!

"*Oluk Yanında*" isimli şiirde, Faruk Nafiz'i, renk ve zevk itibâriyle halk şiiri anlayışına uygun bir söyleyiş içinde görüyoruz:

Bir dağa çıktım ki eteklerinde
Kadınlar türküyle ağaç yarardı,
Üstünde çobanlar, en dik yerinde
Gömülmüş bir adsız evliyâ vardı...

Sevdiği ağaçlar boyun kırınca
Duyardım ki rüzgâr göğsümde ağlar,
Karşılık verirdi ben haykırınca
Çiğdemli tepeler, güvemli dağlar!

Bu mısralarda, asırlarca Anadolu insanının duygularına tercüman olmuş; Karacaoğlanların, Emrahların, Dadaloğluların şiirini besleyerek, onlara ilhâm kaynağı olmuş halk zevkinden, halk söyleyişinden gelen izler dikkati çeker.

---

[143]. Çoban Çeşmesi, s.53

Bu köy ıssız bir diyâr münzevîler beldesi...
Kayalardan yükselen coşkun bir kaval sesi
Sâhilleri kaplayan bir gümüşten buğudur
Gözlerimin daldığı ufuk bu engin sudur![144]

mısralarıyla başlayan "*Gurbet*" şiirinde ise, Faruk Nafiz'i; ıssız, cemiyet hayatından uzak, güzel manzaralarla süslü muhayyel bir sahil köyünde, hayâlleriyle başbaşa iken görüyoruz. Eski şiir zevkine ait unsurlar, halk şiirine, halk zevkine uygun söyleyişlerle süslenmiştir. Şiirde, mekâna ait unsurlar bakımından eski şiir zevkine bağlı kalınırken, bu unsurların ortaya konuluşunda "*sürüsüz çoban*", "*coşkun kaval sesleri*" vb. bir takım yeni ifâdelere yer verilmiş olması dikkate değer... Faruk Nafiz, şâirâne duygulara elverişli bir mekân içinde bulunmasına rağmen, yine de kendisini yalnız hissetmekte, bu yalnızlığını "*sürüsüz çoban*" sözüyle ifâde etmektedir.

[144]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.210

I.3. Olgunluk ve Tefekkür Şiirleri Devresi

Faruk Nafiz'in sanat hayatının üçüncü devresini, olgun bir ruhun hayat tecrübelerini aksettiren, zaman zaman Tanrı, din, hayatın sırrı gibi fizik-ötesi duyuşlara uzanan, duygudan ziyâde düşünceye ağırlık verilen "*Olgunluk ve Tefekkür Şiirleri*" devresi teşkil eder.

Sanat hayatına, devrin marâzî hassasiyetine uygun olarak, ferdî romantizmden kuvvet alan aşk şiirleri yazarak başlayan Faruk Nafiz, daha sonra Ziya Gökalp'in fikrî telkinleriyle Millî Edebiyat cereyanının takipçilerinden biri olarak, kalemini yıllarca ihmâl edilmiş Anadolu'nun ıstırap içinde kıvranan insanlarının hizmetine verir.

İstiklâl Savaşı'nın zaferle sonuçlanması ve yeni Türk devletinin kurulmasından sonra; siyasî, iktisâdî ve sosyal alanlarda görülen yenileşme hamleleri kısa bir süre sonra edebiyat sahasında da kendini hissettirmeğe başlamış; yeni bir takım arayışların, değişiklik isteklerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Sanat âleminda ayrılık rüzgârlarının bütün hızıyla estiği, yeni arayışların, kısır çekişmelerin hüküm sürdüğü belirsiz ortamda, Faruk Nafiz, genç sanatçı arkadaşları Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya'nın yaptıkları gibi tamamiyle şiiri bırakmaz. Kendi neslinin bir çok tanınmış isminin sustuğu bu dönemde, mizahî şiirler yanında, düşünce yönü ağır basan şiirler yazarak sanat faaliyetine devam eder. Zaman zaman dinî, mistik bir anlayışın izlerini de taşıyan bu şiirler, usta ve duygulu bir sanatkârın kaleminden çıkmış eserlerdir. Artık o, sadece duygularını değil, tabiat ile birlikte bütün eşyayı, varlıkları, taşıdıkları manâ çerçevesinde vermeye çalışır. Duygu unsuru ve dinamik ruhun yerini, düşünce unsuru almıştır. Bu şiirlerin muhtevasını teşkil eden fikir, ilhamını, şâirimizin bir ömür boyu edindiği hayat tecrübelerinden alır. Tanrı, din, ruh gibi fizik ötesi duyuşlar yanında, aşk teması da mistik ve tasavvufî bir anlayışla ele alınmıştır.

"*Gönül*" isimli şiirinde:

Çâre yok mâtemin çok derinse de,
Hasretin tükenmez yasın dinse de
Gençliğin hoş geçti, eğlendinse de
Sanmam ki bahtiyâr oldun, ey gönül![145]

diyerek, maceradan maceraya koşan gönlünden şikâyetçi olan Faruk Nafiz'in, 1940 yılından sonraya ait olan şiirleri, şâirimizin ömrünü hiç de boşa geçirmediğini ortaya koymaktadır. Olgun bir ruhun duygularını anlatan bu şiirler, kendi kendine yeten bir insanın ifâdeleridir.

Bu şiirlerde, aşk temâsını, kabına sığmayan bir denizin dalgaları gibi, bazan heyecanlı, bazan da hırçın bir ifâdeyle terennüm eden Faruk Nafiz gitmiş, onun yerini:

Rûhumun meyli var âlemde ilâhî aşka,
Seni benden kim alır yoksa ecelden başka?[146]

diyen, hayatın ve yaşamanın sırrına ulaşmayı amaçlayan, durulmuş, olgun ruhlu bir başka Faruk Nafiz almıştır.

Kalbim daha yaşlanmadan elbet duracaktı,
Ömrümde benim geçmedi bir gün heyecansız.
...
Üstün doğup alçak yaşamaktansa cihânda

---

[145]. Büyük Mecmua, N.12; 2 Teşrin-i evvel 1919

[146]. Hayat, N. 65, 23 Şubat 1928

Bir gölgede yatmak diledim nâm ü nişânsız.[147]

mısralarında da görüldüğü gibi, artık o, sadece gönlündeki istekleri değil; tabiatın, hayatın manâsını da ifâde edebilmenin zevkine ulaşmıştır.

Bütün eşyada bir derinlik var;
Kapılar, perdeler kan ağlamada;
Sana mermer havuzlar ayna tutar,
Seni gözler taş aynalar sofada.[148]

mısraları, Faruk Nafiz'in bu dönemde kâinata bakış tarzını verir. O, bu derinliğin sırrını kavrayan bir olgunluğa ulaştığını "Şâir" isimli eserinde şöyle açıklar:

Eşyayı tanırken hepimiz sâde dışından
Esrârına yol bulduk onun anlatışından
Cemşîd eli dökmüşse nasıl câma sabûhu,
Mânâyı odur lafza koyan, maddeye rûhu
Bir mûcîzenin lûtfuna ermiş gibi, yer yer,
Can buldu asâsıyla dokundukça şekilleri
Bülbüldeki sevdâyı sezip, güldeki hüsnü
Nakşetti onun kudreti dünyaya ledünnü
Her şekle hulûl ettiği günden beri bir cân,
Pervânede âşık görünür, şûlede canân
Şâir kanı gezmiş gibi mermer damarından,
Hulyâlar uçar heykelin a'mâ nazarında
...

---

147. Heyecân ve Sükûn; Yeni Matbaa İst. 1959, s.167

148. Heyecân ve Sükûn, s.142

Varsın, seni ömrünce elem çemberi sarsın,
Şâir! Sen üzüldükçe ve öldükçe yaşarsın!..[149]

Bu mısralarda, gündelik gönül maceralarının atmosferinden sıyrılarak, fâniliğin sırrını anlatmayı sanatının amacı haline getirmiş bir Faruk Nafiz görüyoruz. "*Sanat*" şiiri nasıl Memleket Edebiyatı döneminin poetikası niteliğinde idiyse, "*Şâir*" de, onun olgunluk devresindeki şiirlerinin sanat çerçevesini belirleyen bir özellik gösterir.

Bu şiirde, maddeye yaşama gücü veren, fakat kendisi daima bedbaht olan şâirin, bütün bedbahtlığına rağmen, maddenin içindeki manâyı, özü kavramak suretiyle sanata yaptığı hizmet ortaya konmaktadır.

Faruk Nafiz, ilk örneklerini 1925 yılından itibâren vermeğe başladığı tefekkür ağırlıklı şiirlerinin bir kısmını, "*Heyecan ve Sükûn*" adlı eserinde toplamıştır. Bu kitaptaki şiirler, Muallim Naci ile başlayarak Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal zinciriyle Faruk Nafiz'e kadar gelen "*Türk aruzu*"nun da başarılı örnekleridir.

Heyecân ve Sükûn isimli eserin ilk şiiri, eserle aynı adı taşıyan parçadır.

Şâir silecek yaşları bir gül demetiyle,
Yüzlerde bir iz kalmayacak mâteme dâir;
Baykuşları besler gibi Ankaanın etiyle,
Fânilere kurbân edecek rûhunu şâir...[150]

mısralarıyla başlayan "*Heyecân ve Sükûn*", zaman zaman coşarak kabına sığmayan, zaman zaman da durularak kabuğuna çekilen Faruk Nafiz'in, ruhundaki gelgiti ifâde eder.

Faruk Nafiz, zaman zaman kabarıp taşan, daha sonra sükûnete ulaşan

---

[149]. Yedigün, N.462; 12 İkinci Kânun/Ocak 1942

[150]. Heyecân ve Sükûn, s.7

ruhundaki bu dönemleri şöyle açıklar:

Bir çağda ki sonsuzluğu ölçerdim adımla;
Hissim dereler, fikrim ufuklar gibi hürdü...
Daldıkça geniş göklere kartal kanadımla,
Her saniye, altımdaki dünya küçülürdü.

Yukarıdaki mısralarla ifâde edilen birinci dönemde, şâirimizin dünyasına düşünce değil, duygu hakimdir. O, bu dönemde, duygularının kesâfeti altında, hayâl ufkunda dolaşır, heyecandan heyecana koşar. Bu heyecandan heyecana koşuşta, şâirimize, hayâlin kollarında geçen hayatının hiç bitmeyeceği duygusu hakimdir. Ancak, insanın hayâl ufkunda dolaşarak, sürekli bir rüyâ halini yaşaması mümkün değildir. Çünkü realite, sonsuz bir rüyanın kollarında uyumak isteyen insanı er geç kendi kollarına alacaktır...

Faruk Nafiz, hayatın bu gerçeğini, heyecandan heyecana koşup, yeni heyecanlar aramaktan yorulmuş ruhundaki sükûn devresini şu mısralarla ifâde eder:

Ben şimdi bu varlık denen Bâğ-ı İrem'de
Vahşi bir otum, şüpheli bir hâr-ı mugâylan;
Rûhum bir açık penceredir sanki ademde,
Seyretmedeyim ben buradan hilkati hayran.

Bu mısralar, fâniliğin sırrını kavramış olgun bir ruhun samimi itiraflarıdır. Faruk Nafiz, sükûnete ulaşmış bir ruh hali içinde, hayatının gerçek amacını şu mısralarla ifade eder:

Esrârını kaybetti hayâlimde şeref, şan;
Rûhundaki cevher bir ayâr oldu kömürle;

Kalbimde ne can kaldı, ne canân, ne de hicrân...
Bitmek dilerim böyle nebâti bir ömürle.

Fâniliğin ifâdesi olan şeref, şan gibi duygularla, sevgiye ve sevgiliye ait duygulara artık gönlünde yer olmadığını belirten şâir, fâni ömrünün bitkilere has bir ömürle son bulmasını ister.

Faruk Nafiz'in *Heyecan ve Sükûn*'da yer alan düşünce ağırlıklı şiirlerini, işledikleri temâlar bakımından beş grupta toplayabiliriz:

i. Sosyal hayattaki düzensizliğin sevkiyle, Allah'a, dinî değerlere sığınma duygusunun işlendiği şiirler.

ii. Aşk temâsının tefekkürle birleştirilerek işlendiği şiirler,

iii. Tabiata sığınma arzusu,

iv. Mâziye, tarihe sığınma arzusu

v. İnsan sevgisi

I.3.a.Heyecan ve Sükûn

I.3.a.i. Dine Sığınma

Faruk Nafiz'in, *"Hamd ü Senâ", "Tevekkül", "Hayır Duâ", "Nûhun Gemisi", "Bâbil"* gibi şiirleri, *Kısâs-ı Enbiyâ* ilhamıyla yazılmış, dinî ve tasavvufî özellikler taşıyan eserlerdir. Ancak bu şiirlerde, tasavvufun ruhuna ulaşmış bir insanın duyuş ve düşünüşlerinden ziyade, içinde yaşadığı cemiyetin durumundan memnun olmayan, teselliyi Allah'a sığınmakta arayan bir insanın gönül çırpınışları vardır. Romantik, hassas bir mizaca sahip bulunan Faruk Nafiz, siyasî ve sosyal şartların toplum bünyesinde meydana getirdiği buhranların tesiriyle Allah'a sığınarak, insanlığa ibret teşkil eden bir takım dinî hadiselerden hareketle, devrinin durumunu gözler önüne sermeye çalışır. Onun bu tarz şiirlerinde, devrin ruhunun ferde, fertten de esere aksedişini görürüz.

Ne ki mevcûd ise âlemde, güzel, doğru, iyi;
Arayan fikri, bulan rûhu, seven sevgiliyi
Bize bahşetmiş olan Hazret-i Rahman'a şükür.[151]

mısralarıyla başlayan "*Hamd ü Senâ*" şiirinde, olgunluğun sırrına ulaşmış bir ruhun ifâdesini görüyoruz.

Şâir; güzel, doğru, iyi, bu âlemde her ne mevcut ise, bütün bunları insanlara bahşetmiş olan Allah'a şükrederek şiirine başlıyor. "*Arayan fikri*" ve "*bulan ruhu*" sözleriyle, Allah'ı araştırıcı bir düşünceyle bulduğunu ortaya koymaktadır. Şiirin:

O büyük Rabbe şükürler ki, ayak bastığımız
Yeri halketti barınsın diyerek varlığımız;
Ve yer üstünde hayâlin cereyânınca uzun,
Serdi gök kubbeyi seyrân için rûhumuzun;

mısralarında, şâirimizin nazarları yeryüzü ile gökyüzü arasında dolaşıyor. Yeryüzü ile gökyüzü arasında dolaşan nazarları, her şeyi ile insanlar için yaratılmış, bir çok nimetlerle dolu iki âlemle karşılaşıyor. Yeryüzündeki nimetlerini insanoğlu daha iyi görebilsin diye, gök cisimlerini yaratan Allah'a hamd ü senâda bulunuyor. Yeryüzündeki en küçük bir zerrede bile, sonsuz kudret sahibi Allah'ın izlerini görüyor.

O büyük Rabb ki, ışıklar yakıyor göklerde,
Lûtfunun feyzini görsün diye insan yerde;
En büyük nimete hamd, en küçük ihsâna şükür.

Yeryüzü ile gökyüzü arasında dolaşan ve her iki âlemde de Allah'ın sonsuz

---

[151]. Heyecân ve Sükûn, s.177

kudretinin izleri ile karşılaşan şâirimizin nazarları, birdenbire metafizik âleme yöneliyor. Allah'ın sevgili kulları için vaad ettiği Cenneti bütün nimetleriyle gözler önüne seriyor.

O büyük Rabb ki, ufuklar boyu nimetlerini,
Hüsn ü ân, reng ü füsûn, aşk ü cünûn mahşerini
Gayr-ı kâfi görerek sevdiği biz kullarına
Şimdiden va'dediyor başka bir âlem yarına,
Mâi Tesnim'e şükür, Ravzâ-i Rıdvâna şükür.

Faruk Nafiz, şiirin son bölümünde, Allah'ın ilâhi kudreti karşısında sükûnete ulaşmış bir ruh hali içindedir. Allah'ın bağışlayıcı olduğu kadar, dalâlet yoluna sapmış olan kullarına karşı "*gazzûb*" olduğunu belirten şâir, bu konudaki düşüncelerini şöyle ifâde ediyor:

O büyük Rabb ki, dalâlet yolu düşkünlerine
Ben gazûbum diye seslendi derinden derine;
Ve meleklerle kitap indirerek her yandan
Yine yol çizdi halâs etmek için şeytândan...
Sayısız cürme bedel sonsuz inâyetlere hamd,
Ve bu hizmetle celîl ettiği peygambere hamd,
Gökyüzünden yere indirdiği Kur'âna şükür.

Allah fikrini, kâinatın güzel ve manâlı bütünlüğü içinde ortaya koyan Faruk Nafiz, bu manâlı bütünlüğe gölge düşürerek, dünyayı yaşanılmaz hale getirenlerin insanlar olduğu düşüncesindedir. Çünkü insanoğlu, kainattaki her türlü nimeti kendisine sunan yüce Rabbine şükredeceğine, kendini geçici dünya zevklerinin sihrine kaptırarak, bu güzelim dünyayı cehenneme çevirmiştir.

Faruk Nafiz, kainatın âhenkli nizamına tezat teşkil eden insanların bu durumunu, "*Tevekkül*" isimli şiirinde şu mısralarla ifâde eder:

Biz değil miydik, uyup hırs u hevâ ejderine,
Benzeten Cennet'i bir günde Cehennem yerine?..[152]

Faruk Nafiz, ilâhî nizamı gerçek manâsıyla kavramış kâmil insanların, bu dünyada rahat yüzü göremiyeceklerini, geçici dünya zevklerinin sihrine kendilerini kaptırmış insanlar tarafından anlaşılamıyacaklarını, aynı şiirinde şu mısralarla ifâde eder:

Ne mübârek o insan ki, cihân derdinden
El çekip ni'metin envâını bekler dinden,
Ve ne sakindir o vicdân ki, şu dünya işini
Bırakıp fikre dalar Cennet'in asâyişini...
Anlamıştır Feleğin sırrını ancak bunlar;
Dileriz, başka bir âlemde azîz olsunlar:
Çünkü dünya evi kâmillere zindân oldu.

Bu mısralarda, hayatta aradığını bulamamış bir insanın duyguları gizlidir. Fakat, insanların bütün günahkârlıklarına karşılık, sonsuz lütûf ve kerem sahibi olan Allah, aynı zamanda bağışlayıcıdır da. Hak yolundan ayrılarak, sonsuz nimetlerle dolu olan bu âlemi cehenneme çeviren kullarını, tekrar doğru yola dönmeleri halinde affedecektir.

Biz ki, dünyayı getirdik yaşanılmaz şekle,
Yaşanır hâle koruz Hakk'a rücû etmekle.
Yeniden cennet olur belki duâmızla Câhîm...

Faruk Nafiz, şiirin son bölümünde, ebedî saadete ulaşabilmenin yollarını ve mâverâlardan beklediği sesi şu mısralarla ortaya koyar:

---

[152]. Heyecân ve Sükûn, s. 179

Alnımız secdede bulsun bizi her lâhza ezân,
Ve hazîn ömrümüzün her günü olsun Ramazan
Zikrimiz arşı geçip ferşe kadar yükselsin,
Mâverâlardan ümid ettiğimiz ses gelsin:
İşlenen cürm ü hatâ, mazhâr-ı gufrân oldu.

Faruk Nafiz'in, Hak yolundan ayrılarak geçici dünya nimetlerinin esiri olan insanlara, yeniden Hak yoluna dönmelerini telkin eden bir diğer şiiri de "*Hayır Dua*"dır.

Güneşin senden uzaklaştığı dem, bahçedeki
Biricik kandili yak, toprağa diz çök ve de ki:
"Sana, Rabbim, ne kadar rûhen ırak olsak da
Yine senden dağılan zerreleriz toprakta;
Seni kaybettiğimizden beri yok rehberimiz,
Bizi er geç, sana isâl edecek canlar ver!"[153]

mısralarıyla başlayan şiirde, insanların beşerî zevklerin cazibesinden kurtularak, Hak yoluna dönmeleri için bir mürşide ihtiyaçlarının olduğunu belirten Faruk Nafiz, ermiş kişilerin meziyetlerini şu mısralarla ifade eder:

De ki: "Râbbim, bize destanda da nâdir görülen
Ve güzellik, iyilik, doğruluk uğrunda ölen
Ortaçağ erlerinin benzeri insanlar ver!
Öyle insanları gönder ki, demir pençeleri
Uzanır almağa ancak çalınan hakkı geri;
Hepsinin kalbi kilitlenmiş onulmaz aşka,
Yoksulun, kimsesizin menfaatinden başka;

---

[153]. Heyecân ve Sükûn, s.181-82

Hepsi nûrunla kılıçlar kuşanan meş'âledir,
Ki cihân kasrını virâne görür, tahtı sedir...
Kahramanlarla gelirken yeniden hilkâte cân,
Bize Şîrin dağı, Leyla ovasından heyecân
Hüzn ü hicrân taşıyan sürmeli ceylânlar ver!"

Faruk Nafiz, bu mısralarıyla, hakların gasp edildiği, yoksulların hor görüldüğü, aşkın bile manâsının değiştiği, her şeyi ile kötülük prensibinin hakim olduğu bir tabloyu gözlerimizin önüne sererek. sosyal hayatımızdaki bozukluğu ortaya koymaya çalışır.

Faruk Nafiz'in, sosyal hayattaki bozuklukların tesiri ile yazmış olduğu diğer bir şiiri de "*Nuhun Gemisi*"dir.

Bir zaman öyle kapılmıştı ki isyâna beşer,
İktizâ etti gününden daha evvel mahşer;
Nâzil olmuştu meleklerle semâdan, o zaman,
Nûh'a bir teknenin inşasına dâir fermân,
Ta ki ma'sûma selâmet vere tufanlardan.[154]

mısralarıyla başlayan şiirde Faruk Nafiz, sosyal ve siyasî hayattaki problemlerin verdiği bedbinlikle, bütün insanlığın felâketini isteyecek kadar kötümser bir ruh hali içindedir.

Faruk Nafiz'e göre insanoğlu, gözünün önünde "*Nuh tufanı*" gibi ibret verici bir hadise olduğu halde, dünya nimetlerinin cazibesine kendini kaptırmış, kendisini felâkete doğru sürükleyen bir yaşayışın esiri olmuştur. Tufana sebep olan şartların bugün de aynen devam ettiğini belirten şâir, tufandan geri kalan bu çürük dünya tekne sinin aynı ummanda, yeni bir felâkete doğru sürüklendiğini şu sözlerle ifâde eder:

---

[154]. Heyecân ve Sükûn, s.183–84

Biz o günden beri halâ o çürük teknedeyiz,
Aynı ummânda gezen aynı felâket-zedeyiz!
Kim demiş yaslanıyor bir dağa Nûhun gemisi,
Ve ufuktan bize kuşlar geliyor müjdemsi?
Hangi bir cürmümüz eksildi bizim defterden,
Ki bugün adl ile ihsân dileriz göklerden?
Kaplamış tekneyi kertenkele, akrep ve yılan...
Eski tufân yine etmekte devâm, anlaşılan.

Faruk Nafiz'in dünya nizamı ile ilgili düşüncelerini ortaya koyduğu diğer bir şiiri de "*Bâbil*"dir.

Rabbimiz. hilkati tekmil ederken akşamla,
Birliğinden bize bahşetti bir ulvî damla
Bu güzel damlanın insanda karâr ettiği gün
Alemin her yeri cennetti ve her devri düğün
Ezelî sır bizi bir safta tutan zincirdi,
Ki lisânlar gibi insanlar o yüzden birdi
Aynı sözlerle sunup aynı temiz duyguları,
Andırırdık sesi bir perdede çağlar suları...
Ne ebâbilden eser vardı, ne de tufanlardan.[155]

mısralarıyla başlayan şiirin ilk bölümünde, Allah'ın ilâhî gücü ve isteği ile yoktan var edilen âlemin ilâhî sırrın şuuruna ermiş insanlarla meydana getirdiği âhenkli nizamın tasviri yapılıyor. İlahî nizamın hakim olduğu bu âhenkli tablo içinde yer alan insanlar, aynı duyguları aynı lisanla ifade eden bir bütünlük içindedirler. Aynı zincirin halkaları gibi, temiz duygular etrafında birbirine kenetlenmiş bu insanlar için, Allah'ın sonsuz nimetleriyle dolu olan bu âlem bir cennet

[155]. Heyecân ve Sükûn, s.185

gibidir. Bu âlemde, ne ebâbil kuşlarından, ne de tufân korkusundan eser vardır.

Şiirin daha sonraki bölümünde, bu âhenkli tablo değişir. Allah'ın bahşettiği nimetleri lütuf olarak görmeyen insanoğlu, hırs ve ihtiraslarının esiri olarak, Allah'ın emirlerini dinlemez olmuştur.

Faruk Nafiz, benlik duygusunun esiri olan insanların bu durumunu, dinî ve tarihî birtakım hadiselerden telmihler yaparak şöyle açıklar:

Şadolup şükredecek yerde beşer birliğine,
Gel zaman, başladı meyletmeğe kâfirliğine
Adem evlâdı hüner kendisinindir sandı,
Damlalar kendini ummân sanarak çalkandı
Yeryüzünden göğe kat kat kule inşâ ederek
Dediler: "Gökyüzünün yer gibi teshîri gerek"
...
Bizi tufan ile affetmiş olan sevgili Râb
Duydu bin bir seneden sonra bu isyâna gazâb,
Dedi: "Kâfirlere devrettim ilâhî işimi"
Koparak bir sıra tesbihin o an ibrişimi
Hepsi etrafa dağılmıştı düşen tanelerin
Ve değişmişti bütün dilleri divânelerin!
Çekti Rab çünkü o gün kendini insanlardan.

Faruk Nafiz bu şiirinde, gökyüzüne yükselen ve dünyanın yedi harikasından biri olan Babil Kulesi'ni inşâ ettikten sonra, kendisini yerin ve göğün yaratıcısı Allah'la bir görmeğe kalkışan Babil sakinleriyle, bugünün insanları arasındaki benzerliği ortaya koymaya çalışır. Bugünün insanı da, gözünün önünde ibret alması gereken nice hadise varken, tıpkı Babil sakinlerinin davranışlarına benzer davranışlar içine girmiştir. Aynı duyguları aynı lisanla ifâde eden insanların sayısı gittikçe

azalmış, bizi biz eden değerlerin arasına aşılmaz engeller girmeye başlamıştır. Bugün, ne evlâdın anaya babaya duyduğu saygıdan, ne Kerem'in Aslı'ya duyduğu aşktan eser vardır.

Şimdi, yer yer, bizi bizden ayıran sedler var:
Ne Kerem Aslı'ya düşkün, ne de evlat anaya...
O çınar dallarıyız biz ki esen fırtınaya
El verip savruluruz yollara yaprak yaprak,
Dalımız kökten ırak, yaprağımız daldan ırak!
Ayırır taş kuleler canları canânlardan.

İnsanlığın, değer yargılarını hiçe sayan davranışlarıyla, Babil sakinlerinin akıbetine benzer bir sona doğru süratle sürüklendiğini ifâde eden Faruk Nafiz, dalından ayrı düşmüş bir yaprak misali, gaflet içindeki bu sürüklenişin son bulması için gördüğü çareyi şu mısralarla ortaya koyuyor:

Derseniz siz ki: "Cihân dönsün o birlik demine!
Çarpışan külleri yalnız bırakıp âlemine,
Kurtarın parçalanan cüz'leri buhranlardan."

Yukarıdaki mısralardan da anlaşılacağı üzere, beşeriyetin tekrar eski mutlu günlere dönmesi için, benliklerini saran hırs ve ihtirastan kurtulmaları gerekir. Ancak o zaman, bugün birbirleriyle çarpışan aynı bütünün parçalarının bir araya gelmesi mümkün olacaktır.

I.3.a.ii. Aşk ve Tefekkür Şiirleri

Faruk Nafiz, sanat hayatının bu döneminde, aşk temâsını beşerî bir çerçeve içinde değil, tefekkürle beslenmiş bir şekilde işlenmiştir. Aşkla tefekkürün ustalıkla

birleştirildiği bu şiirlerde, aşkın gerçek mânâsını kavramağa çalışan bir insanın gönül çırpınışları vardır.

O günâhın bizi kahretse mücâzâtı gerek:
Cennetin Meyve-i Memnûuna el sürdürerek
Etti dünyayı harâm Ademe Havvânın eli.[156]

mısralarıyla başlayan "*Eller*" isimli şiirinde bizi, ilâhî aşkın sırrına ermiş kahramanların yer aldığı bir âlemde dolaştıran Faruk Nafiz, bu kahramanların şahsında gerçek mânâsını kazanan aşk temasının, bugün bu mânâsından uzaklaşmış olduğunu şu mısralarla ortaya koyar:

Maddeler birse de ma'nâ değişir ellerde;
Var kıyas et ki, o eller ve bu eller nerde?
Dişi şeytan elidir, erkeğin Rahmân eli.

Bu mısralar, yıllarca beşerî aşkı işleyen ve bu sahada "*en büyük aşk şâiri*" ünvânına lâyık görülen Faruk Nafiz'in, aşkta varmış olduğu merhaleyi göstermesi bakımından önem arzeder.

Faruk Nafiz'in, olgun bir aşk anlayışıyla kaleme aldığı bir diğer şiiri de, "*Yusuf ile Zelihâ*"dır. *Kısâs-ı Enbiyâ*'dan alınan ilhamla yazılmış olan bu şiirde, klasik şiirimizin kahramanlarından olan Yusuf ve Zelihâ arasındaki platonik aşk hikâye edilmektedir. Dillere destan güzelliği ile, hiç bir erkeğin "*hayır*" diyemiyeceği Züleyhâ'nın, bütün cazibeli yaklaşımları karşısında, nefsinin esiri olmayarak, dürüstlük abidesi halinde yükselen Yusuf'un davranışını örnek olarak veren Faruk Nafiz, Yusuf'un gösterdiği bu ulvî davranışla, bugünkü aşk anlayışı arasındaki tezadı şu mısralarla ortaya koyar:

---

[156]. Heyecan ve Sükûn, s. 187

Seneler geçti şu destân üzerinden seneler;
Değişip gitti asırlarca süren an'âneler:
Kaldı bir hâtıra Yusuf beşerin yadında,
O feragatten eser kalmadı evlâdında..
Benziyor kızları aynıyla Zelihâ'ya fakat!
Nerdesin, aşk u vefâ? Nerdesin, ulvî şefkat?
O devir, kalbin eser verdiği bir mevsimdi;
Bir ikiz şeytanât olmuş kadın-erkek şimdi:
İbn-i Yusuf da odur, Bint-i Zelihâ neyse;
Biri mecnundur onun diğeri divâneyse;
Gördüğün her başıboş dalga bir ummânındır.[157]

Bu mısralarıyla aşkın mânâsının değiştiğiniifade eden Faruk Nafiz, Yusuf'un Zelihâ karşısında göstermiş olduğu feragati, bugünkü âşıkların gösteremediklerini, kadının cazibesine yenik düştüklerini belirtir.

Faruk Nafiz'e göre, aşkın ilham kaynağı olan kadınlar, yine cazibeleriyle âşıklarını kendilerine ram eden Zelihâ'nın kızlarıdır. Fakat asıl değişen, kadınların cazibeli yaklaşımları karşısında Yusuf'un feragâtini gösteremeyen erkeklerdir. Bugün, Zeliha'nın kızlarının aşka bakış tarzları ile Yusuf'un oğullarının aşka bakış tarzları da aynı olmuştur.

Güçtür hatırlamak sana râm olduğum demi,
Ey her bakışta bir daha ilhamı râm eden!
Her yerde, bezm-i canda mı, divân-ı Cem'de mi,
Bir yerde görmüşüm seni dünyamı görmeden

Tarihi sende başladı âlemde ömrümün,
Kaydetti her geçen güne aşkın bir irtifâ;

---

[157]. Salon, N. 8, 15 Mart 1948

Her derde panzehir gelen ulvî tebessümün
Bin çiçekle kaynamış efsûnlu bir şifâ
...
Fermân sürer seninle bu âlemde hüsn ü ân,
Sensiz kalan gönül, kalan ömrünce yas taşır;
Destan değil, hikâye değil, senden ayrılan,
Ömrün bütün bedîalarından uzaklaşır![158]

mısralarının yer aldığı "*Sinâya İnen Nûr*" isimli şiirde, aşk duygusunun ilâhî bir çerçeve içinde, bütün güzelliklerin, bütün bedii duyguların ilham kaynağı olarak ele alındığını görüyoruz.

"*Hüsn ü Aşk*" isimli şiirinde ise Faruk Nafiz'i, aşk duygusunu gerçek mânâsıyla kavramış bir insanın ruh hali içinde görüyoruz.

Dehâlar ölse de mısralar ihtiyarlamaz;
Güzelliğinde senin böyle tazedir kış, yaz;
Nasıl duvarda değişmeksizin durursa resim,
Nasıl güzelse Boğaz her saatte, her mevsim...
Diler beşikte görünsün, diler mezara yakın,
Yanan gönüllere ilhâmı bir gelir aşkın.[159]

Bu mısralarda, aşkı ölümsüz mısralar halinde şiirleştiren ilhâmın insana ister doğuştan, isterse ölümüne yakın bir zamanda, ancak bir defa gelebileceğini belirten Faruk Nafiz, bu ilhamı yakalamış olmanın gururunu şu mısralarla ifade eder:

Büyür çınar gibi zahmetle şanlı sevdâlar;

---

[158]. Heyecân ve Sükûn, s.22

[159]. Heyecân ve Sükûn, s. 13

Bahâra geç kavuşur, sevgilim büyük dağlar!

Çınarların büyüyüp dal budak sarması, yüksek dağların bahara geç ulaşması gibi, büyük aşklar da ancak aradan uzun bir zaman geçtikten sonra gerçekleşir. Aşkta vuslat ne kadar gecikirse, gerçek aşkı yakalama imkânı da o ölçüde artar. Gerçek aşkı yakalamak, aşk yolunda çekilen acıların çokluğu ile mümkündür. Mecnun Leylâsına, Ferhad Şirinine ıstırap çeke çeke kavuşmayı istememişler miydi?

Aşk temâsının tefekkürle birleştirilerek işlendiği şiirlerden biri de, şâirimizin en beğendiği şiirlerinden biri olan *"Vahdet-i Vücûd"*dur.

Ayrılması rûhun neye bağlıysa bedenden,
Yollar gibi yıllar da ayırmaz beni senden!
En şanlı ganimet bana sensin her akından:
Mânâ ile, maddeyle uzaktan ve yakından
...
Bir sarmaşığın dalları halinde giriftiz
Efsânelerin bin bir isim verdiği çiftiz![160]

Bu mısralarda, maddeyle mânânın sırrına ermiş, olgun bir rûha ulaşmış bir insanın duyguları gizlidir. Ruhun bedenden ayrılması nasıl ölümle mümkünse, seven bir insanın sevdiğinden ayrılması da ancak ölüm ile mümkün olacaktır.

Bu mısralar, maceradan maceraya koşmuş, geçici gönül maceralarının kahramanı olmuş bir insanın, aşkta ulaşmış olduğu merhâleyi ifâde etmesi bakımından dikkate değer.

Faruk Nafiz. *"Ölmeden"* isimli şiirinde, aşkta ulaşmış olduğu olgun ruh halinin ifâdesi olarak, sevgiyi ve sevgiliyi şu mısralarla ifâde eder:

---

[160]. Salon, N.37, 1 Mayıs 1949

Efsânede Şirindir adın, şarkıda Mehveş;
Her gamzen eder başka gönül mülkünü teshîr:
Germiş o kaşın benzeri yay, hangi kemânkeş?
Çekmiş o bakış denli kılıç, hangi cihângir?..
...
Sevgiliyle güzellik, dişi erkek bir ikizdir;
Birlikte doğarlar, gelişirler ve ölürler;
Ancak bu ikiz gence dehâ kudretimizdir
Sözlerle ve seslerle veren sonsuz ömürler...[161]

Sevgi ile güzellik birbirinin ikiz kardeşi, birbirlerini tamamlayan duygulardır. Birlikte doğar, gelişir ve ölürler. Bu iki duyguya canlılık veren, ölümsüzlük kazandıran ise, bu duyguların gerçek mânâsını kavramış olan şâirlerdir.

"*Çiçekten Adalar*" isimli şiirde ise, Faruk Nafiz'i, kendini ilhamın kollarına terketmiş bir şekilde, hayâl ufkunda dolaşırken görüyoruz.

Her sâhile bir müjde götürmek emeliyle,
Yaptıkdı bir gemi ilhâmın eliyle;
Hisler gibi açdıktı hayâl ufkuna yelken
Her mevsimimiz başka bir iklimde geçerken,
Bir gün, gemimiz parçalanıp kaldı kenarda...
Mihmânız o günden beri zümrüt kayalarda

Alemle bütün bağlarımız böyle çözüldü;
Talih bize ancak bu kazadan beri güldü.[162]

---

[161]. Heyecân ve Sükûn, s. 15

[162]. Salon, N.14, 15 Mayıs 1948

Hayâl ufkundaki bu gezintide, duygularının kesâfeti altında kendinden geçmiş olan şâirimiz yalnız değildir. Yanında, duygularının ilham kaynağı olan muhayyel bir sevgili vardır.

Bir ben varım artık bu yeşil kıtada, bir sen;
Rüzgârla sudur başka bir âhenk işitirsen
Alemden uzak, hadiselerden heyecansız,
Hayrânsız açan gülle uçan bülbüle yalnız
Her gün dönerek bir yeni şarkıyla çimenden
Her gün duyarım bestelenen şarkımı senden

Göçsün, ne çıkar, her gün uzaklarda bir âlem;
Bulmuş yeniden cenneti Havvâ ile Adem

Yemyeşil görünüşü ile cennetten bir köşeyi hatırlatan, rüzgârın ve suyun âhenk dolu sesinden başka bir sesin duyulmadığı bu romantik atmosfer içinde; birbirleri için yaşayan, birbirleri için aşk şarkıları besteleyen âşık ve sevgili bulunmaktadır.

Ufku bir fırçada has bahçeye döndürdü bahâr,
Ergûvan göklerin altında sular leylâkî...
Mevsimin çizdiği cennette bir ıssızlık var:
Bir benim bahçede, bir pîr-i mugân, bir sâkî

Dalarım, görmediğim yüzlere hayrân, oturup,
Uhrevî âlemi etrafıma toplar bu gurûb;
Nice devletlilerin ruhuna elpençe durup
Nice bir hâtıradan bahsederim, âfâkî

Can atar bahçeye mihmânlarım akşam ezânı:
Gelecek sormaya nerdeyse Kerem Aslı Han'a
Gelecek soframa avdette Mohaç kahramanı,
Nevhâlar dinletecek mersiyesinden Bâkî.[163]

mısralarının yer aldığı "*Sofra*" isimli şiirinde ise Faruk Nafiz'i, kendi kendine yeten bir insanın olgun ruh hali içinde görüyoruz.

Sanat hayatının birinci döneminde yazdığı aşk temalı şiirlerde, tenha sahillerde dolaşan, sahilden esen rüzgâra saçlarınıdağıttıran, hasret acısını dindirecek Şark ilâhesi muhayyel sevgililerin yolunu bekleyen Faruk Nafiz, artık bu mısralarda yoktur. Bahar mevsiminin çizdiği göz alıcı manzara içinde; şâir, pîr–i mugân ve sâkîden başka kimse bulunmamaktadır. Akşam vaktinin kıpkızıl ve sessiz görünüşü içinde, şâirimizin muhayyilesi uhrevî âleme doğru yöneliyor. Aşkın ölümsüz kahramanları olan Kerem ile Aslı, Mohaç kahramanlarının ruhlarına mersiyesinden parçalar okuyan Bakî, uhrevî âlemin derinliklerinde bir filim şeridi gibi gözlerinin önünde canlanıyor.

I.3.a.iii. Tabiata Sığınma

Faruk Nafiz, olgunluk ve tefekkür dönemine ait şiirlerinin bir kısmında, hayatın ve yaşamanın gerçek mânâsını, tabiatın değişik görünüşleri karşısında edindiği intibalarla, tabiat manzaraları ile insan ömrü arasında münasebet kurarak ifâde eder.

Dinmiş denizin şarkısı, rüzgâr uyumakta,
Rıhtım boyu sonsuz bir üzüntüyle karaltı...
Körfez düşünür, Kanlıca mahzundur uzakta,
Mevsim gibi süslenmiş Emirgân, Çınaraltı.[164]

---

[163]. Yedigün, N. 500, 5 Birinci Teşrin/Ekim 1942

[164]. Heyecân ve Sükûn, s.93

mısralarıyla başlayan "*Kış Bahçeleri*"nde, Faruk Nafiz'i tabiatın ölü manzarası karşısındaki duygularını ifâde ederken görüyoruz.

Tabiatın, canlılığını kaybetmiş sessiz görünüşü, şâirimizde insan ömrü ile ilgili birtakım düşüncelerin doğmasına sebep oluyor. Faruk Nafiz'e göre, tabiatın ölü manzarası karşısında hüzünlenmenin hiç bir anlamı yoktur! Çünkü, tabiata canlılık veren kuşlar, yaz mevsiminin gelmesiyle tekrar geri döneceklerdir. Tabiattaki değişiklik, mevsimler arasındaki devr-i dâimin bir sonucu olup, geçicidir. Asıl üzülmesi gereken bizleriz. Zirâ, değişen mevsimlerle birlikte geçen her gün, ömrümüzden bir günün daha eksilmesi demektir. Bu yüzden, değişen mevsimlere değil, ömrümüzden geçip giden günlere üzülmeliyiz.

İçlenme, tabiattaki yekpâre kederden,
Yas tutma, dağılmış diye kuşlarla çiçekler:
Onlar dönecektir yine gittikleri yerden,
Onlarla giden günlerimiz dönmeyecekler!

Faruk Nafiz'in bu şiirde ortaya koyduğu düşünce ile, Yahya Kemal'in

Günler kısaldı, Kanlıca'nın ihtiyarları
Bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları
Yalnız bu semti sevmek için ömrümüz kısa...
Yazlar yavaşça bitmese, günler kısalmasa...

mısralarıyla başlayan "*Eylül Sonu*" arasında yakın benzerliğin olduğu dikkati çeker.

Faruk Nafiz, "*Üzüntü*" isimli şiirinde, insan ömrünün kısalığını zaman fikri ile birleştirir. İnsanın bitmek bilmeyen arzularının bu kısa ömre sığamıyacağını, halk anânesine uygun söyleyişle süsleyerek ifâde eder.

Ne kurbân kes artık, ne de mum ada,
Yetmiyor bir ömür bin bir murâda!
Bir tatlı gün geçti hayatında da:
"Geçme, dur, ey güzel zaman" dedindi?[165]

Faruk Nafiz'deki ufuk değişikliğini gösteren bir başka şiir de, *"İshak Ağa Çeşmesi"*dir. Şiirde hakim unsur olan "*su*", Anadolu coğrafyası üzerinde başıboş akan su değildir. Ebediliği arayan insanların gönüllerini ferahlatan bir unsur durumundadır. Şiirde ulvî bir sessizliğin hakim olduğu manzara içinde, abdest almak için çeşme başına yönelen insanların davranışları şu mısralarla ifâde ediliyor:

Nasıl kıra yayarsa davarını bir çoban,
Sürükler düşüncemi sükûndan tevekküle
Sekiz mermer direğe dayanmış bir şadırvan,
Bilek kalınlığında su akıtan on lûle...

Uzanır ezân vakti musluğa doğru yüzler
İçinde bir mum yanar kağıt fenerden sarı;
Ve her gelen, sükûta ayrı bir sükût ekler,
Ve çağlar her tarafta Akif'in mısraları[166]

Bu yumuşak mekân içinde yer alan insanların sessiz davranışları, şâirimizde derin bir tevekkül halinin doğmasına sebep oluyor.[167]

---

[165]. Ayda Bir, N. 6, 1 Şubat 1936

[166]. Ayda Bir, N.11, 1.Temmuz.1936

[167]. Halil Hadi Bulut, "Faruk Nafiz Çamlıbel'in Şiirleri"; Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enst. basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İst. 1988, s.196

Bu yerde meyvalaşır uzletin baygın tadı,
Ve bir tas şarap olur bir yudum su bu yerde
Kurnada ak köpükler bir güvercin kanadı,
Kumrunun dem çekişi dönen sesler kemerde.

"*Kızıma*" isimli şiirinde:

Vücut akan bir sudur,
Adem bir ummân kızım
Hayatın aslı budur,
Gerisi yalan kızım![168]

diyen Faruk Nafiz'i, hayatın ve yaşamanın sırrına ulaşmış olgun bir ruh hali içinde görüyoruz. Şâir, hayatın gerçek mânâsının yokluğa doğru akan vücutlardan ibaret olduğunu belirterek, varlık zannettiğimiz her şeyin aslında yokluk ummanına doğru akan küçük akarsulardan başka bir şey olmadığını ifâde eder. Bu duygular içinde kızına, bizi hakiki ummanımıza ulaştıracak duyğuların peşinde koşmasını şu sözlerle öğütler:

Neşeli ol, neşeli
Varsın desinler deli!
Eğlenmeli, gülmeli
Her gün, her zaman, kızım.

Faruk Nafiz'in tabiatla bütünleşerek, ruhundaki fırtınayı dindirmeğe çalıştığı bir diğer şiiri de, "*Denizle Konuşan Adam*"dır.

---

[168]. Çoban Çeşmesi, s.15

Silmek istersem içimden ne zaman bir sızıyı
Açıyor koynunu kardeş gibi karşımda kıyı[169]

mısralarıyla başlayan şiirde, ruhundaki fırtınayı denizin hırçın dalgalarına terk etmiş, sükûnete ulaşmış bir Faruk Nafiz görüyoruz.

Görünce bir kuvvetin bükülmeyen kolunu,
Ne var değiştirse de ayaklarım yolumu?
Gözümün önündedir değişmeyen hedefim.

Yatıyor can evimde hep o sonsuz emeller...
Göynüme dokunmadı göğsümü yırtan eller,
İncimi kaybetmedim kırılsa da sedefim.[170]

mısralarıyla başlayan "*Akarsu*" isimli şiirinde ise, suyun denize ulaşma arzusuyla, insanın ilâhî saadete ulaşma arzusu birleştirilerek veriliyor.

Faruk Nafiz, kalbinin derinliklerinde dinmeyen bir arzu olarak yatan bu isteğinin gerçekleşmesinde, önüne birtakım engellerin çıkacağını çok iyi bilmektedir. Fakat, engeller ne kadar aşılması zor olursa olsun, o, bu engelleri aşmakta kararlıdır. Ebedî saadete kavuşma konusundaki bu kararlılığını şu mısralarla ifâde ediyor:

Geçtiği yerler onun yatağını çevirse,
Ovalarda, bellerde bin türlü şekle girse
Yine akar suların tek hedefi denizdir!..

Faruk Nafiz, ne kadar çok engelle karşılaşırsa karşılaşsın, akarsunun asıl

---

[169]. Ayda Bir; N.2, 1 Teşrin-i evvel/Ekim 1935

[170]. Bir Ömür Böyle Geçti; İnkılap ve Aka kitabevi, İst.1972, s.62

hedefinin denize kavuşmak olduğunu belirtirken, akarsunun engel tanımaz özelliği ile, ebedî saadete ulaşma arzusu içindeki insan arasında bir ilişki kurmaya çalışır, Faruk Nafiz'e göre, denizlerden buharlaşan su, yağmur halinde de olsa nasıl denize kavuşuyorsa, kendi iradesi dışında ebedî âlemden koparak dünya denilen yokluk ummânına karışan insanoğlu da, bir gün tekrar ilâhî ummâna kavuşacaktır. Sonuçta, su menbaı olan denize, insan da ebedî saadet ülkesine kavuşarak aradıkları huzuru bulmuş olacaklardır.

I.3.a.iv. Maziye Sığınma

Faruk Nafiz'in olgunluk dönemi şiirlerinin bir kısmında, mazi fikrinin derinleştirildiğini, sükûnetin mazinin derinliklerinde arandığını görüyoruz.

Leylekli bir bacayla, nazarlıklı bir saçak,
Besbelli. akşam üstü yolun derdi artacak

Cebrâilin dolaştığı bir yol ki, gitgide,
Mutlak ya bir mezarlığa uğrar, ya mescide[171]

mısralarıyla başlayan "*Minareli Sokak*" şiirinde, bir Türk–Müslüman mahallesinin tasviri ile karşılaşıyoruz.

Şiirde, leylekli bacaları, cumbaları, baş örtülü kadınları, çardaklı kahvesi ve ezân seslerinin yükseldiği menâreleri ile, mazide kalan bir yaşayışın canlı bi rtablo halinde gözler önüne serildiğini görüyoruz.

Bu sükûn verici manzara, şâirde, uhrevî âlemle ilgili düşüncelerin ortaya çıkmasına sebep oluyor. Yahya Kemal'in şiirlerini hatırlatan bu manzara içinde, sükûnete ermiş bir ruhun ferâhlığını hisseden şâir, duygularını şu mısralarla dile getiriyor:

---

[171]. Yedigün, N.490, 27 Temmuz 1942

Memnûn vücûdu yalnız ezân vakti ürperir,
Gûyâ evin içinde müezzin selâ verir...

Fâni cihânda bir köşe vardır ki uhrevî:
Bir müslümân mahallesi, bir müslüman evi.

Faruk Nafiz'in mazi fikrini tefekkürle birleştirerek ifâde ettiği bir başka şiiri de "*Yeşil Köşe*"dir.

Köy camii. Meşrûta. Muvakkit yeri. Meydan
Meydanda köyün çeşmesi. Kestane. Çınar. Çam
Çay, nargile: Mermerde tüten çifte buhurdan
Gönlümle gözüm tütsülenir böyle her akşam

Seccâdeyi sermiş Boğaz'ın bir tarafında,
Dar bekler ezân vaktini bir kaç mütekâid
Kalmış gibi yıllarca kütüphane rafında,
Yüzler, yazılar, manzaralar, hep düne ait.[172]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, Faruk Nafiz, içinde yaşadığı zamandan farklı, muhtemelen çocukluk günlerinin hatıralarıyla süslü bir mekân içindedir. Şâirin ruhunu ferahlatan bu görünüş içinde yer alan her şey eskiye aittir.

I.3.a.v. İnsan Sevgisi

"*Memleket Edebiyatı*" döneminde yazdığı şiirlerinde, Anadolu'nun ıstırap içindeki insanlarının dertlerini dile getirek, onlarla bütünleşen Faruk Nafiz,

---

[172]. Heyecân ve Sükûn; s.40

olgunluk döneminde bu sevginin çerçevesini daha da genişleterek, bütün insanlığı kucaklayan bir anlayışa bürünür.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında yazılmış olan "*Devler*" isimli şiirinde, hırs ve menfaatleri uğruna insanlığı felâkete sürükleyen devletleri eleştirir. Faruk Nafiz, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarını görmüş, savaşın beraberinde getirdiği acı ve ıstırâbı yaşamış bir insan olarak, mağlubun galipten bir farkının olmadığı bu anlamsız mücadeleyi şu mısralarla ifâde eder:

Etrafı tutuşmuş görerek dehşete düşme!
İsterse kızışsın daha on yıl bu dövüşme,
İsterse bir iz kalmasın on günde alevden,
Elbet biri mağlup olacaktır iki devden
Elbet, sürünürken iki hıncın biri yerde,
Gökten inecektir bu kızıl sahneye perde
Ancak bunu farkedemeyecekler heyecândan:
Mağlup olanın farkı nedir gaalip olandan?[173]

Hırs ve menfaatin sebep olduğu bu anlamsız didişmenin gerçek mağdurunun insanlık âlemi olduğunu belirten Faruk Nafiz, barış içinde yaşayan bir dünyanın özlemini, bütün insanlığı kucaklayan bir anlayışla şöyle dile getirir:

Kıymet ve refâh ölçüsü her gayret için bir;
Zenciyle beyaz, hürle esir, Hind ile Çin bir...
İnsanlığa kimlerse tahakküm hevesinde,
Yok yerleri artık bu cihân çerçevesinde!

1930 yılından sonra yazdığı şiirlerinde, kendi kendine yeten bir insanın ruh

[173]. Yedigün N.467, 16 Şubat 1942

halini ortaya koyan, zaman zaman ebedî saadeti arayan ve fizik–ötesi birtakım duyuşlara yer vermeğe çalışan Faruk Nafiz'in, Yassıada'da geçen günlerin elem ve ıstırabını anlatan şiirlerinin ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Yassıada'da geçen günlerin acı hatıraları ile dolu olan bu şiirler rubai tarzında yazılmış olup "*Zindan Duvarları*" isimli yassı bir kitapta toplanmıştır.[174] Şahsi yaşantısını dört mısra içinde ifâde etme isteği, Faruk Nafiz'in, her türlü teferruattan sıyrılmasına, düşüncelerini dört mısra içine sığdırmasına sebep olmuştur. Ayrıca, duygu ve düşüncelerine vezin ve kafiye yoluyla âhenk kazandırarak fikir ve kelime oyunlarıyla okuyucunun ruhunu sarsmaya çalışması, bu şiirlerin dikkate değer özelliğidir.

Sanat hayatının ilk yıllarından itibaren Yahya Kemal tesirini her vesile ile hissettiren Faruk Nafiz'in, edebiyat âleminde değişim rüzgârlarının estiği, eskiye ait her şeyin yok edilmeye çalışıldığı bir ortamda, tekrar aruz veznine dönerek, Yahya Kemal gibi rubai tarzını kullanması, "*Zindan Duvarları*"nda yer alan şiirlerin bir başka dikkate değer özelliğidir. "*Ancak bu şiirler, Divan şiirine has ince retorik oyunlara yer verilmiş olması bakımından Yahya Kemal'in şiirlerinden ayrılır*"[175]

Haziran 1960–Eylül 1961 tarihleri arasında Yassıada'da geçen tutukluluk günlerinin intibalarını ve ümitsizliklerini anlatan "*Zindan Duvarları*" iki bölümden meydana gelmiştir. "*Ada'dan Kıt'alar*" başlıklı ilk bölüm, Yassıada'da kader birliği ettiği arkadaşlarına ithâf edilmiştir. Bu bölümde 74 rubai yer almaktadır.

Celâl Yardımcı'ya ithâf edilmiş olan ikinci bölümde ise, biri "*Ölümle Kalım Arasında*" adını taşıyan, diğerleri başlıksız olmak üzere on iki rubai yer almaktadır.

Millet iradesiyle seçilmiş bir milletvekili olmaktan başka bir suçu olmadığı halde, Yassıada'nın, ölümden başka bir şeyin konuşulmadığı elem verici atmosferinde on altı ay kalan Faruk Nafiz'in ruhundaki fırtınaları ifade eden "*Zindan Duvarları*"nın yayınlanması üzerine, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu şunları söyler:

---

[174]. Zindan Duvarları, Tan mat. İst. 1967,94 s.

[175]. Mehmet Kaplan, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri; İst. 1983

"Sen benim neslimin en bulunmaz çiçekleri derleyen kristal vazosuydun. Seni Yassıada'nın kara kayalarına çarpan hoyrat kader, senin kırılışının, parçalanışının "Zindan Duvarları"nda çın çın ötüşünü duydukça, beynine kurt girmiş Nemrut'a dönecektir."[176]

Zindan Duvarları'nda yer alan rubailer, her ne kadar Faruk Nafiz'in şiirinde bir yenilik değilse de, hayata ayrı bir derinlik getirmesi ve Faruk Nafiz'in ulaştığı fikri olgunluğu göstermesi bakımından önem taşır. Yer yer, *Heyecân ve Sükûn* adlı eserindeki şiirlerin havasını veren bu rubailerde, ümitsizlik içinde kıvranan bir insanın feryatlarını ve ümitsizliğin isyan haline dönüşen ifâdelerini buluyoruz. "*Han Duvarları*" şiirinde:

Garibim nâmıma Kerem diyorlar,
Aslımı el almış, harem diyorlar
Hastayım, derdime verem diyorlar
Maraşlı Şeyhoğlu Satılmışım ben!

mısralarıyla, Maraşlı Şeyhoğlu'nun hazin hikâyesini anlatan Faruk Nafiz, yıllar sonra kendi kaderini zindan duvarlarına mânâlı dörtlükler halinde yazacağını acaba bilebilir miydi? Faruk Nafiz, kaderin kendisine oynadığı bu oyunu, "*Han Duvarlarından Zindana*" başlıklı kıt'asında şöyle dile getirir:

Biz de Şeyhoğlu Satılmış gibi çizdik duvara
Nice yıl dillere destan olacak nâmımızı
Bu canım yurt, ona gurbet, bize zindân oldu;
Geçtiler yan yana tarihe serencâmımızı.

---

[176]. Yeni İstanbul, 5 Ağustos 1967

I.3.b. Zindan Duvarları

Faruk Nafiz'in "*Zindan Duvarları*"nda yer alan kıt'a ve rubaileri, işledikleri temâlar bakımından altı bölümde toplanabilir:

1. Mahkûmiyet psikolojisi
2. Kin ve isyan duygusu
3. Ümitsizlik ve ıstırap
4. Din ve tefekkür
5. Memleket sevgisi
6. Aşk

I.3.b.i. Mahkûmiyet Psikolojisi:

Zindan Duvarları'nda yer alan rubailerin büşük bir kısmında, mahkûmiyet psikolojisinin verdiği bedbîn bir ifâdeyle karşılaşıyoruz. "*Yassıada*" başlıklı rubaisinde:

Bilmiyor gülmeyi sâkinlerinin binde biri;
Bir vatan derdi birikmiş bir avuçluk karada
Kuşu hicrân getirir, dalgası hüsrân götürür;
Mavi bir gözde elem katrasıdır Yassıada. s.(1)

diyen Faruk Nafiz, içinde bulunduğu elem ve ıstırabın kesâfetiyle, gülmeyi unutmuş insanların bir araya toplandığı Yassıada'nın, her şeyi ile hüzün kokan tasvirini yapar. Vatanın derdini paylaşan insanların bir araya toplandığı bir avuçluk adada, mavi denizin üzerinde uçan kuşlar ayrılık acısını, hırçın dalgalar ise elem dolu bu insanların hüsranlarını sevdiklerine ulaştırırlar.

Şâir, ıstırabını paylaştığı kuşlara ve denize, içinde bulunduğu bedbîn ruh haline uygun hissî mânâlar yükler. Ayrıca, geniş bir mekânın ifadesi olan "*vatan*" kelimesiyle, ıstıraplarının kaynağı olan "*bir avuçluk kara*" kelimelerini birbirine tezat teşkil eden bir söyleyişle bir arada kullanır.[177]

Ya gezer bir ölü, yahud gömülen bir diriyim;
Mumyadır, canlı da, cansız da bu kabristanda
Gömdüler rûhumu yüz bir sene mahkûmu gibi;
Cismim ayrılsa da rûhum kalacak zindânda s.(2)

mısralarının yer aldığı "*Rûhun Ölümü*" isimli kıt'ada, diri diri gömüldüğü zindandan kurtulsa bile, ıstırapla geçen günlerin acısını unutamayacağını, ruhunun yine zindanda kalacağını belirten Faruk Nafiz, bu mısralarıyla, Yassıada'da geçen mahkûmiyet günlerinin ruhunda meydana getirdiği tahribâtı ortaya koymaktadır.

"*Sessiz Yürüyüş*" ve "*Her Gece*" isimli rubailerinde, adada geçen elem ve ıstırap dolu günleri şu mısralarla dile getirir:

Üç övün, tekçe nizâmında koğuştan çıkarız;
Gideriz, elde çanaklarla, yenilmez yemeğe
Volga mahkûmlarının bahtı açıkmış bizden:
Varmış imkânları bir şarkı bulup söylemeğe s.(16)

Koğuşun sürgülenir dış kanadından kapısı;
Taş örer devriyeler rüzgâr alan her gediğe
Tüyler ürpertici bir sesle demir kollar iner,
Kapıdan neş'e girip, çıkmasın endîşe diye s.(17)

---

[177]. Mehmet Kaplan; Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, İst. 1983

Yassıada'daki günlük yaşantılarının ifade edildiği bu dörtlüklerde, neşenin girip, endişenin dışarı çıkamadığı kapalı kapıların ardındaki mahkûmların ne kadar zor şartlar altında bulundukları ifâde edilmektedir.

"*Sessiz Yürüyüş*" isimli rubaisinde, Yassıada sakinlerinin durumunu Volga mahkûmları ile mukayese eden Faruk Nafiz, "*Yusuflar*" isimli bir başka rubaisinde ise kader birliği ettiği arkadaşlarının durumunu, iftira sonucu zindana atılmış olan Yusuf'a benzetir.

Gece zindânda Yusuflar, sıralanmış yatıyor;
Yüzlerinden okurum sapsarı rüyâlarını:
Kimi sehpâda görür kendini, çarmıhta kimi;
Ve ararlar yine zindândaki dünyalarını s.(22)

Şâir, "*yüzlerinden okurum sapsarı rüyâlarını*" derken, mahkûmiyet psikolojisinin verdiği duygular içinde, kendisinin ve kader arkadaşlarının içinde bulundukları kötü şartları ortaya koymaktadır. Onların sapsarı yüzlerinde, her an ölümü bekleyen bir korkunun izleri vardır. Yusuf gibi haksız yere mahkûm edilen bu insanlar, suçsuzluklarına rağmen, her an ölümü düşünmekten de kendilerini alamıyorlar.

Faruk Nafiz, "*Magosa*" isimli kıt'asında ise, kendini, Magosa'da kalebend olan Namık Kemal'e benzetir. Ümitsizliğini, yalnızlığını ve zindan görevlilerinden gördüğü kötü davranışları şu mısralarla ifade eder:

Kal'ebend olduğumuzdan beri meş'um adada,
Tanrı'dan başka, ne cân dostu, ne derd arkadaşı...
Veririz fecri de, mehtâbı da bin canla sana;
Tatlı bir dille güler bir yüz bize zindancı başı! s.(28)

"*Da'vet*" isimli rubaisinde:

Gün doğar. Sohbetimiz yalnız ölümdür adada...
Gün batar. Uykuda rü'yâmız ölümdür yalnız...
Dersiniz, böyle cehennem mi olur dünyâda?
Çok değil, bir gecelik bizde misâfir kalınız! s.(72)

diyen Faruk Nafiz, rüyâlarında bile ölüm korkusunu duyan ada sâkinleriyle, bu korkudan uzak yaşayan insanlar arasındaki tezâdı ortaya koyar.

I.3.b.ii. Kin ve İsyân Duygusu

Faruk Nafiz, Zindan Duvarları'nda yer alan rubailerin bir kısmında, zaman zaman isyân eden, kendisine bu haksızlığı yapanlara karşı duyduğu kini ortaya koyan bir ifade kullanır.

Ne çocuk çığlığı duydum, ne kadın hıçkırığı;
Ergânûn dinlemedim, martı sesinden başka
Aldılar bende ne his varsa, güzel, doğru, iyi;
Bir şeyim kalmadı, verdikleri kinden başka s.(3)

mısralarının yer aldığı "*Başka Bir Dünya*" isimli rubaide Faruk Nafiz, güzel, doğru, iyi bütün duygularını kaybettiğini; kendisine bu haksızlığı layık görenlere karşı içinde kin ve nefretten başka bir duyguya yer olmadığını ifâde eder.

Bu mısralar, hassas ruhlu, gönlü insan ve memleket sevgisi ile dolu olan Faruk Nafiz'de, Yassıada faciasının ne derece tahripkâr izler bıraktığını göstermesi bakımından dikkate değer. "*Kılıç ve Kalem*" adlı rubaide:

Fazla bir şey demiyor kan da, mürekkep de bana;
Bağladım rûha, cesetten koparıp bağlarımı:
Yanarım, ey kalem, uğrunda ömür verdiğime;

Geri ver, ey kılıç, artık mısralarımı! s.(21)

diyen Faruk Nafiz'i, isyankâr bir ruh hali içinde görüyoruz. Bu mısralarda, yıllarca kalemiyle milletine hizmet etmiş, memleket sevgisini gönüllere nakşetmeğe çalışmış bir şâirin; bütün bu hizmetlerine karşılık, vatana ihânet etmiş siyasî bir mahkûm gibi görülmesinden duyduğu hüzün ve isyân vardır. kin ve isyân dolu bir ruh hali içinde bulunan şairimiz, kalemi ile yapmış olduğu hizmetlerden pişmanlık duymaktadır. Bu rubaide, kalemin kılıç karşısında yenik düştüğü, kuvvetin fikre galebe çaldığı düşüncesi de ortaya konmaktadır.

Faruk Nafiz, "*Söylenmeyen Mersiye*" isimli kıt'ada ise, çektiği ıstırabın ruhunda açtığı derin yaralar yüzünden, kendisini bu ümitsizlik girdabının içine atanlara karşı duyduğu kin ve nefreti, isyan dolu bir ifâdeyle ortaya koyar. Kendisini bu ümitsizlik girdabına atanlara, Mevlid-i Şerif'in okunmasını bile çok görür.

Bizi dünyada yakıp kendini Gayya'ya atan!
Sana bizden gelemez, gelse de gufrân talebi...
Bilmiş olsaydı senin nâmına bir gün okunur
O canım Mevlid-i yazmazdı Süleyman Çelebi! s.(30)

I.3.b.iii. Ümitsizlik ve Istırap:

Faruk Nafiz, Zindan Duvarları'ndaki rubai ve kıtalarının bir kısmında, içinde bulunduğu ümitsizliği ve ıstırabı dile getirir. Dinî, tarihî birtakım olay ve kahramanlardan hareket ederek ıstırâbının büyüklüğünü ortaya koymaya çalışır.

"*Korkunç*" isimli rubaide, gece ile ümitsizlik duygusunun birleştirildiğini görüyoruz.

Sesin en korkağı, sessizliğin en korkulusu
Cüceler korkuyu devlerle beraber heceler

İki ejder gibi ta'kibe koşar birbirini
Mahşerin mahşeri günlerle kıyamet geceler s.(59)

Gecenin sessiz ve karanlık görünüşü, yalnızlık duygusu yanında, ümitsizlik ve korkuyu da beraberinde getiriyor. Gündüz ve gece, birbirini takip eden iki canavar gibi, şâirin ruhunu kıskaca almışlardır. Her biten günün sonunda, her ana kendisini ölümü götürebilecek kâbus dolu saatlerin geleceğini düşünen Faruk Nafiz, bu iki zaman dilimi arasında, ümitsizlik içinde sıkışıp kalmıştır.

Faruk Nafiz, içinde bulunduğu ümitsizlik ve ıstırabı ortaya koyarken, tarihî ve dinî birtakım olayları ve bu olayların kahramanlarını mısraları arasına yerleştirecek, kendi durumuyla onlar arasında bir mukayese zemini kurmaya çalışır.

Kumlar üstündeki taş türbede medfûn diriler
Ölümün kırkına benzetti benim yaş günümü
Şarkılar Aşr-ı Şerif oldu, gazeller Mevlîd...
Daha mahzûn olamaz bir ölünün yıldönümü s.(69)

mısralarının yer aldığı "*Doğum Günü*" adlı rubaide, Yassıada'nın taş duvarları arasına diri diri gömülen, her an ölümün soğukluğunu ruhunda duyan Faruk Nafiz'i, içinde bulunduğu ümitsizlik ve ıstırabı, dinî anâneler yoluyla ortaya koyarken görüyoruz.

Faruk Nafiz, içinde bulunduğu ümitsizliğin ve ıstırabın derecesini, "*Yılbaşı*" isimli rubaisinde şöyle dile getirir:

Kerbela akşamıdır Marmara ufkunda tüten;
Çölü deryâya çevirmiş sel olan gözyaşımız
Görerek kanlı bulutlarda Hüseyn'in yüzünü,
On Muharrem gibi mâtem tutuyor yılbaşımız. s.(71)

Şair, çöle benzeyen çıplak görünüşü ve kapkara bulutlarla kaplı ufuklarıyla, ümitsizlik içinde kıvranan insanları barındıran Yassıada ile Kerbelâ faciasını yaşayanlar arasında ilişki kurar. Ayrıca, yeni yıla, yeni ümitlerle giren insanlarla, ada sakinleri arasındaki tezâdı da ortaya koymaya çalışır.

"*Ey Dante*" isimli rubaide, ıstırabının kesâfeti altında ezilen şâirimiz, Dante ile ıstırap yarışına girer:

Üç yüz altmış beşe bölmüşler azâb ejderini;
Senenin her günü, bir pençesi olmuş kaderin...
Bir cehennem ki, yakar rûha da, yanmaz alevi:
Böyle bir hâile görmüş mü senin şâh-eserin? s.(51)

"*Saint Hellen*" isimli rubaide ise, ıstırap duygusunun ölüm düşüncesi ile birleştirildiğini görüyoruz.

Çöl değil, lâkin ağaçsız ve yamaçsız bir ada;
Ada, lâkin kıyısından iki kat yaslı sular...
Böyle sahrâda mezarlık gibi yalçın karada
Sarar evhâmı dar ağacından örülmüş korular! s.(57)

Yassıada'nın ümitsizlik veren görünüşü ile ölüm düşüncesinin birleştirildiği bu rubaide, tabiata ait unsurlar, şairin ruh haline uygun bir şekilde ifâde edilmiştir. Yaslı sular, ağaçsız ve yamaçsız çıplak manzara; her an ölüm endişesini taşıyan ada sakinlerinin ruh hallerine uygun bir görünümdedir.

Faruk Nafiz, *Zindan Duvarları*'nın ikinci bölümü olan "*Ölümle Kalım Arasında*"da yer alan yedi numaralı kıt'ada, çektiği ıstırabın gönül mülkünü derinden yaraladığını, harap olan gönlünün tamirinin mümkün olamıyacağını, bedbîn bir ruh hali içinde, şu mısralarla ifâde eder:

Evler yıkılır, köyler olur hâk ile yeksân;
Vîrân yeri, birkaç yıla varmaz onarırlar
Yalnız şu gönül mülkü harâb olmaya görsün;
Ta'mire yetişmez onu dünyada asırlar.

I.3.b.iv. Din ve Tefekkür

Faruk Nafiz, Zindan Duvarları'ndaki rubailerinin bir kısmında ise, içinde bulunduğu ıstırabı olgun bir ruh hali ile karşılayan, kötülerin şerrinden Allah'a sığınan, ebedî âleme ulaşmanın yollarını arayan bir anlayış içindedir.

Istırâp aylarımız dillere destân oldu,
Adımız geçmedi ancak ölüm ilânlarına
Biz unutsak da ölümden beter işkenceleri,
Kim demiş, onların Allah bırakır yanlarına? s.(6)

mısralarının yer aldığı "*Havâle*" isimli rubaide, kendisini haksız yere Yassıada'nın taş duvarları arasına atarak, ıstırap içinde kıvranmasına sebep olanları Allah'a havale eder; kötülerin şerrinden Allah'a sığınır.

Ezelî varlığa candan vurulan âşıklar,
Ses alır tâ ötesinden ebedî dünyânın
Yerin altında devâm etmesidir bence ölüm,
Yerin üstünde görüp geçtiğimiz rü'yânın s.(49)

mısralarının yer aldığı "*Sonsuz Rü'yâ*" adlı rubaide, hayatın ve ölümün sırrına ermiş, bu sırrın verdiği ilhamla ebedî alemden sesler alarak, yerin üstünde gördüğümüz rüyanın, yerin altında da devam edeceğine inanmış olgun ruhlu bir insanın

düşüncelerini görüyoruz.

Faruk Nafiz, ezelî varlığa âşık olan sanatçının, aynı zamanda ebedî âlemin derinliklerinden de haber verebilecek olgun bir ruha sahip bulunduğunu belirterek, yaşanan hayatın gerçekte bir rüyadan ibaret olduğunu ve bu rüyanın ölümden sonra da devam edeceğini ifâde eder.

Faruk Nafiz, aynı olgun ruh hali içinde, sanatta ebedî olma düşüncesini, "*Niyâz*" isimli rubaisinde şöyle dile getirir:

Bana ilhâmını bahşet ki, ilâhî, bir gün
Seni bulsun sana takdime değer incilerim
Ben, ne sultanlara şâir, ne de şâirlere şâh;
Tanrılar Tanrı'sının şâiri olmak dilerim! s.(43)

Bu mısralarda, ilâhî ilhamın kuvvetiyle şiirler yazma isteğini Allah'dan niyaz eden Faruk Nafiz, sanatta ebedî olma arzusunu da ortaya koymaktadır.

Ellerin derdini derd etmedesin kendine sen;
Geç düşer böyle geçen kırk yıla bir neş'e yılı...
Ömrünün zehrini zindanda da zevketmeye bak:
Günler, aylar, seneler nerde?.. Nefesler sayılı! s.(20)

mısralarının yer aldığı "*Sayılı*" isimli rubaide, şâiri, ıstırabı dinmiş, sükûnete ulaşmış, hayata ve yaşamaya değer veren iyimser bir ruh hali içinde görüyoruz. "*Ramazan*" isimli rubaide:

Alnımız secdeye vardıkça, mübârek geceler;
Yedi kat arşı bulur gönlümüzün mertebesi
On bir ay sultanı dünyâya şeref verdiği gün,
Tur-ı Sina'ya döner yurdumuzun her tepesi s.(38)

diyen Faruk Nafiz'i, Ramazan ayının ulvî havası içinde sükûnet bulmuş rûh hali içinde görüyoruz.

Ramazan ayının ulvî havası içinde bütün ıstıraplarından kurtulduğunu hisseden şâir, bu ulvî havanın verdiği vecd içinde, her şeyi, bütün yurdu bu vecde iştirâk eden bir güzellikte görür.

Bu ne ilk korkulu rüyâ, ne de son kâbustur;
Kaç ölüm dalgası üstümden aşıp geçti benim
Böyle yanmakla tükenmez görünen mahlûku,
Bir gün, elbet, bu ateşten de korur "Halkedenim" s.(41)

mısralarının yer aldığı "*Semender*" isimli rubaide, ıstırap çeke çeke olgunlaşmış, hakikî adaletin kollarında gerçek huzuru bulacağına inanmış, ruhu sükûnet bulmuş bir Faruk Nafiz görüyoruz.

I.3.b.v. Memleket Sevgisi

Yassıada'da geçen günler, her ne kadar Faruk Nafiz'in ruhunda derin yaralar açmışsa da, o, ümitsizlik ve ıstırabın yan yana yaşadığı Yassıada'da bile, memleketini, memleketinin ıstırap çeken insanlarını düşünmekten kendini alamamıştır.

"*Da'vâ*" isimli rubaisinde:

Vazgeçirmez yine mazlûmlara yâr olmaktan,
Bize dünyâyı harâm etmiş olan hâdiseler...
Fukâra işçisinin, çiftçisinin cürmü nedir?
Zâlimin zâlimi bir tâlie mahkûm iseler?.. s.(60)

diyen Faruk Nafiz, talihsizliğin elinde esir olarak bir şey yapamayan insanların

çaresizliğini dile getirir. İçinde bulunduğu ıstırap verici şartlara rağmen, mazlumların ıstıraplarını dile getirmekten kendini alamayan Faruk Nafiz'in, talihin elinde oyuncak olmuş zavallı insanların yanında olduğunu ifâde eden bu mısralarıyla Namık Kemal'in:

Civân-merdân-ı milletle hazer gavgaadan ey bîdâd!
Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-ı hâmiyyetten.

beyti arasında yakın benzerlik vardır. "*Arz-ı Mukaddes*" isimli rubaide:

Bir ömür gömdük o üç bu'du serâb ellere biz;
İşledik çöllere bülbül ve gül efsâneleri
Tilkiler, diktiğimiz bağlara sâhip çıktı;
Kargalar topladı hep döktüğümüz tâneleri. s.(34)

diyen Faruk Nafiz, memleket menfaatine güzel hizmetlerde bulunanların yaptıkları hizmetlere hakları olmadan sahip çıkan hazıra konucuların durumunu benzetmeler yoluyla ortaya koyar.

Rubaide yer alan "*üç bu'du serâp eller*", Faruk Nafiz'in yıllar önce şiirleriyle aydınlarımızın dikkatini çekmeye çalıştığı Anadolu'dur. "*Biz*" derken, kendisiyle birlikte Yassıada'da bulunan kader arkadaşlarını ifade etmektedir. Her gün ölüm endişesiyle yatıp kalkan o insanlar ki, Anadolu'nun ıssız çöllerine gül ve bülbül efsânelerini işlemişler, yurt kalkınması için gece gündüz demeden çalışmışlardır.

Ebedîliğin sırrına ulaşmanın ancak kalıcı eserler bırakmakla mümkün olacağına inanan Faruk Nafiz. geleceğin teminâtı olan gençlere, yurt kalkınması konusunda tutmaları gereken yolu "*Yarın*" isimli rubaisinde şöyle gösterir:

Sen eser ver ki, çatılmış yüzü gülsün yurdun;
Köprü görsün dereler, çeşmeyi bilsin köyler,

Ne çıkar nâmını çağdaşların anmazsa senin?
Taş ve tunç âbideler bin yıla destân söyler. s.(61)

I.3.b.vi. Aşk

Faruk Nafiz, *Zindan Duvarları*'nda yer alan rubailerinde aşk temâsına da yer vermiştir. Ancak, bu rubailerde işlenen aşk temâsı, beşerî bir çerçeve içinde değil, tefekkürle beslenmiş, aşkta olgun bir seviyeye ulaşmış bir insanın duygularını ifâde eden bir tarzda işlenmiştir.

VIII

Yalnızca bırakmaz beni zindanda hayâlin;
Gökten sanırım, nûr iniyor kabrime her dem
Cennetten uzak düşmek elemdir; en elîmi:
Havva'dan uzak kaldı nasıl bin sene Adem? s.(83)

IX

Has bahçe olur dağbaşı bir gonca görünce
Zindân kesilir sultânı olmazsa saraylar
Görmezlere bir manzara isrâfı bu Rabbim:
Beyhûde güneşler doğuyor, nâfile aylar. s.(84)

"*Ölümle Kalım Arasında*" isimli bölümde yer alan yukaridaki kit'alar, Faruk Nafiz'in aşk temâsıyla tefekkürü ustalıkla birleştirişini ve ruhundaki sükûneti ifâde edişi bakımından dikkate değer.

Faruk Nafiz, suçsuzluğu anlaşılıp, Yassıada'dan ayrıldıktan sonra, adada geçen ıstırap dolu günlerin hatırasını bir türlü unutamaz. *Zindan Duvarları*'nda yer alan rubailerinde, ıstırabını hikmet vadisinde dindirmeye çalışan Faruk Nafiz, 1961 yılından sonra rubai tarzını bırakarak kıt'a tarzında yazmaya başlar. Azası bulunduğu *Kubbealtı Mecmuası*'nda yayımlanan bu kıt'alarda, fikrî olgunluğun ağır bastığı, mazi fikrinin

derinleştirildiği ve heyecanın yerini durgunluğun aldığı görülür. Fikrî muhtevanın olgun bir ruh anlayışı ile ele alındığı "*İsimsiz Kıt'alar*"da şu temalara yer verilmiştir:

I.3.c. İsimsiz Kıtalar

I.3.c.i. Aşk

Aşk temasının tefekkürle birleştirilerek işlendiği bu kıt'alarda, heyecânın yerini fikrî olgunluk almıştır. Mânânın sırrına ermiş, gerçek şiiri yakalamış bir sanatkârın gururunu ve olgun ruh halini aksettiren bu kıt'alarda, aşk temasının ebedî bir çerçeve içinde ele alındığı görülür.

Biri var hükmediyor rûhuma gaaiblerden;
Giriyor, cin gibi, şeytân gibi dünyâlarıma
Her gün ilhâmıma el koyduğu yetmezcesine,
Bir de sâhip çıkıyor her gece rü'yâlarıma.[178]

mısralarında, ilhâmlarına yön veren ilhâm perisini tarif eden Faruk Nafiz, gerçek şiiri terennüm edebilmenin sırrına ulaşmış bir sanatkâr olmanın gururunu, şu mısralarla ifâde eder:

Ben gönül şi'rini bir kerre yüzünden okudum;
Onu tekrar ederim haşre kadar ezberden...
Tatmıyanlar bütün ömrünce bir aşkın balını,
Hasretin zehrini nerden bilecekler, nerden?

Faruk Nafiz, aşkın ebedîliğini, böyle bir aşkı tatmak ve terennüm etmek için ebedî bir ömre ihtiyaç olduğunu, aşk hikâyeleriyle gönüllerimizde yaşayan kahramanlardan telmihler yaparak açıklar:

---

[178]. Kubbealtı Akademi mec. N.1,Ocak 1972

Başka Leylâ'ya gönül verdi mi Mecnûn, bilmem;
Kime yâr oldu Kerem, Aslı Hanından başka?..
Bildiğim: Dar geliyor bir kara sevdâya hayât
Bir ilâh ömrü gerektir bir ilâhî aşka!..[179]

Faruk Nafiz aşk temasını işlediği kıt'alarında, ıstırap duygusunu, aşkı olgunlaştıran bir duygu olarak ele almıştır.

Aşinâlar dün Eyüp Sultan'a kurban adamış,
Beni kurtarmak ümidiyle senin pençenden
Adadım ben de bugün kendimi kurbân yerine,
Tâ ki Hazret beni kurtarmasın işkenceden.[180]

Yukarıdaki mısralar, yıllarca geçici gönül maceralarının peşinde koşmuş olan Faruk Nafiz'in, aşkta ulaştığı merhaleyi göstermesi bakımından dikkate değer!.. Artık o, aşkın elem ve ıstırabından zevk alan, bu ıstırabı başkaları ile paylaşmak istemiyen ruh olgunluğuna ulaşmıştır.

Fâni olan bu âlemdeki her gönül macerasının sonunun hasretle biteceğine ve vuslatın bu dünyada değil ancak ebedî âlemde gerçekleşebileceğine kanaat getiren Faruk Nafiz, bu konudaki düşüncelerini bir başka kıt'asında şöyle ifâde eder:

Her gönül kıssâsı hasretle biter dünyâda,
Erişir vuslata cennette nihâyet cânlar
Hem bu dünyâda saadet, hem o dünyâda safâ;
Yazmıyor böyle bir efsâne bizim destânlar![181]

---

[179]. Kubbealtı Akademi mec. N.2, Nisan 1973

[180]. Kubbealtı Akademi mec. N. 1, Ocak 1973

[181]. Kubbealtı Akademi mec. N.1, Ocak 1975

Aşk temasının ebedî bir çerçeve içinde ifâde edildiği bu mısralar, aşkta olgun bir ruh haline ulaşmış olan Faruk Nafiz'in, ebedî saadete giden yolları bulmuş olduğunu göstermesi bakımından dikkate değer.

Şâir, vuslatın ancak ebedî âlemde gerçekleşebileceğini söylemek le, aradığı huzura bir an önce ulaşabilmenin özlemini de ortaya koymaktadır. Ancak, vuslata erişmek, mutlak saadeti bulmak kolay değildir. Dikenli ve ıstıraplarla dolu olan aşk yolundaki engelleri aşmadan, ebedî saadete ulaşmak mümkün değildir.

I.3.c.ii. Ölüm

Ne zaman gördü bu dergâh bir ölümsüz mihmân?
Dün sabah gelmiş olanlar yarın akşam gidecek:
Son giden yolcuyu teşyi'e koşarken şimdi
Gittiğin gün de kalanlar seni teşyi' edecek![182]

mısralarının yer aldığı kıt'ada, hayatın ve yaşamanın gerçek mânâsını kavramış, bu dünyanın fâni, biz insanların ise, bu fâni dünyada birer misafir olduğumuzu ifâde eden Faruk Nafiz, kendisini mutlak saadete ulaştıracak olan ölümü bir kurtarıcı olarak arzular.

Zemzem gibi son ateşi gözlerimin artık;
Son şarkımı hasretle bitirmekteyim artık;
Gel kalmadı hiç korkulacak bir şeyim artık;
Son şarkımı hasretle bitirmekteyim artık.[183]

Bu mısralarda, ölümü korkunç bir son olarak değil, insanı gerçek huzura kavuşturacak, ebedî saadet ülkesine götürecek bir yol olarak gören, tevekkül içindeki

---

[182]. Kubbealtı Akademi mec. N.1, Ocak 1975

[183]. Kubbealtı Akademi mec. N.1, Ocak 1977

bir insanın ruh hali vardır.

Yukarıdaki kıt'asında ölüme adım adım yaklaşmakta oluşunun huzurunu ifâde eden Faruk Nafiz, ölümünden kısa bir süre önce yazdığı son kıt'asında, ölüm arzusunu tabiat sevgisi ile birleştirerek ifâde etmiştir:

Sarıyor rûhumu körfez gibi mûnis yüzler
Daha müşfik çıkıyor karşıma gurbette vatan
Gözüm ayrılsa da gönlüm kalıyor Fethiye'de
Birleştirir elbet bizi bir gün Yaradan![184]

II. ŞİİRLERİN TEMA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Ünlü Alman şairi Goethe, şiiri: "*Kristal bir menşûrdan geçmiş, bin bir renge dönüşebilen sesli ışıklar*"a benzeterek; "*hayatın ve ölümün sırrına erip, ruha gömülen bir hazine*" olarak tarif eder.[185]

Bu ruh Faruk Nafiz'in şiirlerinde de vardır. Onun duygu âleminin tellerine dokunup da ses vermeyen bir mızrap yoktur. O memleket sevgisinden, aşk ıstırabından, felsefe ve tasavvuftan aldığı ilhamla yazmış olduğu şiirleriyle her yaştan insan tarafından okunup, sevilme talihine ulaşmış şairlerimizden biridir. Onun şiirlerinde muhteva bakımından görülen çeşitliliği, M. Kaya Bilgegil şöyle açıklıyor:

> "*İncizâbı, hasreti, kıskançlığı, sensualisme'i ile aşk, çeşitli tezâhürleri ile hamâset, kınalı parmaklı kızlarından solgun paysage'ına kadar Anadolu, hakiki veya hayâli tabiat manzaraları, şanlı mâzi hatıralarının uğultusuyla dolu Orta Asya, gurbet hüznü, dâussıla sızısı. mahbes elemleri onun ilhâmını besledi.*"[186]

---

[184]. Kubbealtı Akademi mec. N.1, Ocak 1974

[185]. Abdullah Satoğlu; Milli Kültür, N.90; Kasım 1991

[186]. Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil, Faruk Nafiz'in Ardından; Kubbealtı Akademi Mec. N.1, Ocak 1974

Faruk Nafiz, şiirlerinde yer verdiği temâlar bakımından devrinin diğer şâirlerinden fazla farklılık göstermez. Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati tesirindeki devrede yazdığı şiirlerinde, hasta bir ruhun elem ve ıstırabını anlatan, ümitsizlik yönü ağır basan temâlara yer vermiştir. Millî Edebiyat tabirinin, bazan Osmanlı İmparatorluğu'nun parlak devirlerine yönelme, bazan da Şark mitolojisine bağlanış şeklinde telakki edildiği devrede, Faruk Nafiz de bu anlayış doğrultusunda şiirler yazar. Şiirlerinde bazan Şark mitolojisine (*Şarkın Sultanları, Şehriyâra Veda*), bazan Lâle Devri'ndeki sosyal yaşayışa (*Sa'dâbad Kadınları, Nedim'in Rûhuna, Sâkîler*), bazan da Anadolu halkının sosyal yaşayışına ait temâlara (*Memleket Türküleri, Ali, Kız Hüseyn'i Vurdular, Koşma*) yer vermiştir. Halk şiirinden aldığı ilhamlara, modern ve tasvirci bir muhteva katarak, taklitçi olmaktan kurtulmaya çalışmıştır.

Faruk Nafiz, hayatın elemleriyle birlikte güzelliklerini ve saadetlerini de duyan, gönlü geniş, muhayyilesi zengin aşk şâiri olarak tanınır. Onun şiirlerinde aşk teması; tabiat, Türk dili, vatan ve millet aşkıyla yoğrulmuş bir şekilde işlenmiştir.

Aradan geçen yıllar Faruk Nafiz'e aşk şairliği vasfını kaybettirmemekle birlikte, onun, sanat hayatındaki gelişmeler istikametinde, şiirlerinde başka duygu ve düşüncelere de yer verdiği görülür. Artık o, sadece kendi ferdî duygularını değil, içinde bulunduğu cemiyetin dert ve problemlerini gören, bu dert ve problemlerin çözümü için çareler arayan bir şâir olmuştur. Memleketçi bir milliyetçilik, fakirlerin ve ıstırap çeken insanların dert ortağı olmak, Anadolu folkloruna hayranlık, medenî milletler seviyesine ulaşma özlemi, ilhamını Kısas-ı Enbiyâ'dan alan duygu ve düşünce şiirleri yazmak, sanat ve kültür miraslarının saklı olduğu İstanbul'a ait zengin peysajları bir tablo gibi işlemek, onun şiirlerine zengin bir çeşitlilik kazandırmıştır.

Faruk Nafiz şiir dünyasını; aşk, tabiat, kahramanlık, gurbet, ölüm, maziye hasret, ıstırap gibi temalar üzerine kurmuştur. Bu temalar içinde en büyük başarıyı aşk ve tabiat konulu şiirlerinde göstermiştir. Faruk Nafiz, belki de çok yazma endişesiyle, aynı temaya birçok şiirinde yer vermiştir. Bir fikrin telkini için yazdığı şiirlerinde, gerek vezin, gerek mânâ, gerekse kafiye bakımından zorlandığı görülür.

Bu zorlanmanin, hatta başarisizliğa düşmüş olmanin en güzel örneğini "*Akinci Türküleri*" isimli eserinde görüyoruz.[187] Mânânın şekle feda edildiği bu şiirlerde samimiyetten uzak, kuru bir ifadenin varlığı dikkati çeker.

Faruk Nafiz'in şiirlerinin muhteva bakımından en önemli özelliklerinden biri de yabancı iklimlerin tesirinden uzak oluşudur. O, şiirini yabancı tesirlere sımsıkı kapayarak, halk şiirinden aldığı lirik ilhamlara, modern ve tasvirci bir muhteva katmak suretiyle taklitçi olmaktan kurtulmuş, millî kalmayı başarabilmiştir. Şiirlerindeki millî yapı ve yerli söyleyiş, onun halk nazarında daha çok sevilmesine sebep olmuştur.

Faruk Nafiz'in şiirlerinin muhteva bakımından gösterdiği özellikleri bu şekilde özetledikten sonra, şiirlerinde yer verdiği temalara göz atalım:

II.1. Aşk

Başka milletlerin edebiyatlarında olduğu gibi bizim edebiyatımızda da, tarihin tabii seyri içinde, devirlerin aşkını terennüm ederek ebedîleşmiş büyük şâirlerimiz vardır.

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü
Bana seni gerek seni

diyen Yunus Emre, bütün ömrü boyunca ilahî sevgiliye duyduğu aşkı terennüm ederken,

Beni candan usandırdı, cefâdan yâr usanmaz mı,
Felekler yandı âhımdan, muradım şem'i yanmaz mı

[187]. Akıncı Türküleri; Kanaat kitabevi, İst. 1938, 64 s.

diyen Fuzuli ise, ilahî aşkla beşerî aşkı en güzel şekilde birleştirerek, aşkı insan ruhunun ulaşabileceği ulvî bir duygu halinde lirik bir tarzda ifâde etmiştir.

Maceradan maceraya koşan, her çiçekten bal almak isteyen arı misâli, gördüğü her güzele âşık olan Karacaoğlan, söylediği çapkın edalı şiirleriyle, beşerî aşkın en güzel örneklerini vermiştir.

Elif'in uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Tozar elif elif diye.

Nedim, her şeyiyle yenilik kokan ve Divan Edebiyatı'nın alışılagelmiş kalıpları dışına çıkan bir anlayışla; Sa'dabad'ın, Göksu'nun şaşaalı hayatına uygun şuh edâlı aşk şiirleriyle nesillerin dilinde ebedîleşmiştir.

İşte, Fuzulî'den Bâkî'ye, Nâilî'den Nedim'e; Yunus Emre'den Karacaoğlan'a kadar değerli bir emanet gibi elden ele teslim olunan lirizmin, son devir edebiyatımızdaki en önemli temsilcilerinden biri de Faruk Nafiz'dir.

> *"Bence yaşamanın özü aşktır, sevmektir. Aşk, insanı yeniler, mutluluk verir; hayata bağlılığını artırır, dünyasına renk katar. Aşkın benim hayatımdaki yeri çok büyüktür. Aşk için yaşadım ben!"*[188]

diyen Faruk Nafiz'in şiirlerinde, genç ruhlara, sevenlere ve sevilenlere hitap eden kuvvetli bir lirizm vardır. Faruk Nafiz aşk temasına yeni buluşlar, nükteler ilâve etmek suretiyle, eski devrin dar ölçülerinin dışına çıkmayı başarmıştır.

Faruk Nafiz'deki lirizmin kuvvetini, İ. Hikmet Ertaylan şöyle açıklıyor:

---

[188]. Sabahat Emir; Faruk Nafiz Diyor ki; Türk Edebiyatı der. N.14, Şubat 1973

"Faruk Nafiz'de şâirlik kuvvetlidir. Edâsında bir hüzün vardır ki, sârîdir. O, tab'an lirik bir şâirdir. Santimantalizme mütemâyil bir istidâdı vardır. Bazan mizâhî, satirik yazılar da yazmak ister; fakat asıl janrı, kendi yaratılışına ve istidâdına uygun düşen lirik ve hissî yazılardır."[189]

"Aşkın azaldığı yerde heyecan, heyecanın eksildiği yerde sanat ve sanatın tükendiği yerde insanlık akamete uğrar"[190] diyen Faruk Nafiz, aşk temasını bir heyecan fırtınası halinde yıllarca başarıyla terennüm etmiştir.

İnsan, kalbine sığmayan heyecanını dindirmek için sever. En heyecanlı ruhlar ise, en çabuk âşık olan ruhlardır. Bu heyecan dolu ruhu, Faruk Nafiz'in aşk temalı şiirlerinde sık sık görürüz.

Faruk Nafiz, heyecanlı ve çabuk âşık olmaya mütemayil gönlünü şu mısralarla tarif eder:

Gönlümde kovalar eskiden beri,
Sarışın kumralı, kumral esmeri,
Dolmadan boşalmaz birinin yeri
Gönlümde anladım her dem baharmış[191]

Bu ruh bazan:

Saçlarından tutar yere çarpar, döverdim,
İşte yalnız o zaman sükûn bulurdu derdim
Çıplak tenirde izler kaldıkça pençe pençe
Bir derin zevk olurdu ruhuma bu işkence
O haykırdıkça ruhum daha mesut olurdu
İçimde bin canavar bir ağızdan solurdu[192]

---

[189]. İ. Hikmet Ertaylan; Türk Edebiyatı Tarihi; Bakü, 1925

[190]. Faruk Nafiz; Aşk ve Sanat; Salon N.57, 1 Mart 1950

[191]. "Gençlik", Çoban Çeşmesi, s.105

[192]. Şeytan, a.g.e. s.23

mısralarında da görüldüğü gibi, çılgın bir kasırga misali kasıp kavurur; bazan da sükûnete ulaşmış, aşkın gücü karşısında yenik düşmüş bir insanın ruh haline bürünür:

Beni yârin önünde diz çökmüş gören biri
Dedi: "Nerde alnına taç olan eski gurur?
Cihângirler soyundan gelen bir Şark şâiri
Bir kadın ayağına böyle nasıl baş vurur?"

Dedim ki: "Öpsem bile yıllarca ben o dizi
Sönmez alnımdaki nur, dinmez içimdeki hız
Görmedin mi toprağa yüz süren bir denizi,
Görmedin mi göklerden suya düşen bir yıldız?"[193]

Faruk Nafiz'in aşk temasını, bir heyecan fırtınası halinde ifâde edişiyle ilgili olarak Enis Behiç şunları söyler:

"Faruk Nafiz aşkı fırtınalı duyar. Evvelce aruz ile yazdığı şu kıt'aya bakınız:

Zülfünün yay gibi kuvvetli çelik tellerine
Takılsın gönlüm asırlarca peşinden gidecek
Sen bir âhu gibi dağdan dağa kaçsan da yine
Seni aşkım canavarlar gibi takip edecek.

...Aşkın bu şiddetini, bu coşkunluğunu bugüne kadar hangi şâir söylemiştir? Bu kıt'aya neden benliğimizi kaptırıyoruz? Çünkü, bakınız, hep hareket, heyecan var. Levhâ atıl değil. Duygu sâkin değil. Hayâl bir macera peşinde koşuyor... Dimağınızı şiirin canlılığı sürükleyip götürüyor. İşte Faruk Nafiz'in şiirde ve şiirin en esaslı cephesi olan aşkta şahsiyeti budur.."[194]

---

[193]. Aşk İlahileri; Akarsu, s.87 (19 no'lu parça)

[194]. Enis Behiç (Koryürek); "Çoban Çeşmesi"; Hayat, N.31, 30 Haziran 1927

Şiire, bir gönül iklimi olan memleketinin mahalli ve tarihî atmosferine uygun olarak, aşk şairi sıfatıyla başlayan ve devrin marazî hassasiyetine uygun aşk şiirleriyle, genç kız ve erkeklerin gönüllerinde taht kuran Faruk Nafiz, aşkı şu şekilde tarif eder:

> *"Aşk, gözlerin el yordamıyla tanıyıp anlattıkları eşya gibi, her düşüncede tecellisi başka olan ve her gönülde ayrı tesir uyandıran sihirli bir unsurdur. Onu, ufuksuz bir göz, güneşli bir saç ve emsalsiz bir kadın tanıyanlar olduğu gibi; yurt, aile ve sanat şeklinde görenler de vardır. Şâir Muse'nin aşkı, kutup kâşifi Amudsen'indinden ayrıdır ve Donkişot'unki Mecnun'un aşkına hiç benzemez. Şimdiye kadar kitaplarda aşkın birçok çeşidini okuduk ve bundan sonra da okuyacağız. Bunun için aşkı, mücerret bir tarife sokmağa imkân göremiyorum ve ancak herkesin kendi telakkisine bağlı bir aşk olduğuna inanıyorum.. Şu halde, benim aşkı nasıl düşündüğümü sorarsanız, ben de bu düşüncemi bugüne kadar yazdığım parçalarda anlatamadımsa, bundan sonra da anlatmama imkân olmadığını söylerim.*
>
> *Niçin sevdiğimize gelince, başımız döndüğü ve gözümüz kamaştığı bir zamanda ifâdemize hükmedemediğimiz için..."*[195]

Faruk Nafiz, aşkı terennüm eden şiirleriyle sevgi dünyasına çok şeyler kazandırmıştır. Aşkın en güzelini, duyguların en renklisini, ihtirasın en şiddetlisini onun aşk temalı şiirlerinde görmek mümkündür.

Farkı yok bir cennet-âbâdın bugün virâneden
Şimdi medhâller karanlık, bahçeler tenhâ neden?[196]

beytinin yer aldığı *"Sâkiler"* isimli şiirinde, aşk ayrılığının ruhlara verdiği hüzün, eşki şiir zevki içinde ustalıkla ortaya konulmuştur. Aşk hatıraları ile dolu yaz

---

[195]. Faruk Nafiz, "Aşk Nedir? Neden Seviyoruz?"; Perşembe mec. N.22, 29 Ağustos 1935

[196]. Şarkın Sultanları, s.29

mevsiminden sonra, ruhu saran melâlin ifadesi olan bu mısralarda, Nedim'den bir ses, Yahya Kemal'in şiirinden bir çeşni buluruz.

Faruk Nafiz'in şiirlerinde "*aşk*" teması, onu hayata bağlayan en önemli unsur olarak yer alır. "*Aşk için yaşadım ben!*" diyen Faruk Nafiz, sevda ateşini daima kalbinin derinliklerinde duymuştur. Faruk Nafiz, sevda uykusundan hiç uyanmadan, aşk halini yaşama arzusunu, "*Arzu*" isimli şiirinde şu mısralarla ifâde eder:

Duyulurken bir garip köylünün sazı
Taşar bu çılgın heves kalbimde bazı:
Bir söğüt gölgesinde geçirsem yazı
Bu sevdâ uykusundan hiç uyanmadan[197]

Faruk Nafiz, hayatın özü olarak gördüğü aşk duygusunun ilham kaynağı olan sevgiliyle birlikte bulunma arzusunu, "*Her Türlü*" isimli şiirinde şöyle dile getirir:

Seni her türlü sevdim, bürünüp zaman zaman
Gündüzün sevincine, karanlığın yasına,
Ormanlarda canavar, hisarlarda kahraman,
Denizde korsan gibi, dağda çobancasına[198]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, Faruk Nafiz, sönük ruhunu aydınlatacak olan sevgiliyi, bazan gecenin karanlıkları içindeki kayalıklarda, bazan da mehtaplı gecelerin ıssız sahillerinde arar. "*Şarkın Sultanları*" isimli şiirinde:

Gezerek sessiz adımlarla nefessiz kumda
Geçirirdim bu hararetli yaz akşamlarını

---

[197]. Yeni Mecmua, N.56, 8 Ağus.1918

[198]. Bir Ömür Böyle Geçti: s.153

Bazı bir şüphe parıldardı rûhumda
Her güzel yüzde arardım bir kadını[199]

diyen Faruk Nafiz'i; sönük ruhunu aydınlatacak olan sevgiliyi engin denizin sahillerinde beklerken görüyoruz.

Sevilenler; ister gelecek, isterse gelmiyecek olsun, daima beklenirler. Faruk Nafiz de beklemenin tadına varmış şâirlerimizden biridir. Gecenin sessizliği içinde duyduğu ufak bir kıpırtı, bir ses, onun ümitlenmesine, ruhunun kabarmasına ve yarına ümitle bakmasına sebep olabilmiştir.

Bu ümit bazan Faruk Nafiz'de, çoğu muhayyel olan bir sevgiliyle birlikte, romantik duygularına uygun bir mekân içinde dolaşma arzusunu doğurmuştur.

Sandalımız yararken yükselen ayın
Hülyâlı sulardaki beyaz izini[200]

mısralarının yer aldığı "*Göllerde*" isimli şiirde, Faruk Nafiz'i mehtaplı bir gecede, suların ruhlara huzur veren görünüşü içinde, muhayyel sevgiliyle birlikte sandal gezintisi yaparken görüyoruz. "*Bahar Türküsü*" isimli şiirinde:

Ben ne yaza hasretim, ne bahâra düşkünüm,
Bunları sevdiren şey hep seni andırması
Biri ayla gecemdir, biri güneşli günüm
Gözlerinin zümrüdü, saçlarının sırması

Gözüm göğnüm ışıldar, gördükçe nazlı yâri,
Gönlümde ateş misin, gözlerimde nur musun?

---

[199]. Edebiyat–ı Umumiye mec. N.14, 21 Kânun–ı sani 1332/1916

[200]. Dinle Neyden, s.26

Bu bahar anlıyorum, ömrümün son baharı:
Kız, bu bahar geçmeden sen benim olur musun?[201]

diyen Faruk Nafiz, sevgiliyle birlikte yaşanacak olan günleri, hayatın bizzat kendisi olarak görerek ömrünün hiç olmazsa sonbaharını sevgiliyle birlikte geçirme arzusunu dile getirir. "*Gençlik*" isimli şiirinde:

Anlattı erenler: Bir bahâr değil,
Aşıkın ömründe bin bahâr varmış
Hicrânla ağaran bu saçlar değil,
Sevgisiz kalan kalp ihtiyarlarmış...

Sorardım sırrını hiç düşünmeden:
"Bu fâni gönlümün sevinci neden?"
Beni günden güne meğer genç eden
Dâima değişen maceralarmış![202]

diyerek, tıpkı Karacaoğlan gibi, maceradan maceraya, güzelden güzele koşan uçarı bir gönle sahip olduğunu belirten Faruk Nafiz'in; aşk temalı şiirlerinin bir kısmında, gençlik maceralarına yer verdiğini, gençlik aşkını yeniden yaşama arzusunu duyduğunu görüyoruz.

Bir Nisan akşamı, serin bir günün,
Şarkın bu sevimli, güzel köyünün
Cenneti andıran bir akşamıydı

Sizi ilk balkonda gördüğüm gündü,

---

[201]. Hayat, N.18, 31 Mart 1927

[202]. Çoban Çeşmesi: s.105

Yüzünüz sararmış gibi göründü,
Acaba rûhunuz çok hasta mıydı?
...
Hicrân ne anlamış, sevdâ ne bilmiş,
Ağlatmış, ağlamış, sevmiş, sevilmiş
Bir güzelmişsiniz, isminiz de Ay.[203]

mısralarının yer aldığı "*Serenat*" isimli şiirde şâirimizi, yirmi bir yaşında iken yaşadığı gençlik macerasını anlatırken görüyoruz. Şâirin "*Ay Hanım*" diye seslendiği bu güzel, arkadaşlarının "*Bedrâ*" diye çağırdıkları Bedriye adında sarışın bir kızdır. Faruk Nafiz'in halasının kızları olan Musaffa, Zübeyde ve İffet Halim Oruz'un arkadaş grubu içinde yer alan Bedriye, Faruk Nafiz'le adetâ bir RomeoJüliette aşkı yaşamıştır. Şifa'daki arkadaş gezintileri sırasında filizlenen bu aşk, Faruk Nafiz'e, "*Güzel Aya Karşı Manzumeler*" başlıklı şiirleri yazdırmıştır.[204]

Faruk Nafiz'in aşk şiirlerinden bahsederken, onun gençliğindeki gönül maceralarının kahramanlarından biri olan ve bazı şiirleri yanında, "*Yıldız Yağmuru*" isimli romanının da ilhâm kaynağını teşkil eden Şükûfe Nihal'den bahsetmemek mümkün değil! Bir arkadaş grubu içinde başlayan ve daha sonra derin bir aşka dönüşen bu ilişkiyi, aynı zamanda şâir olan İffet Halim Oruz şöyle anlatıyor:

> *"Erenköy bahçelerinde ve Anadolu yakası kıyılarında birçok şâir arkadaşla beraber geçen unutulmaz hatıralarımız vardır. Hepimiz yazdığımız şiirleri birbirimize okur, eleştirmeler yapar, edebî sohbetlerde bulunurduk. Bu toplantılarda Celâl Sahir, Şükûfe Nihâl, Faruk Nafiz, Halide Nusret, Behçet Kemal Çağlar, hatta Nazım Hikmet de bulunuyordu.. Nazım Hikmet'in bizleri serbest vezinle yazmaya teşvik ettiği bu sıralarda, benim ve Behçet Kemal'in heceye bağlı kaldığımızı ve Faruk Nafiz'in aruz vezninden heceye geçerken açık*

---

[203]. Bir Ömür Böyle Geçti; s.189

[204]. Halit Fahri Ozansoy; Edebiyatçılar Geçiyor; İst. 1937

kapalı heceleri kullanarak meydana getirdiği âhengi takip ettiğimizi söylemek isterim."[205]

İffet Halim Oruz'un *"Şark Odası"* adını verdiği odasında yapılan sanat ağırlıklı bu toplantılarda başlayan arkadaşlık kısa bir süre sonra aşka dönüşmüştür.

"Macera ve Gençlik", *"Gurbet"* isimli şiirlerde, Faruk Nafiz'e sevmeyi ve sevilmeyi öğreten, solgun sarı benizli, nârin yapılı sevgili, şâir Şükûfe Nihal'den başkası değildir.

Baktım ki sevenler, sevilenlerden eser yok,
Titretti hemen kalbimizi çılgın, yeni bir ok
"Lazım mı dedim, kalbime eş hasta yatarken?"
Lâkin yine yalnız yaşamak fırsatı varken
Terk etmek için rûhumu ben böyle, dizinde
Oldum sana en sonra esîr on sekizinde.
Solgun çimenleriyle, hazin gülleriyle lâl,
İ'sâr içinde bir sarışın türbedir Nihâl:
Yaklaş biraz, bu türbeye at sen de bir demet,
Hemşîredir seninle, diyorlar ki merhamet![206]

Faruk Nafiz, *"Suda Halkalar"* isimli eserinin *"Gurbet"* başlıklı bölümünü, kendisine *"Şâir-i Yâr"* diye hitap eden Şükûfe Nihâl'e ithaf etmiştir. Faruk Nafiz, bu bölümde yer alan *"Gurbet"* isimli şiirinde duyduğu hicran acısını şu mısralarla ifâde eder:

Ey gözlerinin çevresi mor, benzi tutuşmuş,
Akşamladığım yolları yalnız gezen âfet!
Kaç yıl geçecek böyle hazin, böyle habersiz

---

[205]. Halide Nusret Zorlutuna; Bir Devrin Romanı; Kültür bak. yay. Ank. 1973

[206]. Suda Halkalar, s.22

Sen Marmara'nın göl gibi durgun bir ucunda,
Ben böyle atılmış gibi yurdun bir ucunda,
Sen benden uzak, ben sana hasret?..

Sarmış beni gurbet,
Sarmış beni Mecnun diye zencir gibi dağlar
Bir türbe ki rûhum gelen ağlar, geçen ağlar...
Herşey bana bîgâne bu yerde,
Herkes gibi her şey:
Sessiz dereler, solgun ağaçlar, sarı güller,
Dillenmiş ağızlarla tutuk dilli gönüller...
Hatta bana insanlara nisbetle yakındır
Bahçemde ölen kuş,
Bahçemde kefensiz gömülen kuş,
Herkes bana bîgâne bu yerde,
Bir yer ki, sevenler, sevilenlerden eser yok,
Bezminde kadeh kırdığımız sevgililer yok,
Yok.. Yok...[207]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü üzere Faruk Nafiz, ayrılık acısını ve sevgili ile birlikte geçen günlerin özlemini yakıcı bir ateş halinde bütün ruhunda duymaktadır.

Şairin bedbîn ruh haline tabiat da bütün unsurlarıyla iştirâk etmektedir.Bu gurbet diyarında hicran ateşi içinde kıvranan şâirimize, kefensiz gömülen kuştan başka her şey yabancıdır.

İffet Halim Oruz'un 1928 yılında kocasıyla birlikte Diyarbakır'a gidişi, Şükûfe Nihâl–Faruk Nafiz beraberliğini gölgeleyen bir olay olur. Şükûfe Nihâl, *"Şâir–i Yâr"*

---

[207]. a.g.e.s.43

dediği Faruk Nafiz'le aralarındaki sevginin filizlenmesine sebep olan "*Şark köşesi*"ni kaybetmiş olmanın hüznünü "*Bozma Sakın Odanı*" isimli şiirinde şu mısralarla ifâde eder:

Bozma sakın odanı divanlar kalsın yine,
Loş köşesinde Nihâl, hülyâya dalsın yine...
Deste deste şiirler, Fuzulîler, Nedimler,
Garip kalan rûhuma bir alev salsın yine...

Olduğu yerde kalsın, yerdeki atlas minder;
Sedefli iskemleler, ağızlıklar tesbihler...
Yazıhaneni açık bırak, kapatma sakın,
Önünde hayâlimiz görünsün birer birer

Bozma sakın odanı, olsun bana teselli;
Dört köşesinde vardır, dört şâirin hayâli
Erişilmez yerlere dağıldınız gittiniz,
Kimlere bıraktınız sevdiğiniz Nihal'i?[208]

Şiir ve sanat ağırlıklı toplantılar sırasında filizlenip, "*Gurbet*", "*Macera ve Gençlik*" şiirlerinin yazılmasına sebep olan bu aşk, ne yazık ki bir müddet sonra son bulur. Şükûfe Nihâl "*Şâir–i yâr*" dediği Faruk Nafiz'den ayrılmış olmanın üzüntüsünü, "*Son Hatıra*" isimli şiirinde şöyle dile getirir:

Adını ellerimle çizdim kumlara,
Küçülen gözlerimde kurudu son damla yaş;
Kumsal, deniz, sal, rüzgâr senden en son hatıra,
Solan rûhumdan sana bembeyaz bir soğuk taş!..

---

[208]. Şükûfe Nihal Başar; Gayya; İst. 1930

İşte rüzgâr esiyor, dalgalar coştu yine,
Kumlara işlediğim hayâlin de kayboldu...
Hicrânınla yanarken ben derinden derine,
Karşında, solgun yüzüm gibi, güneş te soldu...

Dalgalar, sürükleyin beni de enginlere
Kumların arasında ben de bir parça taşım!..

"Ayrılmayız beraber dalarız derinlere!"
Derken bıraktı gitti, elimi arkadaşım...[209]

Şükûfe Nihâl, terkedilmiş bir kadın olmanın ıstırabını, *"Çaldın"* isimli şiirinde şu mısralarla ifâde eder:

Karanlık gecelerde
Hicrânınla inledim;
Sesin akseder diye
Boşlukları dinledim...

İsmin dudaklarıma
Düşmüş bir kıvılcımdı...
Bir hummâ aleviyle
Kaç kerre çıldırdımdı...

Bir damla su istedim
Elinden şifâ için...
Gülümsedin, karşımda
Kaya gibi hissizdin

---

[209]. a.g.e.

Bu artık son inkisâr,
Ve bu son yaralanış!
Benden bir bahar caldın;
Kalan ömrüm bütün kış. [210]

"*Kumun Üstünde Mısralar*" isimli şiirinde ise Faruk Nafiz'i denizin enginliklerine dalmış, sevgili ile birlikte geçen günlerin hatıralarını yad ederken görüyoruz.

Bugün suyun yüzünde, yarın kumsal kenarda,
Her gün ölümsüzlüğü arardık dalgalarda
Sahilleri kadınla çiçekleyen baharda
Bir çift elâ göz gibi ruhûma ruhun uydu

Dün içinden tanısak, dedik, artık denizi,
Kandırmıyordu yalnız suların şekli bizi:
Bir taş gibi bırakmak sulara kendimizi...
Susamış ruhumuzun en son arzusu buydu![211]

Faruk Nafiz, denizin enginliklerinde, ölümsüz bir aşkı yakalama arzusunu, "*Suyun Üstünde Mısralar*" isimli şiirinde şöyle açıklar:

Sonsuzluğun sırrına ererek biz denizde
Sonsuzluğu yaşatmak istedik sevgimizde,
Saçımız ağarmadan toprak olunca biz de

---

[210]. Hazan Rüzgârları; Sanayi-i Nefise mat. İst. 1927, s.20

[211]. Hayat, N.92, 16 Ağus. 1928

Gezecek maceramız dillerde masal gibi.[212]

Faruk Nafiz zaman zaman, dilden dile dolaşan gönül maceralarıyla birer masal kahramanı hüviyeti kazanmış olan kahramanların aşklarıyla, kendi aşkını mukayese eder. "*Ferhat*" isimli şiirinde, aşkından aldığı güçle, Ferhat gibi dağları aşmış olmasına rağmen, sevgilinin kalbine giden yola ulaşamamanın hüznünü şu mısralarla ifade eder.

Yaydan kopan ok gibi kanat açtım derine
Kapanmak istiyorum bu hızla dizlerine...
Delmek için nefesim yetti külünk yerine,
Birer küme buluttu sıra dağlar yolumda.

Akdeniz'in dalgası göğnüm kadar taşmadı,
Hey ne dağsın ki, dalgam dizine yaklaşmadı!
Bin geçit aştı gönlüm, bir kalbini aşmadı,
Geçtiğim dağlar bugün bana ağlar yolumda.[213]

"*Talas Bağlarında Batı*" isimli şiirinde, Kerem ile Aslı'nın aşkları ile kendi aşkını mukayese ederek;

Ben de bir türlü garip âşıkım, Aslım'dan uzak,
Ben de âh etsem eğer karşıki dağlar kül olur
Gerilir, teşne dudaklar gibi çatlar toprak,
Masvâdan bana ağlar gibi sesler duyulur[214]

---

[212]. Hayat, N.88, 2 Ağus. 1928

[213]. Bir Ömür Böyle Geçti, s120

[214]. Suda Halkalar, s.20

diyen Faruk Nafiz, aşk ayrılığının hasretiyle çıkaracağı "*âh*"ların, sevgiliye ulaşmasını engelleyen dağları eritip kül edecek kadar kuvvetli olduğunu ifâde eder. "*Gönül*" isimli şiirinde:

Dünyaya baksan da gülümser gibi
Uzuyor hayatın bir keder gibi,
Ellerde dolaşan kadehler gibi
Yıllarca boşaldın, doldun ey gönül![215]

diyerek, maceradan maceraya koşmuş, pek çok güzele gönlünü kaptırmış olmasına rağmen, aradığı sevgiyi bir türlü bulamadığını ifâde eden Faruk Nafiz'de, belli bir sevgiliye bağlı kalma söz konusu değildir. Onun gönlü, yatağını bulamamış bir su misâli, güzelden güzele dolaşıp durmuştur. Aradan geçen yıllar ondaki bu aşk anlayışını değiştirmeğe kâfi gelmemiştir.

Bu aşk anlayışının en güzel ifâdesini, aşkın samimi bir ifade ile tahlilinin yapıldığı "*Aşk İlâhileri*"nde görüyoruz.

Her kadın âşıkına: "Sendin ilk sevdiğim!" der,
Gençler de sevdiğine der ki: "Son aşkım sensin!"
Böyle mi derler onlar sevgi nedir bilseler?
İlki, sonu olur mu bir kalp için sevmenin?
...
Göynümde her güzelin bir gün oldum sahibi,
Tel duvak taktı her gün göynümde başka gelin
Her kapta ayrı şekle bürünen sular gibi
Şeklini aldı göynüm her gördüğü güzelin!

---

[215]. Büyük Mecmua, N.12, 2 Teşrin-i evvel/Ekim 1919

Nasibin yeryüzünde bir buğu, bir sis olmak!
Mademki her ateşe bir kere secde kıldım,
Ne göl oldum, ne havuz, ne çağlayan, ne ırmak,
Yatağını bulmayan sular gibi yayıldım...[216]

"*Kendim İçin*" isimli şiirinde:

Bende bin bir macera bir muhabbet yarattı:
Bu kadar yorulduktan sonra bugün de, dün de
Kendimden başkasını sevemedim yeryüzünde[217]

diyerek, maceradan maceraya koşmuş, yorulmuş bir gönlün ıstırabını dile getiren Faruk Nafiz; aşkın gelip geçiciliğini, belli bir sevgiye bağlı kalmanın yanlışlığını "*Çamlıca*"daki Çınar" isimli şiirinde şöyle ifâde eder:

Bir çınar yaralıydı belki binbir yerinden:
Kimi çizmiş bıçakla ona kendi adını,
Kimi bir okla delmiş iki kalbi derinden,
Kimi yazmış adıyla yan yana bir kadını
...
Anladım, aşkın izi suda çizgiyle birmiş,
Onları duymamışım şu kök kadar derinden:
Anladım, hatıraya daha çok yer verirmiş
Çınarların gövdesi âşık yüreklerinden![218]

---

[216]. Akarsu, s.72–90 (4 ve 22 numaralı parçalar)

[217]. Çoban Çeşmesi, s.44

[218]. Akarsu, s.27

Heyecanını kabına sığmayan coşkun bir ruhla ifâde eden Faruk Nafiz'in, zaman zaman bu ruh halinden sıyrıldığı, aşkı felsefî bir çerçeve içinde değerlendirdiği görülür.

Daldıkça ayın seyrine, akşam derelerde
Görmek kaderin yendiği kudretleri yüksek
Sevmek dağılan gülle, solan yaprağı yerde,
Göklerde uçan kuşla, uçan rüzgârı sevmek

Doğmak, yaşamak sâde güzellikler içinde,
Ölmek bile çirkinliğe göz yummak için tek
Son yaprağı yaklaşmış olan defter içinde
Bir cümledir ömrüm: Yarı tapmak, yarı sevmek.[219]

Faruk Nafiz, aşk yüzünden saçlarına aklar düşmüş olmasına rağmen, aşkta aradığını bulamamış olmasının ıstırabını, "*Son Beklediğim*" isimli şiirinde şöyle ifâde eder:

Devrân bana taslarla zehir sundu da birden
Ben herkese bir neş'e yarattım o zehirden
Bir köprü kurup, zulmetin ardında, seherler,
Bildim gülüp eğlenmeyi ömrümce kederle
Alnımdaki her çizgi beyaz bir gece saklar,
Bir başka şafaktır saçımın gördüğü aklar
Farkım ne, emel kaynağı bir körpe çocuktan,
Mademki henüz gelmedi son yolcum ufuktan
Ömrümce neden yılları zincir gibi çektim,
Mademki bir aşk uğruna cân vermeyecektim.[220]

---

[219]. "Sevmek"; Yedigün N.486, 29 Haz. 1942

[220]. Yedigün, N.251, Ocak 1938

"Aşk için yaşadım ben" diyen Faruk Nafiz, sevginin tıpkı bir hayat iksiri gibi insanı gençleştiren zamana karşı yarıştıran bir duygu olduğunu *"Aşk İlâhileri"*nde şu mısralarla ifâde eder: -11-

Aşkımız bir güneştir; her çiçeğe renk veren,
Her kuşa âhenk veren o tılsımdır, o hızdır;
Bir yüzü birbirinden bize üstün gösteren,
Bir güle bir bahçeyi nakşeden aşkımızdır.

-13-

Her sazdan içki için bir kaside dinledim
Bakî, şarap dururken and içen divâne der,
Bulur her gün işreti tabiatınca Nedim,
Nâilî meyden zekât veren diyâra gider.

Ben de içip kendimi kul ederken harâba
Bana bir yolcu geldi hüsn ü aşk ellerinden;
Bakmamak üzre döndü o gün başım şaraba,
O gün ki tatmış oldum muhabbet kevserinden.

-21-

Üzülme saçlarına ak düşer bir gün diye
Bendedir gençliğini yaşatacak büyük sır:
Şaşacak sende kalan bu ölmez güzelliğe
Başının üzerinden geçip giden her asır.

Mademki yazdım sana binbir kaside, gazel,
Mademki vardır adın her şi'rimin başında,
Görecekler her zaman seni bugünden güzel,
Diyecekler her zaman sana yirmi yaşında[221]

[221]. Akarsu, s.78-81,89

Aşkın felsefî yönden tahlilinin yapıldığı bu mısralarda yorulmuş, sükûneti arayan bir kalbin hayat iksiri olan sevginin kollarında ebedî saadeti arayışını görüyoruz. Aşk, elem verici yanlarıyla her ne kadar saçlara ak düşürmüşse de, yine de, aşka düçar olan gönülleri bir hayat iksiri gibi gençlik heyecanı içinde asırlar boyu yaşatabilecek bir güçtedir.

Asırlar boyu, Nâilîlerin, Nedimlerin, Bakîlerin elinde tükenmek bilmeyen bir menbâ halinde işlenen aşk temâsının sarhoşluğunu kendisinin de tattığını, hayat veren sevgi badesini yudum yudum içtiğini belirten Faruk Nafiz, aşkın gün geçtikçe eski mânâsından uzaklaştığını, eski aşkların bugün yaşanmadığını "*Aşk İlâhileri*"nin bir başka bölümünde şu mısralarla ifâde eder:

-18-

O sevenler nerde ki, bir peçe arkasında,
Gördüğü solgun yüze bir bakışta vurulur,
Sevgili sonbaharda öksürürken yasından
Sevdâlı hasretinden kendini dağda bulur!..

Yüzler mi kaybediyor güzellik büyüsünü,
Gönüllerden mi yoksa eski his eksiliyor?
Ben ararken kadının kalbi yakan yüzünü
O da benden yanmayı bilen bir kalp diliyor![222]

Faruk Nafiz, "*Çoban Çeşmesi*"nde, "*Bir Sahife Açsam Ağlarsın*" başlığı altında toplanan şiirlerinde, kendi ruh dünyasına eğilerek, içinde biriken hicranlarını ve aşkın elem verici taraflarını heyecan dolu bir ifâde ile ortaya koyar:

---

[222]. Akarsu, s.86

Buldum ömrün zevkini ye'si terennümde ben,
Duymadığım hasreti yazmadım ömrümde ben
İnlediğim kederler, duyduğum göz yaşları,
Rûhumu böyle dağ dağ gezdiren yoldaşları
Kimi etmiştir beni bir şâir etmemişse?[223]

diyerek aşkın elem verici özelliğinin hayatın en zevk verici yanlarından biri olduğunu belirten Faruk Nafiz, "*Bir Hatıra*" isimli şiirinde:

Ben ki, bugün her aşka yas tutan ber varlığım,
Evvelden bir mezardım, şimdi bir mezarlığım[224]

diyerek aşk ıstırabını ve ayrılık acısını çeken insanlarla bütünleşen bir ıstırap âbidesi halinde karşımıza çıkar.

Rûhum ki aşkından itilâ diler,
Üstünde titreyen her göz yaşımdır
Duyduğun bu sesler, bu iniltiler
Kendi kitâbemdir, mezar taşımdır.[225]

mısralarıyla başlayan "*Dinle Neyden*" isimli şiirinde, sevgisine karşılık bulamayan bir âşığın feryatlarını dile getiren Faruk Nafiz, cefâ etmekten zevk alan sevgilinin âşığına çektirdiği ıstırabı şu mısralarla dile getirir:

Hangi ceylan seni kesmiş de çocukken memeden,
Hangi kaplan sana süt vermiş öz annen yerine?

---

[223]. "İddia"; Çoban Çeşmesi, s.10

[224]. Çoban Çeşmesi, s.11

[225]. Dinle Neydan, s.3

Üç yüz evlik köyü takmış saçının tellerine,
Sürüyorsun bu mezarlıkta için titremeden.[226]

Aşk ıstırabını, aşkın pençesinde çaresizlik içinde kıvranan bir âşığın duygularını ifâde eden şiirlerden biri de "*Mağara*" isimli şiirdir.

En uzun ölümü günlerce tatmış,
Son demi yaklaşan bir kurt var inde:
Mağaranın ağzınıbir taş kapatmış,
Açlıktan ölüyor bir kurt içinde[227]

mısralarıyla başlayan şiirde, ağzı taşla kapatılmış, dışarıya çıkma imkânı bulunmayan bir mağarada çaresizlik içinde çırpınan, başını taştan taşa vuran ve bir müddet daha yaşayabilmek için başından sızan kanları yalayarak hayatını idâme ettirmeye çalışan kurtla; göğüs kafesine hapsedilmiş olan gönül arasındaki ilişki alegorik bir tarzda ortaya konmaktadır.

...Kalbime benzetin çırpınan kurdu,
Kapanan mağarayı göğsüm sayınız:
Bu açlık boğmadan ininde kurdu,
Yolcular, bu taşa dokunmayınız!

mısralarında da görüldüğü gibi, şair; ağzı taşla kapatılmış olan mağaradaki kurtla, göğüs kafesine hapsedilmiş bulunan gönülün, içinde bulundukları ortamdan kurtulmalarını istememektedir. Kurdu, içinde bulunduğu mağaradan yoldan gelip geçen atlılar; göğüs kafesine hapsedilmiş bulunan gönlü ise, sevgili kurtarabilecektir.

---

[226]. Süs, N.12, 1 Eylül 1339/1923

[227]. Hayat, N.64, 16 Şubat 1928

Ancak, kurdun ve gönlün hapsolundukları mağara ve göğüs kafesinden kurtulmalarını istemeyen şair, sevgiliye ve yolcuya seslenerek herhangi bir teşebbüste bulunmamalarını istiyor. Yolcuya hitaben:

Şakıyor mağaranın önünde sesin,
Geç, atlım, belli ki rûhun kanatlı
Atının nalları taşa değmesin,
O zaman canından olursun atlı!

Sevgiliye hitaben:

Ey çimen gözleri, papatya başı
Bahara benzeyen, yazı andıran!
Bir kımıldatırsan eğer bu taşı,
Andolsun, ölüme gelmiştir sıran.

Şâirin, gönlün ve kurdun mağaradan kurtarılmalarını istemeyiş sebebine gelince: Şayet atlı, mağaradaki kurdu kurtarmak için taşı kaldırırsa, kendi kanını yalayacak kadar aç olan kurt, mağaradan kurtulur kurtulmaz atlıyı parçalayacaktır. Sevgili de, göğüs kafesine hapsedilmiş olan gönlü bu kafesten kurtaracak olursa; kafesten kurtulan gönül, kendisine sevgisini layık görmeyerek göğüs kafesine hapseden, çaresizliği ile başbaşa bırakan sevgiliyi öldürecek; kendisini aşkın acımasız pençesinden kurtaracaktır.

...Kalbime benzetin çırpınan kurdu,
Kapanan mağarayı göğsüm sayınız:
Bu açlık boğmadan ininde kurdu,
Yolcular, bu taşa dokunmayınız!

"*Mağara*" şiirinde işlenen mevzuya benzer mevzunun, "*Kafes*" şiirinde de

yine alegorik bir tarzda işlendiğini görüyoruz. Şiirde sevgilinin eliyle örmüş olduğu göğüs kafesine hapsedilmiş gönülle, kafese kapatılmış olan bir kuşun mukayesesi yapılır.

Bir kuş, en içli bir kuş, kısmış kanatlarını
İnce parmaklarınla örülmüş bir kafeste...
Bulutlar ondan önce görmek için yarını
Karlı dağlar başından aşıyor deste deste[228]

Şiirde, "*Mağara*" şiirinden farklı olarak, göğüs kafesine hapsedilmiş bulunan gönül, bir an önce göğüs kafesinden kurtulma arzusundadır.

Ellerin bir gevşese, en gür, en hür sesiyle,
Yeryüzüne baharı bu içli kuş yayacak;
Zincirini koparmış bir esîr neş'esiyle
Dağdan dağa, ovadan ovaya atlayacak!

Klasik şiirimizde de sık sık karşılaştığımız gibi, sevgili âşıklarına karşı daima ilgisizdir; onlara cefa çektirmekten, onların ıstırap içinde kıvranmalarından zevk duyar. Bu yüzden âşık, sevgilinin hicran acısını çekmeye mahkûmdur. Ancak, sevgilinin bütün ilgisizliğine rağmen âşık, ona kavuşabilmenin, onun sevgi dolu sözlerini işitebilmenin ümidi ve özlemi içindedir. "*Kısas*" isimli şiirinde, sevgilinin âşığına cefa çektirmekten zevk alışını,

Kalbin bir aynadır her ıstıraba
Ve âşık kendini orada seyreder...
Sende bir ihtiyaç olunca keder,
Koyarsın ilk önce beni azâba

---

[228]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.135

Kendine bir kement örüp saçından,
Şahin bakışını salarsın bana,
Çarmıha gerdiğin masum kurbana
Bakıp da ağlarsın darağacından![229]

mısralarıyla ifâde eden Faruk Nafiz, sevgilinin kalbinin, âşıkların ıstırap derecesini gösteren bir ayna olduğunu belirterek; sevgilinin şahin bakışları ve kement gibi saçlarıyla âşıklarını çarmıha gererek ölüme mahkûm ettiğini ifâde eder.

"*Eriyen Adam*" isimli şiirde, aşk ıstırabıyla günden güne eriyen, aşk acısını ruhunda duyan bir âşığın feryatları ile karşılaşıyoruz:

Yanında damla damla bittiğimi duyarım,
Yoklarım yerinde mi yüzüm, alnım, saçlarım?
Bir göğüs geçirerek derim ki: "Yine varım,
Fakat bir rüyâ gibi şimdi kaybolacağım."

Bir gün, için içimde neyim varsa alacak,
Varlığım bir su olup kabından boşalacak,
Benden nişân olarak kucağında kalacak
Boş bir yığın: Elbisem, gömleğim, boyunbağım.[230]

"*Bir Kadın Ayrıldı*" isimli şiirinde:

O gitmiş diyerek ağardı saçlar,
O gitmiş diyerek günler kısaldı

---

[229]. Bir Ömür Böyle Geçti, s. 96

[230]. a.g.e. s.111

Sapsarı kesildi bütün yamaçlar,
Rüzgârın elleri dizinde kaldı.[231]

diyen Faruk Nafiz'i, sevgilinin ayrılığından duyduğu elemi, ıstırabı tabiata ait unsurlarla paylaşırken görüyoruz. "*Damlalar*" isimli şiirinin:

Bir titremedir ki sıtma denmez,
Her sevginin ömrü bir bahardır
Bağrımda benim bitip tükenmez
Bir taze yüz ihtiyacı vardır![232]

mısralarında, aşkının çerçevesini çizerek, belli bir sevgiye, tek bir yüze bağlı kalmadan, değişik çehrelerde sevgiyi arayan bir aşk anlayışına sahip bulunduğunu ifade eden Faruk Nafiz, durmadan değiştiğini belirttiği güzellerde aradığı özelliği şu mısralarla ortaya koyar:

Duydunsa tüten hüznü eğer bir sarı gülden,
Karşında niçin vurdu bu kalp, anlamışındır:
Yaz, kış, gözümün gördüğü dünya değişir de,
Gönlümdekinin rengi değişmez sarışındır!

Şiirin son bölümünde:

Tek hatıradır, binbir ışıktır bana gölgen...
Herkes silinip gitti, bugün ortada kim var?
Bir güldür, açarken dökülür, hasret içimde:
Ömrüm geçiyor, gelmedi, bir beklediğim var!

diyen Faruk Nafiz'i girdiği gönül mecaralarının hemen hepsinde, bir kader gibi

---

[231]. Hayat, N.100, 25 Teşrin-i evvel/Ekim 1928

[232]. Akarsu, s.59

karşısına çıkan hasret ateşinin acısını dile getirirken görüyoruz. Aşklar, sevgililer değişiyor; fakat bu aşk maceralarında değişmeyen bir şey var: Hasret, ayrılık ve ıstırap. Şâir, hasret ateşinin yakıcılığına rağmen, yine de sevgiliye kavuşacağının ümidini taşır.

Faruk Nafiz, aradığı sevgiye karşılık bulamamanın hüznünü, "*Aşk İlâhileri*"nde şu mısralarla dile getirir:

-3-

Bir kaldırım taşını bağrına basıp yatan
Çıplak adam soğuğu nasıl içten duyarsa,
Nasıl aç yavrusuna binbir masal anlatan
Dul ananın içinde dinmez bir ağrı varsa...

Benim de ufkum geniş, benim de kollarım dar!
Çekiyorum varılmaz güneşlerin yasını
Çekiyorum, ümitsiz, aç kadar, çıplak kadar,
Gönüllüsü olmayan bir gönül sıtmasını.[233]

Bu mısralarda, aşk hummasına tutulmuş ruhunu içinde bulunduğu karanlıktan kurtaracak bir sevgilinin hasretini çeken âşığın ıstırabı, sosyal muhteva ile birleştirilerek ortaya konmaktadır.

Faruk Nafiz, ayrılık ıstırabının büyüklüğünü, içtimaî hayattan seçtiği bir örnekle destekleyerek ortaya koymaya çalışır. Şâir, kaldırım taşlarına sarılıp yatan çıplak ve sefil bir insanın duyduğu ıstırapla, sevgisine karşılık bulamayan birâşığın ıstırabı arasında fazla bir fark olmadığını ileri sürer.

Aradığı sevgiyi ve beklediği sevgiliyi bulamamanın ıstırabı, zaman zaman Faruk Nafiz'i, ölüm duygusunu düşünmeye, ölümü bir kurtuluş yolu olarak görmeye sevk eder.

---

[233]. Akarsu, s.47

Mukadderse gelse bir gün kavuşmak
Sevdiğim dul kalsın yirmi yaşında
Hazin türkülerle beni anarak
Her sabah ağlasın pınar başında.[234]

mısralarının yer aldığı "*Vasiyet*" isimli şiirde Faruk Nafiz'i bu dünyada sevgisine karşılık vermeyen sevgiliyi, hiç olmazsa mezarının başında ağıtlar yakarken görme özlemini ifâde ederken görüyoruz. "*Aşk İlâhileri*"nin:

Dün akşam yem dağıttım Eyüp'te kumrulara,
El açtın ruhu için orda yatan canların
Bakarak çeşmelerden akan billûr sulara
Gönül verdin sesine mermer şadırvanların

Bir dikene râzı iken gönlüm arkanda üzgün,
Sen gördüğün mezara gül attın demet demet,
Anladım, rûhum ancak tenimden sızdığı gün
Yanacak baş ucumda kandil gibi merhamet[235]

mısralarında, sağlığında sevdiğinden aradığı sevgiyi, merhameti göremediğini belirten şair; sevgiliden, sağlığında kendisinden esirgediği merhâmetini, hiç olmazsa öldükten sonra mezarının başında yakacağı bir mumla göstermesini isteyerek, mezarı başında yanacak bu mumun bile kendisi için yeterli olacağını belirtir.

Tesâdüf ümidinin bittiği müthiş anda
Dudağa kanla çizmek yeniden tebessümü:

---

[234]. Dinle Neyden, s.17

[235]. Akarsu, s.88

Seni istikbâl için artık öbür cihânda,
Dosta el sallar gibi, dâvet etmek ölümü[236]

mısralarının yer aldığı "*Beşikten Mezara Kadar*" isimli şiirde, ferdî ve romantik bir yaklaşımla, sevgiliye kavuşma ümidini kaybetmiş, hicrân ateşinin yakıcılığına boyun eğmiş bir Faruk Nafiz görüyoruz. Vuslatın ancak öbür dünyada gerçekleşeceğine kanaat getiren şair, ölümle bir an önce kucaklaşma arzusunu ruhunda duyar. "*Beşikten Mezara Kadar*" isimli şiirin;

Suda, rüzgârda, kuşta sadanı duyup,
Seni beyaz çiçekli dallar içinde sanmak
Vuslatın rüyâsını görmek üzre uyuyup,
Hasretin azâbına ermek için uyanmak

mısralarında görülen ve sükûnete ulaşmış olgun bir ruhun duygularını ifâde eden bu söyleyiş tarzının zaman zaman değiştiği görülür. Şâir duygularını, aşk hummasına tutulmuş coşkun bir ruh hali içinde ifâde etmeyi tercih eder. "*Verâset*" isimli şiirde:

Ben ninemden muhabbet, dedemden kin almışım,
Çini kâse kadar başkadır, içim, dışım,
Elini öpmek için yalvarsa da bakışım
Isır diye tepinir gözlerimin bebeği[237]

söyleyişiyle, aşkta aradığını bulamamış bir âşığın rûh halini şiddetli bir ses tonu ile ortaya koyan Faruk Nafiz'in, bu coşkun rûh halini ifâde eden şiirlerinden biri de "*Firârî*"dir.

---

[236]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.97

[237]. a.g.e. s.110

Sana çirkin dediler, düşmanı oldum güzelin;
Sana kâfir dediler, diş biledim Hakka bile
Topladın saçtığı altınları, yüzlerce elin,
Kahbelendin de garaz bağladım ahlâka bile[238]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi şâir, ruhunu bir kor gibi yakan hicrân ateşini, ıstırabına uygun şiddetli bir ses tonu ile ortaya koyuyor.

Bu coşkun ruh hali, bir heyecan kasırgası halinde şiir boyunca devam eder. Şiirin tamamına bir hareket, bir heyecan hâkimdir. Bu heyecanın cezbesine kendisini kaptırmış olan şâirimiz, sevgilihakkındaki menfi düşüncelerine rağmen, yine de onun peşinden koşmaktan, aşkına karşılık beklemekten kendini alamıyor.

Zülfünün yay gibi kuvvetli çelik tellerine
Takılan gönlüm asırlarca peşinden gidecek,
Sen bir ahû gibi dağdan dağa kaçsan da yine
Seni aşkım canavarlar gibi takip edecek!

"*Firârî*" şiiri, gerek dil, gerekse söyleyiş özellikleri bakımından halk anânesi zevkine uygunluk gösterir. Gönlün, sevgilinin saçının tellerine bağlı olması, ahû gibi dağdan dağa kaçması gibi söyleyişler, Faruk Nafiz'in Halk şiiri zevkiyle Divan şiiri zevkini ustalıkla birleştirmiş oluşunun güzel bir örneğini teşkil eder.

Şekilden kesildi rûhun nâsibi,
Karıştı vücûdum karanlıklara
Zerrede Râbbini bulan kul gibi,
Aşkı sen gözümün yaşında ara![239]

---

[238]. Suda Halkalar; s.28

[239]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.147

mısralarıyla başlayan "*Rûh*" isimli şiirde, bedenden ayrılmış bir rûh misali, aşkın elem ve ıstırabından, hicran ateşinin yakıcılığından bunalmış olan şairimiz kendisi gibi aşk ıstırabı çekenlere acımaya başlamıştır.

Aşkta aradığını bulamamış olmanın verdiği ümitsizlikle, sevmenin boş bir duygu olduğunu kabullenmek zorunda kalan Faruk Nafiz, bu gerçeği "*Kendim İçin*" isimli şiirinde şu mısralarla itiraf eder:

Böyle gönlüm sergüzeşt ararken doğdu, battı
Neler ufkunda, bilsen, ne günler. ne aylar
Şimdi karşımda virân, saltanatsız saraylar...
..Kendimden başkasını sevmedim yeryüzünde.[240]

Yukarıdaki mısralarda da ifâde edildiği gibi, sevgiliden beklediği ilgiyi görememiş olmanın verdiği ümitsizlik içinde, aşk duygusunun gönlü hırpalayan boş bir duygu olduğu kanaatine varan Faruk Nafiz'in, zaman zaman bu ümitsizlikten kurtularak, aşkı, ıstırap verici bütün özellikleriyle kabullendiği görülür. Faruk Nafiz, aşk duygusunun yaraladığı mustarip bir rûhun, bu ıstıraptan duyduğu gururu, "*Lânete Mahkûm*" isimli şiirinde şu mısralarla ifâde eder:

Kendini aşka veren rûh acıdan ne anlar,
Ey bastığı taşları başıma fırlatanlar!
Beni farkettirmiyor yüzümden sızan kanlar
Bir çarmıha gerilen bir Hak peygamberinden[241]

"*Hz. İsa bile, çarmıha gerildiği için daha çok sevilmemiş miydi?*" diyen şâir, aşkın verdiği ıstırap ne kadar çok olursa olsun, aşk ıstırabının vereceği her şeye rıza

---

[240]. Çoban Çeşmesi, s.44

[241]. Hayat, N.74, 26 Nisan 1928

göstereceğini belirterek; aşkın elem ve ıstırabının ruhu olgunlaştıran, âşığa hayat veren bir duygu olduğunu şu mısralarla ifâde eder:

Halka derdoldu diye varlığım günden güne
Bana zincir vursalar, sanma irkileceğim
Ne mutlu gül yüzünden atılırsam sürgüne,
Derdimi diyâr diyâr haykırabileceğim.

Zindâna düşsem bile susmak için bir ara
Kızıl güller açacak boynumdan sızan yara,
Resmini çizmek üzre kanımla dört duvara
Karalanmış taşları yaşımla sileceğim.

Aşkın elem ve ıstırabıyla bütünleşmiş bir âşığın rûh halini ifâde eden bu mısralarla, Fuzulî'nin ıstırapla bütünleşmiş aşk anlayışı arasında yakın bir benzerlik olduğu dikkati çeker.

Elem verici taraflarına rağmen aşkın kendisi için vazgeçilmez bir duygu olduğuna inanan ve ne kadar çok cefa çekerse çeksin, bir gün talihin kendisine de güleceği ümidini muhafaza eden Faruk Nafiz, bu duygularını "*Sevmek*" isimli şiirinde şöyle dile getirir:

Doğmak, yaşamak sâde güzellikler içinde,
Ölmek bile çirkinliğe göz yummak için tek
Son yaprağı yaklaşmış olan defter içinde
Bir cümledir ömrüm: Yarı tapmak, yarı sevmek.[242]

Faruk Nafiz'in sanat hayatının ilk dönemindeki aşk temalı şiirleri, beşerî aşkı işleyen şiirlerden fazla farklılık göstermez. Ancak, sanat hayatındaki merhalelere

---

[242]. Yedigün; N.486, 29 Haz. 1942

bağlı olarak bu aşk anlayışının da zaman zaman değiştiği görülür.

Faruk Nafiz, memleket şiirleri yazmayı sanatının ana gayesi olarak gördüğü dönemde, aşk şâirliği vasfınıbütünüyle kaybetmez. Ancak bu şiirlerde, sanatta ulaşmak istediği hedefe ve memleket gerçeklerine uygun olarak Anadolu insanının gönül maceralarını, Anadolu'nun kendine has dekoru içinde vermeğe; bu temi Anadolu insanının hayatında aramağa çalıştığı görülür.

Gençliğinde daha çok ferdî duygularını ifâde eden Faruk Nafiz, ilhamını sadece sevgiliden gelecek ilhâma bağlamanın doğru olamayacağını, içinde yaşadığı cemiyetin de şâire ilham kaynağı olabileceğini anlayınca, cemiyet gerçekleri ile birlikte,bu cemiyet içinde yaşayan insanların gönül ilişkilerine de şiirlerinde yer vermeye başlamıştır.

Faruk Nafiz'in bu dönemdeki aşk şiirlerinde, gurûb vakti tenha sahillerde beklenen Şark ilâhesi muhayyel sevgililerin yerini; Ayşeler, Fatmalar, Zeynepler almıştır. Hasret dolu nazarlarla denizin enginliklerinden gelecek sevgilileri bekleyen âşıkların yerini ise, Aliler, diz vuruşu toprağı inleten efeler, kavalından çıkan yanık nağmelerle genç kızların gönlünü çalan çapkın çobanlar almıştır. Bu şiirlerde mekân da değişmiştir. Tenha sahillerin, kayalıkların, Boğaz'ın, Kalamış'ın, Fener'in göz alıcı tabii dekorlarının yerini; çeşme başları, su kenarları ve çorak yaylalar almıştır.

Faruk Nafiz, 1928'de "*Şark Vilâyetleri Tetkik Heyeti*" ile birlikte çıktığı Anadolu seyahatinin intibâlarıyla yazdığı "*Erzincan Yolunda*" isimli şiirinde[243], Anadolu'nun çıplak bozkırlarında, yaz güneşi kadar yakıcı güzelliğe sahip bulunan Anadolu kadınının güzelliğini şu mısralarla ifâde eder:

...Gitgide Ezdiber eteklerinde
Ovalar kendini büsbütün soydu:
Çıplak tabiatın orta yerinde,

---

[243]. Söz konusu şiir, Türk Yurdu mecmuasında "Erzincan Yolunda Siyahlı Kadın" başlığı ile yayınlanmıştır. (N.30-224,Haziran 1930)

Geniş bir yaylanın ot minderinde
Bir kadın rastladım ki giyimli yalnız oydu.

Geçti.. Bir hayâldi sanki gördüğüm...
Geçti.. Ne o baktı, ne ben gözettim
Batıyor bağrıma, diken her tüyüm,
En can damarımda bu yüz bir düğüm,
Arıyordum otuz yıl.. Bulduğum gün kaybettim![244]

Faruk Nafiz'in, Anadolu insanının gönül maceralarına yer verdiği şiirlerde Anadolu Kadını; ince ve zârif görünüşünün yanında, korku nedir bilmeyen cesur bir kişilikle tasvir edilmiştir.

Önce baygın bir iniltiydi yamaçtan duyulan,
Sonra bir gölge belirmişti kuş uçmaz yoldan:
Asya'nın titreterek bağrı yanık toprağını
Geliyor, baktım, uzaktan sökülen bir kağnı
"İnleyen memleketimdir bu tekerlekte!" dedim;
Hangi bir köylü bu kağnıyla sürünmekte? dedim.[245]

mısralarıyla başlayan "*Kızıl Saçlar*"da, aşk teması Anadolu'nun sosyal yaşayışı ile birleştirilerek verilmiştir. Şiir, Anadolu gerçeğini ve bu acımasız gerçekler içinde tabiatla bütünleşmiş bir şekilde yaşayan Anadolu kadınını anlatması bakımından da önem arzeder. Kağnı ve çalışan köylü kadını, Anadolu manzarasının tipik unsurlarıdır.

Asya'nın bağrı yanık toprağı olan Anadolu, yıllarca nice acıya ve sefâlete şahit olmasına rağmen, acı ve ıstırabını yüreğine gömmesini bilmiştir. Bağrı yanık olan

---

[244]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.145

[245]. Suda Halkalar, s.17

sadece Anadolu değildir; bu coğrafyanın insanları da ıstırap doludur. Bu ıstırap dolu coğrafya üzerinde yaşayan insanlar içinde, en az erkekler kadar kadınlar da cefakârdır; onlar da bu sert cografyanın çetin şartları içinde yaşama mücadelesi vermektedirler.

Şiirde, Anadolu coğrafyasının çetin şartları ile mücadele eden Anadolu kadını, şu mısralarla tasvir ediliyor:

Sanki vurmuş da onun bir kara sevdâ başına,
Kahramanlar gibi yalnız çıkıyor dağ başına
Ne uzun yol yürümüş hali, ne yorgunluk izi
Saçının rengi bakırdandı, bakırdan derisi

Anadolu kadını, güneşten kavrulmuş bakır rengindeki derisi ve saçları ile, Anadolu tabiatının bir parçası gibidir. Bu güzellerin yürekleri gibi tenleri de yanık, bakır rengindedir. Yolcuyu yolundan edecek kadar güzel olan Anadolu kızı, dağ başına yalnız çıkacak kadar da cesurdur. Sevgi dolu bakışlarıyla kalbin derinliklerine kadar sirayet eden bu güzelin, şâir üzerinde bıraktığı intibâ, hayranlıktır.

Anadolu'nun yanık toprağı üzerinde ilerleyen kağnının çıkardığı iniltili sesle, memleketin ıstırap dolu durumu arasında münasebet kuran şâir, bu konudaki düşüncelerini şu mısralarla ortaya koyar:

İnleyen memleketimdir bu tekerlekte dedim;
Hangi bir köylü bu kağnıyla sürünmekte? dedim.

Memleketin içinde bulunduğu ıstırabı ortaya koyan bu hüzünlü ifâde, kağnıyı süren kızıl saçlı güzel köylü kızını görünce değişiyor. Çünkü yüzü sevgi dolu köylü kızında, ıstırap içinde inleyen memleketin ezilmiş insan tipi olmaktan uzak bir vakar vardır. Başına kara sevda vurmuş gibi tek başına ıssız yollara çıkmış olan bu kızda, ezilmiş bir insanın tavrı değil; vakur, kahraman ruhlu bir insanın tavrı vardır.

Anadolu coğrafyasının acımasız ve sert şartları onun saçına ve derisine bakır rengini vermiştir. Onun, kendisine ağyârın elini dokundurtmayacak kadar vakur tavrı karşısında şâirimiz adetâ büyülenmiştir.

Gözlerim yandı dokundukça kızıl saçlarına
Öyle bir kor gibi kızgındı ki, korkuttu beni;
Dökülürken saçı, kıpkırmızı, kan tuttu beni.

İnsanın üzerinde ümitsizlik uyandıran Anadolu coğrafyası ile mistik veya kahraman ruhlu Anadolu insanı arasındaki tezadı *Han Duvarları* şiirinde olduğu gibi bu şiirde de görüyoruz. Faruk Nafiz'e göre, Anadolu coğrafyasının sert şartları, Anadolu insanını hiç bir zaman ezmemiş; tam aksine, bu zor şartlara kafa tutacak kadar kahraman ruhlu birer insan yapmıştır.

Anadolu kadınının, evinde yemeğini pişiren, tarlasında tevekkül içinde çalışan, bütün yoksulluk ve sıkıntılarına rağmen ıstırabını içine atan zayıf bir yapıya sahip bulunmadığını belirten Faruk Nafiz, genç ve güzel Anadolu kızının, ıssız yollarda tek başına kağnısını dağdan aşırışını, nefsine olan güvenini, iffetine leke sürmeyecek kadar dirayetli oluşunu ortaya koyarak, Anadolu kadınının cesur kişiliğini ifâde etmeye çalışır.

Unuttum, kaç yıl oldu? Bilemem şimdi nerde?
Bir yayla sahnesine açıldı mavi perde

Yarı aydınlığında alaca bir akşamın,
Üç güzel kız süzüldü gövdesinden üç çamın
Duydum iniltisini: Üç tel koptu içimde[246]

mısralarıyla başlayan "*Çekme Palayı*" isimli şiirde, aşk temasının köy yaşantısı

[246]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.66

içinde, halk efsane ve gelenekleri çerçevesinde verildiğini görüyoruz.

Akşamın alacakaranlığı içinde, üç çamın gövdesinden süzülerek ortaya çıkan üç güzel kız, Anadolu'ya has motiflerle süslenerek şöyle tasvir ediliyor:

Üçünün de cepkeni, şalvarı bir biçimde,
Üçü de örttükleri bürünceklerden ince
Bir ilkbahar rüzgârı bahçelerden geçince
Nasıl kımıldanırsa beyaz çiçekli dallar,
Dalgalandı ansızın o sırmalar, o şallar.

İnce parmaklarının ucunda şimşek çakan,
Keskin hareketleri boşlukta iz bırakan
Bu üç kızın üçü de birbirinden sunaydı:
Ortada oynayanı on beşinde bir aydı,
Sağdaki ekin gibi sarı, altın sarısı,
Soldakinin gözleri aysız gece yarısı.

İlhâmını şâirin muhayyilesinden alan bu çarpıcı güzellerden birinin, sesini yükselterek söylemeye başladığı bir türkü, şâirimizi bu çarpıcı manzaranın sebep olduğu rüyadan uyandırarak dikkatinin: "*Çekme palayı efem, bozma alayı!*" sözlerinin geçtiği türkü üzerinde toplanmasına sebep olur. Bütün nefeslerin kesilmişçesine dikkatle dinledikleri bu türkü; şâirimizi, o türkücdeki sırrı, o türküyü yaratan olayın sebebini öğrenmeğe sevk eder.

Şâirin dikkat kesilerek dinlediği bu türkü bizi; yaşanmış, dillere destan olmuş hazin aşk hikâyelerinin izlerini taşıyan halk arasında birer efsâne gibi söylenen türkülere götürüyor. Bu duygular içinde kendinden geçen şâir, yanık nağmeli türkücdeki olayı şu mısralarla hikâye eder:

Rüzgârı baş döndüren bu türkünün aslı ne?
Bu sırrı bulmak için daldı gözüm derine:

Aydın'ın ağaçlık bir yaylasında
Oturmuş yan yana üç kabadayı
Üçü de, gözleri şarap tasında,
Dinliyor oynayan çifte yosmayı

Kadehle donanmış üstü çimenin,
Gözleri parlıyor bir tek içenin
En delikanlısı bu üç efenin
Gizlice süzüyor Sarı Fatma'yı

içkinin verdiği mahmurlukla kendinden geçerek, arkadaşının yavuklusuna kem gözle bakan efenin davranışı, Sarı Fatma'nın yavuklusu tarafından görülür. Efe, palasını çekerek arkadaşını vurur.

Şâir, bugün seyrettiğimiz her oyunda, dinlediğimiz her türkünün yanık sesinde, böyle hazin bir aşk hikâyesinin izlerinin bulunduğunu şu mısralarla ifâde eder:

Yine karşımda üç kız oynuyor durmaksızın,
Yas duymağa başladım oyunundan üç kızın
Bir cevap istemeden kendime sordum bunu:
Niçin eski kavgalar yenilerin oyunu?

"*Ahmed'in Müjdesi*" isimli şiirde, Anadolu'daki bir başka gelenekle karşılaşıyoruz. Anadolu'da sık sık karşılaşılan "*kız kaçırma*" vakalarından birinin, Anadolu'ya has gelenceklerle süslenerek anlatıldığı şiirde; Türk babayla, Çerkez anadan doğmuş olan kızın güzelliği şu şekilde tasvir ediliyor:

Belini gören der bilekten ince,
Boyuna bakan der bir sülün bu da...
Şimdiden kavuştu içim sevince,
Şimdiden kişniyor atım avluda

Bana eş yaratmış, anam, Yaradan
Onu Türk babayla Çerkez anadan[247]

İnce beli ve sülün gibi boyu ile Ahmed'in gönlünü çalan bu güzel; Karacaoğlan'ın, Emrah'ın, Dadaloğlu'nun peşinde koştukları güzellere benzer özellikler gösterir. Şiir, Anadolu'ya has geleneklerden bir başkasını ifâde eden şu mısralarla son buluyor:

Yetişir mücevher diye bakışı,
İstemem başından başka bir çeyiz
İkiyken dört olup gelcek kışı
Bir ocak başında geçireceğiz!

Esmer mi gelinim, beyaz mı deme,
Bir altın yüzük ver, anam, müjdeme.

Ahmed'in ağzından ifâde edilen ve lirik, coşkulu bir söyleyişin hakim olduğu bu mısralarda, geleneklere karşı çıkışın ifâdesi gizlidir. Anadolu geleneğinin bir parçası olan "*çeyiz*", "*mücevherât-takı*" gibi unsurların lüzumsuz birer teferruat olduğunu söyleyen Ahmet'in bu sözleri Faruk Nafiz tarafından da desteklenir.

"*Ayşe Sana*" isimli şiirde, köyün genç kızlarının gönlünü çalan "*güneş başlı*" çapkın köy çobanının gönül macerasını hikâye eden Faruk Nafiz; "*Ali*", "*Kız Hüseyn'i Vurdular*" isimli şiirlerinde de, Anadolu insanının gönül maceralarını,

---

[247]. Türk Yurdu, N.29-233, Mayıs 1930

Anadolu'ya has birtakım motiflerle ve söyleyişlerle süsleyerek ortaya koyar.

"*Melek'ül Mevt*" isimli şiirde, köyün bütün gençlerini peşinden sürükleyen köylü güzeli, şu mısralarla tasvir edilir:

Hangi ceylân seni kesmiş de çocukken memeden,
Hangi kaplan sana süt vermiş öz anne yerine?
Üç yüz evlik köyü takmış saçının tellerine,
Sürüyorsun bu mezarlıkta için titremeden.[248]

Faruk Nafiz, aşk temasını zaman zaman ilâhî bir çerçeve içinde ele almıştır. Aşk duygusunun tefekkürle beslenerek terennüm edildiği bu şiirlere, "*Heyecân ve Sükûn*" ile "*Akarsu*" isimli eserlerinde rastlıyoruz.

Her sâhile bir müjde götürmek emeliyle,
Yaptıkdı beyaz bir gemi ilhâmın eliyle;
Hisler gibi açtıkdı hayâl ufkuna yelken
Her mevsimimiz başka bir iklimde geçerken,
Bir gün, gemimiz parçalanıp kaldı kenarda...
Mihmânız o günden beri zümrüt kayalarda

Âlemle bütün bağlarımız böyle çözüldü;
Tâlih bize ancak bu kazadan beri güldü
Gördük ki, saadet bize bizden de yakınmış;
Hissettiğimiz her sızı bir başkasınınmış![249]

mısralarının yer aldığı "*Çiçekten Adalar*" isimli şiirde, Faruk Nafiz'i muhayyel bir

---

[248]. Hayat, N.38, 18 Ağus. 1927

[249]. Heyecân ve Sükûn, s. 11

mekân içinde, muhayyel bir sevgiliyle birlikte, âlemle bütün bağlarını koparmış, bütün ıstıraplarından sıyrılmış bir ruh hali içinde görüyoruz. "*Vahdet–i Vucûd*" isimli şiirinde de, tefekkürle beslenmiş, olgun bir ruh halini ifâde eden bir söyleyişle karşılaşıyoruz.

Ayrılması rûhun neye bağlıysa bedenden,
Yollar gibi yıllar da ayırmaz beni senden!
...
En şanlı ganimet bana sensin her akından:
Mânâ ile, maddeyle uzaktan ve yakından

Bir sarmaşığın dalları halinde giriftiz;
Efsânelerin binbir isim verdiği çiftiz![250]

Faruk Nafiz, gerçek aşkı; Allah'ın cüz–i irâdesinin bir parçası olan Boğaziçi'nin bahçelerinde bulduğunu, "*Aşk İlâhileri*"nde şu mısralarla dile getirir:

Yoktan varolduğu gün Adem'in dudağında
Oldu ilk hıçkırıkla ilk ninni Allah adı
Bulmaya gitti Musa onu Sina dağında,
Muhammed onu Hicâz çöllerinde aradı.

Aranırken gizlenen bir o var, bir de ölüm!
Ademoğlu yıllarca aramaktan yoruldu
Yalnız benim yorulmak bilmeyen yaslı gönlüm
Onu yeşil Boğaz'ın bir bahçesinde buldu.[251]

---

[250]. Heyecân ve Sükûn, s. 80.

[251]. Akarsu, s.84, 16 nu'lı parça.

Faruk Nafiz, "*Ölmeden*" isimli şiirinde, tefekkürle beslenmiş bir anlayışla sevgiliyi şu şekilde tarif eder:

Efsânede Şîrindir adın, şarkıda Mehveş;
Her gamzeneder başka gönül mülkünü teshîr:
Germiş o kaşın benzeri yay, hangi kemankeş?
Çekmiş o bakış denli kılıç, hangi cihângir?..

Sevgiyle güzellik, dişi erkek, bir ikizdir;
Birlikte doğarlar, gelişirler ve ölürler;
Ancak bu ikiz gence dehâ kudretimizdir
Sözlerle ve seslerle veren sonsuz ömürler..[252]

Bu mısralarda, aşkta olgun bir ruh haline ulaşmış bir insanın gururu vardır. Sevgi ile sevginin ilhâm kaynağı olan güzellik, birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Bu iki unsura ebedîlik kazandıran ise, şâirin dehâ kudretidir.

Ayşeler var ki, takar kalbini tel tel tığına,
Oya işler sedef ellerle gelin yastığına
Onu rüzgâr ayırır bazı işinden ancak:
"Bu beyaz yastığa esmer biri var baş koyacak" [253]

mısralarıyla başlayan "*Ayşelere Kaside*" isimli şiirde, Anadolu'daki genç kızlarımızın hülyâlarla dolu hayatları anlatılıyor. Faruk Nafiz onlarla ilgili bilgileri verirken, halk ananelerinden, halk şiirine ait geleneklerden de faydalanır.

---

[252]. Heyecân ve Sükûn; s.15

[253]. a.g.e. s.136

Doldururken yolun üstünde pınardan tasını,
Ayşeler var ki, yanık sesle okur koşmasını,
Göğsünün kendine benzer süsü bir dağ gülüdür,
Ucu yerlerde gezen saçları çift örgülüdür
Müjdeler saçları, yerden havalandıkça, bana:
Bu siyah zincir örülmüş sarışın bir çobana."

"*Zehir ve Şarap*" isimli şiirde, aşk bâdesini tatmış olduğu halde, aşkta aradığını bulamamış, ölümsüz aşklarıyla dillere destan olmuş aşk kahramanlarından hareketle, bu dünyada ebedî aşka ulaşmanın mümkün olamayacağını belirten Faruk Nafiz, muradına erememiş bu âşıklara dert ortağı olur; ıstırabını onlarla paylaşır.

Aslı'ya bir an kadar sahip olsaydı Kerem,
Bekâyı fâniliğe bağışlardı bu adlar;
Murâda ermişlere örtülüdür pencerem,
Yer tutar kardeş gibi içimde nâ-murâdlar![254]

Faruk Nafiz'in aşk temasını işlediği şiirlerinde, zaman ve mekân itibariyle fazla bir çeşitlilik yoktur.

Mekân olarak yer verilen tabiat, hemen hemen hep aynıdır. Sahiller, son bahar bahçeleri, çıplak bozkırlar, çeşme başları vb. dekorlar, Faruk Nafiz'in şiirlerinde sık sık karşımıza çıkan mekânlardır. Bu mekânlar içinde; gül, bülbül, çiçek, selvi, su, ay, güneş, çınar gibi motifler geniş yer tutar.

Bu şiirlerde zaman dilimi olarak, hayâl kurmaya elverişli saatler olan gurûb vakti ile melûl sonbahar seçilmiştir.

Faruk Nafiz'in aşk temalı şiirlerinde, aşkının ilhâm kaynağı olan kadın, geniş yer tutar. "*Sanatkâr*" isimli şiirinde:

---

[254]. Bir Ömür Böyle Geçti; s.100

Aşkınla her kadın kazanırken bekaaya hak,
Fâniliğin azâbını duymaktasın yine,
Ulvî merâmın, onlara dünya bağışlamak;
Bir kabza toprak istemek sonra kendine[255]

diyerek, sanatçının aşkını; fâniliğinin azabını duyan ve kadınlara ebedîlik kazandıran ulvî bir emel olarak tarif eden Faruk Nafiz'de, kadın her şeydir. İlgisi, sevinci, hüznü ve ihtirası onun etrafında şekillenir.

Faruk Nafiz'e göre, insan kalbinin çalışması için nasıl kan gerekliyse, sevgilinin varlığı da âşık için o derece gereklidir. Sevgili olmazsa hayat da bitecektir; bu yüzden kadın hayatın kaynağıdır.

Niye doldun kalbime kan gibi?
Bir günde öldürürsün sen beni istesen..[256]

Faruk Nafiz, heyecanı kabına sığmayan bir ruh hali ile aşkını dile getirirken, kadına karşı olan zaafını zaman zaman teslimiyetçi bir yaklaşımla ortaya koyar.

Bugün sen bir bakışsın, ben ondan sızan yaşım,
Sana bütün ömrümce uyan bir arkadaşım
Yalnız senin önünde herkese âsi başım
Yere geçercesine yere eğildi, kadın![257]

Sevgiliye olan sevgisini ve bağlılığını, maddiyâttan sıyrılmış, yalnız hissin yolundan ulaşılabilecek bir duygu olarak terennüm eden Faruk Nafiz; zaman zaman bu anlayıştan uzaklaşarak kadını sadece bedenden ibaret bir varlık olarak görür;

---

[255]. Heyecân ve Sükûn; s.118

[256]. a.g.e. s.115

[257]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.109

onunla ilgili duygularını şehvet kokan bir anlayışla ifâde eder.

> *"Bana göre güzel, kadın; kadın, güzel demektir. Onun yüzü, rûhun bütün tezâhürlerini aksettiren güzel bir aynadır. Ben her zaman kumralda his, esmerde düşünce ve sarışında da sevinç bulurum."*[258]

diyen Faruk Nafiz'in şiirlerinde belli bir sevgili tipi yoktur. Güzel olmak şartıyla her renkten ve her tipten kadına onun şiirlerinde rastlamak mümkündür.

Faruk Nafiz'in şiirlerinde her ne kadar belli bir sevgili tipi yoksa da, sanat hayatındaki merhaleler doğrultusunda, şiirlerinde yer verdiği kadın tiplerinin de, gerek fizikî, gerekse karakter özellikleri itibariyle birtakım değişiklikler gösterdiği görülür.

Faruk Nafiz'in şiirlerinde yer alar kadınlar, fizikî özellikleri bakımından,

Gönlümde kovalar eskiden beri
Sarışın kumralı, kumral esmeri[259]

mısralarında da ifâde ettiği gibi, genellikle kumral veya sarışındırlar. Kumral ve elâ gözlü sevgililer, onun aşk temalı şiirlerinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu güzeller, elâ gözlerindeki esrarlı ifâde ile, bir ruh gibi tenha sahillerde dolaşırlar.

Ve sen ey kumralım, güzel kumralım
Şeklini gözlerken akşamdan bile
Elâ gözlerinde o sonsuz alım
İnersin rûh olup gece sâhile[260]

---

[258]. Sedat Simavi; Faruk Nafiz Diyor ki; Yedigün N.133, 1935

[259]. "Gençlik"; Bir Ömür Böyle Geçti; s.218

[260]. "Gecelerim"; Akarsu, s.23

Onun şiirlerinde kadınlar genellikle güzeldir. Faruk Nafiz onları Allah'ın özenerek yarattığı varlıklar olarak görür. Onların varlığı tabiata bile ayrı bir mânâ kazandırmıştır. Her şey kadınla bir başka güzeldir.

Saçına ayrı mı çekti her teli,
Yaradan bunları bir bir mi saydı?
Gökyüzü dururken böyle güzeli,
Kim yere salardı Allah olaydı?[261]

Bu güzel kadınlar, bulundukları mekâna da letâfet ve canlılık verirler. Tabiatın canlıda tecelli ettiği varlık bu kadınlardır. Mehtâplı gecelerdeki tabiat manzaralarını güzelleştiren, tabiata mânâ kazandıran onların varlığıdır.

Siz bir beyaz sandalda beyaz bir gelin,
Sema üstünüzde altın bir saray,
Denizde açılan dairelerin
Üstünde gümüşten pul işlerdi ay...[262]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde yer alan kadınlar; boyu, kokusu, endâmı; kısacası her yönüyle, güzelliğin ve zerafetin timsalidirler. İnce beli ve kalbindeki gizli kalmış duyguların ifadesi olan mânâ dolu gözleri, kadının sahip olduğu en değerli mücevherlerdir.

Belini gören der bilekten ince,
Boyuna bakan der bir sülün bu da...
Şimdiden kavuştu içim sevince
Şimdiden kişniyor atım avluda

---

[261]. "Güzel"; Hayat, N.13, 24 Şubat 1927

[262]. "Bir Gece"; Çoban Çeşmesi, s.38

Bana eş yaratmış, anam, Yaradan
Onu Türk babayla, Çerkez anadan

Yetişir mücevher diye bakışı,
İstemem başından başka bir çeyiz
İkiyken dört olup gelecek kışı
Bir ocak başında geçireceğiz![263]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde yer alan kadınların gözleri genellikle elâdır. Bu elâ gözlerin derinliklerinde birçok anlamlar ifâde eden bir gizlilik vardır. Elâ gözlerden ay doğar. İnceliği ve zarâfeti kendinde toplamış olan sevgilinin inci sedefi gibi beyaz elleri, onun güzelliğini tamamlayan bir diğer unsurdur.

Bu elâ gözler ki, ay ordan doğar
Bu inci sedefi kadar beyaz el,
Bu alev yanaklar, bu kor dudaklar,
Ürpersin ölümden.. Niçin, ey güzel?[264]

Faruk Nafiz'in sanat hayatının ilk dönemindeki şiirlerinde yer alan kadınlar da güzel ve çekicidirler. "*Sâkîler*", "*Şehriyâre Veda*" ve gazellerde tasviri yapılan güzeller, eski şiirimizin zengin kaynaklarından beslenen bir özellik gösterirler. Bu kadınlar, servi boylu, ceylan bakışlı ve şûh edâlıdırlar. Faruk Nafiz, şûh kadın tiplerinin karşısına, seven ve sevdiği için de mustarip olan erkekleri çıkarır. Onun benimsediği bu anlayış, klasik Türk şiiri geleneğine de uygunluk gösterir. Bu Şark güzelleri kumraldır; uzun kumral saçları omuzlarına kadar dökülür. Bu güzeller, gizli

---

[263]. "Ahmed'in Müjdesi"; Türk Yurdu,N. 29-223, Mayıs 1930

[264]. "Genç İken"; Bir Ömür Böyle Geçti; s.234

bir dertle mustariptirler. Belki de melâllerinden dolayı kumraldırlar.

Faruk Nafiz, Lâle Devri'nin sosyal yaşayışını anlattığı *"Sa'dâbâd Kadınları"* isimli şiirinde, devrin zevk ve eğlence meclislerinin ilhâm kaynağı olan kadını şu mısralarla ifâde eder:

O kadar uhrevî kadınlar ki,
Dokunursan solar, öpersen erir[265]

Bu kadınlar güzeldirler; ince ve nüktelidirler. Hepsi Şarkın inciden birer heykeldirler. Gözlerinde ruhlara gülen tılsımlı bir bakış vardır. Uhrevî bir güzelliğe sahip bulunan bu güzellere bakan her göz, bu gözlerin taşıdığı sihirin tesiri altında kendinden geçer. İnce ve nârindirler.

Fakat, bu uhrevî güzellerden daha eşsiz güzelliğe sahip bulunan bir başka güzel daha vardır ki, emsâlsiz güzelliği ve şuhluğu ile herkesi büyülemektedir. Bu güzel de tarif edilmesi mümkün olmayan ilâhî bir hava vardır. Altın kanatlı bir peri gibi süzülen bu güzel, Şarkın en güzel kadını *"Dilrübâ"*dır. Bu uhrevî Şark ilâhesi, Lâle Devri'nin gözalıcı manzaralarla süslü mekânları daha da güzelleştirir.

Hüsn ü aşkıyla âsumânı tutan
Şanlı gerdânesinde bir sultân
Yâhut altın kanatlı bir hâle
Çalkanır her dudakta bir nâle
Ve anar hepsi Dilrûbâ adını
Dilrûbâ Şarkın en güzel kadını

Faruk Nafiz, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati tesiriyle eserler verdiği dönemde yazdığı aşk şiirlerinde, bu edebiyatların sanat estetiğine uygun olarak; solgun yüzlü, narin yapılı ve marazî özellikler taşıyan Şark güzellerine geniş yer vermiştir.

---

[265]. Suda Halkalar; s.153

Romantik bir atmosfer içinde bir hayâlet gibi dolaşan bu güzeller, hassas ve hasta ruhludurlar. Bu güzellerin içinde bulundukları mekân, onların hasta ve hassas ruhlarına uygun özellikler gösterir. Bu mekân içinde; rüzgâr hıçkırır, ay solgun, yapraklar sarıdır. Bahçeler, saraylar ıssızdır. Mezarlar, türbeler,tenha sahiller ve uhrevî beldeler, bu güzellerin mekânıdır. Faruk Nafiz, marazî çizgilerin hakim olduğu bu dar mekâna uygun bir söyleyişle duygularını ifâde eder.

Esrarlı bir görünüşe sahip bulunan bu güzellerin bakışlarında derin mânâlar gizlidir. Güzel kokuları bütün tabiata, hatta esen rüzgâra bile sinmiştir.

Düştükçe beyaz omzuna kat kat koyu tüller
Karşında birer tül gibi titrerdi gönüller
Göğsünde demetlerle açılmış gibi güller
Bir râyihâ gizliydi ilâhî nefesinde[266]

Gözlerinde derin mânâlar taşıyan Şark ilâhesi bu kadınlar, âşıkları için erişilmez birer hülyâdır; bütün gönüller birer serseri gibi onun peşinden sürüklenirler. âşıkları, bu erişilmez hülyâyı sadece kalplerinde değil, başka diyarlarda da ararlar.

O semâvî kadın bu ülkede mi?
...
O beyaz tenli Şark ilâhesine
O derin gözlü Şehriyâre vedâ...[267]

Faruk Nafiz, zaman zaman yorgun sahillerin, göllerin ve kumsalların yer aldığı muhayyel bir mekân içinde, solgun yüzlü Şark güzeli sevgiliyle başbaşa kalma arzusunu duyar.

---

[266]. "Terennümler"; Heyecân ve Sükûn, s.170

[267]. "Vedâ"; Heyecân ve Sükûn, s.76

Önünde yorgun deniz... Karşısında adalar,
Sahillerinde güller açılır, beyaz, sarı
Hülyâlı gözleriyle engin bir ufka dalar
Kayalıklarda gezen köyün şâir kızları!
...
Bazı kumlarda yorgun dinlenir beş altı kız,
Renksiz dudaklarında gizli birarzu taşır
Bazı nârin bir kadın, gözleri parıltısız,
Şark işi maşlahıyla sahilden uzaklaşır...[268]

Faruk Nafiz, Anadolu'ya yönelip, "*Memleket Edebiyatı*" tarzında eserler vermeğe başladığı devrede, aşk şâirliği vasfını bütünüyle kaybetmez. Ancak, bu devrede yazdığı şiirlerinde. aşk temasına da millî bir çehre vermeğe çalışmıştır. Bu şiirlerde, sanatındaki değişikliğe uygun olarak, solgun yüzlü, nârin yapılı, tenhâ sahillerde bir hayâlet gibi dolaşan Şark güzellerinin yerini; Anadolu'nun çıplak bozkırlarında kağnısını dağdan aşıran, çeşme başlarında yavuklusu için maniler söyleyen Ayşeler, Fatmalar, Zeynepler, Elifler almıştır.

Unuttum kaç yıl oldu? Bilemem şimdi nerde?
Bir yayla sahnesine açıldı mavi perde:

Yarı aydınlığında alaca bir akşamın,
Üç güzel kız süzüldü gövdesinden üç çamın
Duydum iniltisini: Üç tel koptu içimden...[269]

mısraları ile başlayan "*Çekme Palayı*" isimli şiirinde, Anadolu'nun çıplak manzarası

---

[268]. "Gezdiğim Yer"; Dinle Neyden, s.28

[269]. Akarsu, s.11

ile tezat teşkil eden ve bu çıplak manzarayı bir ışık gibi aydınlatan köylü kızlarının tasviri ile karşılaşıyoruz.

Üçünün de cepkeni, şalvarı bir biçimde,
Üçü de örttükleri bürünceklerden ince
Bir ilkbahar rüzgârı bahçelerden geçince
Nasıl kımıldanırsa beyaz çiçekli dallar,
Dalgalandı ansızın o sırmalar, o şallar

İnce parmaklarının ucunda şimşek çakan,
Keskin hareketleri boşlukta iz bırakan
Bu üç kızın üçü de birbirinden sunaydı:
Ortada oynayanı on beşinde bir aydı

Sağdaki ekin gibi sarı, altın sarısı,
Soldakinin gözleri aysız gece yarısı

"*Kızıl Saçlar*" isimli şiirde ise, köylü kızının güzelliği, Anadolu coğrafyası ile birleştirilerek verilmiştir.

Sanki vurmuş da onun bir kara sevdâ başına,
Kahramanlar gibi yalnız çıkıyor dağ başına
Ne uzun yol yürümüş hali, ne yorgunluk izi...
Saçının rengi bakırdandı, bakırdan derisi.[270]

Anadolu'nun çetin coğrafî şartları altında kağnısının peşinden sürüklenen ve güneşin yakıcılığını teninde toplayan bu köylü kızı, yolcuyu yolundan edecek kadar

[270]. Heyecân ve Sükûn, s.26

güzel, dağ başında yalnız başına dolaşacak kadar da yüreklidir. O, güneşten kavrulmuş bakır rengindeki derisi ve saçları ile, bağrı yanık Anadolu coğrafyası ile adetâ bütünleşmiştir.

Güzellikle cesaretin bütünleştiği bu köylü güzelinin şâirimiz üzerinde uyandırdığı intibâ hayranlıktır.

Gözlerim yandı dokundukça kızıl saçlarına
Öyle bi rkor gibi kızgındı ki korkuttu beni;
Dökülürken saçı, kıpkırmızı, kan tuttu beni.

Faruk Nafiz, "*Ayşelere Kaside*" isimli şiirinde, çeşme başında testisini doldururken, genç kızlık hülyâlarının gerçekleşeceği günün özlemini manileriyle, türküleriyle dile getiren, yavuklularının yolunu bekleyen köy güzellerinin duygularını şu mısralarla dile getirir:

Doldururken yolun üstünde pınardan tasını,
Ayşeler var ki, yanık sesle okur koşmasını,
Göğsünün kendine benzer süsü bir dağ gülüdür,
Ucu yerlerde gezen saçları çift örgülüdür
Müjdeler saçları, yerden havalandırdıkça, bana: "Bu siyah zincir örülmüş sarışın bir çobana.[271]

"*Erzincan Yolunda*" isimli şiirde ise, Anadolu'nun çıplak manzarasına tezat teşkil eden Anadolu kadınının güzelliği şu mısralarla ortaya konuluyor:

...Gitgide Ezdiber eteklerinde
Ovalar kendini büsbütün soydu:

---

[271]. Heyecân ve Sükûn, s.136

Çıplak bir tabiatın orta yerinde,
Geniş bir yaylanın ot minderinde
Bir kadın rastladım ki giyimli yalnız oydu

Bir çöl bulutundan ince peçesi,
Hangi rüzgâr esse onu dağıtır;
Duymadım, eminim, güzeldi sesi...
Yaktı yaz güneşi gibi herkesi:
Nefeslerinde renk var, bakışlarında ıtır.

Yüzünü şeffaf bir peçenin altında saklamaya çalışan bu güzel, bütün gizliliğine rağmen, kendisine bakan herkesi yaz güneşi gibi yakacak bir güzelliğe sahiptir. Faruk Nafiz, peçe altında gizlenen yüzü ve işitilmeyen sesiyle karşısında duran bu kadının, bütün mübhemiyetine rağmen, esrârengiz bir güzelliğe ve güzel bir sese sahip olduğunu düşünüyor. Faruk Nafiz, yüzü ve sesiyle esrarengiz bir görünüm arzeden bu kadın karşısında büyülenmiş gibidir.

Faruk Nafiz'e göre güzel, ince ve nârin olandır. Kadın da yaratılışı itibariyle ince ve nârindir. Öyle ki o, bazan bir bakışla incinecek kadar nârindir.

Faruk Nafiz, derin mânâlar taşıyan bir bakışın inciteceği bir inceliğe, yaz rüzgârının esintisinden ürperen şeffaf bir yüze sahip olan hassas ruhlu bu sevgiliyi, "*Dinle*" isimli şiirinde şöyle tasvir eder:

Topladın ne varsa, koku, renk, ışık,
Topladın bir yere bütün bahârı:
Gözlerin güneşli bir ufka açık,
Saçların biçilmiş ekinden sarı...

Kızıl gül yaprağı dudaklarına

Bırakmış sesini en içli kuşlar,
Ve beni alacak kadar bağrına
Gölgeli, uzun, gür kirpiklerin var!

Şeklini mezardan almasın diye
Sarmaşık güllerle süslü boyunu
Benzetmek istemez içim serviye,
Ne salkım, ne söğüt andırır onu

Öyle incesin ki Tanrının günü
Seni bir bakışla incitiyorum,
Oyar yaz rüzgârı ince yüzünü,
Ayın aydınlığı yakar diyorum...

Faruk Nafiz, şiirlerinin ilhâm kaynağı olan kadını, hassas bir çerçeve içinde ifâde ederken, Servet-i Fünûnculara, özellikle de Tevfik Fikret'in zarâfet dolu ifâdesine yakın bir benzerlik gösterir.

Faruk Nafiz'in kadını zarâfetin timsali olarak görerek, bu anlayış doğrultusunda yazdığı şiirlerden biri de "*Gitti*" isimli şiirdir.

O bir mum ışığından solan ince bir kumaş,
Bir damla eksik sudan sararan bir çiçektir.
Gitti, nasıl kirpiğin ucundan sızarsa yaş,
Gitti, fakat arası geçmeden gelecektir..[272]

Yukarıdaki mısralarda da ifâde edildiği gibi, kadının rûhu, mum ışığında solabilecek ince bir kumaş kadar şeffaf ve nârindir. Bu nârinlik, bu incelik kadına has

[272]. Bir Ömür Böyle Geçti; s.113

zarâfetin ifâdesidir. Bu zarâfet kadına asil bir görünüş ve asil bir ruh kazandırır. Tabiatın en nadide, en nârin yapılı unsurları olan çiçekler nasıl susuz kalınca canlılıklarını kaybederlerse; kadının hassas rûhu da çabuk incinir ve kırılır.

Sevgililerin, âşıklar kadar ifâde kudretine sahip oldukları halde, bizim hayâlimizin onların şâirliğinden ziyâde şiiriyeti ile meşgul olduğunu söyleyen ve bizi onların şiirinin değil, gençlik ve güzelliklerinin ilgilendirdiğini ileri süren Faruk Nafiz, kadının şiire mevzu oluşu ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunur:

> *"Erkek, bir çiçek, bir bahçe, bir bahar anlatır gibi kadından harâretle bahsetmek imkân ve hürriyetine sahiptir; acaba bir kadın erkekte aynı vasıfları bulabilir, bulsa da aynı hararetle bahsedebilir mi?..*
>
> *Bahsetmek imkân ve hürriyetini elde etse bile, eserlerini okuyanlar, onun sanatına değil, gönlünün esrârına karşı tecessüs duyacaklar ve bu tecessüsle şiirine kıymet vermeyi düşünmeyeceklerdir. Yine, Fikret'in Coppe'den naklettiği gibi, kadın bir "şi'r-i mücessem" ve erkek bir "şâir-i mülhem"dir; her dakika kendini suda ve aynada seyreden kadın, tabiatta kendinden daha cazip hangi manzarayla karşılaşabilir ki? Onun tesirini duysun ve onu terennüm etsin?.. Kadın, güzelliğinin ve tâzeliğinin devamınca bir şâheserdir; o, bektaşinin kavli veçhile, canı alınacak bir yaşa geldikten sonra şiiriyetini kaybedip şâir olabilir...*
>
> *...Güzele ne yakışmaz?.. Galiba, şâirlikten başka her şey!"*[273]

Kadını, güzelliğin ve cazibenin timsali olarak gören Faruk Nafiz, güzel olanı ifâde etme amacını taşıyan şiirin mevzuunun da ancak kadın olabileceği kanaatindedir. Tabiatta kadından daha güzel başka bir varlık bulunmadığına göre, şiirin ilham kaynağı da ancak kadın olabilir.

Faruk Nafiz, her ne kadar makalesinde kadına şâirlikten başka her şeyin yakışacağını söylerse de, onun zaman zaman bu anlayışın dışına çıkarak, güzel sanatlarla ilgilenen sanatkâr ruhlu güzellere de yer verdiği görülür.

---

[273]. Faruk Nafiz; "Kadın Güzel Bir Şarkıdır"; Salon mec. N.58, 15 Mart 1950

Rüzgârla nasıl dalgalar oynarsa yerinden,
Rûhum yol alır göklere sen şi'r okuyunca;
Bilmem ki benim vecdimi duymuş mu derinden
Mûsa o büyük sayhayı Sînâ'da duyunca?
...
Bir ses ki, bütün manzara, mevsim, heyecan, renk
Rûh onda, vücûd onda, bahar onda, kış onda...[274]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, sanatkâr ruhlu sevgili, sesine heyecanını, coşkunluğuna ruhunu vererek, rûhunu, bütün berraklığı ve inceliği ile teşhir etmektedir. Onun için çarpan gönüller, aradıkları güzelliği onun sesinde duymuş olmanın sarhoşluğu içinde kendilerinden geçmişlerdir.
Faruk Nafiz, güzelliğin, zarafetin, sevginin ve inceliğin ifâdesi; şiirin ilhâm kaynağı olan kadını, "Ayşelere Kaside" isimli şiirinde; her türlü beşerî arzudan uzak, tefekkürle beslenmiş bir anlayışla ifâde etmeğe çalışır.

Bir beyazlık ki, dolar rûhunun aksiyle saray
Aksidir gökte onun, aynaya vurmuş gibi ay
Bir limonlukta güneş görmeden açmış güle eş...
Aya nisbet, yanıyor kendiliğinden bu güneş
Tanburundan dökülen sesleri dinler sade;
Kaf dağından gelecek beklediğin şehzâde. [275]

Aşkın tertemiz pınarlarında yıkanmış olan kadın güzelliğinin gökteki aksi, Ay'dır. Kadın, güneş görmemiş bir gül kadar saftır, tabii güzelliğe sahiptir; ince ruhludur. Melâlini ifâde eden içli musikiyle dolup taşan gönlü, bir masal âleminden

---

[274]. "Bir Ses ki"; Heyecân ve Sükûn, s.84

[275]. Heyecân ve Sükûn, s.136

gelecek olan şehzadesini beklemektedir. O, sahip bulunduğu güzelliği ile ancak bir masal âleminin şehzadesine lâyıktır.

Faruk Nafiz, şiirinin ilhâm kaynağı olan kadını, tabiatın canlıda tecelli ettiği bir varlık olarak görür. Bu anlayış çerçevesinde, onun bütün varlıkları kıskandıracak bir güzelliğe sahip bulunduğunu ileri sürer.

Saçını rüzgâr tarar, meltem okşar yüzünü
Vücudunu gece ay, gündüz güneş kucaklar,
Elini yaseminler, güller öper yaz günü,
Kışın ılık sofalar seni boynunda saklar...

Sular senin aksinle dolan bir gözdür, derin,
Bir göğüstür ağaçlar, sen geçerken daralır...
Elden ele gezince böyle güzelliklerin
Gönlüme kıskanmadan başka, bilmem ne kalır?
...
Yine varsın beni tek bıraktığın bu yerde:
Yolda bir yaprak uçsa seni arar gözlerim;
Yediveren gül sana benziyor bahçelerde,
Saçı omuzunda sensin şu salkım söğüt, derim.[276]

Tabiat ona âşıktır. Rüzgâr onun saçlarını tarar, meltem güzel yüzünü okşayarak, kokusunu bütün kâinata yayar. Ay, onu kucaklamak için doğar; mehtâp, gecenin karanlığında onun ışıklı yüzünün bir aksi gibi parlar. Güneş onu görmek için doğar; güller ve yaseminler onun elini öpmek için açarlar. Tabiat, onun güzelliği ile bir anlam kazanır.

Faruk Nafiz, kadının, tabiatın ışığını, rengini, kokusunu kendinde toplayan bir

---

[276]. "Aşk İlâhileri"; Akarsu, s.69

varlık olduğunu "*Dinle*" isimli şiirinde ise şu mısralarla ifâde eder:

Topladın ne varsa, koku, renk, ışık
Topladın bir yere bütün bahârı;
Gözlerin güneşli bir ufka açık
Saçların biçilmiş ekinden sarı.[277]

Kadın, tabiatın gözlere ve gönüllere huzur veren bütün özelliklerini kendinde toplamıştır. Onun geçtiği yerde tabiat bâkirdir. Onda, önce geçtiği tabiata, sonra da bütün gönüllere dalga dalga yayılan bir iksir mevcuttur. Hazan dallarındaki keder, ondaki sevince ve neşeye mağlup olmuştur.

Bir kadın geçti yanımdan dökerek rüzgârını;
Sardı etrafı bu rüzgârla ıtır, nağme ve renk
Yeniden buldu hazân dalları yapraklarını,
Yeniden serdi bahâr bahçeme yüzlerce çelenk

Bir hazân akşamı süslendi bahâr fecriyle,
Süzülüp gitti sükûn şekline girmiş heyecân;
Bakmadan geçti o benden yana bir lâhza bile,
Bakmadan geçti... Ve ben Tanrıma şükrettim o ân[278]

Kadın, kalbin altın tasında yetişmiş nadide bir güldür; tabiat onunla bir anlam kazanır. O, en hazîn aşk şarkılarını ve şiirlerini söyleyen bir bülbüldür. Tabiat, onun hem güzelliğine, hem de sesine hayrandır.

---

[277]. Bir Ömür Böyle Geçti; s.151

[278]. Heyecân ve Sükûn, s.82

O bir güldür yetişmiş kalbin altın tasında
Ve bir bülbül gibi yalnız şiire vermiş sesini[279]

Tabiat, kadının süsüdür. Tabiata güzellik ve canlılık veren tüm unsurlar, bir süs gibi kadında toplanmıştır. Zambağın tozuyla çizilmiş olan kaştaki incelik, tabiattan kadına aksetmiştir. Bakışlarında ceylan bakışı, sevincinde kuşların neşesi gizlidir. Tabiata ait unsurlarda bulunan tüm güzellikler, kadında bir araya toplanmıştır.

Zambağın tozuyla çizilmiş kaşın
Dersini ceylandan almış bakışın
Sevinci şakıyor sende her kuşun
...
Dökülmüş saçların omuzlarına
Bulutla örtülen aya dönmüşsün[280]

Kadın, her zaman güzel olmakla birlikte, bahar mevsiminde daha güzeldir. Bahar mevsiminin rengi, kokusu ve bütün güzelliği kadında toplanmıştır. Bahar, ebedî şiirini onun için yazmıştır. Tabiatta ne varsa hepsi onda toplanmıştır. Bahçede esen rüzgâr, bağda akan ırmak onun güzelliğinden bir ses verir. Onun ela gözlerindeki çekiciliğe kendini kaptıran, rûhunda göllerin huzur verici sü kûnetini duyar. Gülüşü şafaklar gibi aydınlık, tebessümü gecenin karanlığını aydınlatacak kadar parlaktır. Güneş, onun yüzünün parlaklığı yanında uzak bir yıldız kadar sönük kalır. Gecenin karanlık perdesini, mehtâp yerine onun parlak yüzü aydınlatır.

Bir zaman lâle de sendin bize, peymâne de sen,
Bağda ırmaktın akan, bahçede rüzgârdın esen

---

279. "Görmeden Taptığım Put"; Akarsu, s.39

280. "Yeni Kerem"; Akarsu, s.41

Göl sanırdık ne zaman dalsak elâ gözlerine
Seyrederdik seni günlerce gülistan yerine

Saçlarındaydı bütün tılsımı bin bir gecenin
Seher alnında, şafaklar gülüşündeydi senin

Aramazdık gece mehtâbı yüzün parlakken
Bir uzak yıldıza benzerdigüneş sen varken
...
Düşünürdük ki, tabiatta olan, sende de var.[281]

Kadın, menekşe gözleri ve papatya gibi sarı saçlarıyla, bahar bahçelerinin süsüdür. Göğsüne hiç bir ışık sızdırmayan, içinde en güzel kokuları ve renkleri saklayan bir goncadır. Cıvıl cıvıl öten kuşlar onu her sabah uykusundan uyandırır. Çiçekli dallar, renk renk kokularını onun için dökmüşlerdir. Tabiat, bütün renk ve kokusuyla onun aksi gibidir.

Her dalında ayrı kuş öten ağaçlarıyla
Bir yeşil bahçe vardı Nisana benzettiğim...
Menekşe gözleriyle, papatya saçlarıyla
Bana burda göründü burda vedâ ettiğim.

Göğsüne hiç bir ışık sızdırmayan o gonca,
Ömrünce açmayacak bir gülü andırırdı,
Rüyâsız uykusundan onun sabah olunca
Sürekli şarkısıyla kuşlar uyandırırdı.

---

[281]. "Senden Dönüş"; Heyecân ve Sükûn, s.52

Rüzgâr billûr elile saçlarını dağıtır,
Örerdi arkasından yine çift örgüsünü
Çiçekli dallar ona dökerdi renk renk ıtır,
Gök, dere aynasından gösterirdi süsünü[282]

Kadın hazan mevsiminde ayrı bir güzellikle karşımıza çıkar. Sapsarı bir hüzne bürünmüş olan tabiatla birlikte, kadın da neşesinden uzaklaşmış, hazan mevsiminin melâline bürünmüştür.

Yapraklar birbirinden ayrılan bir yığın eş,
Sular son çırpınışı son kırılan kanadın...
Ufkun bir kenarına alnını koyan güneş
Boş geçen bir yaz için yas tutan dul bir kadın.[283]

Kış mevsimi, Nisan'dan kalma bir şarkıdır. Dağda rüzgârların kaval çaldığı, bağların, bahçelerin karla örtüldüğü kış mevsiminde; gönüller, kadının varlığı sayesinde bahârın hasretini çekmez. Güneş bulutları kapatmış olsa bile, kadının varlığı düşüncelere doğup, karanlık bulutları aydınlatır. O, yüzünde bir çiçek gibi açan tebessümüyle, gezdiği her yere canlılık ve hayat götürür.

Dağda rüzgârların kaval çaldığı,
Bağın tek meyvası kar olduğu gün,
Sen bize Nisan'dan kalma bir şarkı
Ve temmuz goncası bir penbe güldün...
...

---

[282]. "Bir Bahar Hikâyesi"; Akarsu, s.31

[283]. "Sonbahar Güncşi"; Akarsu, s.35

Gezdiğin yollarda açardı çimen,
Her gülüş, yüzünde başka bir çiçek
Geçtikçe biz ömrün cehenneminden
Senin cennetini arardık, Melek!

Güneşi sarsa da kefen bulutlar,
Doğardın Ay gibi düşüncemize
Beyaz yer, siyah gök, iki ihtiyar,
Tabiat bir seni görürdü taze...[284]

Yaz, gam ve kederle dolu gönüllerin sevince kavuştuğu güzel bir mevsimdir. Bu mevsimde kadın, açılmış bir papatyayı kıskandıracak kadar güzel ve sarışındır; tabiatın en güzel renk ve kokularını üzerinde toplamıştır. Kelebekler kadar ince ve hürdür; açılmış tüm çiçeklerin neşesi onda toplanmıştır.

Güzün bu saz benizli tanıdım yaylalarda,
Gül rengi, kar yağarken, kar gibi oldu kışın;
Sevdiğim akşam kadar kumrallaştı baharda,
Onu gördüm yaz günü papatyadan sarışın.[285]

Kadın, güzelliği ve sevinciyle olduğu kadar, hüznü bakımından da tabiatla bütünleşmiştir. Ruhunun elemlerini dinlendirmek isteyen kadın, bu elemlerini ancak tabiatın kucağında dindirir; kendi ruh halini tabiata da aksettirir. Neşesi ve sevinciyle tabiata renk katan kadın, elem ve kederiyle de tabiata hazan mevsimini yaşatır.

Kadın, kalbini parçalayan ıstıraplarını tabiata da aksettirir. Çıplak ağaçlar, yapraklarından soyunmuş dallar, ıtrını kaybetmiş çiçekler, sararmış yapraklar onunla

---

[284]. "Kış Güneşi"; Akarsu, s.36.

[285]. "Aşk İlahileri"; Akarsu, s.75, 7.nu.lı parça.

birlikte ağlar, onunla dert ortağı olurlar.

Hüznün kollarında kıvranan kadın, yalnızlığını paylaşacak bir dost arar. Ancak bu dostu insanların arasında aramaz; çünkü, kendisi gibi duyan, düşünen ve hisseden insan onu anlamaktan, onun çektiği ıstıraplara dert ortağı olmaktan uzaktır. Onun melâlini ancak tabiat anlar ve avutabilir.

Uzatır çevresini bir otun göz yaşına,
Avutacak yaş arar bir yaprağın sesinde.[286]

Kadının hüznü, melâli tabiata da çökmüş; tabiat kadının derdiyle yasa bürünmüştür. Kadının ruhundan yayılan elem rüzgârı, vadilerde hazin bir nağme halinde eser. Tabiat onun düşüncesiyle yeşerir, canlılık kazanır; onun melâliyle canlılığını kaybeder, sararır. Dağlar onun derdiyle dumanlıdır. Sular onun yesiyle çağlayarak akar.

Bir Çamlıca mehtâbı gülerken bakışında
Kalbinde Haliç akşamının hüznü kan ağlar
...
Bir ses ki, terennüm gibi her lâfzı bir âhenk;
Hilkatteki esrârı kader toplamış onda,
Bir ses ki, bütün manzara, mevsim, heyecân,renk...
Rûh onda, vücûd onda, bahar onda, kış onda![287]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde, fizikî özellikleri itibariyle çirkin kadın yok denecek kadar azdır. Mücerret bir kavram olan güzellliğin, fertten ferde değişen bir özellik gösterdiği muhakkaktır. Güzellik anlayışı ve güzelliğin değerlendirilmesi, maddiyâttan

---

[286]. "Bir Bahar Hikâyesi"; a.g.e. s.31.

[287]. "Bir Ses ki"; Heyecân ve Sükûn, s.84.

ziyâde, maneviyâtla izah olunabilir. Ruh güzelliği daima fizikî güzelliğin üzerindedir. Fizikî güzellik her göz tarafından görülebileceği halde, ruhî güzellik ancak hissedilir.

Şiirin ve şâirin ilhâm kaynağı olan kadın, güzelliği ile, cefâsıyla, kısacası her şeyi ile yabancı nazarlara maruzdur. Zaman zaman sitem oklarına hedef olur. Endamında bir inceliğin bulunmadığı ileri sürülerek, samimi veya kasıtlı tenkitlere maruz kalır. Ancak, yöneltilen bütün suçlamalara, yapılan bütün tenkidlere rağmen yine de âşığı onu güzel ve çekici bulur; sitem oklarına hedef olmaktan korumaya çalışır. "*Güzel Denmeyen*" isimli şiirin:

Beni dolgun görenler senin güzelliğinle,
Dinle, neler söylüyor.. Neler söylüyor, dinle:

Gözlerin sürmesizken güzel değil diyorlar,
Sana yakışmıyormuş kışın giydiğin morlar
Ne hayâlin derinmiş, ne de endâmın ince...
Mâceralar geçiren hayatına gelince
Çıkarmış her oyundan seni zararsız gibi
Kalbin âşıklarının kalbini, her kız gibi,
Ne çarptırmış derinden, ne biraz çarpabilmiş,
İlk çağın geçmiş, yaşın benden eksik değilmiş![288]

mısralarında, sevgiliye yöneltilen sitem oklarını ifade eden Faruk Nafiz bu sitem oklarına rağmen, âşığın sevgiliye bakış tarzında herhangi bir değişikliğin olmadığını şu mısralarla ortaya koyar:

Ne derlerse desinler, diler çirkin, diler hoş,
Duymaz ezelden beri rûhum seninle sarhoş.

---

[288]. Yarın, N.14, 19 kânun-ı sânî/Ocak 1922

Kadına yöneltilen sitem oklarının sebebi sadece onun çirkinliği değildir. Ahlâkî değerlerini kaybetmiş bir kadın, fizikî bakımdan ne kadar güzel olursa olsun, asıl güzellikten mahrumdur, ruhen çirkindir. Çünkü, fizikî güzellikten ziyâde rûh güzelliği önemlidir. Bir kadın için en önemli faziletler olan iffet, namus, güzel ahlâk gibi meziyetlerden mahrum olan bir kadın, fizikî bakımdan ne kadar güzel ve çekici olursa olsun, o kadın çirkindir. Çünkü ruhunun çirkinliği, iffetsizliğinin aksi daima yüzüne de akseder.

Ancak, gönlünü sevgilinin güzelliğinin cazibesine kaptırmış, gözü ondan başka hiçbir şey göremeyecek kadar aşk hummasına tutulmuş olan âşığın gözü bazan ondaki bu çirkinliğin farkına varmaz; bu çirkinliği görmemezlikten gelir. Bütün iffetsizliğine rağmen onu haykırırcasına ifâde eder. Bunun en güzel örneğini "*Firârî*" isimli şiirde görüyoruz.

Faruk Nafiz, "*Firârî*" isimli şiirinde, aşk hummâsına yakalanmış, kendisine karşı yöneltilen ithâmlara göğüs germeyi kabullenmiş bir rûh hali içindedir.

Sana çirkin dediler, düşmanı oldum güzelin;
Sana kâfir dediler, diş biledim Hakka bile
Topladın saçtığı altınları yüzlerce elin,
Kahpelendin de garaz bağladım ahlâka bile.[289]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde zaman zaman "*muhayyel sevgili*" imajı ile de karşılaşıyoruz. Şâirin muhayyilesinde canlandırdığı, adını ve kim olduğunu bilmediği bu sevgili, bir türlü belirli bir şekle girmez. Güzel olmasına güzeldir; ama, kumral mı, sarışın mı olduğu belli değildir. Şâir, bu muhayyel simâyı, çoğu defa hayâllerinin yoğun olduğu saatlerde, engin denizin dalgaları arasında arar.

---

[289]. Heyecân ve Sükûn, s.58.

Nasıl gönül taparsa Tanrı'yagörmeksizin,
Var adını bilmeden bağlandığım bir peri...
Bir beyaz dalga gibi hep o engin denizin
Üstünde gezmedeyim, doğduğum günden beri[290]

Bir peri kadar saf ve güzel olan bu muhayyel sevgili, bazan bir şeytan kılığında derin mavilikler içinden yeşil bir kıyafetle şâirin gözlerinin önünde canlanır.

İnce bir yüz belirdi derin maviliklerde
Bu yeşillerle süslü, sarışın bir kadındı
...
Bu kadın, tâ çocukken taşladığım şeytandı.[291]
Bütün bir gün bekledim sığınıp bir serviye,
Esen rüzgârla döndü yarı yoldan dileğim
Son geçen yolcu sordu: "Beklediğin kim?" diye...
Beklediğim mi? Ben, âh, onu nereden bileyim?...

Bana derler: "Kumral mı, sarışın mı sevgilin?"
Derim: "Ne ben bilirim, ne de o kim olduğunu"
Ey genç kızı sormadan şarap içenler bilin,
Ben tanırım sevgimin sade sarhoşluğunu![292]

Şâirin, özlediği, arzu ettiği bu muhayyel sevgili; yüzü, gözü ve bakışlarıyla ulaşılamayan bir saadettir:

---

[290]. "Görmeden Taptığım Put"; Akarsu, s.39.

[291]. "Şeytan"; Çoban Çeşmesi, s.23.

[292]. "Aşk İlahileri"; Akarsu, s.69-70, 1 ve 2 nu.lı parçalar.

Kimdir bu teselli? Bu muhayyel, bu güzel yüz?
Kimdir bu saadet ki, düşündüm gece gündüz
Bir kız mı, kadın mı?
Engin mi denizler gibi? Coşkun, yaramaz mı?
Kumral mı? Elâ gözlü mü? Esmer mi? Beyaz mı?
Ah özlediğim çehre ki, bildim ben eşimsin
Nerden geliyorsun fakat? İsmin ne, kimsin?[293]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, şâir, uhrevî beldelerdeki kadınlardan daha güzel olan muhayyel bir sevgiliyi tahayyül ediyor; ama, yolunu beklediği bu muhayyel esevgiliyi belirli bir fizikî görünüm içinde düşünmüyor. Çünkü, aradığını bulup, ona kavuşmak, gayenin sona ermesi demektir. Şâir, yolunu beklediği sevgiliyi muhayyel bir yüz şeklinde düşünüyor. Ona; saçıyla, rengiyle, gözleriyle herhangi bir şekil vermeden, esrârengiz bir gölge halinde tahayyül ediyor; yakıcılığını ruhunda hissetmekle yetiniyor. Bu muhayyel yüze ulaşamadığınıbildiği halde, yine de her güzel yüzde onu görmeğe çalışıyor:

Ben her akşam dolaşırdım bu yeşil sâhilde,
Aşinâlar gibi karşımda gülümserdi sular;
Nazlı rüzgâr konuşur anladığım bir dilde,
Sevdiğim şarkıyı söylerdi hafiften korular
Yaz kış örterdi ağaçlar bu derin maviliği,
Uhrevî beldeler üstünde Güneş parlardı;
Bir havâri gibi her gün denizin inlediği
Kayalıklarda gezen inci kadınlar vardı.

---

[293]. "Suda Halkalar"; Suda Halkalar, s.5–13.

Sisli enginleri rûhumla duyup dinlerken
Dolaşan kızları toplardı deniz şen sesine,
Ayrı bir yüz düşünürdüm bu güzelliklerden
El ederken sarışın şâireler beldesine

Gülmek isterdi uzaktan bana bir gölge, niye?
Tanımazdım onu, esmer mi veyahut sarı mı?
Belki bir gün gelerek o mabûde diye,
Dağıtırdım deli rüzgârda uzun saçlarımı

Gezerek sessiz adımlarla nefessiz kumda
Geçirirdim bu harâretli yaz akşamlarını;
Bazı bir şüphe parıldardı sönük rûhumda,
Her güzel yüzde arardım bu ilâhi kadını.

Bir gizli nefes gibi tenha sahillerde dolaşan bu muhayyel sevgili, asil bir kadındır; Şarklıdır. Solgun yüzünde kımıldayan saçları sarıdır.

İndi Şarkın sarışın kızlarının en genci;
Arkadan bir köle, mûnis ve uzun bir zenci
...
Solgun alnında kımıldardı yürürken saçlar,
Belli, çalâk idi bir yavru geyik rûhu kadar.
...
Önce kalbimde beyaz elleri bir sisli kışın;
Sonra karşımda o sultan, o ilâhi sarışın...

Solgun yüzlü, nârin yapılı,, kumral mı, sarışın mı olduğu belli olmayan bu

muhayyel Şark ilâhesi kadınlar, şâirimizin denizin enginliklerine dalarak, hayâlleriyle başbaşa olduğu zamanlarda, onun muhayyilesinde daha çok canlılık kazanırlar. Şâir, bu muhayyel sevgilinin sahile gelerek, tüller arkasında gizlenen yüzünü kendisine göstermesini, mehtabı birlikte seyretmelerini tahayyül eder.

Hülyâlı saatlerde gönüller seni bekler;
Arkanda ipek maşlahın, alnında çiçekler

Kumsal ve yeşil gölgeli sahillere in de,
Mehtâbı yüzünden görelim tüller içinde.[294]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde yer alan muhayyel sevgililer, benzerlerine ancak masallarda rastlayabileceğimiz, erişilmesi güç, nuranî vasıflar taşıyan kadınlardır. Varlığını ancak masallarda görebildiğimiz bu muhayyel kadınlar, gecenin sessizliği içinde âşığıyla bir araya gelerek; sahillerde, kumsallarda sessizce yürürler. Eşyanın ve tabiatın sessizliğe gömüldüğü gece vakti; ruhun, karanlık ufukların ortasında bir güneş gibi parlamaya başladığı zamandır. Ruh asıl coşkunluğuna gece vaktinde ulaşır. Gün ışığında gizlenen duygular, gece vakti bir sır gibi ortaya çıkar. Gece her türlü hayâle müsait bir zaman dilimidir. Ruh, bu saatlerde arzu ettiği gibi düşünür. İnsan muhayyilesinin kahramanı olan masallardaki güzeller de, gündüz değil gece ortaya çıkarlar. Sükûnete ulaşmış şâir ruhunun tasavvur ettiği bu muhayyel kadın, belirli bir şekle sahip olmaktan, müşahhas bir takım vasıflara sahip bulunmaktan uzaktır. O, ancak bir ruh olarak tasavvur edilir. Gece sahile inen muhayyel sevgili ile gecenin sessiz manzarası esrarlı bir mânâ kazanır.

Gecenin sona ermeğe başladığı şafak vaktinde, karanlıklarla birlikte muhayyel sevgili de kaybolur; gecenin karanlıklarına karışır.

---

[294]. "Nergis"; Şarkın Sultanları, s.11.

Eşyayı al kana boyar bir gurûb,
Ve gece giydirir ölüm rengini,
Hem düşüncemizle ufku doldurup
Hem kalbe boşaltır bütün engini

Akisler silinir bir bir denizden,
Gece eşya uyur ve rûh uyanır!
Gündüz uzaklaşan ne varsa bizden,
Göz, şimdi bir adım ilerde sanır...

Güneşten gizlenen inci yıldızlar
Şimdi bir sır gibi çıkar meydana,
Ve yalnız masalda görünen kızlar
Bizimle yollarda yürür yanyana

Ve sen, ey kumralım, güzel kumralım,
Şeklini gizlerken akşamdan bile,
Elâ gözlerinle o sonsuz alım,
İnersin ruh olup gece sâhile.

O zaman dalarız birlikte artık:
Karşıki ufuklar bize yaklaşır,
Gece sonsuzluğu serer karanlık,
Ve sükût esrarlı bir mânâ taşır.

Sıcak nefesinle erir kederim,
Erir göğsümdeki o taş yığını,
Ve şafak sökerken duyar, titrerim,

Elinin elimden ayrıldığını.[295]

Kadın, müşâhade edilenden ziyade, tahayyül edilendir. Peri, göremediğimiz fakat tahayyül ettiğimiz masalımsı bir varlıktır. Göz kamaştırıcı güzelliği ile muhtelif zamanlarda gözümüze görünür. Sevgili, ulvî ve efsanevî güzelliği ile, çıplak ayaklarına nalın giyerek, boyundan büyük bir güğümle, bir pınar perisi gibi çeşme başına su almaya gelir.

Göğnüm yaşar içinde sonu yok bir masalın,
Derim, mutlak bir pınar perisidir gördüğüm:
Çıplak ayaklarında tahtadan bir çift nalın,
Kollarında boyundan daha yüksek bir güğüm...[296]

İnsan Allah'ı göremez, fakat onun ilâhi varlığını ruhunda duyarak, ona bağlanır. Aradığı gerçek huzuru onun kollarında bulur. Şâir de, bilmediği, görmediği fakat varlığını bütün ruhunda duyduğu, peri kadar saf ve güzel sevgiliye böyle bir sevgiyle bağlıdır.

Nasıl gönül taparsa Tanrı'ya, görmeksizin,
Var adını bilmeden bağlandığım bir peri...
Bir beyaz dalga gibi hep o engin denizin
Üstünde gezmedeyim doğduğum günden beri.[297]

Faruk Nafiz, "*Kendim İçin*" isimli şiirinde, başka kadınlara benzemeyen sevgilinin hicrân acısını dile getirir. Şâir, hicranını taşıdığı kadını tarif etmeye çalışır; fakat, bunda başarılı olamaz. Çünkü, onu tarif etmek, onu birtakım vasıflarla anlatmak; onu keşfetmek ve istenilen gayeye ulaşmak demektir. Halbuki şâirin

---

[295]. "Gecelerim"; Akarsu, s.23.

[296]. "İshak Ağa Çeşmesi"; a.g.e. s.43.

[297]. "Görmeden Taptığım Put"; a.g.e. s.39.

istediği bu değildir. O, kalbinde daima hicranını duyacağı bir kadının hayâliyle yaşama arzusundadır.

Kalbimi bâri onlar duysalar, bilseler ki,
Ne elâ göz, ne yeşil, ne lacivert arıyor
Ah bu gönül, bu gönül, kendine dert arıyor![298]

Faruk Nafiz, muhayyilesinde değişik vasıflarla yaşattığı fakat bir türlü ulaşamadığı muhayyel sevgiliyi, daima gözü yollarda bekler. Faruk Nafiz, mevcut olanın değil, bulunmayanın, aranılanın peşindedir. Bu yüzden devamlı gözü yollardadır. Muhayyilesinde canlandırdığı, yolunu gözlediği sevgilinin gelmiyeceğini bilir. Çünkü o muhayyeldir ve öyle kalmaya da mahkûmdur. Buna rağmen şâir, muhayyel sevgilinin, engin denizin ufuklarından bir güneş gibi doğarak karanlık ruhunu aydınlatacağı günü beklemekten de kendini alamaz.

Bir gün gelecektir o, bekle gözlerim bekle
Duyacak ölsem bile yer altından sesimi:
"Ey kumralım, her akşam yolunu beklemekle
Önümden geçti bir bir ömrümün dört mevsimi!"[299]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde karakter özellikleri bakımından terkedilmiş, mustarip kadınlar, ahlâkî zaafı olan düşmüş kadınlar ve âşığına eziyet etmekten zevk alan merhametsiz kadınlara rastlarız.

Faruk Nafiz'in, özellikle "*Memleket Edebiyatı*" ideali doğrultusunda yazmış olduğu sosyal muhtevalı şiirlerinde, hayatın acı ve ıstırabıyla yoğrulmuş, solgun yüzlü terkedilmiş kadınlar geniş yer tutar.

Bakışları korku dolu bu kadınların solgun sarı yüzlerini, her geçen gün daha

---

[298]. Çoban Çeşmesi: s.44.

[299]. "Aşk İlahileri"; Akarsu, s.85, 17 nu.lı parça.

koyu bir gölge sarmaktadır. Hayatlarını paylaşacak kimseleri bulunmayan bu kadınlar, ıstıraplarını paylaşacak birini bulamamanın hüznüyle tenha yerlerde yalnız başlarına dolaşırlar.

Akşamlar inerken süzülür koyda ziyâlar;
En nazlı geyikler gibi koynunda mutalsam
Bir korku yüzer gözlerinin rengine dalsam;
Rûhunda, yaz akşamları, dul bir kadın ağlar...

Rüzgâra sarar göğsünü omzundan uçan şal;
Her gün koyu bir gölge sarar benzini dünden;
Solgun gibisin gölde açan bir su gülünden;
Bir perde çeker neşene her gölge veren dal.[300]

Yalnızlığın, hüznün kollarına kendini terketmiş olan bu kadınlar, ıssız yollarda, bir gölge gibi kızıl ufuklara dalarak, geçmişte kalan hatıralarının derinliklerinde dolaşırlar. Bu zavallı, mutsuz kadınların arkadaşları, rüzgârlar ve dalgalardır. Rüzgârlar ve dalgalar onlara hasretini çektikleri mâziden haber getirirler.

Bir gölge var yolda ki, kızıl bir ufka dalar,
Yüzü mermer kesilmiş, eli şakaklarında...
Ağır ağır batıya doğru akan dalgalar
Hasretini gezdirir ruhun uzaklarında[301]

Yalnız ve mustarip bu kadın için, ömre bedel bir yaz mevsiminin hatıralarıyla dolu olan tüm güzel günler geride kalmış, artık ömrünün hazânına gelmiştir. Istıraptan çizgilenen yüzünde, ağaran saçının her telinde, kaybettiği mutluluğun azabı hissedilir.

---

[300]. "Nergis"; Şarkın Sultanları, s.11.

[301]. "Hatıra"; Bir Ömür Böyle Geçti, s.118.

Ömre bedel bir yılın yaza benzer güzünde
Ben varım zulmet gibi onu sarmış hüzün de
Derdimin izleridir çizgilenen yüzünde,
Azâbımdır beliren saçının aklarında

Bu mustarip kadının gözlerinde, mazide kalan güzel günlerden ayrı kalmanın gamını yansıtan ve her an akmaya hazır olan karanlık bir gecenin hüznü vardır. Solgun ve hasta yanaklarında, kırmızı güllerin yerini sarı bir gül almıştır.

Gözünde çiselenmiş bir gece var kederden,
Dolaşırken duyduğu sesimdir sanki yerden
Bütün yaz destelenmiş, dağılmış neşelerden
Sarı bir güldür kala nhasta yanaklarında.

Faruk Nafiz'in şiirlerinde, sevdiğini kaybetmiş olmanın acısını kalbine gömmüş, melâl içinde kıvranan kadınlara da rastlıyoruz. bu kadınlar, ayrılığın mâtemini, akşam saatlerinde daha derinden duyarlar. Gecenin karanlık saatlerinde durgun sulara dalarak kendi aksini seyreden bu kadınların hüznü, mâtemi tabiata da aksetmiştir. Onun hüznüyle körfez mâtemli, akşam gölgeli, sahiller neşesizdir. Omuzlarındaki ince şalıyla, mâtemini tabiatla paylaşan bu kadın; sevdiğinin mâtemini tutan Şark ilâhesidir.

Kumral saçından alnına bir gölge sermişin;
Kumral saçınla gölgelidir gözlerin bile;
Akşamların dul bıraktığı dul bir azab ile
Son gölgenin silindiği yoldan dönermişin.
Aylarca kendi aksini seyretmişin suda;
Gün doğmadan gezermişin etrâfı uykuda;.[302]

---

[302]. "Bir Bağ İçindeki"; Şarkın Sultanları, s.13.

"*Terkolunmuş*" isimli şiirde, güzel yüzü ıstırapla sararmış, gözleri hazan gölgesinin gamı ile gölgelenmiş, sevdiği tarafından terk edilmiş, yalnızlığını tenha yollarla paylaşan bir kadınla karşılaşıyoruz:

Anlattılar, güzel yüzün bir nefesten sararmış,
Gözlerinde sonbahardan kalan bir gölge varmış,
Gökte mehtâp eriyorken geçermişsin bu yoldan,
Seni kumral çocukların bahçalarda ararmış...[303]

Yalnızlığının ve terk edilmişliğinin ıstırabını ay ışığının parlaklığı altında unutmak isteyen kadına, gece bütün şefkatiyle kucağını açar; onu koynunda avutur. Matemini ruhuna gömmüş olan bu kadın, kendisiyle aynı kaderi paylaşan kadınlara müşfik bir dost gibi kollarını açar, onları teselli eder.

Gölde sular parlayınca ayın beyaz izinde
Gezermişsin bir mâbedin her gece dehlizinde,
Unutulmuş nişanlılar, terk olunmuş kadınlar
Hicrânını dindirirmiş yalnız senin dizinde

"*Serenat*" isimli şiirde, sevdiğinden ayrılmış genç bir kızın hüznü dile getirilir.

Sizi ilk balkonda gördüğüm gündü,
Yüzünüz sararmış gibi göründü,
Acaba rûhunuz çok hasta mıydı?

Sordum ki bu kimdir, gülümsediler,
Eşinden ayrılan bir kız dediler,

---

[303]. Dinle Neyden; s.39.

"Gezdiği yer işte bu ücra saray..."[304]

Ayrılık acısının, sevdanın, sevmenin ve sevilmenin ne demek olduğunu anlamış olan bu genç kız "*Ay Hanım*"dır.

Gezdi rüzgâr gibi enginlerde
Bir uzun mersiye halinde sesin;
Sanki nağmeyle şekil vermedesin
Aşinâ bulmadığın bir derde[305]

mısralarıyla başlayan "*Musiki Sabahı*" isimli şiirde, terkedilmişliğinin ıstırabını, melâlini sesiyle ve sazıyla terennüm eden şâir bir kadınla karşılaşıyoruz. Onun inleyen sesindeki hüzün bütün ruhları sarar; tabiat onun melâliyle yas tutar. Enginleri parçalayan uzun bir mersiye halindeki nağmeleri, âşık çiftler tarafından mahzun mahzun dinlenir. Onun hüznü bütün tabiata yayılır.

Köyü boydan boya hüznün sardı;
Sazın inlerdi sesin dinlense;
Bu denizlerden alınmış nefese
Sâhil ağlardı, civâr ağlardı

Goncalar rûhuna bir neşe diler,
Kuşlar inlerdi hemen her daldan;
Geçti mes'ud iki eş kumsaldan,
Seni bir lâhza durup dinlediler.

---

[304]. Çoban Çeşmesi, s.31.

[305]. Heyecân ve Sükûn; s.120.

"*Solgun Gül*" isimli şiirde, ömrünün henüz baharında olmasına rağmen zamansız solan bir gül gibi, yalnızlığa terkedilmiş genç bir kızla karşılaşıyoruz. Saçlarındaki aklar, onun hazin hayatını ortaya koymaya yeterlidir.

Bahçemde bir bahar günü açarak
Daha yaz geçmeden sarardı gülüm
Ne hazîn duruyor saçlarında ak,
Böyle tez solacak ne vardı, gülüm?[306]

Yazı görmeden bahara vedâ etmiş olan bu güzel, ya terkedilmiş, ya da sevdiği insanı kaybetmiştir. Her geçen yaşının elem dolu rüzgârları, onun gençlik ümitlerini söndürmüş, fırtınalara karşı duran kalbi ayrılık meltemiyle yıkılmış, mustarip olmuştur.

Karşımda duyulan vuran kalbimi
Demişler: "Seviyor... Bilseniz kimi!
Anlat ki bu kadar çağın geçti mi?
Daha dün mevsimin bahârdı gülüm!

Omzuma dayansın ağarmış başın,
Sonunda ben kaldım demek yoldaşın...
Acı rüzgârları her geçen yaşın
Seni yaprak yaprak kopardı, gülüm!

Faruk Nafiz'in şiirlerinde, karşılıksız bir aşkın kurbanı olan ve bu yüzden ıstırap çeken genç kızlarla da sık sık karşılaşıyoruz.

---

[306]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.224.

Küçük bir misâfir gibi her gece
Ufuktan koparak bir nazlı serçe
Girerdi Zeyneb'in penceresinden[307]

mısralarıyla başlayan "*Serçe ile Kız*" isimli şiirde, sevgisine karşılık bulamamış olmanın ıstırabıyla günden güne sararıp solan genç bir kızla karşılaşıyoruz. Sevdiği erkeği başka birine kaptırmış olmanın ıstırabını duyan genç kız oldukça mutsuzdur.

Yalnızlığını, terkedilmiş olmanın ıstırabını, kışın zehir saçan soğuğunda kendisi gibi sevdiklerinden ayrı düşmüş bir serçe ile paylaşan bu genç kız, ayrılık acısını, serçe ile birlikte ruhunu teslim ederek dindirir:

Bir kıştı, Zeyneb'in sarardı rengi
Serçenin kalmadı eski âhengi
Sevdiği âşıktı eski bir gence

Kıza günden güne ezehroldu derdi,
Yine kuş açılan camdan girerdi
Irmakta gece buz tutarken sular...

Bir gece kalmıştı bîçâre karda:
O sabah gelenler kuşu dışarda,
Zeyneb'i yatakta cansız buldular.

"*Gurbet*" isimli şiirde ise, elem ve ıstırabını yüreğinde gizlemeye çalışan bir kadınla karşılaşıyoruz. Istırabın, gözlerinin etrafına mor halkalar çizdiği bu kadının benzi soluktur. Hüzün dolu ayrılık yılları, bu zavallı kadının soluk benzinde derin çizgiler bırakmıştır. Bir zamanlar sevdiği erkekle el ele

---

[307]. Çoban Çeşmesi, s.57.

dolaştığı yollarda yalnız başına dolaşmanın hüznünü ruhunda duymaktadır.

Elâ gözlerinin çevresi mor, benzi tutuşmuş,
Akşamladığım yolları yalnız gezen âfet!
Kaç yıl geçecek böyle hazîn, böyle habersiz,
Sen Marmara'nın göl gibi durgun bir ucunda,
Ben böyle atılmış gibi yurdun bir ucunda,
Sen benden uzak, ben sana hasret[308]

Faruk Nafiz'de sonbahar mevsimi, yalnızlığın, terkedilmişliğin yasını yüreğinde duyan ıstırap dolu kadınların dert ortağıdır. Tabiat, gamlı bir havaya büründüğü bu mevsimde, melâlini yüreğinde taşıyan hüzünlü kadınlara kucağını açar. Sevdiğinden ayrı düşmenin, mutlu günleri kaybetmiş olmanın acısını yüreğinde taşıyan kadın, tenha yollarda avâre avâre dolaşarak acısını dindirmeye çalışır. Kaybettiği saadeti tabiatın solgun çehresinde arayan bu kadın, her geçtiği yerde arkasından ağlayan birini bırakmıştır.

...Karanlık, neşesiz bir sonbahardı,
Dalgalar kenardan seni sorardı
Duydum ki ağlayan bir seda vardı:
Geçmişsin, anladım, sen bu yollardan![309]

Kendisiyle yapılan bir konuşmada, kadını:

"Bana göre güzel-kadın, kadın-güzel demektir. Onun yüzü, rûhun bütün tezahürlerini aksettiren güzel bir aynadır. Ben her zaman kumralda his, esmerde düşünce ve sarışında da sevinç bulurum.

---

[308]. Suda Halkalar, s.43.

[309]. "Benimle Eylül": Bir Ömür Böyle Geçti, s.221.

Ahlâkına gelince, itibârîdir. Birinin ahlâkî bulduğunu öteki bulmaz. Şu halde demek oluyor ki, kadının ahlâkı da yolundadır"[310]

diyerek, şiirlerinin ilhâm kaynağı olan kadını fizikî ve ahlâkî bakımlardan tarif etmeye çalışan Faruk Nafiz'in şiirlerinde, sevgisine ve sevdiğine ihânet eden sadakatsiz kadınlarla; hayatın sillesini yiyerek, kendisini her gece bir başka erkeğin kollarına atmak zorunda kalmış düşmüş kadınlara da rastlıyoruz.

Faruk Nafiz'in şiirlerinin bir kısmında, kadın, bazan bir riyâ, biraz ihânet hamuruyla yoğrulmuş, samimi bir aşka ihânet etmiş şeytanî bir kisveyle karşımıza çıkar.

Bir sinir sarasıdır bil ki, bugün tat dediğin,
Aşka sal pençeni, hicrâna geçir dişlerini...
Fazla pey sürmeğe gelmez senin avrat dediğin,
Satıver kahpelerin bir pula geçmişlerini[311]

Kuvvetli bir ihtirasın hakim olduğu bu şiirlerde, Faruk Nafiz'deki duygu yüklü ses tonunun değişmiş olduğu görülür.

İki zıt cevheri var nabzımda vuran kanın,
Biri elpençe duran, öteki durduranın
Duygum sana taparken, düşüncem bir hayvanın
Sırtında bir kadınla aşar karşı tepeyi![312]

mısralarında da görüldüğü gibi, duygu adetâ son bulmuş, kadın bir madde olarak görülmeğe başlanmıştır. "*Şüphe*" isimli şiirinde:

---

[310]. Sedat Simavi; Faruk Nafiz Diyor ki; Yedigün der. N.133, 1935.

[311]. "Humma"; Suda Halkalar, s.36.

[312]. "Veraset"; Bir Ömür Böyle Geçti; s.110.

Onlar ki önce şiirim için güfte oldular,
Az sonra gittiler, birer aşüfte oldular![313]

diyerek, şiirinin ilhâm kaynağı olan kadın konusundaki iki ayrı yaklaşımını ortaya koyan Faruk Nafiz, duygularında meydana gelen bu değişimi, kadınların vefâsızlığına, ihânet hamuruyla yoğrulmuş bir ruha sahip bulunmalarına, sevenlerine lâyık bulunmayışlarına bağlar.

Faruk Nafiz'in şiirlerinde, temiz bir aşka ihanet etmiş sadakatsiz kadınlara da zaman zaman rastlıyoruz. Samimi bir aşkla sevilen kadın, sevdiği erkeğe ihanet ederek, onu başkalarıyla aldatmıştır. Onun sevdiği erkeğe karşı bu ihanetini hemen herkes bilir. Aşık, onun bu ihanetini çoğu defa başkalarından duyar, kendisini aldatmaması için yalvarır. Ama, âşığın yalvarmaları boşunadır. Çünkü ruhuna şeytanın fitnesi girmiş olan kadının bu ihanetine son vermesi artık imkânsızdır. O, yalnız bedenini değil, ruhunu da şeytanın emrine vermiş; sevdiği erkeğe ihanet etmekten garip bir zevk alır olmuştur.

Onun ilk günâhını başkasından dinledim
Aylarca inanmadım, sonra baş eğdim, dedim:
"Bu kadar duman olmaz ateş yanmayan yerde!"
Acı bir şey aradım o baygın gülüşlerde
Bunu sezdikçe, artık dünya başımda zindan
Beni aldatma diye inlerdim arkasından
Zaman zaman onu en acı sözlerle kırdım,
O yalan söyledikçe ben coşar çıldırırdım...
...
Onu bir gün yeşiller giymiş görünce, birden,
Rüyâmı hatırladım o muhayyel devirden

---

[313]. Heyecân ve Sükûn, s.115.

Bütün hislerim soğuk bir nefesle çalkandı:
Bu kadın tâ çocukken taşladığım şeytandı![314]

Güzelliğinin etrafında pervane olan sözde âşıkların yalanlarına aldanan sevgili, sevdiği erkeğe ihanet etmiştir. Kendisini seven erkeği, hatta kocasını aldatmaktan çekinmeyen bu kadınlar, sevdiklerine ihanet etmiş oldukları için vicdan azabı da duymazlar.

Bir gün,
Uzak bir yolculuktan sonra, nefes nefese,
Kalbimin çırpınışını sofanda duyacağım
Ömrümü vermek için ağzından çıkan sese
Kapını sol elimle aralıklayacağım...

Yabancı bir fısıltı söyleyecek adını,
Tanıdığım bir gülüş kıvrılacak içerde
Vurur vurmaz duvara kapının kanadını
Karşımda ürperecek halı, sedir ve perde.

Korkma!
Sana ne dil uzatır, ne de el kaldırırım,
Gözümü kan bürümüş diye benden çekinme:
Nasıl birden düşerse bir ağaca yıldırım
Beni baştan aşağı çarpar o lâhza inme.[315]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde az da olsa karşılaştığımız bu kadın tipleri, melek kadar saf ve güzel bedenî yapılarının altında, şeytanî bir ruh taşırlar. Bu şeytanî ruh,

---

[314]. "Şeytan"; Çoban Çeşmesi, s.23.

[315]. "İnme"; Bir Ömür Böyle Geçti; s.139.

güzelliğinin cazibesine gönlünü kaptırmış âşıkların gönüllerindeki ümit ışığını söndürür; onları can evinden vurur. Bir bukalemun gibi her gün bir başka şekle giren bu şeytanî ruh, kendisine râm olan gönüllerle bir oyuncak gibi oynadıktan sonra, avını parçalamış bir kaplan muzafferiyeti ile bir başka avın peşine düşer.

Hûri olarak kendini gösterdi o şeytan...
Bir başka sabah, sanki cesetten süzülüp can

Endâmı bütün gölge ve etrafı bütün sis,
Bir mavi melek haline girmişti o iblis...

Dün Çamlıca semtinde, yarın Göksu'da, Dilde,
Her gün beni aldattı o bir başka sahilde

Alnında yeşil çevre ve omuzunda kızıl şal,
Bir gün sarışın, bir gün elâ gözlü ve kumral.[316]

"*Geceyle Ben*" isimli şiirinde:

..Lâkin bu sebepsiz hasretim kime?
Ne kadar kadınlar tanırım ki ben,
Kaçarak her sabah sevdiklerinden
Yaşlanır kalırlar hasta kalbime

A'sâba işleyen bir zehir gibi
Duyduğum hepsinde başka bir acı...
Kimi sahtekârdır, kimi yalancı,
Güzeli, çirkini, hepsi bir gibi!

---

[316]. "Kalbim"; Heyecân ve Sükûn; s. 54.

Kardeştir bilirim, kadınla yalan:
Biriyim ben de âh aldananların...
Ey şimdi eşiyle gülerken, yarın
Yabancı kollarda uykuya dalan.[317]

mısralarıyla, kendisini farklı duygusal yaklaşımlara sevk eden kadındaki olumsuz vasıfları sıralayan Faruk Nafiz, kadında gördüğü bu olumsuzlukların sevkiyle, kadını bedeniyle görmeye başlar. Bu anlayış onu, kadını aşağılamaya, el değiştiren bir metâ olarak görmeye sevk eder.

Birleşmiş engerekle bir ormanda Şahmerân,
Vermiş senin vücûduna imkân bir izdivâç
Gömlek değiştirir gibi karşımda bir yılan,
Her mevsim ayrı bir hareket, başka bir mizâç.[318]

Yalan ve ihânet hamuruyla yoğrulmuş bir varlık olarak görülmeye başlanan kadın, artık ruhuyla değil bedeniyle şiirin malzemesi olmaya başlamıştır.

Bu şiirlerde Faruk Nafiz'in, ahlâkî bütün kayıtlardan sıyrılaraktamamen cinsî tezâhürleri ön plâna aldığı görülür:

Çılgın asâbıma râm etmek için bir geceni
Beni ahlâka çeken kaydı kopardım, kırdım
Başka bir kalbe dayanmış gibi gördüm de seni
Taştı rûhuma bir umman, o zaman çıldırdım.
...
Dalarım bazı uzaklarda gezen bir kadına,
Duyarım ye'sini mâtemli siyah çarşafının

---

[317]. Dinle Neyden; s.54

[318]. "Şahmerân"; Heyecân ve Sükûn; s.59

Bazı çılgın veririm kalbimi tırnaklarına
En sefil ücret için sîne açan bir kadının![319]

Şimdi ben fırtınalar geçmeyen orman gibiyim,
Şimdi bağrımda kudurmuş canavarlar yaşıyor
Öyle kuvvetle vuran bir yüreğin sahibiyim
Ki, bütün duygularım gitgide hayvanlaşıyor[320]

Eğitilmemiş hayvanî duyguların tezâhürü şeklindeki bu yaklaşımın, bazan dozunu daha da artırarak yerini sadist bir anlayışa terkettiği dikkati çeker.

Kadının, şehvet duygularının tatmin kaynağı olarak ele alındığı bu tarz şiirleri içinde, "*Şeytan*" ve "*Hayâlden Hakikâte*" isimli şiirlerindeki şu mısralar dikkate değer:

Saçlarından tutar, yere çarpar döverdim,
İşte yalnız o zaman sükûn bulurdu derdim
Çıplak teninde izler kaldıkça pençe pençe
Bir derin zevk olurdurûhuma bu işkence
O haykırdıkça rûhum daha mesût olurdu
İçimde bin canavar bir ağızdan solurdu...[321]

Tatmadım kimsede asla kanının lezzetini
Dişlerim geçti de binbir kadının kalçasına,
Böyle beyhûde demek bir sürü insan etini
Emmişim, koklamışım, sıkmışım aptalcasına!

---

[319]. "Eski Bir Kin"; Gönülden Gönüle; s.26

[320]. "Hayâlden Hakikate"; Suda Halkalar; s.38

[321]. "Şeytan"; Çoban Çeşmesi, s.23

"*A'mâ*" isimli şiirinde:

Ey bir insan gibi uzlet yolu tutmuş kâfir,
Zevke bel bağlamış, ahlâkını unutmuş kâfir,
Lânet insanlığa, lânet sana, lânet kadına![322]

diyerek, kendini arzularının emrine vermiş bulunan kadına lânetler yağdıran Faruk Nafiz'in, kadın konusundaki bu yaklaşımına zamanla değiştiği, hiddetin yerini acıma ve merhamet duygusunun aldığı görülür.

Bu şiirlerde, kadını aşağılayan, lânetler yağdıran Faruk Nafiz'in yerini, acıyan, onların bu bataklığa düşmelerine sebep olan durumları bir ibret tablosu halinde gözler önüne sermeye çalışan bir başka Faruk Nafiz almıştır.

Kadın, güzel bir ahlâka, iffete sahip olduğu sürece, içinde bulunduğu cemiyette daima lâyık olduğu sevgiyi, saygıyı görür, nadide bir mücevher gözüyle bakılır. Ama, içtimaî hayattaki bozukluklar, hayatın zorlukları bu nadide mücevheri bazan sahip olduğu saygıdeğer mevkiden uzaklaştırarak, ahlâksızlığın bataklığına sürükleyebilir.

Kadının küçülmesi ve ahlâki değerlerini kaybetmesi, cemiyetteki değer yargılarının da çökmesi demektir. Faziletini ve iffetini koruyamayan, onları ayaklar altına sererek, ruhunu maddiyâtın emrine veren kadın, kendini er geç fuhuşun bataklığında bulacaktır. Kazandıkları, kaybettiklerinin yanında bir hiç olan bu kadınlar için, ahlâk, fazilet gibi değerlerin hiç bir anlamı kalmamıştır.

Bir bakıma "*kader kurbanları*" da diyebileceğimiz bu kadınlar; aldatılmış, parlak sözlere kanarak, genç kızlık hülyâlarını bir anlık zevk uğruna söndürmüş zavallılardır. Aradığı sevgiye karşılık bulamıyarak, aldatılmış olan bu kadınlar için artık kader ağlarını örmüştür. O, bu bataklıktan kurtulmak istedikçe biraz daha battığını görerek, kendini kötü kaderinin kollarına teslim etmekten başka çare bulamaz. Artık o, bedenî arzuların tatmin vasıtası olarak görülen para ile alınıp satılan

---

[322]. "A'mâ"; Gönülden Gönüle, s.23

bir metâ olmuştur. Hayatını, pis ve loş odalarda, yoldan gelip geçen, karısını aldatan, nefesi içki kokan erkeklerin kollarında geçirmeye mahkumdur. Çoğu aldatılmışlığın, sevgisizliğin kurbanı olan bu kadınlar, bulundukları durumdan memnun değillerdir. Cemiyetin lânetlediği bu kadınlar için yaşamak usanç verici bir hal almıştır. Hiçbir erkek, ardında hıçkıran yaralı bir kalp bıraktığını düşünüp de, bu kadınların derdine merhem olmaya yanaşmaz.

Faruk Nafiz, kader kurbanı bu kadınlarla, cemiyetin bu kadınlara bakış tarzını *"Onlar"* isimli şiirinde şu mısralarla ifâde eder:

Dudağında bir ıslık, elinde bir cıgara,
Karışırsan bu gece sen de karanlıklara
Duyarsın bir kafesin ardından öksürükler...

Alaca bir perdeye çizilen gölge bir baş
Seni kumral saçından tutar da yavaş yavaş
Aralanmış kapıdan bir taşlığa sürükler

Çevrilir dört yanına örselenmiş fidanlar,
İşte onlar, o adı ağza alınmayanlar,
Gözlerinde çürükler, kollarında çürükler

Sen avutmak dilerken bir acı hatıranı
Duyarsın, fırlatarak çıkınca son liranı,
İçinden hıçkırıklar... Ardından öksürükler...[323]

"Kahpe" isimli şiirinde, iffetini, saffetini ve bütün mahremiyetini kaybetmiş, bedenini her yolcuya sunmaya hazır bir kadın tasviri ile karşılaşıyoruz.

---

[323]. Hayat, N.89, 9 Ağustos 1928

-Her yolcuya açıktır vücudumun her yanı,
Dinç atları sulayan mermer yalaklar gibi
Ben suya kandırırken göğsümde soluyanı
Bağrımı çatlatıyor susuzluk en garibi...[324]

İffetini kaybetmiş olan bu kadın, dinç atların susuzluğunu giderdikleri mermer bir yalaktan farkı olmayan; rûhunu bedenine fedâ etmiş, bir varlık haline gelmiştir. Bu kadında susuzluklarını, bedenî arzularını giderenler; asıl susuzluğun o bedende olduğunu hiç düşünmezler. Bedenî arzularını giderdikleri o kadında, sevgiye susamış bir kalbin, mutluluk özlemi taşıyan bir ruhun olduğunu kimse dikkate almaz. İçinde bulunduğu durumdan memnun olmayan bu kadın, derdini anlatacak bir dert ortağı bulamamış olmanın acısını yüreğinde duyar. Ancak:

-Ey kirpiği sürmeli, gözü tahrirli Fatma,
Göğsünde yaşayanı yüreğinde yaşatma!
Benim için şenlenir sen derdini eşdikçe,
Güzelleşir gözümde kadın kahpeleştikçe.

mısralarında da görüleceği üzere, Faruk Nafiz'e göre kadın, yüreğini parçalayan derdini anlattığı zaman daha da güzelleşir. Çünkü o, kahpe de olsa, iffetini kaybetmiş de olsa insandır. Yüreğini yaralayan derdini anlatacak bir insana ihtiyacı vardır. Parlak hayâllerin korkunç tuzağına nasıl düştüğünü anlatacaktır ki, aynı korkunç tuzağa başka genç kızlar da düşmesin; aynı acıyı onlar da çekmesin...

Olmayacak vaadlerle kandırılarak, genç kızlık hülyâları söndürülmüş, loş ve pis bir odanın dört duvarı arasında, gelip geçenlerin yolunu beklemeye mahkûm edilmiş olan düşmüş bir kadının hazin hikâyesi, "*Dün Bir Kadın Ağladı*" isimli şiirde, bir ibret tablosu halinde şu mısralarla ortaya konulur:

---

[324]. Çoban Çeşmesi, s.8

Güneşle ayın bile girmediği bir yerde
Dün ancak gözyaşıyla sönen bir ateş yandı
Sesini yükselterek karşımda perde perde
Dün bir kadın ağladı, bir gönül parçalandı..

Kolumun çemberine atarak varlığını
Yandı, yandırdı beni canlı bir kor yığını!
Dün bir kadın gözünün gördüm yaşardığını,
"Senin adın ne?" dedim, "sorma" diye kıvrandı

Derdini bir bir açtı karşısında ocağın,
Gözleri dopdoluydu, saçları darmadağın
Her gece bir yabancı barındıran yatağın
Baş ucundan göklere bir âh olup uzandı

Anlattı her kulağın duyduğu yalanları,
Kalbini üç beş karış kumaşla alanları,
Nasıl çevirdiğini yolda geç kalanları...
En hazini evine tek döndüğü zamandı!

İçim bir zindan gibi kilitlendi sevince,
Bu zindanda çiçekten beyaz, ipekten ince,
Aldatılmış, atılmış kadınlar birleşince
Göğsümdeki canavar zincirinden boşandı...[325]

Aldatılmış, parlak hayâllerin kurbanı olmuş bir başka kadınla da *"Kör Kuyu"* isimli şiirde karşılaşıyoruz.

---

[325]. Hayat, N.12, 17 Şubat 1927

Bana dün bir bakıştan çakan şimşek yeterdi,
"Şimdi, dedin, göğsümü ateşliyor her bağır!
Her kadın ilk âşıka kendini böyle verdi,
Her kadın böyle çıktı yolundan ağır ağır.

Korumak ister gibi uçurumdan canını
Dünkü masuma açtım başımın zindanını,
Kapadım kazma geçmez taşlarla dört yanını,
Gözlerimi kör ettim, kulaklarımı sağır

Bugün en düşkünlere kardeş olsan da dinle,
Yaşıyan putsun gene içimde saffetinle:
Görmem artık, her gece başka kollarda inle,
Duymam, her gün eşini başka bir adla çağır![326]

Yukarıdaki mısralarda da ifâde edildiği gibi, samimi bir aşkın kurbanı olan kadın, kendini iffetsizliğin bataklığında bulmuştur.

Aşığının pembe hayâllerle süslü sözlerine kanarak, iffetini ona teslim eden dünün masum genç kızı, bugün, her sabah başka kollarda uyanan, yanındaki erkeği her gün bir başka adla çağıran bir "*kahbe*" olmuştur. Artık o, alnına sürülen lekeden kurtulmak için ne yapsa boşunadır. Kurtulmak için çırpındıkça o batağa biraz daha gömüldüğünü görür. Temiz bir aşkın ilhâm kaynağı olan kadının iffetine yönelen çirkin bir nazar, şiire hayat veren bu kaynağı lekelemiş; çirkinliğin, fitnenin tuzağına düşürmüştür. Sevgi ve şefkat dolu bakışları, aldatılmışlığın hüzün perdesiyle örtülmüştür.

Onlar ki önce şiirim için güfte oldular;
Az sonra gittiler, birer âlûfte oldular...

---

[326]. Bir Ömür Böyle Geçti; s.117

Faruk Nafiz'in şiirlerinde, ölenlerin ruhu için dua okuyan, çeşmelerden akan billûr suyun sesine gönül veren, kumrulara yem dağıtan güzeller, âşıklarına karşı merhametsizdirler.

Sevda ateşiyle yanan âşıklar bir dikene bile razıyken, sevgili bir dekeni bile onlara çok görerek, elindeki gülleri gördüğü mezarlara atar. Onun merhameti yaşayan âşıkları için değil, sevdası yüzünden ölen âşıklar içindir. O, sağlığında sevenlerine göstermediği merhameti, ancak öldükten sonra gösterir. Onun yaşayan âşıklarından esirgediği merhameti, ölen âşıklarının mezarlarını bir kandil gibi aydınlatır.

Dün akşam yem dağıttın Eyüp'te kumrulara,
El açtın rûhu için orda yatan canların
Bakarak çeşmelerden akan billûr sulara
Gönül verdin sesine mermer şadırvanların

Bir dikene razıyken gönlüm arkanda, üzgün,
Her gördüğün mezara gül attın demet demet
Anladım, rûhum ancak tenden ayrıldığı gün
Yanacak baş ucumda kandil gibi merhâmet.[327]

Aşkın ve şiirin ilhâm kaynağı olan kadın sıcaktır; samimi hisler taşır. Aşığını bir nazarıyla derin sevdalara salacak kadar güzel ve alımlıdır. Yanakları alev gibi yakıcı bir güldür. Elleri sımsıcak, okşanmaya kıyılamayacak kadar nârindir. Ancak, gönülleri sarhoş edecek kadar güzel ve çekici olan sevgili merhametsizdir. Aşığına acı çektirmekten zevk alır. Alev gibi yakıcı güzelliğinin altında, buz gibi soğuk, duygusuz bir kalp taşır.

---

[327]. "Aşk İlahileri"; Akarsu, s.88 (20 nu.lı parça)

-Göğsün, dedi sevgili, mermer bir yastık bana,
İki kolun belimde demirden birer kuşak...
Yüzünün sert çizgisi benzerken bir destana
Niçin böyle yüreğin ipeklerden yumuşak?

-Sen, dedim sevgiliye, tek gülüsün bir bağın,
Solacaksın sanırım başlarsam okşamaya
Erimiş bir alevken elin, göğsün, yanağın,
Nedir yürek yerine taşıdığın bu kaya?[328]

Bir melek kadar alımlı ve güzel olan sevgili, âşıklarına karşı ölüm meltemi gibidir. Saçının tellerine taktığı binlerce gönlü, acımadan, merhamet etmeden mezara sürüklemekten çekinmez. Onu sevenler, ona olan sevgilerini göstermek için canlarını feda ederlerken, o, sevenlerine karşı en küçük bir acıma hissi, en küçük bir heyecan dahi duymaz. Ölüm meltemi gibi esen nefesi karşısında bir yaprak misâli savrulan âşıklarının perişan hallerinden büyük bir zevk duyar. O, bu haliyle, göğsünde çelikten dövülmüş bir kalp taşıyor gibidir...

Bir ölüm meltemi halinde eserken nefesin,
Ömrü bir dal gibi âşıklarının sallanıyor;
İhtiyârlar yanıyor, körpe çocuklar yanıyor;
Sen köyün sıtmalı bağrında cehennem mi, nesin?

Hangi ceylân seni kesmiş de çocukken memeden,
Hangi kaplan sana süt vermiş öz annen yerine?
Üç yüz evlik köyü takmış saçının tellerine,

---

[328]. a.g.e. s.77 (9.nu.lı parça)

Sürüyorsun bu mezarlıkta için titremeden.[329]

"*Sara*" isimli şiirde, bütün beldeyi peşinden sürükleyecek kadar güzel, alımlı bir sevgili tasviri ile karşılaşıyoruz. İhtişamlı görünüşüyle, semâvî âleme ait bir varlık intibâını veren bu güzel, ihtişâmlı görünüşünün altında merhametsiz bir kalp taşır. O, güzelliğinin cazibesine gönlünü kaptırmış olan âşıklarına karşı canlı bir heykel gibi hissizdir; kendisi için yanıp tutuşan, hasret çeken gönüllerin ıstırabını anlayamıyacak kadar merhametsizdir.

Esîridir bu semâvî kızın bütün belde,
Bütün bahârı yaşatmış bu canlı heykelde
İlâheler gibi sarayı şûleden yaratan.

Bu âfetin sakın aldanma ihtişâmına sen,
Güzel vücûdunu hasretle özleyen...
Bütün zavallıların kalbi yandı Sara'dan.[330]

Kadının kalbi ıstırabın aynasıdır. Aşık, aşkını ve kendini bu gönül aynasında seyreder. Kalbinde ıstırap duymak isteyen kadın, bu ihtiyacını karşılamak için âşığını azabın kollarına atmaktan çekinmez. Aşığının duyduğu bu azap, onun için bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Kalbin bir aynadır her ıstırâba,
Ve âşık kendini orada seyreder...
Sende bir ihtiyaç olunca keder,
Koyarsın ilk önce beni azâba[331]

---

[329]. "Melek'ül Mevt"; Hayat, N.38,18 Ağustos 1927

[330]. Şarkın Sultanları, s.22

[331]. "Kısas"; Bir Ömür Böyle Geçti, s.96

Kendi zevkleri uğruna âşığını mustarip ederek, çarmıha geren sevgili, masum kurbanını ölümün kollarına attıktan sonra, karşısına geçip ağlar; âşığına karşı sağlığında göstermediği merhameti, onun darağacındaki cansız vücûduna gösterir.

Kendine bir kement örüp saçından,
Şahin bakışını salarsın bana,
Çarmıha gerdiğin masum kurbana
Bakıp da ağlarsın darağacından!

Kadın, aşılması zor bir dağdır; her yolcuya geçit vermez. Sevgilinin aşkıyla dolup taşan âşığın gönlü, binbir dağı aşmasına rağmen, sevgilinin kalbine ulaşamaz. Sevgili, kendisine ulaşmak için geçit vermez dağları aşarak gelen ve dizlerine kapanan âşığına karşı merhametsizdir. Kalbine ulaşan yolu geçit vermez bir dağ gibi âşığına kapamıştır. Bu yüzden, Ferhad'a yol veren dağlar bile ondan daha merhametlidir.

Akdeniz'in dalgası göğnüm kadar taşmadı,
Hey ne dağsın ki, dalgam dizine yaklaşmadı!
Bin geçit aştı göğnüm, bir kalbini aşmadı,
Geçtiğim dağlar bugün bana ağlar yolumda...[332]

Kadın acımasızdır, merhametsizdir. Ferhat gibi âşıklara bağrını açan, onlara yol veren dağlar bile ondan daha merhametlidir. Kahramanlardan, başkasının yolunu kesen dağlar, Ferhat'a acıyarak geçit verdiği halde; taş yürekli sevgili, kendisi için yanıp tutuşan âşığına kalbine giden yolları kapatmıştır.

Siz ki yalnız kahraman geldi mi geç derdiniz,
Yalnız ulu canlara karşı baş eğerdiniz,[333]

---

[332]. "Ferhat"; Bir Ömür Böyle Geçti, s.120

[333]. "Dağlar"; Hayat, N.57, 29 Kânun-ı evvel/Aralık 1927

II.2. Gurbet Duygusu

Faruk Nafiz'in şiirlerinde gurbet duygusu geniş yer tutar. Faruk Nafiz, gurbet temasını işleyişi ile ilgili olarak, kendisiyle yapılan bir konuşmada şu açıklamada bulunur:

> *"Gurbet, ya sıladan uzak, ya da vatandan uzak kalmak demektir. Bunların birincisi bence küçük gurbet, ikincisi büyük gurbet.. Sılada bekleyenlerin sevgisi ve dönüşün güçlüğü gurbetleri büyütür. Bazan sılanın içinde bile büyük gurbetler olur. Ancak, gurbetin bir iyiliği varsa, o da, değerlerin daha iyi anlaşılması ve kavuşma heyecanının eşsiz lezzetidir."*[334]

Gurbet duygusu; sıla özlemi çeken, sevdiklerinden ayrı düşen ve onlara kavuşacağı günün özlemini duyan her insanın hissedebileceği bir duygudur. Fakat bu duyguyu:

Sarmış beni Mecnûn diye zencîr gibi dağlar,
Bir türbe ki rûhum gelen ağlar, geçen ağlar..[335]

mısralarında görüldüğü gibi, kaç kişi Faruk Nafiz kadar coşkun, heyecan dolu bir ifâdeyle dile getirebilmiştir?

Faruk Nafiz'in gurbet duygusunu derinden duymuş olmasının sebeplerinin başında, hassas bir ruha ve zengin bir duygu dünyasına sahip bulunması gelir. Romantik bir mizaca ve hassas bir ruha sahip bulunan insanların dış dünyaya intibakları oldukça zordur. Dış âleme uyum sağlayamayıştır ki, Faruk Nafiz'e, ıssız Anadolu yollarında ilerlerken:

---

[334]. Gencay Gün, Faruk Nafiz'le Bir Konuşma; Tercüman, 16 Aralık 1962

[335]. "Gurbet", Suda Halkalar; s.43

Gidiyordum, gurbeti gönlümde duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya
İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık,
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık![336]

mısralarını söyletmiştir.

Her sanatçının sanattaki öz cevherini yansıtan, sanatkâr ruhunun özelliklerini ortaya koyan bir eseri vardır. Faruk Nafiz'in de ismiyle bütünleşen eseri, yalnızlık ve gurbet duygularının ustalıkla birleştirildiği "*Han Duvarları*"dır.

Faruk Nafiz, idealist bir öğretmen olarak çıktığı Anadolu yolculuğunda, gurbet duygusunu yolculuğunun henüz başlangıcında derinden derine duymaya başlamıştır. Hiç bitmeyecekmiş gibi uzayıp giden yollar, yüksek dağlar ve çıplak bozkırlar, muhayyilesi mâi denizlerle, hülyâ yüklü mehtâplı gecelerle dolu olan şâirimizin, gurbet duygusunu daha derinden duymasına sebep olmuştur.

Gurbet beni muttasıl çekiyordu kendine,
Yol, hep yol, dâima yol.. Bitmiyor düzlük yine
Ne civarda bir köy var, ne bir evin hayâli,
Sonun ademdir diyor insana yolun hali[337]

Faruk Nafiz'in gurbet duygusunu duymasında, ilk defa İstanbul dışına çıkmış olması yanında, yolculuğu sırasında karşılaştığı Anadolu coğrafyasına ait manzaranın da önemli rolü vardır. Anadolu insanı, coğrafî şartların elverişsizliği yüzünden, bu şartlardan uzaklaşma arzusunu daima duymuş; gurbete çıktıktan sonra da sıla özlemiyle yanıp tutuşmuştur.

Faruk Nafiz, Anadolu coğrafyasının ümitsizlik veren görünüşü karşısındaki duygularını şu mısralarla ifâde eder:

---

[336]. "Han Duvarları"; Türk Yurdu, N.15, Kânun-ı sâni 1925

[337]. a.g.e., s.19

Her tarafta yükseklik, her tarafta ıssızlık,
Yalnız arabacının dudağında bir ıslık!
Bu ıslıkla uzayan, dönen, kıvrılan yollar!

Yılan gibi kıvrılıp giden yolları birleştiren hanlar, gurbet duygusunun esiri olmuş insanların buluştukları yerdir. Bu hanlara gurbet duygusunu duyan garip Anadolu köylüsünün ıstırabı sinmiştir.

Bir devâ bulmak için bağrındaki yaraya
Toplanmış garipler şimdi kervansaraya
Bir noktada birleşmiş vatanın dört bucağı,
Gurbet çeken gönüller kuşatmıştı ocağı.

Faruk Nafiz, dış âlemin ümitsizlik veren görünüşünden kaçan bu insanları hanlarda daha yakından tanıma imkânını bulur. Coğrafyanın ümitsizlik veren görünüşünden kaçan bu insanlar, hanlarda kendi iç dünyalarına kapanırlar. Sıla özlemi ve sevdiklerinden ayrı kalmanın ıstırabı bu insanların yüzlerinden okunur. Faruk Nafiz'le Maraşlı Şeyhoğlu'nu birleştiren duygu da, gurbet duygusudur.

Şişesi is bağlamış bir lambanın ışığı,
Her yüze çiziyordu bir hüzün kırışığı
Gitgide birer âyet gibi derinleştiler
Yüzlerdeki çizgiler, gözlerdeki çizgiler...

Faruk Nafiz'in gurbet duygusuna geniş yer vermesinde, Anadolu'yu bir gurbet diyârı olarak görmesi yanında, mütareke döneminin tarihî ve sosyal şartlarının da tesiri vardır.

Faruk Nafiz, Anadolu'ya gitmeden önce, gurbet duygusunu ifâde eden şiirler

yazma geleneğine uymuş "*Gurbet*" şiirini bu anlayış sonucu kaleme almıştır.

Bir kuş tanıyordum ki, bahârda,
Salkımlar açan bahçemin üstünde uçar da
Akşamların ürperdiği bir sesle öterdi.

Besbelli, bu iklime yabancı,
Nerden koparak geldiği meçhul,
Endâmı uzun, tüyleri parlak, sesi vahşi
Bir kuş[338]

mısralarıyla başlayan şiirde, meçhul bir diyara hasret duyan ve bu hasrete dayanamayarak ölen bir kuşun hazin hikâyesi anlatılır. Meçhul bir diyarın özlemini duyan bu gurbet kuşu ile şâiri birbirlerine yaklaştıran ortak duygu, "*gurbet*" duygusudur.

Öttükçe o, hasretle genişlerdi, duyardım,
Korkunç uçurumlar gibi rûhumda derinlik
Her gün daha bir parça yakından sevişirdik:
Ben şâir, o şâir.

Faruk Nafiz'le aynı duyguyu paylaşan kuşun zayıf vücudu, yurdundan ayrı kalmanın acısına daha fazla dayanamaz.

Bir gün camı açtım ki, ufuk bir kara perde;
Sahrayı beyazlar bürümüş, yollar uyuşmuş;
Gördüm ki, o gurbet kuşunun gezdiği yerde
Cansız bir avuç tüy yatıyor.. Baktım o kuşmuş!

---

[338]. "Gurbet", Suda Halkalar; s.43

Faruk Nafiz, şiirin ikinci bölümünde, sıla özlemiyle ölen gurbet kuşundan hareketle, kendi duygularını ortaya koyar; sevgiliden ayrı bulunuşunun ıstırabını dile getirir.

Sen Marmara'nın göl gibi durgun bir ucunda,
Ben böyle atılmış gibi yurdun bir ucunda,
Sen benden uzak, ben sana hasret.

Sarmış beni gurbet,
Sarmış beni Mecnûn diye zencîr gibi dağlar;
Bir türbe ki rûhum gelen ağlar, giden ağlar!

Sevgiliden ayrı olmanın hasretini duyan şâirimizin karamsar ruh haline tabiat da iştirak eder. Gurbet diyarındaki her şey ona yabancıdır. Dereler sessiz, ağaçlar solgun, güller sarıdır. Her şey şâirin hicran acısına uygun bir görünüm içindedir.

Her şey bana bîgâne bu yerde,
Herkes gibi her şey:
Sessiz dereler, solgun ağaçlar, sarı güller;
Dillenmiş ağızlarla tutuk dilli gönüller...

Faruk Nafiz, her şeyin ve herkesin kendisine yabancı olduğu bu gurbet diyarında, yurdundan ve yuvasından ayrı düşmüş olmanın acısına dayanamıyarak ölen kuşu kendisine daha yakın görür.

Hatta bana insanlara nisbetle yakındır
Bahçemde ölen kuş,
Bahçemde kefensiz gömülen kuş.

Faruk Nafiz, yine "*Gurbet*" ismini taşıyan fakat hece vezni ile yazılmış olan diğer bir şiirinde ise, gurbet duygusunu, mütareke devrinin tarihî ve sosyal şartlarıyla birleştirerek ortaya koyar.

Bu köy ıssız bir diyar, münzevîler beldesi..
Kayalardan yükselen coşkun bir kaval sesi
Sahilleri kaplayan bir gümüşten buğudur
Gözlerimin daldığı ufuk bu engin sudur.[339]

mısralarıyla başlayan şiirde, cemiyet hayatından uzak, inzivaya çekilmiş insanların beldesi olan ıssız bir sahil köyünün tasviri ile karşılaşıyoruz.

Coşkun kaval seslerinin bütün sahilleri kapladığı bu köyün, sabahları akşamlarından daha güzeldir. Ancak, şâirâne duygulara elverişli bir mekân içinde bulunmasına rağmen, şâirimiz yine de mutsuzdur. İçindeki gurbet sızısı. bütün güzel duyguları ve hevesleri yok etmiştir.

Kırları gölgemle dolaşırken yan yana
Benzetirim kendimi bir sürüsüz çobana
Burda garip rûhumun söndü bütün hevesi:
Bu köy ıssız bir diyâr münzevîler beldesi.

Yukarıdaki mısralar, bu şiirde yer verilen "*gurbet*" duygusu ile, "*Han Duvarları*" şiirindeki "*gurbet*" duygusu arasındaki farklılığı da ortaya koymaktadır.

"*Han Duvarları*"nda gurbet duygusunun kaynağı dış âlemdir. Cografyanın ümitsizlik veren görünüşü, şâirimizin gurbet duygusunu derinden duymasına sebep olmuştur. Bu şiirde ise, dış âlem göz alıcı manzaralarla süslüdür. Buna rağmen şâir, kendisini yalnız hissetmekte, gurbet acısını ruhunda duymaktadır. Bu şiirdeki gurbet

---

[339]. Dinle Neyden: s.43

duygusunun kaynağı Faruk Nafiz'in kendi içindedir. İlhâmını şâirâne duygularından almakta olup, psikolojik bir özellik gösterir. Anadolu'yu henüz görmemiş olan Faruk Nafiz'de, Anadolu coğrafyasının içinde tasavvur edilen bu muhayyel mekânın uyandırmış olduğu psikolojik tesir, "*gurbet*" duygusudur.

Gurbet ademden kara, hasret ölümden acı,
Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı?

Henüz bana "yolunun sonu budur!" denmedi,
Ben ömrümü harcadım, bu yollar tükenmedi.[340]

mısralarıyla başlayan "*Yolcu ile Arabacı*" şiirinde Faruk Nafiz, Anadolu'nun ıssız ve çorak yolları üzerinde ömür tüketen, inleyen tekerlek gıcırtılarının sesini dinlemeye mahkûm olan arabacının duygularını dile getirir.

Şiirde, gerek yolcu, gerekse arabacı aynı sıkıntıyı, aynı hüznü duymaktadırlar. Gurbet ve hasret duyguları bu iki insanı bütünleştirmiş, birbirine sığınmaya mecbur etmiştir. Bitip tükenmek bilmeyen yollar, bu yolların yabancısı olan yolcuya hüzün ve korku vermektedir. Yolcunun duyduğu hüznü arabacı da duymaktadır. Hasret, sıla özlemi çeken bu iki insanın bağırlarını yakıp kül etmiştir.

Atları hızlı sür ki köye pek geç varmasın,
Nişanlımın gözleri yollarda kararmasın
Düştüğüm yollar gibi sonsuzdur benim tasam,
Bekleyenim olsa da, râzıyım kavuşmasam...

Köyüne, nişanlısına bir an önce kavuşma telaşını gösteren yolcuya karşılık, arabacı daha sâkindir. Bitip tükenmek bilmeyen yolların devamlı yolcusu olmak onu

---

[340]. Hayat, N.20, 14 Nisan 1927

olgunlaştırmıştır. Arabacı için, yolun bittiği yerde yeni bir yolculuk başlayacaktır. Bu yüzden o, gurbet duygusunu ve sevdiklerine kavuşma özlemini ömrü oldukça duymaya mahkûmdur. Onun tasası, yolcusu olduğu bu yollar kadar sonsuzdur.

Faruk Nafiz, yolcu ile arabacı arasındaki bu duyuş farkını, şu mısralarla ortaya koyar:

Senin de yolun biter, diner gözünde yaşlar,
Benim uğursuz yolum bittiği yerden başlar!

Bitip tükenmek bilmeyen yollar ve bu yollarda sevdiklerine kavuşma özlemini duyan yolcular... Hepimiz, sevdiklerimizin yolunu hasret dolu nazarlarla beklemiyor muyuz? Anadolu'da, sevenleri sevdiklerine kavuşturan trene "hasret kavuşturan" denmesinin sebebi bu duygu değil midir?

Faruk Nafiz, sevdiklerine bir an önce kavuşma arzu ve telaşını duyan yolcuların bu duygularını, "*Yolcu*" isimli şiirinde şu mısralarla ifâde eder:

Gülüyordun, kayalıklardan inerken bana sen,
Ben ki gölgenin aksettiği bir gamlı suyum;
Her gün alnında zehirden acı rüzgârlar esen,
Gurbet akşamlarının bağrı yanık yolcusuyum...[341]

Faruk Nafiz, Kayseri'deki öğretmenlik yıllarının intibâlarını taşıyan "*Talas Bağlarında Batı*" isimli şiirinde, içinde bulunduğu mekâna intibak edemeyen, gurbet acısını ruhunda duyan bir insanın duygularını şu mısralarla dile getirir:

Kuşlar üstünde gezer, gurbete düşmüş kuşlar,
Yaşlı bir göz gibi sahrâya bakan penceremin;
Bu dağın gülleri, derdim ki, neden solmuşlar?

---

[341]. Şarkın Sultanları, s.20

Bedduâ ettiği yermiş meğer Aşık Kerem'in![342]

Her şeyi ile şâire yabancı olan bu mekân, ondaki gurbet duygusunu daha da artırır. Dış âlem ve bu âleme ait olan varlıklar, gurbet ve hasret duygularını şâirimizle paylaşıyorlar. Hasret ve gurbet acısı içinde kıvranan şâir, içinde bulunduğu bedbîn rûh halini şu mısralarla ifâde eder:

Ben de bir türlü garip âşıkım Aslımdan uzak;
Ben de âh etsem eğer karşıki dağlar kül olur
Gerilir, teşne dudaklar gibi çatlar toprak;
Mâverâdan bana ağlar gibi sesler duyulur.

II.3. Mazi Özlemi

Faruk Nafiz'in şiirlerinde mazi özlemi geniş yer tutar. Onu Yahya Kemal çizgisine yaklaştıran en önemli sebeplerden biri de, mazi özlemini derinden duymuş olmasıdır.

Henüz çocuk denecek bir yaşta iken yazdığı"*Aşiyân-ı Harâb*" şiirinde

Atime gülen defter-i mâzimin içinden,
Açmakta hayâlim yine bir başka sahife[343]

diyerek, mazi defterini aralayan Faruk Nafiz, sanat hayatının hemen her döneminde, zaman zaman mazi defterinin sayfaları arasına dalarak, mazide kalan hatıralarıyla avunmaya çalışmıştır.

Mazide yaşama düşüncesi hemen hemen bütün sanatkârlarda görülen bir

---

[342]. Suda Halkalar; s.20

[343]. Peyâm, Yıl:1, ilave 23, 3 Mart 1330/16 Mart 1914

özelliktir. Mizaç itibariyle hassas ve duygulu bir yapıya sahip bulunan Faruk Nafiz, mazi özlemini, bazan gurbet duygusu içinde, bazan da çocukluk hatıralarına dönmek suretiyle dile getirmiştir.

Faruk Nafiz, mazi özleminin sanatındaki yerini ve mazi hakkındaki düşüncelerini bir makalesinde şöyle açıklıyor:

> *"İnsan, maziye hasret hissini, mazi denecek kadar hatıralar topladıktan sonra duyuyor: Bunun için mazi daüssılâsı kimine gençliğinde, kimine ihtiyarlıkta gelir. Bu gelen zaman hatıratın kesâfetine bağlıdır. Ne kadar yetimler bilirim ki, "âh çocukluk" diye yanarlar ve ne kadar ihtiyarlar bilirim ki, henüz derûnî hasretin yabancısıdırlar.*
>
> *Ben ölümden daha acı bir şey tanırım, o da ölümü düşünmektir. Bizim mazimizin ne ehemmiyeti var? Gözlerimizi dünyaya açtığımızdan beri ne gördük? Hangi neşeden ruhumuza gına geldi? Zaten bütün memleketin çocukları hep birbirine benzemez miyiz? Onlar ki, benimle beraber on beş seneden beri tarihin en canlı sayfalarını yüzünden okudular, bu maziyi elbet benim kadar bilirler. Fakat, ne de olsa maziyi düşünmek, maziden daha acı bir şey oluyor. O zamanın kederlerine de hasret çekiyoruz; o dert içimizde yanıyor."*[344]

Faruk Nafiz'in mazinin derinliklerinden ses veren şiirleri içinde, "*Şarkın Sultanları*"nın ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu şiirde, memleketin hüzün verici atmosferinden bir an için de olsa uzaklaşan Faruk Nafiz, teselliyi mazinin derinliklerine kadar uzanıp, mazideki hatıralarıyla başbaşa kalmakta bulmuştur.

Ben her akşam dolaşırdım bu yeşil sahilde,
Aşinâlar gibi karşımda gülümserdi sular;
Nazlı rüzgâr konuşur anladığım bir dilde,
Sevdiğim şarkıyı söylerdi hafiften korular

---

[344]. "Çamlıca'dan Bir Haber": Yarın, N.38, 13 Temmuz 1922

Yaz kış, öterdi ağaçlar bu derin maviliği
Uhrevî beldeler üstünde Güneş parlardı;
Bir havârî gibi her gün denizin inlediği
Kayalıklarda gezen ince kadınlar vardı.

Sisli enginleri rûhumla duyup dinlerken
Dolaşan kızları toplardı deniz şen sesine,
Ayrı bir yüz düşünürdüm bu güzelliklerden
El ederken sarışın şâireler beldesine[345]

mısralarıyla başlayan "*Şarkın Sultanları*"nda, Faruk Nafiz'i, mazide kalan günlerin hatıralarıyla başbaşa iken görüyoruz. Gülümseyen sular şâirimizi mazinin derinliklerine doğru çekip, şuur altındaki birtakım duyguların ortaya çıkmasına sebep oluyor. Gülümseyen suların, şarkı söyler gibi uğuldayan koruların süslediği bu romantik mekân içinde, Faruk Nafiz; kayalıklarda dolaşan inci gibi güzellerin arasında, onların hepsinden daha güzel bir güzeli tahayyül ediyor. Bu güzel yüzlü muhayyel sevgili, mavi suların derinliklerinden şâiri "*sarışın şâireler beldesi*"ne davet ediyor.

Sisli enginleri rûhumla duyup dinlerken
Dolaşan kızları toplardı deniz şen sesine,
Ayrı bir yüz düşünürdüm bu güzelliklerden
El ederken sarışın şâireler beldesine

"*Sarışın şâireler beldesi*", Faruk Nafiz'in ilhamlarının kaynağı olan sevgilinin bulunduğu bir beldedir. Şâir, her güzel yüzde o muhayyel sevgiliyi arıyor. Bu muhayyel yüz, uzaktan şâirimize bir gölge gibi görünüyor; Faruk Nafiz onun esmer mi, sarışın mı, kumral mı olduğunu kestiremiyor.

---

[345]. Edebiyat-ı Umumiye mecç. N.14, 21 Kânun-ı sânî 1332/1916

Gülmek isterdi uzaktan bana bir gölge, niye?
Tanımazdım onu, esmer mi veyahut sarı mı?
Belki bir gün gelerek toplar o ma'bûde diye,
Dağıtırdım deli rüzgârda uzun saçlarımı.

Faruk Nafiz'i maziye çeken romantik manzara, şiirin ikinci bölümünde de devam ediyor.

Bir hazân akşamı indimdi yeşil sahile ben,
Vardı kumral sular üstünde beyaz bir yelken

Daralan omzuma bir yaşlı sedir oldu kaya,
Gözlerim doldu uzaklardaki mermer saraya

Ufkun üstünde Güneş secde eden bir iklîl,
Tutuşan körfeze çizmişti alevden bir Nil.

Bu tabloda yer alan mekân ve zamanla ilgili unsurlar, şâirâne duyguların ortaya çıkmasına elverişli bir özellik gösterir. Bir hazan akşamı sahile inen şâir, kumral suların üstünde yüzen beyaz bir yelkenli görür. Bir kayanın üzerine çıkarak karşıdaki mermer sarayı seyretmeğe başlar. Biraz sonra, şâirimizin "*Şarkın sarışın kızı!*" diye nitelendirdiği muhayyel sevgili, arkasında zenci bir köle olduğu halde sandaldan iner.

İndi Şarkın sarışın kızlarının en genci;
Arkadan bir köle, mûnis ve uzun zenci.

Sandaldan kölesi ile birlikte inen bu güzel, şâire hayâlindeki sanatı sunacak olan güzeldir. Şâir bu güzele hummalı bir gözle bakar. Aşk hummasını bir kıvılcım gibi taşıyan gözlere âşina olmayan güzel, bu bakışlar karşısında: "*Kim bu vahşi?*" der

gibi, şâiri hayretle süzer. Güzelin mânâlı bakışları karşısında, şârin ruhunu gizli bir günah, etrafını zincir, kalbini ise kış mevsiminin sisli ve beyaz elleri sarar.

Önce kalbimde beyaz elleri bir sisli kışın;
Sonra karşımda sultân, o ilâhî sarışın...

Kış mevsiminin hakim özelliği olan "*soğukluk*" hissi, şuur-dışı arzuların gizliliğinin ifâdesi olarak düşünülebilir. Bu duyguların hemen akabinde, yasak arzuların bir başka sembolü olan "*yılan başlı asa*" kumların üstüne düşer.

Şiirin üçüncü bölümü gerçeğe dönüşü ifâde eder. Faruk Nafiz, realitenin hüzün verici görünüşü karşısındaki duygularını şu mısralarla ifâde eder:

Bütün eşyaya hazân indi, sular dermansız,
Şimdi bir gölgeyi bekler, gezerim ben yalnız

Gördüğüm manzara, akşamları kalbimde bir ok;
Gece, kalbim gibi, evlerde ışık yok, ses yok

Yemyeşil sahillerin, gülümseyen suların, beyaz yelkenlerin ve kayalarda dolaşan Şark ilâhelerinin yerini, hazan mevsiminin hüzün verici manzarası almıştır. Suların dermanı kesilmiş, bütün eşyaya hazan mevsiminin sessizliği çökmüştür.

Gördüğüm manzara. akşamları kalbimde bir ok;
Gece kalbim gibi, evlerde ışık yok, ses yok

Mavi bir sis çiziyor bahçeler üstünde sabah,
Geziyor gölgeli sahilde bir hazin seyyah

Faruk Nafiz: *Yeni bir şevk içinde eski Haliç...*
Seyrederken geçen kadınları hiç
Duymuyor kimse rûh elemlerini,
Taşıyor beldenin haremlerini
Derenin medhâlinde sandallar,
Şark işinden ferâceler, şallar[346]

mısralarıyla başlayan "*Sadâbâd Kadınları*" isimli şiirinde, zevk ve eğlencenin hayat felsefesi haline getirildiği, Nedim'in şarkılarının dillerden düşmediği, Şark güzellerinin sandallarda dolaştığı onsekizinci yüzyıl Sadâbâdını, masal dünyasını hatırlatan bir tablo halinde gözlerimizin önüne seriyor.

"*Şarkın Sultanları*"nda, Faruk Nafiz'i mazinin derinliklerine çeken "*su*" unsurunun yerini, bu şiirde "*ayna*" almıştır. Ayna, derinlik dünyası olan maziye bizi çeken, yıpranmış birtakım duygularımızın tatminini sağlayan bir unsurdur. Hepimiz zaman zaman bir aynanın karşısına geçip, saçımızdaki aklar, yüzümüzdeki kırışık lıklara bakarak bunlara eksiksiz sahip olduğumuz günleri hasretle anmıyor muyuz?

Ayna karşısında ağaran saçlarını seyreden şâir, ağaran saçlarının her telinde, mazide kalan günlerden bir parça görür; artık geri gelmesi mümkün olmayan o günlere hasretle bakar.

Faruk nafiz'in şuur-altı âlemini yansıtan, onu mazinin derinliklerine götürüp, mazideki hatıraları yeniden yaşama arzusunu ortaya koyan bir diğer şiir de "Suda Halkalar"dır.

Sahrâya bahârın ilk indiği gündü,
Dağlarda gezerken bana bir çeşme göründü
Birdenbire sıyrıldı gözümden çözülen bağ:
Bir hâtıranın dağdaki yâdıydı bu menbâ
Üç beş sene evvel bu dağın bir gülü vardı;

---

[346]. Suda Halkalar: s.153

Yaz günleri dinlediğimiz yer bu pınardı
Birlikte düşerdik bu uzun yollara erken,
Kaç kerre şafak söktü bu dağlarda gezerken!
Bahtın bir avuç toprağa kalbettiği kızla
Kaç kerre su içtikdi buradan taslarımızla![347]

mısralarıyla başlayan ve Yahya Kemal'e ithaf edilen şiirde, Faruk Nafiz'i maziye çeken unsurlardan "*su*" ve "*deniz*", birer leit-motif olarak geniş yer tutar. Su ve deniz, mazideki hatıraları yeniden yaşamak isteyen şâirimizin şuur-altı âlemini bir ayna gibi aksettirirler.

"*Suda Halkalar*" şiiri, iç içe büyüyen ve gittikçe genişleyen halkalar gibi, Faruk Nafiz'in bütün dünyasını, hatta bütün kâinatı kaplar. Şiirin ilk bölümünde, bahar mevsiminin başladığı gün, dağlarda dolaşan şâirin gözüne ilişen bir çeşme, şâirimiz ile mazi arasındaki perdeyi birdenbire kaldırıyor; ona, mazinin derinliklerinde kalan uzun hikâyeyi anlattırmaya başlıyor:

Gözündeki mazi perdesinin kalkması ile çocukluk yıllarına kadar uzanan Faruk Nafiz, yıllar önce sevgilisiyle birlikte bu çeşmenin başında su içtiği günleri hatırlıyor. Ancak, çeşme aynı çeşme olmasına rağmen, çeşmeden akan suyun tadı değişmiştir.

Ölüm yanarak, hıçkırarak durdum o yerde;
Bir gözyaşı sızsın diye kalbimdeki derde
Birlikte geçen bir Mayısın hatırasından,
Bir damla su içtim pınarın köhne tasından...

Lâkin bürümüş menbaın etrafını funda;
Artık ne sadâsında o tat var, ne suyunda!

---

[347]. Suda Halkalar; s.5-13; son mısra Heyecân ve Sükûn'da (s.18) "Kaç kerre su içtikdi avuçtan tasımızla" şeklinde geçiyor.

Mazinin derinlikleri içinde tasavvur edilen sevgili, kumral mı, elâ gözlü mü, esmer mi, beyaz mı olduğu konusunda şâirimizin de tereddütte bulunduğu muhayyel bir yüzdür. Şâir, saadetinin kaynağı olarak gördüğü bu muhayyel yüzü şöyle tasvir ediyor:

Kimdir bu teselli? Bu muhayyel? Bu güzel yüz?
Kimdir bu saâdet ki, düşündüm gece gündüz
Bir kız mı, kadın mı?
Engin mi denizler gibi? Coşkun, yaramaz mı?
Kumral mı? Elâ gözlü mü? Esmer mi? Beyaz mı?

Maziyi yeniden yaşama isteğinin bir aldatmacadan, bir hayâlden ibaret olduğunu anlayan Faruk Nafiz, ölümü haz duyulan bir duygu, bir kurtuluş yolu olarak görür.

Her hâtıra bir damla yaş oldukça gözümde,
Hicrânla dolan rûha, dedim, hazdır ölüm de!

Çeşme başında içtiği bir yudum su ile mazinin derinliklerine kadar uzanıp, sevgiliyle birlikte geçen günlerin hatırasını yeniden canlandırmaya çalışan Faruk Nafiz, bütün gördüklerinin hayâlden ibaret olduğunu anlayınca, kendini gerçek ve hayâlî iki dünya arasında gurbette düşünür. Ümitsizliğini şu mısralarla ortaya koyar:

Gönlüm diyor: "Aldanma, bunun hepsi hayâlet;
İğfâle melekler bizi, şeytanca bir alet
Sen başkalarından ne teselli, ne vefâ um;
Mahkûmuz ezelden beri biz gurbete mahkûm
...
Ömrün geçecek böyle her avâre yaşında,
Mâziye tahassürle akan bir su başında!..

Faruk Nafiz'de mazi özlemi zaman zaman çocukluk günlerini yeniden yaşama arzusu şeklinde tezahür eder. Bu konudaki düşüncelerini bir makalesinde şöyle açıklar:

> *"Mazinin hasretini çekenler, bizce, mazinin eğlencelerinden ziyâde, mazide kalan gençliklerine hasret çekmektedirler; zira bu yaşta bugünün çocuklarına iştirâk edememekten doğan bir ıstırap, onları, böyle bir tahassüre sevk ediyor. Kendilerine yirmi yaşlarını idrâk etmek imkânı olsa, şüphe yok ki, hiç birinde mazi hasreti kalmayacaktır.. Bu mazi hasreti, halden şikayet değil, kendi hallerinden şikayettir.*
>
> *Hatıra yazmak, geçmiş günleri canlandırmak bir cürüm değildir; fakat geçmiş günlerin hasretini çekmek bir itiraftır: Öyle bir itiraf ki, ilerleyen yaşlarla, ağarmış başları herkesin gözleri önüne serer..."*[348]

Hatırlayınca neden sonra nerde olduğumu,
Durup hayâle koyuldum geçen çocukluğumu..
Güzel köyün Sakızağacında bir ateş gecesi,
Çözüldü ömrümün on beş düğümlü bilmecesi.[349]

mısralarıyla başlayan "*Çocukluğumdaki Gözlerle*" isimli şiirde, Faruk Nafiz'i, çocukluk yıllarının hatıraları ile başbaşa iken görüyoruz.

Faruk Nafiz, "*on beş düğümlü bilmece*" gözüyle baktığı hayatının sırrını, çocukluk hatıralarının gömülü olduğu Sakızağacı'ndaki köyü hayâl edince çözmeğe başlıyor. Köy üzerinde yoğunlaşan hayâlleri onu, içtiği üç kadehin ardından gurubu seyre dalan babasına, bahçesinde kuş seslerinin eksik olmadığı yalıya götürür.

Hemen o saniye canlandı minderinde babam;
Gurûbu üç kadeh ardında seyreden bir adam;

---

[348]. "Hayâl ve Hakikat"; Salon, N.59, 1 Nisan 1959

[349]. Salon, N.49, 1 Kasım 1949

Onunla her yeri cennet kesilmiş eski yalı,
Ki bahçesinde tükenmezdi kuşların masalı;
Genişti rıhtımı has bahçeler kadar yalının,
İçinde belki bütün köy gezerdi sandalının;
Ateş böcekleri, meydan verip çırağlarına,
Atardı kendini bir bir örümcek ağlarına...

Kendisini çocukluk yıllarına götüren rüyadan uyanan şâir, büyük bir ümitsizliğe düşer. Çocukluğunda yaşadığı mekânla, içinde yaşadığı mekân arasındaki tezat, ondaki ümitsizliği daha da artırır.

Zaman, vücudu sarıp dişleyen bir ifritmiş;
Ya eskimiş, ya küçülmüş, ya mahvolup gitmiş
Çocukluğumdaki gözlerle gördüğüm dünya;
Ne koyda eski füsûn var, ne ayda eski ziyâ!
Daralmış öyle ki, hiç farkedilmiyor yoldan,
Çocukluğumda o koşmakla bitmeyen meydan
Düşündüğüm geniş âlemle gördüğüm nerde?
Çocuklar oynamıyor dün bıraktığım yerde;

Hayâl âleminden gerçeğe dönen Faruk Nafiz, çocukluğunun en güzel günlerinin geçtiği, koşmakla bitiremediği meydanın daralmış, tanınmaz hale gelmiş olduğunu görür. Çift atlı faytonların dolaştığı Boğaziçi'ndeki yalılar, eski zevk ve ruhu taşıyan evler yavaş yavaş silinmeğe başlamıştır. Ev ve yalıların yerini, estetik zevkten uzak apartmanlar almıştır. Betonlaşan bu manzara şâirimizdeki ümitsizliği daha da artırır.

Faruk Nafiz, "*Yeşil Köşe*" isimli şiirinde bizi, her şeyiyle eski yaşayışın hakim olduğu, çocukluk günlerinin hatıralarıyla dolu bir başka mekâna götürür.

Köy camii. Meşrûta, Muvakkit yeri. Meydan
Meydanda köyün çeşmesi. Kestane. Çınar. Çam
Çay, nargile: Mermerde tüten çifte buhurdan..
Gönlümle gözüm tütsülenir böyle her akşam.

Seccâdeyi sermiş Boğaz'ın bir tarafında,
Dar bekler ezân vaktini birkaç mütekâid
Kalmış gibi yıllarca kütüphane rafında,
Yüzler, yazılar, manzaralar hep düne ait.[350]

"*Takvim*" isimli şiirde ise Faruk Nafiz'i; maziyi, mazideki dostlarını, sevgililerini, fazilet timsali kahramanları, bir takvimin yaprakları arasında ararken görüyoruz.

Takvimin her yaprağı taşır azîz bir ölü:
Kiminde şefkatini andıklarım gömülü,
Kiminde sohbetine baha biçilmeyenler,
Kiminde san'atından başka tat bilmeyenler,
Kimine bir kahraman boylu boyunca yatmış,
Kimini tek başına bir fazilet kapatmış,
Kiminde tatlı rüyâ...kiminde sonsuz arzu...
Bir avuç toprak olmuş kiminde bir içim su[351]

Faruk Nafiz'i maziye götüren, mazinin derinliklerinden ses vermesini sağlayan en önemli unsur "*su*"dur. "*Su*"yu, gözle gönülün rahat ettiği bir ayna olarak düşünen Faruk Nafiz, suları seyrederken, mazideki hatıralarını yeniden yaşama arzusunu ruhunda duyar.

---

[350]. Heyecân ve Sükûn; s.40

[351]. Akarsu; s.5

Ben bir akarsuyum ki, ondaki tatlı rengi
Yaratan, yaprakların, salkımların hevengi
Bunlar sizin duygunuz, sizin düşüncenizdir!

Geçtiği yerler onun yatağını çevirse,
Ovalarda, bellerde, bin türlü şekle girse
Yine akarsuların tek hedefi denizdir!..[352]

mısralarının yer aldığı "*Akarsu*" isimli şiirinde, maziye ulaşma arzusunu, ebedî saadete ulaşma arzusuyla birleştirir.

Denizlerden buharlaşan su, nasıl yağmur halinde tekrar denize kavuşuyorsa, insanoğlu da bir gün ilahî deryasına kavuşacaktır. Bu yüzden, suların devr-i daimi ile, ilahî deryadan kendi irâdesi dışında kopup gelen insanoğlunun hayatı arasında yakın bir benzerlik vardır.

Sular, Faruk Nafiz'in en yakın dert ortağıdır. O, yokluğunu hissettiği duyguların yerini tutan sularla konuşmaktan, derdini anlatmaktan büyük bir ferahlık duyar. Sularla kendi varlığı arasındaki ilişkiyi şu mısralarla dile getirir:

Severim, nerde olsa sularla dertleşmeyi:
Pınara dert anlatır, söyletirim çeşmeyi
Bir su başında geçsin, râzıyım, günüm gecem,
Sularla konuşmayı bana öğretmiş Kerem.[353]

---

[352]. Akarsu; s.5

[353]. "Suya Kaside", Bir Ömür Böyle Geçti; s.61

II.4. Anadolu

Cumhuriyet öncesi edebiyatımızda, gerek nesir, gerekse şiir türünde Anadolu'yu anlatan eserlere pek az rastlıyoruz. Halkın dışında bir edebiyat olan ve kendi kalıpları dışına çıkmayı sanat olarak kabul etmeyen Divan şâirleri, kendilerini İstanbul'un surları içine hapsedip, vatanı adetâ İstanbul olarak görmüşlerdir. Anadolu ve Anadolu insanı ise, ancak halk şâirlerimizin sazlarında ve sözlerinde kendine bir yer bulabilmiştir. Anadolu coğrafyası ve Anadolu insanının Türk şiirine Yunus Emre ile girdiğini söyleyebiliriz.

Vatanı İstanbul olarak gören Divan şâirlerimiz gibi, daha sonraki yıllarda diğer aydınlarımız da Anadolu'ya karşı ilgisiz kalmışlar, bu coğrafyayı "*el diyarı*" olarak görmüşlerdir. Türk aydınının bütün ilgisizliğine karşılık, Anadolu insanı, devletine olan bağlılığını ve güvenini hiç bir zaman kaybetmemiştir. Anadolu insanının devletine olan bağlılığını ve Türk aydınının asırlar sonra da olsa, Anadolu'ya yönelerek, Anadolu insanı ile kucaklaşışını Halit Fahri şöyle açıklıyor:

> *"Senelerden beri İstanbul, kendi çektiğinin on mislini zavallı Anadolu'ya çektirdi. Tarlalarında hayatın bütün levslerinden uzak, mesut yaşamak isteyen, emelleri güneşin battığı ve çıktığı iki ufuk arasında kokusuz fakat rengin bir çiçek gibi açılan insanları tahripkâr bir cennetle, keyf için bir siyasetgâha sürükledi. Hudutlarda topraklara karışan vatan evlatları cenk etmediler; belki şuursuz bir fermân ile idam olundular. Bu feci akibeti yâd ederken, bugün şüphesiz kalbimiz sızlıyor. Ortada hazîn bir harâbe kaldı. O harabeye çevrilen nazarlar, dün felâketi görmüyordu, bugün görüyor ve yarın belki daha iyi görebilecek...*
>
> *İstanbul!.. Altıyüz senelik muhteşem bir tarihin merkezini teşkil eden bu beldeye bu kadar hodbin olmayı acaba hangi şeytan telkin etti? Heyhât! Son felâket karşısında, asırlarca süren o tılsımlı uykudan uyandığı dakikada, kalbinden yükselen bin hıçkırık, bin günâhı affettirebilecek mi?*
>
> *Sa'dâbad'ın ıssız kalan sahillerinde son lâleler sararınca, meş'ûm bir rüzgârın estiği hissedildi ve bizim hicrânımız Anadolu'nun*

hicrânını tazeledi. Hakiki kardeşlerin teselli sesi bizim sesimize karıştı.

Artık İstanbul ve Anadolu mazinin bütün hatalarını unutarak, uzun bir dargınlıktan sonra barışan iki kardeş gibi birbirinin kollarına atıldılar. Bundan sonra saadet ve felâket karşısında hep böyle yek-vücût ve yek-rûh olacaklar. Birinin hıçkırıkları diğerinin kalbinde ebedî akisler uyandıracaktır.

İstanbul Türk'tür ve Türk kalacaktır. Anadolusuz bir İstanbul nasıl tasavvur edilemezse, İstanbul'suz bir Anadolu da öyle imkânsızdır. İstanbul için bütün Türk âlemi gözcüdür. Tarihimiz, ruhumuz, irfânımız, her şeyimiz ufuklarında nârin minarelerin hatları dalgalanan bu güzel, bu ilâhî beldede yaşıyor."[354]

İstanbul aydınının Anadolu'ya olan ilgisizliğine ilk tepki Ziya Gökalp'ten gelmiştir. O:

Aruz sizin olsun hece bizimdir,
Leyl sizin, şeb sizin, gece bizimdir
Başka dil konuşmaz bizim dilimiz;
Osmanlıca sizin, Türkçe bizimdir!..

diyerek, Türk aydınına Türkçe'nin asıl kaynağını, Anadolu'yu hedef olarak göstermiştir. Gökalp'in gösterdiği bu hedefe ilk adım atanlardan biri de Faruk Nafiz olmuştur. Aruzdan heceye geçen Faruk Nafiz, ferdî romantizmin ağır bastığı aşk temalı şiirleri bırakarak, üstadı Yahya Kemal'in "*Mektepten Memlekete*" diye tarif ettiği Anadolu'ya yönelir. Takip edeceği sanat çizgisinin hedeflerini "*Sanat*" şiiriyle ortaya koyar:

Başka san'at bilmeyiz, karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolumuz
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken,
Sana uğurlar olsun.. Ayrılıyor yolumuz!..[355]

---

[354]. "İstanbul ve Anadolu"; Nedim, N.10, 27 Mart 1919

[355]. Hayat, N.5, 30 Kânun-ı evvel 1926

Faruk Nafiz, Anadolu'yu ilk defa genç bir öğretmen olarak Kayseri'ye tayin edilince tanımıştır. İç dünyasında beliren edebî olgunluğun zevki içinde, Orta Anadolu'nun ıssız yollarında yaylı araba ile yapmış olduğu üç günlük yolculuk, onun ruhunda önemli bir takım değişikliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Gidiyorum, gurbeti gönlümde duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya
İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık.[356]

Yıllarca Boğaz'ın mavi sularının derinliklerinde hayâle dalarak, hülyâlarının kaynağını buralarda arayan Faruk Nafiz, yolculuğu sırasında hiç alışık olmadığı bir coğrafya ile karşılaşır. Bu coğrafya ondaki yalnızlık ve gurbet duygularını daha da artırır.

Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...
Arkada zincirlenen yüksek Toros dağları,
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler...

Faruk Nafiz, Anadolu'nun ıssız ve çorak yollarında, bir taraftan gurbet sızısını duyarken, bir taraftan da bu coğrafya üzerinde yaşayan ıstırap dolu insanların inleyişlerini duymaya başlar.

Faruk Nafiz'in ruhunda şok tesiri uyandıran bu manzarayla, devlet kurumlarının Anadolu'da açılması sonucu Anadolu'ya giden aydınlarımızın hemen hepsi karşılaşır. Türk aydınının Anadolu'da karşılaştığı bu hüzün verici realiteyi, İsmail Habip şöyle anlatıyor:

---

[356]. "Han Duvarları"; TürkYurdu, N.15, Kânun-i sani 1925, s.274-280

"Anadolu'yu hiç görmeden bir cennet sandık; yeşillikler ortasında beyaz badanalı evleri birer tebessüm gibi duran köyler, meleyen gürbüz sürüler, mırıldanan billur ırmaklar, çeşme başlarına su doldurmaya gelen pembe yüzlü köy kızları... Anadolu'yu, hele Anadolu'nun içini görünce müthiş bir sükût-ı hayâl.. Mağara ini gibi kerpiç evler, sıtmadan karnı şişmiş insanlar, ıssız yollar ve kel dağlar... Halbuki Anadolu dışa ait yoksullukla, içe ait olgunluğun yurdudur..."[357]

İsmail Habip'in de ifâde ettiği gibi, Türk aydını asırlarca ihmâl ettiği Anadolu'yu ve Anadolu insanını, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra realist akımın da tesiriyle, kısmen ve uzaktan görebilmiştir.

Türk aydınının Anadolu coğrafyası ve Anadolu insanı ile gerçek anlamda ilk teması, İstiklâl Mücadelesi yıllarında gerçekleşir. Bu savaş yalnız batının müstevli güçlerine karşı verilen "varolma" mücadelesi olmayıp, aynı zamanda asırlarca Anadolu'yu görmemezlikten gelen İstanbul'a karşı baş kaldırışın da ifâdesidir. Bu hadiseyi, tarihten coğrafyaya, hayâlden gerçeğe dönüş olarak da ifâde edebiliriz. Türk aydını İstanbul'un hayâl ufuklarından ayrılıp, Anadolu'nun acı gerçeklerini bu tarihten sonra görmeye başlamıştır. Artık, dinlenilerek yazılan eserlerin yerini, görülerek yazılan eserler almaya başlamıştır. Türk aydını, İstanbul ve çevresindeki hayâl atmosferinden az da olsa sıyrılıp, gözlerini Anadolu'ya ve Anadolu insanına çevirmiştir. Sanatsız ve ince işçilikten mahrum olan ilk örnekler, Divan şiirinin musikisine alışkın olanları belki pek fazla memnun etmemiştir; ama, yıllarca sade Türkçe'nin ve öz şiirin hasretini çekenleri ziyadesiyle memnun etmiştir.

Türk aydını, gidilmesi mümkün olmayan bir coğrafya olarak duyduğu Anadolu'da, millî ruhu bütün unsurlarıyla yaşatan, devlletine karşı sadakatle bağlı olan Anadolu insanını, beklemediği bir ruh olgunluğu ile karşısında bulur.

"Han Duvarları" şiiri işte bu dönüş esnasında yazılmış bir eserdir. Bu şiir Anadolu'nun dışa ait çıplaklığı ve yoksulluğu ile, bu coğrafya üzerinde yaşayan

---

[357]. Tanzimattan Beri Edebî Yeniliğimiz II; Remzi Kitabevi, İst. 1940

insanların ruh olgunluklarını anlatır. Anadolu'da ilk göze çarpan şey, çıplak coğrafyadır. Halide Edip; "*Himmet Çocuk*" isimli hikâyesinde: "*Anadolu'da hakim olan insan değil, tabiattır!*" der.[358] Kuytu ormanlar, sarp ve keskin yokuşlar, insanın iliklerine kadar işleyen acı rüzgârlar... Anadolu insanını ezen yalnız tabiat değildir; hastalık, haksızlık ve cehalet de onu canından bıktırmıştır.

"*Han Duvarları*", Anadolu'nun çıplak coğrafyasını ve bu coğrafyanın çilekeş insanlarını anlatan bir şiirdir. Bu şiirde, İç Anadolu'nun dışını kaplayan ıssızlık, uzayıp giden yollar, bir hayalet gibi dolaşan insanlar ve bozuk yollardan gidip de bir daha geri dönmeyen serhat kurbanları, hüzün verici bir tablo halinde gözlerimizin önüne serilmiştir. "*Han Duvarları*", serhat kurbanlarının, sıladan ve sevdiklerinden ayrı oluşlarının üzüntüsünü han duvarlarına yazarak teselli bulmaya çalışan insanların hazin hikâyesidir.

Ey köyleri hududa bağlayan yaslı yollar,
Dönmeyen yolculara ağlayan yaslı yollar!
Ey garip çizgilerle dolu han duvarları,
Ey hanların gönlümü sızlatan duvarları...[359]

Faruk Nafiz'in Anadolu'yu daha yakından tanıması, 1928 yılında daha geniş bir imkânla tamamlanır. Devrin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin başkanlığındaki Şark Vilayetleri Tetkik Heyeti ile birlikte Anadolu'nun birçok yerini dolaşıp, perişan durumunu yakından görme imkânını bulur. Anadolu'yu ve Anadolu insanını yakından tanıyış, onun sanatının tamamen memleketçi bir hüviyet kazanmasına sebep olur.

Faruk Nafiz, Anadolu'yu yeniden keşfedilmiş bir şiir kaynağı olarak görmüştür. Hayâli bir kenara bırakarak "*yerli yapı sazıyla*", Anadolu'nun içli türkülerle bütünleşmiş sevda dolu manzaralarını gözlerimizin önüne sermeyi

---

[358]. Mehmet Kaplan, Hikâye Tahlilleri; Dergâh yay. İst.1979,I. bs., s.73-84

[359]. Han Duvarları; Milli Eğitim Basımevi, 1000 Temel Eser, İst. 1969, s.3-8

başarmıştır.Asırlarca aydınlarımızın yabancı kaldıkları Anadolu'nun çıplak bozkırlarında, yağmura açılmış ellerin ardındaki ruhu görmüş, bu ruhu ustalıkla şiirlerine yerleştirmiştir. Anadolu topraklarında doğan yeni hayat, yeni kudret, onun şiirleriyle yeni bir nağme halinde bütün yurda yayılmıştır. Mehmet Emin Yurdakul'un memleket romantizmi ile dolu şiirlerinden sonra, Anadolu'ya realist gözle bakan ilk şâir olma hüviyetini kazanmıştır.

Faruk Nafiz, gerek Kayseri'deki öğretmenlik yıllarında, gerekse Anadolu'ya yaptığı gezi sayesinde, Anadolu coğrafyasını ve Anadolu insanını yakından tanıma imkânını bulmuş; bu insanların zevklerini, dertlerini ve ruhlarındaki asîl duyguları içine sindirerek, ustalıkla dile getirmiştir. Ancak, Anadolu'yu anlatırken, bu coğrafyanın ruhu olan insanların yoksullukları yanında iç zenginliklerini, viraneleriyle birlikte gülşenlerini de vermeyi ihmâl etmemiş; bu insanların kaderini karartacak bir ifâde kullanmamaya özen göstermiştir.

Faruk Nafiz'in şiirleri, Anadolu coğrafyası ve Anadolu insanıyla ilgili birçok unsuru ihtiva eder. Çamlıbeller, uzayıp giden yaslı yollar, garip çizgilerle dolu han duvarları, ardıçlı dağlar, çoban çeşmeleri; bakır tenli, kızıl saçlı cesur köylü kızları, sevdiği için canına kıyan Aliler, genç kızların korkulu rüyaları olan çapkın çobanlar, bitip tükenmek bilmeyen yolların sabır yüklü arabacıları vb. unsurlar, Faruk Nafiz'in şiirlerinde sık sık karşılaştığımız Anadolu'ya has motiflerdir.

Faruk Nafiz'in, Anadolu coğrafyası ile bu coğrafya üzerinde yaşayan insanları çeşitli yönleriyleişleyen şiirlerine geçmeden önce, henüz Anadolu'ya gitmeden, duyduklarından hareket ederek kaleme aldığı *"KÖyde Kış"* isimli şiirine kısaca göz atalım:

Her ocaktan tüter bir ince duman,
Dereler bir çocuk sesiyle güler;
Çıngıraklarla canlanır korudan,
Çoban ardında bembeyaz sürüler

Karlı dağlarda çağlayanlar akar,
Sarar etrafı bir gümüşten ses;
Doldurur boş kalan geçitleri kar;
Damlar altında gün sayar herkes[360]

mısralarının aldığı şiirde, bir Anadolu köyünün tasviri yapılıyor. Ancak bu tasvir hayâlidir; şâirin bizzat edindiği müşahadelere dayanmıyor. Her ocaktan bir dumanın tüttüğü, derelerden akan suların sesinin çocuk seslerini hatırlattığı, bembeyaz koyunların çıngıraklarını öttürerek çobanların peşinden gittiği, geçitlerin karla kaplandığı, köylülerin gün sayarak yazın geleceği günleri beklediği bu köyle ilgili olarak söylenen her şey, şâirin duyup dinledikleriyle, öğrendiği bilgilerden ibarettir.

El gibi dolaşma Anadolunda,
Arkadaş, yurdunu içinden tanı:
Dinle bir yosmayı pınar yolunda,
Dinle bir yaylada garip çobanı[361]

mısralarıyla başlayan "*Memleket Türküleri*"nde, Faruk Nafiz'i, yıllarca Anadolu'yu ihmâl eden, ona bir yabancı gözüyle bakan aydınlarımıza seslenirken görüyoruz.

Anadolu'da "*el gibi gezen*" kişi, İstanbul'un oldukça renkli hayatından ayrılarak, ilk defa Anadolu'ya giden, orada Anadolu coğrafyasına ve insanına bir yabancı gözüyle bakan İstanbul aydınıdır. Mehmet Emin Yurdakul'un "*İstanbul Efendisi*" diye adlandırdığı bu tipin Anadolu'ya bakışında, bir yabancının bakış tarzı hakimdir. Anadolu insanı da, kendisine "*el*" gibi bakan, küçümseyen bu tipi, Yakup Kadri'nin "*Yaban*" romanında olduğu gibi, "*yaban*" olarak görmüştür. Faruk Nafiz'in: "*Arkadaş yurdunu içinden tanı!*" diye seslenişinde bu gerçek gizli olup, o bu

---

[360]. Nedim, N.2, 23 Kânun-ı sâni 1919

[361]. Hayat, N.27, 2 Haziran 1927

sözleriyle, Anadolu'ya gerçekçi bir yaklaşımla bakılması gerektiğini de ortaya koymaktadır. Faruk Nafiz, Anadolu'yu görenlerin, gönüllerini Anadolu sevgisinin koruyla tutuşturmalarını, Anadolu insanına bir yabancı gibi bakmamalarını istiyor.

Anadolu'nun perişan durumuna rağmen, Faruk Nafiz'in Anadolu'ya bakışında iyimserlik duygusu hakimdir. O Anadolu'nun çetin coğrafî şartları altında yaşayan insanları anlatırken, bizi ümitsizliğe sevkedecek bir ifâde kullanmamaya özen göstermiştir.

İçinden tanırım ben o elleri,
Onlar ki zâhirde virân olurlar,
Ardıçlı dağları, çamlıbelleri
Aşanlar şi'rine hayran oldular[362]

mısraları ile başlayan "*Bizim Memleket*" isimli şiirde, yıllarca ihmâl edilen, kendi kaderi ile başbaşa bırakılan Anadolu'nun perişan manzarası karşısında, Faruk Nafiz yine de iyimserdir. Bu iyimserliğini şu mısralarla ortaya koyar:

Dökülür köpüklü sular yarından,
Baharlar yaratır kışın karından,
İçenler sihirli pınarlarından,
Şöyle bir silkinir, ceylan olurlar!

Faruk Nafiz, Anadolu'yu görenlerin, bu perişan tablo karşısında kötümserlik duygusuna kapılmadan Anadolu gerçeklerini yakından tanımalarını, gönüllerini o korla tutuşturmalarını istiyor. Sihirli pınarlarından su içip, gönlünü Anadolu sevgisinin koru ile tutuşturanlar, memleketin kışından bahar çıkarmayı, yıllardır süren rehavetten kurtulmayı başaracaklardır.

---

[362]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.45

Faruk Nafiz aynı şiirinde, Anadolu coğrafyasının çetin şartları altında, her türlü devlet desteğinden mahrum bir şekilde yaşayan Anadolu insanının durumunu ve hayata bakış tarzını şöyle ifâde ediyor:

Orada yaşayan erlerin içi,
Bir tasta yoğurur derdi, sevinci,
Onlar ki sabansız, tarlasız çiftçi,
Davarsız, kavalsız çoban olurlar...

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, Anadolu insanı, hayatın vazgeçilmez iki unsuru olan "*dert*" ile "*sevinc*"i aynı tasta yoğurmayı,içinde bulunduğu güç şartlara rağmen, tevekkül içinde bulunmayı başarabilmiştir. Faruk Nafiz'e göre, dert ve sevinç hayatta her zaman yanyana bulunan iki duygudur. Önemli olan bu gerçeği kavrayıp, ümitsizliğe düşmeden, içinde bulunduğumuz problemlere gerçekçi bir yaklaşım gösterebilmektir. Anadolu insanı, içinde bulunduğu kötü şartlara rağmen yine de devletine olan bağlılığından hiç bir şey kaybetmemiştir.

Derinden derine ırmaklar ağlar,
Uzaktan uzağa çaban çeşmesi
Ey suyun sesinden anlayan bağlar,
Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi?[363]

mısralarıyla başlayan "*Çoban Çeşmesi*" şiiri, Anadolu'yu kendine has güzellikleri içinde yaşatan bir semboldür.

Faruk Nafiz bu şiirinde, halk hikâyelerimizdeki kahramanları dörtlükleri arasına serpiştirerek, onların yaşattıkları temiz duygulara olan hayranlığını ortaya koymaya çalışmıştır. Tertemiz bir kaynaktan beslenen bu çeşmeden akan suların

---

[363]. Çoban Çeşmesi, s.5

temizliği, katıksız bir aşkın temizliğine benzetilerek; bugün artık bu çeşit temiz aşkların yaşanmadığı ifâde edilmeye çalışılmıştır.

Anadolu'da gerçek ile masal birbirine karışmıştır. Anadolu'nun çıplak bozkırları üzerinde yaşamış olan Yunus Emre, Karacaoğlan, Köroğlu, Aşık Kerem, Ferhat ve daha nice şâirimiz, yalnız yaşadıkları devre damgalarını vurmakla kalmamışlar; aşklarıyla, yaşayışlarıyla ve düşünceleriyle birer destan kahramanı haline gelmişlerdir. Anadolu coğrafyası ile Anadolu insanı arasındaki bu tertip, bu realite, iki insan tipi ortaya çıkarmıştır: Kahraman tipler ve âtıl tipler.[364]

Anadolu'nun coğrafî şartları üzerinde, efsanedeki insan olmak isteyenler, Yunus Emre'de, Karacaoğlan'da, Köroğlu'nda, Ferhat'ta, Emrah'ta olduğu gibi, destanlaşmış birer kahraman oluyorlar. Bu çetin coğrafî şartlar üzerinde bunun mümkün olamıyacağını düşünenler ise, "âtıl" birer insan olarak, hayatlarını devam ettirmeyi kabulleniyorlar.

Faruk Nafiz, "*Çoban Çeşmesi*"nde, Anadolu'nun çıplak coğrafyası üzerinde, susamış dudaklara su veren çeşmeleri anlatırken, halk şiirimize has duygu ve düşüncelere de yer vermiştir.

Gönlünü, Şirin'in aşkı sarınca,
Yol almış hayatın ufuklarınca,
O hızla dağları Ferhad yarınca
Başlamış akmağa çoban çeşmesi...

Bir insan kişiliğinde anlatılan çoban çeşmesinde, Anadolu insanının aşk ve ayrılık üzerine duyduğu, yazdığı ve sazla dile getirdiği geleneksel ifâdeler bir araya toplanmıştır. Kerem, Aslı, Leyla, Mecnun, Ferhat, Şirin gibi klasik şiirimizin aşk kahramanlarını mısraları arasına serpiştirerek, bu kahramanların hafızalarımıza

---

[364]. Mehmet Kaplan; "Yeni Türk Şiirinde Anadolu, Yola Çıkış-Han Duvarları; Türk Yurdu, N.244, Mayıs 1955, s.811-816

nakşetmiş saf ve temiz aşklarını gözlerimizin önünde yeniden canlandırıyor. Şâir, Anadolu'da binlerce benzeri bulunan bu çeşmelirin her birinde, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin gibi halk hikâyelerimizde işlenen aşk konularına benzeyen temiz bir aşk hikâyesinin bulunduğunu söylemek suretiyle, Anadolu'nun zengin bir kültür mirasına sahip bulunduğunu da ortaya koymaktadır.

O zaman başından aşkındı derdi,
Mermeri oyardı, taşı delerdi
Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi,
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi!

mısralarında da ifâde edildiği gibi, bu çeşmeler şahit oldukları aşklarla bütünleşmiş gibidirler. Bu çeşmeler, sevgililerin çektikleri acı ve ıstıraba ortak olmuş; sevdiğinin peşinden, elinde sazı, dilinde aşk ve ayrılık acısını ifâde eden sözleriyle diyar diyar dolaşan âşıklara dert ortağı olmuşlardır.

Vefâsız Aslı'ya yol gösteren bu,
Kerem'in sazına cevap veren bu,
Kuruyan gözlere yaş gönderen bu...
Sızmadı toprağa çoban çeşmesi

Issız bozkırların ortasında, bağdan bağa dolaşan çoban çeşmesi, eski âşıkların dan birinin yolunu bekliyor. Ancak, böyle temiz aşklar yaşanmadığı, aşkın mânâsı ve mahiyeti değiştiği için, çoban çeşmesinin bekleyişi boşunadır. Artık o, tükenen bir aşk anlayışının sembolü olan türküsünü, bir ağıt gibi yalnız başına söylemeğe mahkûmdur.

Ne şâir yaş döker, ne âşık ağlar,
Tarihe karıştı eski sevdâlar

Beyhude seslenir, beyhude çağlar
Bir sola, bir sağa çoban çeşmesi!

"*Çoban Çeşmesi*" şiiri için: "*Bu şiirde manevî rabıtalar ve ruhî temâyüller anlatılıyor.*"[365] diyen Faruk Nafiz, viran Anadolu kasabalarında bağdan bağa akan, etrafın sükûtuna hazin, tükenmek bilmeyen bir musikî ile hıçkıra hıçkıra ağlayan, çoğu kitabesiz iki taşla bir yalaktan ibaret olan bu çeşmeler vasıtasıyla, vatanın içinde bulunduğu ıstırabı da dile getirmiştir. Bu ıstırabı, suyun bir sağa, bir sola doğru akışıyla ortaya koyuyor.

Faruk Nafiz, aruz vezniyle yazdığı "*Kızıl Saçlar*" şiirinde, Anadolu kadınını sadece tarlasında çalışan, ıstırabını içine gömmüş bir tevekkül olarak görmemiş; onun kağnısını tek başına dağdan aşıracak kadar cesur, görenleri hayran edecek kadar güzel olduğunu da ortaya koymuştur.

Sanki vurmuş da onun bir kara sevdâ başına,
Kahramanlar gibi yalnız çıkıyor dağ başına,
Ne uzun yol yürümüş hâli, ne yorgunluk izi...
Saçının rengi bakırdandı, bakırdan derisi.[366]

Faruk Nafiz'in Anadolu temini işlediği şiirleri içinde, "*Han Duvarları*" şiirinin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Prof.Dr. Mehmet Kaplan'ın söz konusu şiirle ilgili olarak yapmış olduğu tahlilden hareketle, Anadolu coğrafyasının ve Anadolu insanının bütün özellikleriyle gözler önüne serildiği bu şiire bir göz atalım:

Faruk Nafiz'in Anadolu temasına yer verdiği şiirleri içinde *Han Duvarları*'nın özel bir yeri vardır. "*Han Duvarları*", memleketin ufuklarını kapkara bulutların kapladığı bir devirde, "*Memleket Edebiyatı*"nı müjdeleyen, asırlarca kaderine

---

[365]. Gencay Gün: "Faruk Nafiz'le Bir Konuşma"; Tercüman, 16 Kasım 1962

[366]. Heyecân ve Sükûn, s.26

terkedilmiş olan Anadolu'yu ve Anadolu'nun çilekeş insanını anlatan bir eserdir.

"Han Duvarları", Anadolu'nun çıplak bozkırları üzerinde seyahat eden İstanbullu bir aydının intibalarını anlatan, Prof. Dr. M.Kaplan'ın ifâdesiyle *"bir yol, menzil"* şiiridir. *Han Duvarları*, Türk şiirinde bir merhaledir. Bir merhaledir, çünkü, Türk aydını bu şiirden sonra yıllarca ihmâl ettiği Anadolu'ya yönelme ihtiyacını duymuştur. Bu memleketin nice evladı, *"taşra"* denilerek, asırlarca kendi kaderiyle başbaşa bırakılan Anadolu'yu ve Anadolu insanını bu şiirden sonra tanımış; bu insanların nasıl bir ruh zenginliğine sahip bulunduklarını öğrenmiştir. Anadolu'nun ıssız yollarında çile dolduran, sıla özlemi çeken yolcuların han duvarlarına yazılmış hazin hikâyelerini anlatan *Han Duvarları*, çok sevilmiş ve beğenilmiş bir şiirdir. Şiirin bu kadar çok beğenilmesine ve sevilmesine en çok şaşıran da Faruk Nafiz olmuştur. Bu konuda kendisiyle yapılan bir konuşmada şu açıklamada bulunur:

> *"Han Duvarları'nı dört günde yazdım. Türk Yurdu'nda çıktı. Birisi görecek diye adetâ utanıyordum.. Hatta sokağa bile çıkmak istemiyordum. Ama bu şiir kısa zamanda meşhur oldu. Bazan bir şiir üzerinde bir ay uğraşırım, fakat hiç ses çıkmaz."*[367]

Anadolu'nun çıplak bozkırlarında yaylı araba ile seyahat eden ve Anadolu'yu ilk defa gören idealist bir öğretmenin Anadolu coğrafyasından edindiği intibaların ifâdesi olan *"Han Duvarları"*, yalnızlık ve gurbet duyguları etrafında teşekkül etmiş manzum bir hikâyedir. Faruk Nafiz'i Maraşlı Şeyhoğlu ve konakladığı hanlardaki yolcularla bütünleştiren bu duygulardır.

Faruk Nafiz, Maraşlı Şeyhoğlu ve Anadolu insanı ile paylaştığı gurbet duygusunu, Şeyhoğlu'nun hazin hikâyesi ile birleştirerek vermiştir. Maşralı Şeyhoğlu, bu topraklarda yaşayan mustarip ruhlu insanların sembolüdür. Şâir, meçhul bir kahraman olan Maraşlı Şeyhoğlu'nun şahsında, vatan müdafaası için huduttan hududa koşan Anadolu insanının dramını da gözler önüne seriyor.

---

[367]. Servet Sami Uysal; "Faruk Nafiz'den Anılar"; Varlık, N.797: Şubat 1974, s.5

"*Han Duvarları*", Anadolu'yu ilk defa gören Faruk Nafiz'in intibalarını anlatmakla birlikte, özellikle coğrafî unsurlarla ilgili intibaların ortaya konuluşunda, daha önce Anadolu coğrafyası ve insanı ile ilgili olarak yazılmış bulunan bazı eserlerden de izler taşımaktadır.

"*Han Duvarları*", gerek Anadolu coğrafyasının tasviri, gerek Anadolu insanının tanıtılması ve gerekse hanların tasviri bakımından, Fevzi Lütfi'nin (Karaosmanoğlu) "*Anadolu Hanları*" isimli yazısında anlatılanlara yakın benzerlikler gösterir.[368]

"*Han Duvarları*"ndan üç yıl önce yazılmış olan "*Anadolu Hanları*"nda, Anadolu coğrafyası şu şekilde tasvir edilmiştir:

> *"Anadolu'da hiç bir kasaba, hiç bir köy yoktur ki, merasında hasretin sarılığı görülmesin. Anadolu baştanbaşa garipler ve hasretler diyarıdır. İzmir bağlarından tâ Erzurum yaylalarının ötesine kadar uzanan sonsuz memleketin dar yollarında, esmer kasabalarında, nemli toprak kokan köylerinde ve tüten bacalarının altında daima bir akşam hüznü, bir hasret sarılığı ve elem yorgunluğu vardır.*
>
> ...
>
> *Herhangi bir taraftan Anadol'un içine doğru girilince, derhal bu ağır ve sarı havanın tesiri görülür. Geçen yolcuların önlerine çıkan kadınlar, yol soran ihtiyarlar, yolcu bekleyen kardeşler, türkü söyleyen âşıklar hep bir gurbette gibi, bir hasrette gibi özleyenlerdir.*
>
> *Anadolu'nun türküleri bütün dâussılâlı ve elemli bir musikidir. Eğin, Urfa, Bayburt ve Bolu ağzı diye söylenen bu türküler derin bir elemin, eski bir acının tecellisi, âsi bir ruhun avunması için söylenmiş şeylerdir.*
>
> *Anadolu'da daima söylenen ve bilinen iki şey vardır: Sıla, gurbet... Her genç kadın, her anne, her baba ve evlat gurbette olan birini bekler, her gün bir yolcu umar ve her yolcudan bir haber sorar... Kaderin elinde zebûn, ya sıladadır, ya gurbette..."*[369]

"*Han Duvarları*"nda ise, Anadolu coğrafyası şu şekilde tasvir edilmektedir:

---

[368]. Cevdet Kudret; "Han Duvarları'nın Kaynakları Üzerine Notlar"; Türk Dili, N.269; Şubat 1974, s.398-403

[369]. Fevzi Lütfi; "Anadolu Hanları"; Dergâh, c.II, N.13, 20 Teşrin-i sâni 1921

Gidiyorum gurbeti gönlümde duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya

İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık,
Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...

Arkada zincirlenen çıplak Toros dağları.[370]

Fevzi Lütfi yazısında, Anadolu'daki hanlarla, bu hanlarda konaklayanları şöyle anlatıyor:

"Anadolu'da bu ebedî hasreti doğuran ve daha canlı bir halde gösteren yerler hanlardır. Her kasabanın en büyük ve en eski bir binası olan bu sâde üslûplu, metin ve esmer renkli binalar, her memleketin dâüssılâsının bir yerde toplanıp, fışkırdığı ve Anadolu delikanlısının, Anadolu öksüzünün ve kadının ilk acı gözyaşlarının aktığı yerlerdir. Gurbete çıkanlar en büyük kalp acısını bu büyük ve eski binanın eşiğinde, geniş kapısının altında tadar. Sılaya dönenler, visâlin tatlı havasını buranın avlusundaki serin çam gölgelerinde teneffüs eder.

...Akşamdan sonra ortalık iyice kararıp, tenhâlaştığı zaman, isli bir çıra ile yarı aydınlanan ve pis kokan bir odanın alçak tavanı altında gurbet acısının ve elemli gecelerin en koyusuna rastgelinir. Odanın bütün duvarları yılların ağır hüzünlerini üstünde biriktirmiştir. Dumanlarla esmerleşmiş o duvar, bütün karışık hislerin söylendiği, kazıldığı ve gâh isle yazıldığı yerlerdir. Oradan binbir acılı geçmiş, memleketinden uzak düşmüş ve sevgililerinden ayrı kalmıştır. Acılarını oraya döker; hasretin, gurbetin ağır ve tahammülsüz olduğunu kendinden sonraki yolcular bilsin diye oraya işaret eder.

Sılaya dönenler sevinçlerini ve memleketlerine yaklaştıkça duydukları ferâhı, heyecanı o duvarlara yazar. Bunlar bazan bir beyit, bazan koca koca satırlar ve bazan uzun türkülerdir. Kimbilir, o yanık ve içli memleket havaları hep bu kara duvarlara mı söylendi? Oralardan mı çıktı?

İnsan, bu sefil ve rahatsız odalarda evvelâ hiç uyuyamayacak

---

[370]. Han Duvarları; Milli Eğitim Basımevi, 1000 Temel Eser, İst. 1969, s.3

gibi olur, Biraz düşünür, duvardaki satırları tekrar tekrar okur, tekrar bir şey yazar, ağlar, üzülür ve sonra birden dünya ile râbıtasını kesmiş gibi uyur kalır. Bu derin ve endişeli uykudan sonra, sabahleyin erken kalkıp, yine uzun gurbet yollarına çıkmak çok hazin ve zordur. İnsan seslerinin sustuğu ve bütün memleket halkının uyuduğu, ağaçların bile kıpırdamak istemediği bir demde, horoz sesleri, köpek havlamaları ve ürkek kuş nağmeleri arasında uyuyan şehri terketmek. arabanın bozuk sesi ile kalbin sessiz elemini dinlemek ve nihayetsiz ufuklara çevirmek..."[371]

"*Han Duvarları*"nda ise, sılâdan, sevdiklerinden ayrı düşmüş insanların bir araya toplanarak, dertlerini paylaştıkları hanlar, şu mısralarla anlatılıyor:

Bir devâ bulmak için bağrındaki yaraya
Toplanmış garipler şimdi kervansaraya
Bir noktada birleşmiş vatanın dört bucağı
Gurbet çeken gönüller kuşatmıştı ocağı
Bir patırtı gördü mü gözler hemen dalıyor,
Göğüsler çekilerek nefesler daralıyor.
...
Şişesi is bağlamış bir lambanın ışığı,
Her yüze çiziyordu bir hüzün kırışığı
Gitgide birer âyet gibi derinleştiler
Yüzlerdeki çizgiler, gözlerdeki çizgiler

Yatağımın yanında esmer bir duvar vardı,
Üstünde yazılarla hatlar karışmışlardı:
Fâni bir iz bırakmış burda yatmışsa kimler
Aygın baygın mâniler, açık saçık resimler...

---

[371]. Fevzi Lütfi, a.g.e., s.13

Uykuya varmak için bu hazin günde, erken
Kapanmayan gözlerim duvarlarda gezerken
Birdenbire kıpkızıl bir kaç satırla yandı,
Bu dört mısra değildi, sanki dört damla kandı
Ben garip çizgilerle uğraşırken başbaşa
Rastlamıştım duvarda birşâir arkadaşa:

On yıl var ayrıyım Kına dağından
Baba ocağından yâr kucağından
Bir çiçek dermeden sevgi bağından
Hududdan hududa atılmışım ben.[372]

Görüldüğü gibi, Fevzi Lütfi'nin Anadolu ile ilgili intibaları ile, Faruk Nafiz'in "*Han Duvarları*"ndaki gözlemleri arasında, sıralanış bakımından yakın bir benzerlik vardır. Özellikle, hanların tasviriyle, hanlarda konaklayan insanların tahlilinde bu benzerlik daha açık bir şekilde görülür.

"*Han Duvarları*", kısa zaman dilimleri içinde değişik iklim şartlarının görülmesi bakımından, Refik Halit Karay'ın Anadolu'daki menfâ yıllarının intibâlarını anlatan "*Anadolu'da Bahar*" isimli yazısında anlatılanlara da benzerlik gösterir.

Sıkı bir poyraz beni titretirken içimden
Geçidi atlayınca şaşırdım sevincimden:
Ardımda kalan yerler anlaşırken baharla,
Önümdeki arazi örtülü şimdi karla
Bu geçit sanki yazdan kışı ayırıyordu,
Burada son fırtına son dalı kırıyordu...[373]

---

[372]. Han Duvarları; s.5

[373]. a.g.c., s.6

"Bahar Zamanı Anadolu'da seyahatin ne garip değişiklikleri de vardır. Meselâ deniz kenarını sımsıcak, adeta yaz içinde bırakırsanız, keten ceket sizi sıkar ve arabanın kızan muşambası başınızı yakar; böyle, hareketten müşteki yürür, birtakım yokuşlar iner, inişler çıkar, gider, gidersiniz. Nihayet bir dağa tırmanmak icap eder; bir dağ ki, her kavsinde rüzgârın daha soğuduğunu hissedersiniz. Sırta çıktığınız zaman arkanızda palto size ağır gelir ve sabahleyin aşağıda, bir yemyeşil söğüt gölgesinde sıcaktan müşteki, bol su içerek kahvaltı etmiş ve toprağa serilip yatmışken, akşama handa ocak yaktırır ve çay yaptırırsınız ve geceyi dişleriniz vurarak titreye titreye geçirirsiniz..."[374]

Son yokuş noktasından düzlüğe çevrilince

Nihayetsiz bir ova ağarttı benzimizi,

Yollar bir şerit gibi ufka bağladı bizi

Yol, hep yol, dâima yol... Bitmiyor düzlük yine

Ne civarda bir köy var, ne bir evin hayâli,

Sonun ademdir diyor insana yolun hali

Arasıra geçiyor bir atlı, iki yayan[375]

"Beş saatlik mesafe arasında kış ve bahar! Bazan da hiç bahar yüzü görmemiş araziye yolunuz düşer: Tozlu, kurak, kavruk bir saha ki, dört gün sürüyor. Ne bir tutam yeşillik, ne bir tek filiz... Başıboş, aç develerin bu genişliklerde ağır ağır, vahşi, me'yûs dolaştığını görürsünüz. Bir saha ki, insanı yazın sıcaktan yakar, kışın soğuktan dondurur ve ikisi ortası bir mevsim nedir, bilmez!"[376]

Sabahleyin gökyüzü parlak, ufuk açıktı,

Güneşli bir havada yaylımız yola çıktı...

Bu gurbetten gurbete giden yolun üstünde

---

[374]. Refik Halit Karay; "Anadolu'da Bahar"; Ay Peşinde, İst. 1338/1922

[375]. Han Duvarları, s.4

[376]. Refik Halit, a.g.e.

Ben üç mevsim değişmiş görüyordum üç günde[377]

Bir *"yolculuk", "gezinti"* şiiri olan *"Han Duvarları"*, muhteva özellikleri bakımından *Anadolu coğrafyası Anadolu insanı* ve *şâirin kendisi* olmak üzere üç bölümde incelenebilir:[378]

Anadolu coğrafyası, şiirin muhtevasını teşkil eden en önemli unsurdur. Anadolu'yu ilk defa gören şâir, üç günlük yolculuğu sırasında gördüğü Anadolu coğrafyasına ait tüm unsurları, bu unsurların kendi ruhunda uyandırdığı intibâlarla birleştirerek, en küçük teferruatına varıncaya kadar realist bir tarzda ortaya koyuyor. Ancak, Faruk Nafiz, Anadolu coğrafyası ile ilgili tasvirine, dış âlemin kendi ruhunda bırakmış olduğu tesiri de ilave etmeyi ihmâl etmemiştir. Bu şekilde, dış âlemle iç âlemin âhenkli bir bütünlük sağlamalarını da temin etmiş oluyor. Dış âlemle iç âlemin âhenkli bir bütünlük kazanmaları ise, ifâdenin daha lirik bir özellik kazanmasına sebep oluyor.

Faruk Nafiz, yolculuğunun ilk gününde, Anadolu coğrafyası ile ilgili intibalarını şöyle anlatıyor:

Gök sarı toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...
Arkada zincirlenen çıplak Toros dağları,
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler
Ellerim takılırken rüzgârların saçına
Asıldı arabamız bir dağın yamacına
Her tarafta yükseklik, her tarafta ıssızlık,
Yalnız arabacının dudağında bir ıslık!

---

[377]. Han Duvarları, s.7

[378]. Prof. Dr. Mehmet Kaplan: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri; Dergâh yay. 2.bs.İst. 1975, s.33

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, dış âleme ait unsurlar objektif bir şekilde verilmiştir. Dış âlemin objektif tasvir edilmesinde, şâirimizin yolculuğunu yaylı araba ile yapmış olmasının rolü büyüktür. Şâir, araba ile yolculuk yapmış olmanın verdiği imkânı çok iyi değerlendirerek, dış âlemle ilgili gözlemlerini en küçük teferruatına kadar verebilmiştir.

Faruk Nafiz, dış âlemle ilgili intibâlarını ortaya koyarken, bu âlemde yer alan unsurları objektif sıfatlarla ifâde etmeyi tercih etmiştir. Bütün coğrafyaya hakim olan renk "*sarı*" renktir. Sarı rengin hakim olduğu bu coğrafya ise, şâirdeki ümitsizlik duygusunu daha da artırıyor. Faruk Nafiz'in yalnızlık ve ümitsizlik duygularını hissetmesine sebep olan diğer unsurlar ise, çıplak coğrafyayı boydan boya kuşatan dağlarla uzayıp giden yollardır. Dağlarla, uzayıp giden yollar, muhayyilesine denizin hakim olduğu şâirde, ümitsizlik, yalnızlık hatta ölüm duygularının ortaya çıkmasına sebep oluyor.

Yol, hep yol, dâima yol... Bitmiyor düzlük yine
Ne civarda bir köy var, ne bir evin hayâli,
Sonun ademdir diyor, insana yolun hali[379]

Yolculuğun ikinci gününde dış âleme ait manzara değişiyor. Sapsarı manzaranın yerini bembeyaz karlar alıyor.

Sıkı bir poyraz beni titretirken içimden
Geçidi atlayınca şaşırdım sevincimden:
Ardımda kalan yerler anlaşırken baharla,
Önümdeki arazi örtülü şimdi karla,
Bu geçit sanki yazdan kışı ayırıyordu,
Burada son fırtına son dalı kırıyordu
Yaylımız tüketirken yolları aynı hızda

[379]. Han Duvarları, s.4

Savrulmaya başladı karlar etrafımızda
Karlar etrafı beyaz bir karanlığa gömdü,
Kar değil, gökyüzünden yağan beyaz ölümdü...[380]

Bembeyaz karlarla örtülü böyle bir manzarayı belki de hayatında ilk defa gören Faruk Nafiz, bu manzara karşısında önce seviniyor. Ancak bu sevinci uzun sürmüyor. Sevincin yerini ümitsizlik alıyor. Şâir, ümitsizliğin verdiği bedbinlikle, ölümün soğukluğunu ruhunda duymaya başlıyor.

Gökyüzünün parlak, ufuklarının açık olduğu bir günde başlayan yolculuğun üçüncü gününde, Faruk Nafiz'in dış âlemle ilgili intibâları Maraşlı Şeyhoğlu'nun hazin hikâyesinin altında kaybolmuş gibidir. Şâir, dış âleme ait intibâlarını teferruattan sıyırarak, duygularını, Anadolu coğrafyasının sembolü olan iki unsur üzerinde teksif ediyor: Hanlar ve bitip tükenmek bilmeyen yollar...

Sabahleyin gökyüzü parlak, ufuk açıktı,
Güneşli bir havada yaylımız yola çıktı...
Ben gurbetten gurbete giden yolun üstünde
Ben üç mevsim değişmiş görüyordum üç günde
Uzun bir yolculuktan sonra İncesu'daydık,
Bir handa, yorgun argın, tatlı bir uykudaydık.[381]

"*Han Duvarları*"nda, coğrafî unsur yanında diğer önemli bir unsur da bu coğrafyanın ruhu olan insanlardır. Şâirin üç günlük yolculuğu esnasında karşılaştığı insanlar; yolda gördükleri ile konakladığı hanlarda karşılaştıklarıdır. Yolda gördüğü yolcuları ayrıntılı bir biçimde anlatmıyor. Yollarda rastladığı bu insanlarla şâirimizi birleştiren duygu, varmak istedikleri menzile bir an önce ulaşma arzusudur. Şâir,

---

[380]. a.g.e., s.6

[381]. a.g.e., s.7

yolda rastladığı bu insanları:

Arasıra geçiyor bir atlı, iki yayan
Bozuk düzen taşların üstünde tıkırdayan
Tekerlekler yollara bir şeyler anlatıyor,
Uzun yollar bu sesten silkinerek yatıyor...[382]

mısralarıyla anlatıyor. Faruk Nafiz, yolculuğu sırasında konakladığı hanlardaki insanları ise daha teferruatlı anlatıyor.

Bir kenarda göründü beldenin virân hanı
Alaca bir karanlık sarmadayken her yeri
Atlarımız çözüldü, girdik handan içeri
Bir devâ bulmak için bağrındaki yaraya
Toplanmış garipler şimdi kervansaraya
Bir noktada birleşmiş vatanın dört bucağı,
Gurbet çeken gönüller kuşatmıştı ocağı
Bir patırtı gördü mü gözler hemen dalıyor,
Göğüsler çekilerek nefesler daralıyor,
Şişesi is bağlamış bir lambanın ışığı,
Her yüze çiziyordu bir hüzün kırışığı
Gitgide birer âyet gibi derinleştiler
Yüzlerdeki çizgiler, gözlerdeki çizgiler...[383]

Şişesi is bağlamış bir lambanın etrafında toplanmış bulunan bu insanlar arasındaki ortak duygu, gurbet ve hasret duygularıdır. Yıllardır ihmâl edilmiş olmanın

---

[382]. a.g.e., s.4

[383]. a.g.e., s.5

verdiği acı ve ıstırap bu insanların yüzlerinden okunmaktadır. Şâir, gurbet duygusu etrafında birleşmiş bulunan bu insanlarda bir şeyi daha tesbit ediyor: Tedirginlik, korku... Anadolu'da, devlet otoritesinden mahrum olarak yaşayan bu insanları tedirgin eden bir şey daha vardır. O da, otorite boşluğundan istifâde ederek, yol kesip milletin canına, malına kasteden eşkıyalardır. Faruk Nafiz, handa toplanan insanların yüzünden okuduğu bu korkuyu:

Bir patırtı gördü mü gözler hemen dalıyor,
Göğüsler çekilerek nefesler daralıyor

mısralarla ortaya koyuyor. Anadolu'nun ümitsizlik veren coğrafyası üzerinde, her an bir eşkıya tarafından soyulma korkusuyla yaşayan bu insanlar, ıstıraplarını bakışlarındaki donuk fakat anlamlı ifâdelerle ortaya koymaktadırlar.

İçinde bulundukları kötü şartlar, bu insanları mustarip etmekle kalmamış, melankolik de etmiştir. Faruk Nafiz, gurbet duygusu etrafında birleşen bu insanları, dış âlemin hüzün verici görünümünden uzak, kapalı bir mekân içinde tasvir ediyor. Ancak, dış âlemin tesiri bu kapalı mekân içinde de hissediliyor. Bu insanlar, yaşadıkları coğrafyanın izlerini derinden hissediyorlar. Gurbet ve hasret duygusu onların ruhlarına sinmiştir. Dış âlemin çetin şartları bu insanları kendi içine kapat mış, adetâ *"mistik"* birer insan yapmıştır. Gerçekten de, Anadolu insanının duyuş tarzında, gerçek saadeti varlık ötesinde arama iştiyâkında, içinde yaşadığı coğrafyanın rolü büyüktür.

> *"Anadolu coğrafyası asırlar boyunca iki insan tipi yaratmıştır: Veliler ve kahramanlar! Dış âlem tarafından reddedilen insan, teselliyi ya kendi içinde, ya da tabiatüstü bir varlıkta arar."*[384]

Yolculuğun ikinci gününde, manzarayla birlikte, konakladıkları hanlardaki yolcuların davranışları da değişmiştir. Handaki insanlar birinci duraktakilerin aksine

---

[384]. Prof. Dr.Mehmet Kaplan; Cumhuriyet Devri Türk Şiiri; İst. 1975

daha canlı ve heyecanlıdırlar. birinci duraktakilerin sessizliklerine, içe kapanıklıklarına karşılık, ikinci duraktakiler birbirleriyle konuşmakta, hatta "*kurt masalı*" anlatmaktadırlar.

Bizden evvel buraya inen üç dört arkadaş
Kurmuştular tutuşan ocağa karşı bağdaş
Çıtırdayan çalılar dört cana can katıyor,
Kimi haydut, kimi kurt masalı anlatıyor...[385]

Hanlardaki yolcuların birbirlerine anlattıkları masallardan da anlaşılacağı üzere. Anadolu'da gerçek ile masal birbirine karışmıştır. Faruk Nafiz, yolcuların birbirlerine anlattıkları masallardan hareketle, bizi bu coğrafyanın ruhuna sinmiş olan Maraşlı Şeyhoğlu ile tanıştırıyor. Maraşlı Şeyhoğlu, Anadolu'nun yetiştirdiği yarı gerçek, yarı kahraman tiplerden biridir. O, koşması ile hanların duvarlarına damgasını vurmuş muhayyel bir şahsiyettir. Yaşamış mıdır, yaşamamış mıdır; âşık mıdır, kahraman mıdır? Hazin hikâyesinin yer aldığı han duvarlarındaki koşmasından bunu tam mânâsıyla anlıyamıyoruz. Ancak:

On yıl var ayrıyım Kına dağından
Baba ocağından, yâr kucağından
Bir çiçek dermeden sevgi bağından
Huduttan hududa atılmışım ben[386]

dörtlüğünde yer alan: "*Huduttan hududa atılmışım ben*" ifâdesinden, onun, huduttan hududa koşan kahramanlardan biri olduğunu anlıyoruz. Maraşlı Şeyhoğlu, Anadolu'nun bağrında yaşamış olan, huduttan hududa koşup, sıla özlemini gideremeden han köşelerinde can veren garip insanların sembolüdür. Onun manevî

---

[385]. Han Duvarları, s.6

[386]. a.g.e., s.5

varlığı Anadolu coğrafyasının her tarafına sinmiştir. Anadolu insanının birçok özelliğini şahsında toplamış olan Maraşlı Şeyhoğlu, Faruk Nafiz'in ona izâfe ettiği koşma ile eserdeki varlığını kuvvetle hissettirir.

Faruk Nafiz, Maraşlı Şeyhoğlu'nun hazin hikâyesini, dış âlemin perişan manzarası ile birleştirerek, lirik bir ifâdeyle ortaya koymuştur. Şeyhoğlu'nun ferdî macerasının özü ise, gurbet ve ıstırap duygularına dayanmaktadır. Şeyhoğlu'ndaki bu ıstırap ve gurbet duygularının kaynağı ise, dış âlemin hüzün verici görünümünden çok, tarihî ve beşerî birtakım sebeplere dayanmaktadır. Anadolu insanının tipik bir sembolü olan Maraşlı Şeyhoğlu, vatan müdafaası için huduttan hududa koşan Ahmetlerden, Alilerden, Osmanlardan, kısacası mehmetçikten başka biri değildir. Şeyhoğlu, tıpkı Karacaoğlan'da, Köroğlu'nda olduğu gibi, düşman karşısında kahraman, zâlim karşısında haydut, sevgili karşısında ise duygu yüklü bir âşıktır.

Faruk Nafiz, rüzgârın önünde kuru bir yaprak misali sürüklenen Maraşlı Şeyhoğlu'nun durumunu tarihî birtakım olaylarla ortaya koyarken, bir taraftan da onun ıstırap çekmesine sebep olan içtimaî bir yarayı da belirtmekten kendini alamıyor.

Garibim, namıma Kerem diyorlar,
Aslımı el almış harem diyorlar
Hastayım derdime verem diyorlar
Maraşlı Şeyhoğlu Satılmışım ben[387]

mısralarında da görüleceği üzere, Şeyhoğlu'nu asıl üzen huduttan hududa atılmış olmak değildir. O, vatan müdafaası için cepheden cepheye koşarken, köyünde bıraktığı yavuklusunu başkaları almıştır. Onu asıl perişan eden, otorite boşluğunun beraberinde getirdiği bu içtimaî yaradır. Faruk Nafiz: "*Aslımı el almış, harem diyorlar*" mısraıyla ortaya koymaya çalıştığı bu sosyal problemi, daha sonraki yıllarda "Canavar" piyesinde daha da genişleterek verir.

---

[387]. a.g.e.,s.7

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Maraşlı Şeyhoğlu, huduttan hududa koşan, sevdiğinin elinden bir yudum su içmeden hayata veda eden hayâlî bir kişidir. O da birçokları gibi gurbet çıkmazında yaya kalmış, kurda postunu kaptırmıştır. Faruk Nafiz, koşmasıyla esere ağırlığını koyan Maraşlı Şeyhoğlu'nun manevî varlığı karşısında duymuş olduğu hayranlığı şu mısralarla ifâde eder:

Artık bahtın açıktır, uzun etme arkadaş!
Ne hudut kaldı bugün, ne askerlik, ne savaş;
Araya gitti diye içlenme baharına,
Huduttan götürdüğün şan yetişir yarına!...[388]

Faruk Nafiz "*Han Duvarları*"nda kendisine oldukça fazla yer vermiştir. Hanlarda rastlanan insanları anlatırken, asıl amacı onların durumunu ortaya koymak değil, onlar vasıtasıyla kendi şahsî intibâlarını, düşüncelerini ifâde etmektir.

Maraşlı Şeyhoğlu, Faruk Nafiz için, ıssız Anadolu yollarında karşısına çıkan çıplak dağlar, yılan gibi kıvrılıp giden yollar gibi bir "obje"dir. Her ne kadar han duvarına yazılmış koşma ile ona bir kişilik kazandırmak, onu bir obje haline getirmek istemişse de, Şeyhoğlu yine de hanların isli duvarlarında bir koşma olmaktan öte gidemiyor. Bu yüzden, şiire yerleştirilmiş olan ve Şeyhoğlu'na izâfe edilen koşma, daha çok estetik bir amaç taşımaktadır. Faruk Nafiz'in Maraşlı Şeyhoğlu'na acıyıp hayranlık duymasının sebebi, onun da gurbet duygusunu derinden duymuş olmasıdır. Faruk Nafiz'i, Maraşlı Şeyhoğlu'nu ve Anadolu coğrafyasını birleştiren ve şiire bir bütünlük kazandıran işte bu duygudur. Faruk Nafiz'in gurbet duygusunu hissetmesinde, hanlarda rastladığı yolcuların ve Anadolu coğrafyasının rolü olmakla birlikte, bu duygunun asıl kaynağı şâirin kendi içindedir.

Faruk Nafiz'in Anadolu'yu gurbet diyarı olarak görmesinin sebeplerini Prof.Dr. Mehmet Kaplan şöyle açıklıyor:

---

[388]. a.g.e., s.6

"1. İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!" mısraından da anlaşılacağı üzere, şâirimiz ilk defa gurbete çıkmaktadır. Alışkanlık larına bağlı olanlar, bilhassa içe dönük bir misaca sahip bulunanla, yabancı bi rmuhite girdikleri zaman orayı yadırgarlar. Burası aslında ili bir yer de olsa, onları tedirgin eder. Çevresi ile uyuşmazlık, insanlarda yalnızlık duygularını artırır. Birçokları bu duygularını dış âleme aksettirirler. Bu bakımdan, hayatında ilk defa yabancı bir âlemle karşılaşan şâirin gurbet duygusunu derinden hissetmesi tabiidir.

2. Faruk Nafiz'in Anadolu'ya bakış tarzında, İstanbullu olmasının da tesiri vardır. İstanbul ile Anadolu her bakımdan birbirinden farklı manzaralar arzeder. İstanbullular, Anadolu'yu hemen hemen gidilmesi mümkün olmayan bir yer olarak telakki etmişlerdir. Hüzünlü, hatta trajik bir mânâ taşıyan "taşra" kelimesi bu davranışı çok iyi anlatır. Fetihten itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi olan ve aydınların çoğunu içinde barındıran İstanbul, yüzyıllar boyunca edebiyatçıların hayata ve memlekete bakış tarzlarını tayin edici bir rol oynamıştır. Bunu "taşra" kelimesinin de kuvvetle belirttiği üzere, bir "içe kapanma" olarak tavsif edebiliriz. İstanbul, güzel manzaraları, ihtişamlı abideleri, zengin ve çeşitli yaşama şart ları ile yalnız Divan şâirlerinin değil, Tanzimat'tan Cumhuriyet devrine kadar gelen ve çoğu İstanbul'da yaşayan Türk edebiyatçılarının da Anadolu ve Anadolu insanını görmelerine engel olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonunda İmparatorluğun yıkılması, Türkiye'nin düşmanlar tarafından istilâ edilmesi, aydınlarımızın dikkatini Anadolu'ya çevirir. Savaş kazanıldıktan ve yeni devlet kurulduktan sonra Anadolu'ya giden aydınlar, orada şimdiye kadar unuttukları veya müphem olarak farkına vardıkları acı gerçeklerle karşılaşırlar: Çıplak bozkır, fakir ve zavallı Türk köylüsü. Bu karşılaşma onlarda bir şok tesiri uyandırır. Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı bu şokun tesirleri ile doludur.

Han Duvarları bu dönüş esnasında yazılmıştır. Bu bakımdan tarihî ve temsilî bir değer de taşır. Bu şiirde biz, İstanbullu bir şâirin, Anadolu gerçeği ile ilk temasının içinde uyandırdığı akisleri görüyoruz.

3. Şiire hakim olan gurbet" duygusunun diğer bir kaynağı da moda ve geleneklerdir. Gurbet temi Türk edebiyatında çok işlenmiş bir konudur. Bilhassa halk şiirinin moda olmaya başladığı mütâreke devrinde, tarihî ve sosyal şartların da tesiriyle, pek çok gurbet şiiri yazılmıştır. Bu akıma uyan Faruk Nafiz de, Han Duvarları'ndan önce de bir sahil köyünü tasvir eden, kaynağını şâirâne duygularından aldığı Gurbet" isimli şiirini yazar."[389]

---

[389]. Prof. Dr.Mehmet Kaplan: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri: İst. 1975, s.13-33

II.5. Ölüm Duygusu

Yaşadığımız hayat nasıl gerçekse, hayatın sonu olan ölüm de o derece gerçektir. Bu yüzden ölüm konusu tarihin ilk çağlarından itibaren insanoğlunun kafasını daima meşgul etmiş, birçok eserin yazılmasına sebep olmuştur.

Edebiyatımızda ölüm mevzuuna bakış tarzı devirler itibariyle farklılık gösterir. Tasavvuf Edebiyatı'nda ölüm, fani olan bu âlemden ebedî âleme göç olarak düşünülmüş; bu anlayış doğrultusunda yazılan eserlerde, ebedî âleme ulaşma arzusuna ağırlık verilmiştir. Divan ve Halk edebiyatlarında ise, Tasavvuf Edebiyatı'ndaki kadar olmasa bile, bu mevzuya yine dinî bir açıdan bakılmıştır. Ölüm mevzuuna dinî bakış açısı, Tanzimat Devri Edebiyatı'nın birinci dönem sanatçılarında da devam etmiştir. Ancak, Tanzimat'ın ikinci devresinde, özellikle de Servet-i Fünûn Edebiyatı döneminde, ölüm karşısındaki inançlı tavrın değiştiği, bu mevzuun bedbîn bir yaklaşımla ele alındığı görülür. Abdülhak Hamid, başta "*Makber*" şiiri olmak üzere, ölüm mevzuuna kendi kafasında bir şekil vermeğe, zihninde geliştirmeğe çalışmış; ölüm karşısındaki çaresizliğini yer yer isyâna varan söyleyişlerle ortaya koymuştur. Recaizade Mahmut Ekrem ise, çocuklarını kaybetmiş bir baba olmanın ıstırabıyla, bu mevzuya daha çok hissî açıdan yaklaşmıştır.

Cumhuriyet döneminde ise, ölüm mevzuuna farklı bakış açılarıyla yaklaşılmıştır. Cahit Sıtkı, dinî bir endişe taşımadan bu mevzuya şiirlerinde yer verirken; Necip Fazıl, ölüm konusuna dinî ve felsefî açıdan yaklaşarak, ölüm fikri ile ebedî âlem arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır.

Büyük randevu.. Bilsem, nerede, saat kaçta?
Tabutumun tahtası bilsem, hangi ağaçta?[390]

---

[390]. Necip Fazıl Kısakürek, Çile; 6.bs.Büyük Doğu yay. İst. 1977, s.93

Yahya Kemal ise:

Ölüm âsûde bahâr ülkesidir bir rinde
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.[391]

diyerek, ölümden korkmadığını, ölümün her insan için mukadder bir son olduğunu belirtmiştir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ölüm mevzuuna bakış tarzı da, Yahya Kemal'in yaklaşımına benzer bir özellik gösterir. "*Yaşamanın özü aşktır!*" anlayışını hayat felsefesi haline getirmiş olan Faruk Nafiz'de, hayata bağlılık duygusu ağır basmakla birlikte, özellikle aşk şiirlerinde ölüm mevzuuna da geniş yer vermiştir.

Faruk Nafiz'in ölüm karşısındaki tavrı, ruh haline bağlı olarak değişik şekillerde tezahür eder. Ölüm karşısında zaman zaman teslimiyetçi bir tavır takınarak onu özlediğini belirten Faruk Nafiz, zaman zaman da insan ömrünün kısalığı karşısında duymuş olduğu şaşkınlığı, isyana varan söyleyişlerle ortaya koymuştur.

Henüz on dokuz yaşında iken yazdığı "*Ben Öldüğüm Zaman*" isimli şiirinde, hayatı dert kaynağı olarak görüp, ölümü arzulayan Faruk Nafiz, ölüm karşısındaki iyimser tavrını şu mısralarla ifâde eder:

Bana derd oldu ömrüm.. Bugün kendi elimle
Mezarımı bir gelin gibi çiçekliyorum
Ölüm her kalbe ayrı bir azâp olsa bile
Ben o mukadder günü hasretle bekliyorum![392]

Ancak, Faruk Nafiz'in ölümü arzulayışı, dinî yaklaşımın bir sonucu olmayıp, tamamen beşerî bir mânâ ifâde eder. O, aşk ıstırabının ağır yükü altında ezildiğini hissettiği zamanlarda ölümü bir kurtuluş olarak görmüştür.

---

[391]. Yahya Kemal Beyatlı; "Rindlerin Ölümü", Kendi Gök Kubbemiz; Milli Eğitim Basımevi, İst. 1969, s.87

[392]. Ümit, N.17, 1920

Faruk Nafiz'in ölüm karşısındaki bu iyimser yaklaşımı "*Karacaahmet*" şiirinde değişir. Ölümü arzulayışın yerini hayata bağlılık fikri alır. "*Karacaahmet*" şiirinde:

Son zevke eren kim bu yeryüzünde?
Kim var ki hayata karşı âh etmez?
Sayısız güzellik doğar da günde
Birini sevmeğe bir ömür yetmez![393]

diyerek, insan ömrünün sayısız dünya nimetlerinden faydalanamıyacak kadar kısa olduğunu belirten Faruk Nafiz, mezarlıkta yatan ölülerin her birinin tatmin edilmemiş birtakım isteklerinin olduğunu söyleyerek, bu düşüncesindeki haklılığını ifâde etmeye çalışır. İsteklerin tatminine yetmeyecek kadar kısa olduğunu söylediği insan ömrü karşısındaki menfi tavrını şu mısralarla ortaya koyar:

Hayatın şi'rine göğnüm kanmadan
Karacaahmet'e göçerse yerim,
Benden bir an bile fazla yaşayan
Herkese diş biler, ölüm dilerim!

Bu mısralarda, insan ömrünün kısalığı karşısında isyan eden, yaşamayı ihtiras haline getirmiş bir insanın duyguları gizlidir.

Aşk temasının marazîlik duygusuyla birleştirilerek işlendiği aşk şiirlerindeki hüzünlü ifâde ve romantik tavır, çoğu defa ölüm duygusunu da beraberinde getirmiştir. "*Suda Halkalar*" şiirinin:

Her hatıra bir damla yaş oldukça gözümde,
Hicranla dolan rûha, dedim, hazdır ölüm de!

---

[393]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.72

Rûhumda emel bir sarı kandil gibi yandı,
Mâziyi bugünden yaşamak hissim uyandı
Bir çâre, dedim, bulmak için kendimi yordum;
Hicranlarımın yok mu tesellisi diyorum...[394]

mısralarında, romantik duyguların beraberinde getirdiği ölüm arzusunu görüyoruz. Hicrân ateşinin yakıcılığını ruhunda duyan Faruk Nafiz, ayrılık hasretinin son bulması için, ölümü bir kurtuluş olarak görür. Yine:

Mihmân-serây-ı dehre gönül rağbet elverir
Ömrün boyunca sürmüş olan gurbet elverir

Avdet zamanıdır eb ü ecdâd semtine
Bigânelerle bunca zeman sohbet elverir
...
Farûk câm-ı Cemde safâ bulmıyan dile
Peymâne-i ecelle gelen şerbet elverir[395]

beyitlerinin yer aldığı gazelinde, yaşamaktan zevk almadığını söyleyen Faruk Nafiz; ecel kadehinden yudumlayacağı ölüm şerbetini, kendisini bütün ıstıraplarından kurtaracak bir ilaç olarak görür.

Rûhumda ıstırâbı gümüş bir buhurdânın;
Bir kandilim bu türbenin üstünde sâde ben;
Bir genç ölüm nedir, bunu duydukça, sultanın
Derdiyle yandım en yakınından ziyâde ben.

---

[394]. Heyecân ve Sükûn, s.18

[395]. a.g.e., s.164

Rüyâmda telli pullu giren bir cenâzeye
Kalbim yanıp durur bu temenniyle her sabâh;
İhsân edeydi rûhumu Rabbim bu tâzeye,
Tekrar o can bulaydı da ben can vereydim, âh![396]

mısralarının yer aldığı "*Mersiye*" isimli şiirde, hassas, ölüm karşısında duyarlı bir kalbin akislerini görüyoruz. Ancak, sevdiklerinin yerine ölümü isteyecek kadar hassas bir rûha sahip bulunan Faruk Nafiz, ıstırabının ağır yükü altında ezilip, çaresizlik içinde kıvrandığı zamanlarda, ölümü kendisi için değil, sevgilisi için ister. Onun ölümü ile bütün ıstıraplarından kurtulacağını düşünür. "*Genç İken*" isimli şiiri bu yaklaşımın akisleri ile doludur.

Ezel diz çökerken önünde, ey put,
Ebed renk alırken senden, ey tâze,
Ürperdin görünce yolda bir tabut...
Benzini kül etti geçen cenâze
...
En fazla bir bahâr hayatı yaşa,
Ve bir mor salkımdan daha erken öl...
Yâr eli değmeden o kumral başa
Genç iken, güzelken, severlerken öl![397]

Faruk Nafiz, aşkının ilhâm kaynağı olarak kadını, vefasızlığı ve ıstırap kaynağı oluşu yüzünden, ölümü hatırlatan bir varlık olarak düşünür.

---

[396]. a.g.e., s.122

[397]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.234

Seni her nerde, artık ne suretle görsem
Bir gölgenin duyarım rûhuma düştüğünü
Ben de o âşık gibi burda bir gün ölürsem
Tanrım mukaddes etsin seni gördüğüm günü![398]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde kadın, ölümü süsleyen, hatta ölümün bizzat kendisi olan varlıktır. Onun sevgisi âşığına ölüm getirir. Ancak, onun getirdiği bu ölüm tatlıdır; âşığının kalbine doyamayacağı bir hoşluk verir. Ölüm onun varlığı ile güzelleşir; onun aşkıyla ölmek,mutluluğu yakalamak demektir.

Ey yâdı gönlümüzden çıkmayan âfet, senin
Sevmediklerin değil, sevdiklerin ölürmüş.
O kayaliklarda ilk seni gördüğüm zaman
Hayâlimde ölüme en güzel şekli verdim.
...
Temâsi korku veren tatli bir ölüm kadar
Daha hoştur kalbimegörünüşün uzaktan.[399]

Her ölüm hadisesi, ardında yaralı gönüller ve gözü yaşlı insanlar bırakır. Ölüm, bu dünyadaki arzularını gerçekleştirememiş insanlar için, düşünülmesi bile zor bir duygudur. Oysa kadınla ölüm bile güzeldir. Onunla bu dünya da cennettir, öbür dünyada.. Mezar, kadının varlığı ile gül bahçesine döner; sevgili ile, mezara bile kork madan gidilebilir.

Cennet görünür şâire bugün dünya elbet
Canân ile birlikte mezar aynı gülistân.[400]

---

[398]. "Ölümü Hatırlatan Kadın", Çoban Çeşmesi; s.29

[399]. a.g.e., s.29

[400]. "Gülistan", Heyecân ve Sükûn; s.48

"*Ölüm*", insanlar için mukadderdir. Her derdin çaresi bulunur; ama ölümün çâresi yoktur. Ölüm, başka bir âlemin sonsuzluğuna yönelmektir. İnsanlar için mukadder olmakla birlikte, yine ve "*ölüm*" kelimesinin telaffuzundan bile korkar; ürpeririz. Ölüm karşısındaki bu korku, ürperiş Faruk Nafiz'de de görülür.

Faruk Nafiz, "*Genç İken*" isimli şiirinde, genç bir kızın ölüm karşısındaki korkularını, ürperişlerini şu mısralarla ifâde eder:

Ürperdin görünce bir tabut
Benzini kül etti geçen cenaze

Bu elâ gözler ki ay ordan doğar
Bu inci sedefi kadar beyaz el,
Bu alev yanaklar bu kor dudaklar
Ürpersin ölümden...Niçin ey güzel?[401]

Sevgilinin ölümü, sevenleriyle birlikte tabiatın da ölümü demektir. Onun ölümü, bahârı hazâna çevirir; yamaçlar sararır, bütün tabiatı hazânın hüznü sarar. Günler onun yokluğuyla kısalır. Aşığıyla birlikte, bütün tabiat onun yasına bürünür.

O gitmiş diyerek ağardı saçlar
O gitmiş diyerek günler kısaldı
Sapsarı kesildi bütün yamaçlar
Rüzgârın elleri dizinde kaldı.[402]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde, kadının bizzat kendisi ölüm meleğidir. Merhametsizliği ile âşığına acı çektirir, onun azraili olur. Nefesi bir ölüm meltemi

---

[401]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.234

[402]. "Bir Kadın Ayrıldı", a.g.e., s.122

halinde eser. Bu öldürücü nefes, âşıklarının hayatla olan bütün bağlarını koparır.

Bir ölüm meltemi halinde eserken nefesin
Ömrü bir dal gibi âşıklarının sallanıyor.
İhtiyarlar yanıyor, körpe çocuklar yanıyor:
Sen köyün sıtmalı bağrında cehennem mi nesin?[403]

Kadın, aşkta bir umutsuzluk vadediyorsa, ölümdür. O, her dalgası hasretinden ölen bir âşığın cesedini taşıyan bir denizdir. Aşıklarına bu denizin derinliklerini mezar etmekten zevk alır. Gözleri ağlarken, yüzü güler. Ancak, ne kadar ıstırap verirse versin, ondan ayrı kalmak ölümden de beterdir. Ondan ayrı can vermektense, onun dizlerinin dibinde can vermek daha güzeldir.

Engin bakışlı gözlerin ağlar, yüzün güler;
Aşkınla kaç zavallı bu sahilde öldüler
...
Aşkın elem, firâkın ölümden nişân verir,
Koynundan ayrılan, kayalıklarda can verir.[404]

Kadının ölümü, âşıklarını tarifsiz acılara boğabileceği gibi, bazan da onun ölümü; hayatını, ümitlerini ona bağlamış birçok âşığının hayatını kurtarır. Çünkü o, güzelliği ve merhametsizliği ile öldürücü bir silahtır. Bu yüzden, onun için çarpan yürekler, bazan onun ölümünü samimi olarak arzu ederler.

Düşünür sayamaz bir türlü göğnüm
Kaç hayat kurtarır bu bir tek ölüm.[405]

---

[403]. "Melek'ül Mevt"; Hayat, N.38; 18 Ağustos 1927

[404]. "Ağlayan Gözler", Heyecân ve Sükûn; s.86

[405]. "Güzel", Bir Ömür Böyle Geçti; s.133

Faruk Nafiz, Atatürk'ün ölümü üzerine yazdığı "Ebediyet Yolunda" isimli şiirinde, ölüm karşısındaki aczini, çaresizliğini şu mısralarla ifâde eder:

Ve bugün bir nice milyon geliyor bir yere de,
Ebedî yolculuğundan seni döndürmek için
-Seni hicrânlı yolunda alıkoymak nerede?-
Gücü ancak yetiyor kabrine yüz sürmek için[406]

Faruk Nafiz, insanın manen kendisini güçlendirebilmesi halinde, ölümün korku olmaktan çıkıp, ilahî kudretin bir tecellisi olarak görülebileceği düşüncesindedir.

Nasıl titriyorsa, senin yerine,
Bir çile saçının üstünde ömrüm,
Dünyaya gözünü yumarsan yine
Bir avuç toprakta seni görürüm.[407]

Faruk Nafiz, Yassıada'da geçen ıstırap dolu günleri anlatan şiirleriyle, ömrünün son yıllarında yazdığı "İsimsiz Kıt'alar"da, ölüm duygusunu teslimiyetçi bir yaklaşımla ele almıştır. "*Bizim Kitap*" isimli rübaisinde, elem dolu hayatının bir an önce bitmesini isteyen Faruk Nafiz, ölüm arzusunu şu mısralarla dile getirir:

Kaç bahâr bülbüle hasret, güle hasret yaşadık;
Görmedik kaç yaz ufuklarda yarım bir mehtâp
Bu elem defteri dünyada kapansın, dilerim...
Dilerim bir daha mahşerde açilsin bu kitap![408]

---

[406]. "Ebediyet Yolunda", Heyecân ve Sükûn; s.155

[407]. "Rûh", Bir Ömür Böyle Geçti; s.147

[408]. Zindan Duvarları, s.(11)

"*Hülyâ Gemisi*" isimli rübaide:

Kaderin var mı mücâzatı ölümden ileri?
Hakka can baş koyanın gayri bu dünya nesine?..
Açarız her gece yâranla hayâl yelkenini;
Yassıada'dan doğruluruz Kumkapı meyhânesine![409]

diyen Faruk Nafiz, ölümün insan için mukadder bir son olduğunu belirterek,inanmış bir insanın bu mukadder sona rıza göstermesi gerektiğini söyler. Faruk Nafiz'in ölüm karşısındaki rindâne tavrını ortaya koyan bir diğer rübâisi de "*Sonsuz Rüyâ*"dır.

Ezelî varlığa candan vurulan âşıklar,
Ses alır tâ ötesinden ebedî dünyanın
Yerin altında devam etmesidir bence ölüm,
Yerin üstünde görüp geçtiğimiz rü'yânın.[410]

Bu mısralar, ezelî varlığın sırrına ermiş, gerçek hayatın ancak ebedî âleme göçtükten sonra yaşanabileceğine, bu dünyada yaşanan her şeyin bir rüyâdan ibâret olduğuna inanmış, hayatın sırrını kavramış olgun bir rûhun itiraflarıdır. "*Saint Helene*" isimli rübâide ise, içinde bulunduğu elem ve ıstırap dolu ortamın tesiriyle, ölüm duygusunun ürpertici bir korku şeklinde ifâde edildiğini görüyoruz:

Çöl değil, lâkin ağaçsız ve yamaçsız bir ada,
Ada, lâkin kıyısından iki kat yaslı sular...
Böyle sahrâda mezarlık gibi yalçın karada

---

[409]. a.g.e., s.(14)

[410]. a.g.e., s.(49)

Sarar evhâmı darağacından örülmüş korular![411]

Yaslı suların aktığı, ölüm sessizliğinin hakim olduğu Yassıada, Faruk Nafiz'in ölüm duygusunu ürpertici bir korku halinde duymasına sebep olmuştur. Yıllar önce: *"Ben ölümden daha acı bir şey tanırım; o da ölümü düşünmektir!"*[412] diyen Faruk Nafiz, yıllar önce söylediği bu sözlerin, kaderin bir oyunu olarak karşısına çıkacağını acaba bilebilir miydi? Ölüm duygusunun verdiği bu korku, *"Da'vet"* isimli rübâide şöyle ifâde ediliyor:

Gün doğar. Sohbetimiz yalnız ölümdür adada
Gün batar. Uykuda, rü'yâmız ölümdür yalnız...
Dersiniz, böyle cehennem mi olur, dünyâda?
Çok değil, bir gecelik bizde misâfir kalınız![413]

Faruk Nafiz, hayatının son yıllarında yazdığı *"İsimsiz Kıt'alar"*da, ölüm duygusunu tefekkürle beslenmiş bir anlayış çerçevesinde işlemiştir.

Ne bu dünyâda gözüm var, ne öbür dünyâda;
Bir saadet midir ömrüm ki ölümden kaçayım?
Bir hayâl âlemi halketmedeyim keyfimce;
O haremgâhı, bırak, ben kapayım, ben açayım![414]

mısralarının yer aldığı kıt'ada, fâni olan bu dünya ile bağlarını koparmış, ölümü

---

[411]. a.g.e., s.(57)

[412]. Faruk Nafiz, Çamlıca'dan Bir Haber; Yarın mec. N.38, 13 Temmuz 1922

[413]. Zindan Duvarları, s.(72)

[414]. Kubbealtı Akademi mec. N.4, Ekim 1972

mukadder bir son olarak kabullenmiş olgun bir ruhun duyguları dile getiriliyor.

Ne zaman gördü bu dergâh bir ölümsüz mihmân?
Dün sabah gelmiş olanlar yarın akşam gidecek
Sen, giden yolcuyu teşyi'e koşarken şimdi;
Gittiğin günde kalanlar seni teşyî' edecek![415]

mısralarının yer aldığı kıt'ada ise, ölümün ve yaşamanın sırrına ermiş, bu dünyanın fâniliğini kavramış olgun bir ruhun duygularını görüyoruz.

Bu mısralarda, hayatın da bir tahlili vardır. Ebedî hayata intikâl eden her insan için hissettiklerimiz, aslında kendi akıbetimiz için hissettiklerimizden başka birşey değildir. Son yolcu luklarında uğurladığımız yakınlarımız, dostlarımız için döktüğümüz gözyaşları, gerçekte kendi kaçınılmaz sonu muza döktüğümüz gözyaşlarından başka bir şey değildir. Bugün onları ebedî yolculuklarına uğurlayan bizler, yarın bu yolculukta uğurlanan kişiler olacağız. Bu oyunda senaryo hep aynı kalacak, fakat rol alan oyuncular durmadan değişecektir.

Zemzem gibi son ateşi gözlerimin artık;
Son şarkımı artık bitirmekteyim artık;
Gel, kalmadı korkulacak bir şeyim artık;
Son şarkımı hasretle bitirmekteyim artık.[416]

mısralarının yer aldığı diğer bir kıt'asında ise, hayatta söyleyeceğini söylemiş, son şarkısının sözlerini tamamlamış, ölümün kucağına her an atılmaya hazır olgun bir rûhun duyguları vardır.

---

[415]. Kubbealtı Akademi mec. N.1, Ocak 1975

[416]. Kubbealtı Akademi mec. N.1, Ocak 1977

II.6. Tabiat

Zamanla başkalaşan ruhum sanki bir masal...
Tek başıma bir hiçim, tabiatle her şeyim:
Benim yapraksız ağaç, benim çiçek veren dal,
Yeryüzünde yanardağ, gökyüzünde şimşeğim.[417]

mısralarında da görüldüğü gibi, Faruk Nafiz'in şiirlerinde tabiatın önemli bir yeri vardır. Faruk Nafiz için tabiat bir sığınak gibidir. Ruhu sıkıldığında teselliyi tabiatta arar. Tabiata ait varlıklarla dertleşir, onlarla bütünleşir. Tabiata duygularının penceresinden bakan Faruk Nafiz'in muhayyilesinin zenginliği dikkati çeker. Ondaki muhayyile zenginliğini en güzel ifâde eden şiirlerden biri "*Cennet ve Cehennem*"dir.

Bu akşam bilmediğim bir âlem içindeydim,
Ya rüyâda bir seyyah, ya semavî Çindeydim...

Bir orman yangınıyla kızardı karşı dağlar,
Taraf taraf tutuştu meş'aleler, çırağlar,
Bir renge girdi eşya günün altın tasında.[418]

mısralarıyla başlayan şiirde, tabiatın gurub vaktindeki görünüşü canlı bir tablo halinde tasvir edilir.

Şiirde, ferdî fantezilerle süslü hayâli bir dünya yaratılmakta; bu dünyaya ait çeşitli görünüşler, tabiattaki değişik nümunelerden ve renk oyunlarından faydalanılarak ortaya konulmaktadır.

---

[417]. Ruhumda Kış Yaz; Bir Ömür Böyle Geçti, s.230

[418]. a.g.e., s.90

Andırıyor hisarlar birer tütsü kabını,
Leylekler ezberliyor Zerdüşt'ün kitabını
Benziyor bir mermere alnını koyan dere
Bu ateş mabedinde bir ateşten ejdere
Parlıyor bir damla kan çamların sorgucunda,
Birer kâğıt fenerdir meyvalar dal ucunda.

Şiirde tasviri yapılan mekân, Anadolu ve Rumeli Hisarlarının bulunduğu bir yerdir. Akşamın gurûb kızıllığı içinde, manzaraya hakim olan ateş rengi, Faruk Nafiz'de hayranlık duygusu yanında, ateşe tapıcılığa dair birtakım çağrışımları da uyandırıyor. Şâir, bu göz alıcı manzara karşısında duymuş olduğu hayranlığı bir Mecusî rahibinin duygularına; kızıl rengin hakim olduğu manzarayı ateş tapınağına, hisarları bu tapınağın tütsü kabına, manzaranın ortasından geçen dereyi büyük bir yılana, leylekleri ateşe tapan dindarlara, manzaranın tamamını ise ateş bayramına benzetir.

Cennet, ebedî mükâfat yeridir. Cennete hakim olan renk yeşildir, Cehennem ise ceza yeridir. Cezaların temelini ateş cezası teşkil eder. Cehennem, büyük ceza ateşlerinin yandığı azap yeri olup, buraya hakim olan renk, ateş rengi, yani kırmızıdır.

Şiirde, anlatılan manzara, rengi bakımından Cehennemi, güzelliği ve saadet verici özelliği bakımından da Cenneti düşündürüyor. Şiirde Servet-i fünûn şiirinin önemli özelliklerinden biri olan *"hayâl-hakikat çarpışması"*na da yer verilmiştir. Faruk Nafiz, tabiatın gurûb vaktindeki göz alıcı manzarası karşısında, kendisini rüya ve hayâl âleminde hissediyor. Gurûbun ateşten manzarası içinde yer alan bütün varlıklar, onun rüya haline uygun bir görünüm içindedirler. Ancak, şâirin gördüğü bu rüya fazla uzun sürmez. Güneşin batışı ile birlikte, bu çarpıcı manzara birdenbire değişir; yakıcı ateş renginin yerini karanlık renkler alır.

..Birden eşya karardı, alevler söndü birden
Deminki tunç manzara şimdi, baktım demirden
Her gölge yeryüzünde bir ışığa mezardır,
Bilsem ki sönmez ateş hangi dünyada vardır?

Faruk Nafiz'in şiirlerinde, bahar mevsiminin gönüllere ferahlık veren manzarasına, muhayyel sevgililerin yolunun gözlendiği ıssız sahillere ve mehtaplı gecelere; sararmış yaprakların, solmuş çiçeklerin yer aldığı sonbahara ve ölüm duygusunu da beraberinde getiren kış mevsimine geniş yer verilmiştir.

Sahraya bahârın daha ilk indiği gündü,
Dağlarda gezerken bana bir çeşme göründü
Birdenbire sıyrıldı gözümden çözülen bağ:
Bir hatıranın dağdaki yâdıydı bu menbâ[419]

mısralarıyla başlayan "*Suda Halkalar*" şiirinde gönüllere ferahlık veren yemyeşil manzara ile kaplı muhayyel bir mekânın tasviri ile karşılaşıyoruz. B a h a r mevsimi, "*Sofra*" isimli şiirde şu mısralarla tasvir edilir:

Ufku bir fırçada has bahçeye döndürdü bahar,
Erguvan göklerin altında sular leylâkî...
Mevsimin çizdiği cennette bi rıssızlık var:
Bir benim bahçede, bir pir-i mugân, bir sâkî.[420]

*"Renk Mevsimi"*nde, ayrılık, ölüm ve ıstırap duygulardan sıyrılmış; baharın, renk, koku ve ışık cümbüşü ile şenlenmiş bir manzara ile karşılaşıyoruz:

---

[419]. Suda Halkalar; s.5-13

[420]. Yedigün, N.500, 5 Birinci Teşrin/Ekim 1942

Revnak verirse ruha nasıl her gülüşte yâr,
Sahrâya şevk içinde ayak bastı ilkbahar
Tek kudret işlemiş gibi yekpâre mermeri,
Şahlandı ufkun âbide şeklinde her yeri
Yoktan varoldu yaşlı tabiatta hüsn ü ân:
Mevsim başında meş'aleler çekti erguvân;
Kan rengi dalların sona ermekle yanması,
Canlandı her tarafta çiçekler donanması...
...
Bağlarda, bahçelerde senin heykelin gibi,
Süslenmiş ayrı ayrı fidanlar gelin gibi
Her dalda: "Gel, kopar!" diye bir gonca ses verir;
Her gonca bir kanatlı çocuk meyli gösterir...
Gönlüm kıyar mı dalları gülsüz bırakmaya,
Hicran çeken göğüslere bir gonca takmaya?
Bir gül, çelenge düştüğü gün bir cenâzedir![421]

Faruk Nafiz, "*Gülistan*" isimli şiirinde, sevgili ile birlikte geçen bir günün hatırasını, bahar mevsiminin göz alıcı manzaralarıyla süsleyerek şöyle ifâde eder:

Meyden boşalıp doldu şafaklarla piyâlem;
Halketti bir âlem ki bahâr, aynı gülistân
Efsun değil, efsâne değil gördüğü âlem:
Gündüz. gece, derya ve kenâr, aynı gülistân

Salkımlar açar kuşların âhengi sesinde,
Güllerden uçan râyihâlar var nefesinde,

[421]. Heyecân ve Sükûn, s.66

Kumral başı bir saksı ıtır penceresinde;
Hâliyle, hayâliyle o yâr aynı gülistân

Takibe koşar bûseyi câm, işreti sohbet;
Her şeye emel râ'şesi, her yerde muhabbet
Cennet görünür şâire dünya bugün elbet:
Canân ile birlikte mezâr, aynı gülistân[422]

"*Lâle Devri*" isimli şiirinde ise bahar mevsiminin tabiata kazandırdığı canlılık, Lâle Devri'ne ait unsurlarla süslenerek tasvir edilmiştir.

Uğraştı gam gününde Güneş bahçıvan gibi,
Son hamlesiyle döndü gülistâna her mezar;
Sahrâyı tuttu kahkaha şeklinde lâlezâr,
Vâdiyi sardı meş'âleler erguvan gibi.

Bir hüsn ü ân müsabakasından gelir bahâr,
Mevsimlerin başında, bir iklime şân gibi:
Göğsünde lâleler tutuşurken nişân gibi,
Her kuşta, her çiçekte bir alkış, bir iftihâr...[423]

Tabiata kendi duygularının penceresinden bakan Faruk Nafiz, laleleri kırmızı şaraba, güneşi bahçıvana, mezarı ise gül bahçesine benzetmiştir.

"*Sa'dabâd Kadınları*" isimli şiirde, mekân–insan ilişkisinin uyumlu bir bütünlük içinde işlendiğini görüyoruz. Bu uyumlu bütünlük bizi, Lâle Devri'nin renkli dünyasına götürür.

---

[422]. a.g.e., s.48

[423]. a.g.e., s.49

Bir sis altında gösterir, saklar
Sarı kâküller, ince yaşmaklar...
Hepsi Şarkın bir ince heykelidir;
Hareketler küçük ve nükteli dir:
Bir ufak söz, kesik bir öksürme...
Koyu kirpiklerinde bir sürme,
Hepsi bir başka lâledir bükülen;
Hepsinin gözlerinde rûha gülen
Öyle tılsımlı bir bakış var ki!
O kadar uhrevî kadınlar ki,
Dokunursan solar, öpersen erir;
Hepsi bir müjdeden nümûne verir;
Süzülürler çimende lâle gibi;
Gül dudaklarda bir piyâle gibi,
Dolaşır gizli gizli kahkahalar...
Bağda şehzâde bir hayâle dalar,
Tatlı bir musiki verir sesine:
"Döndü sahil menekşe bahçesine;
Böyle cennette yer bulur mu keder?
Biz de devrâna dahil olsak!" der.[424]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, Faruk Nafiz, mazinin derinliklerinden gelen duygulu ve gizli sese kendini verdiği zaman, hayâl ufkunun derinliklerinde kaybolur. Mazinin derinliklerinden gelen bu sese tabiatta uygunluk gösterir. Şiirde, gönüllere huzur veren tabiatın akşam vaktindeki görünüşü şu mısralarla tasvir ediliyor:

---

[424]. Suda Halkalar; s.153

Alçalır gün yavaşça dağlardan;
Akşam olmuş; çayır sedâlardan
Silkinir, bir sükût içinde kalır;
Dereden gamlı tekneler boşalır;
Sular artık siler ferâceleri...
Şenlenir şimdi lâle bahçeleri:
Çağlayanlar başında meclis var;
Şeb-çerağlar yanar, havuzlar akar;
Bâde, peymâne, şarkı.. Hepsi hazır
İşte mâtem ne bilmeyen bir asır,
Gece mehtâba karşı toplanmış;
Suyun üstünde lâleler yanmış;
Mey sunar her nedîme bir gence,
En küçük söz büyük bir eğlence;
Her dudak başka bir gazel heceler;
Böyle yorgun, sabah olur geceler...

Şiirde, şâirin coşkun ruh haline uygun olarak sonbahar ve kış mevsimleriyle ilgili görünüşler şöyle ifâde ediliyor:

Yaz geçer; mevsimin sonunda dere
Dalar esrâr içinde bir kedere;
Renk atar bahçelerde zambaklar;
Dökülür damla damla yapraklar
Şimdi bir tekne görmeyen dereye...
Ey güzel yaz, bu yolculuk nereye?
...
Koparırken saçından aklarını,

Bük de gülden güzel dudaklarını,
Aynanın karşısında el bağla;
Ağla, en gamlı şehriyâr, ağla!
Arayan yoksa gözyaşıyla sizi,
Bürüsün bir karaltı kalbinizi;
Kışı hicrân zamanından sayınız;

Faruk Nafiz'de Cenab'dan gelen tesirle, insanın ruh halinin tabiata da aksettiği görülür. Şair; teşbih, teşhis ve intak sanatları vasıtasıyla tabiata bir canlılık kazandırır. Sevincine ve üzüntüsüne tabiatı da ortak eder; rüzgârla konuşur, sularla dertleşir.

Ağaçlar mükedder, yapraklar sarı
Bu bahar mevsimi kıştan neş'esiz.[425]

Ey rüzgâr görünmez kanatlarında
Ondan bir ıtır var, ondan bir nefes
Alıyor alnımın sıcaklığını,
Durup dinlenmeden es, rüzgârım, es![426]

Gökler esmer ve derin, sular dalgalı,
Sahilden uzaklaştı son yolcular da!
Enginleri dinliyor yalnız kenarda
Sararmış bahçesiyle viran bir yalı

Dumanlarla örtülen bir deniz gibi
Canlanıyor en hazin dalgalar bende

---

[425]. "Sensiz Bahar"; Dinle Neyden, s.41

[426]. "Tutuş Yan"; Akarsu, s.18

Bekliyorum yuvanı şimdi bahçende
Ben kimsesiz, ağaçlar kimsesiz gibi...[427]

Bir çınar altında geçer her gecem,
Konuşur, dururum orda rüzgârla;
Her akşam sularla uyur düşüncem,
Her gece uyanır yarasalarla[428]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde dış âleme ait tasvirler geniş yer tutar. Ancak, dış âleme ait bu tasvirlerde Faruk Nafiz'in objektif davrandığı söylenemez. Faruk Nafiz, bir taraftan dış âlemi bütün unsurları ile tasvir etmeğe çalışırken, bir taraftan da dış âleme ait unsurların kendi ruhunda uyandırdığı intibâları aksettirmeğe çalışmıştır. *"Hicrân Akşamı"* isimli şiirde, gece vakti şâirimizin elem dolu ruh haline uygunluk gösteren bir görünüşle şöyle tasvir edilmiştir:

Yaklaşan bir ölüm gibidir gece,
Sâhilde öksürür dalgalar sık sık
Diyor ki içimden bir ses gizlice:
Elemsiz sürülen hayata yazık![429]

Aynı duygulara benzer duygular, *"Geceyle Ben"* isimli şiirde şu şekilde ifâde edilmiştir:

Bu gece kalbimde bir keder vardı,
Dolaştım isimsiz tenhâ yolları

---

427. "Münzevî"; Yeni Mecmua, N.32, 14 Şubat 1918

428. "Gecelerim"; Akarsu, s.23

429. Dinle Neyden, s.52

Yıldızlar mükedder, ey solgun sarı,
Sularda mehtâbın aksi ağlardı.[430]

Faruk Nafiz, "*Sessiz Bahar*" isimli şiirinde, sevgiliden ayrı geçen bahar mevsiminin üzüntüsünü dile getirirken , tabiata ait varlıkları da kendi bedbin ruh haline uygun bir görünüm içinde tasvir eder. Tabiat, bahar mevsiminin canlılığına tezat teşkil eden bir görünüş içindedir.

Ağaçlar mükedder, yapraklar sarı,
Bu bahâr mevsimi kıştan neş'esiz!
Birlikte gezerken bir zamanlar biz
Yalnız selâmladık bu ilkbaharı...
...
Mâziyi yâd eden bir tek çınardı:
Üstünde yâdigâr eski sevgiden
Birlikte yazılmış ismimiz vardı..[431]

Tabiatın insanın ruh haline uygun bir görünüş içinde tasvir edildiği şiirlerden biri de "*Han Duvarları*"dır. Issız Anadolu yollarında, ilk defa gurbete çıkmış olmanın hüznünü duyan Faruk Nafiz'in bu duygularına, tabiat da bütün unsurlarıyla iştirak eden bir görünüm içindedir.

Gidiyordum gurbeti gönlümde duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya
İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık,

---

[430]. a.g.e., s.54

[431]. a.g.e.,s.41

Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...
Arkada zincirlenen yüksek Toros Dağları,
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler...
Ellerim takılırken rüzgârların saçına
Asıldı arabamız bir dağın yamacına
Her tarafta yükseklik, her taraftaıssızlık,
Yalnız arabacının dudağında bir ıslık!
Bu ıslıkla uzayan, dönen, kıvrılan yollar![432]

Yolculuk ilerledikçe, dış âleme ait hüzün verici tablo, şâirin ruh haline uygun bir şekilde durmadan değişir. Varılmak istenen menzil yaklaştıkça, şâirin ruhunda beliren ümit parıltıları tabiata da intikal eder; ümitsizlik veren manzaranın yerini, ferahlatıcı bir manzara alır.

Son yokuş noktasından düzlüğe çevrilince
Nihayetsiz bir ova ağarttı benzimizi
Yollar bir şerit gibi ufka bağladı bizi

Nihayetsiz ova ve bu ovada şerit gibi uzayıp giden yollar, Faruk Nafiz'deki ümitsizlik duygusunun son bulmasına sebep olur. Ancak, bu ümit verici manzara tekrar değişir. Faruk Nafiz, gurbet sızısını yeniden duymaya başlar.

Sıkı bir poyraz beni titretirken içimden
Geçidi atlayınca şaşırdım sevincimden;
Ardımda kalan yerler anlaşırken baharla,
Önümdeki arazi örtüldü şimdi karla

---

[432]. Türk Yurdu, N.15, Kânun-ı Sani 1925

Bu geçit sanki yazdan kışı ayırıyordu,
Burada son fırtına son dalı kırıyordu.
Yaylımız tüketirken yolları aynı hızda
Savrulmaya başladı karlar etrafımızda
Karlar etrafı beyaz bir karanlığa gömdü,
Kar değil, gökyüzünden yağan beyaz ölümdü...

"*Han Duvarları*"nda, her şeyden önce, Anadolu'nun bir coğrafya olduğunu öğreniyoruz. Şiirde, okuyucu olarak bizlere ilk tesir eden, bu coğrafyaya ait unsurlardır. Bu coğrafyanın yabancısı olan Faruk Nafiz, kısa bir zaman dilimi içinde, üç mevsimi birden görme imkânını bulmuştur.

Sabahleyin gökyüzü parlak, ufuk açıktı,
Güneşli bir havada yaylımız yola çıktı...
Bu gurbetten gurbete giden yolun üstünde
Ben üç mevsim değişmiş görüyordum üç günde.

Hüzün verici bu coğrafya, zaman zaman şâirimizin ruhundaki gurbet duygusunu ve hüznü hafifleten bir görünüme bürünmekle birlikte; nihâyetsiz ovaları, çıplak dağları ve bitip tükenmek bilmeyen yolları ile bu coğrafyanın genel olarak şâirimiz üzerinde bıraktığı intibâ ümitsizliktir. Çünkü, genel görünüşü itibâriyle bu manzara, şâirimizdeki hüznü daha çok artıran özelliklere sahiptir. Anadolu insanının içe dönük bir mizaca sahip bulunmasında, Anadolu coğrafyasının ümitsizlik veren bu görünüşünün rolü büyüktür.

"*Han Duvarları*" şiirinde de görüldüğü gibi, Faruk Nafiz'in "*Memleket Edebiyatı*" doğrultusunda yazdığı şiirlerde, mekâna ait unsurlar realist bir tarzda tasvir edilmiştir. Sanat hayatının ilk dönemindeki şiirlerinde sık sık karşılaştığımız gurub vaktinin, tenhâ sahillerin mahtâbı aksiyle aydınlatan parlak suların ve bu

sularda ayın aksiyle bütünleşen muhayyel Şark güzellerinin yerini, bu şiirlerde; çıplak bozkırlar, nihayetsiz ovalar, çamlıbeller ve yavukluların yolunun beklendiği çeşme başları almıştır.

Faruk Nafiz, aşk temasını Anadolu'ya has tabiat manzaraları içinde başarılı bir şekilde işlemiştir. Bu başarıda, onun lirik bir şâir olmasının rolü büyüktür. Lirik olma özelliği, Faruk Nafiz'i, halk söyleyişine daha çok çekmiş; Anadolu'ya has manzaralar ona ilhâm kaynağı olmuştur.

Kuytu ormanları, tenha bağları
Geziyor mevsimin yorgun rüzgârı
İnce dallar kırık, yapraklar sarı,
Geçmiş bu yoldan da, belli, sonbahar.[433]

..Gitgide Ezbider eteklerinde
Ovalar kendini büsbütün soydu:
Çıplak tabiatın orta yerinde,
Geniş bir yaylanın ot minderinde
Bir kadın rastladım ki giyimli yalnız oydu.[434]

Sevilenler, sevenler uzanır gölgeliğe,
Gölgeden tüller çeker her çifte bir çam dibi
Güneş karlı sularda, ateşi dinsin diye,
Yarı çıplak yıkanan bir sarışın kız gibi[435]

Hüzün ve ayrılığın ifâdesi olan sonbahar, "*Sonbahar Güneşi*"nde şöyle tasvir

---

[433]. "Bağ Bozumu"; Dinle Neyden, s.15

[434]. "Erzincan Yolunda"; B.Ö.B.G., s.145

[435]. "Yaz Güneşi"; Akarsu, s.34

edilir:

Yapraklar birbirinden ayrılan bir yığın eş,
Sular son çırpınışı son kırılan kanadın...
Ufkun bir kenarına alnını koyan güneş
Boş geçen bir yaz için yas tutan bir dul kadın[436]

Faruk Nafiz, "*Sonbahar ve Sen*" isimli şiirinde, bir sonbahar akşamında tabiattaki her şeyi toprakla suyun rengine bürünmüş olarak görür. Otu, çiçeği, yaprağı ve ağacı bukalemuna benzeterek; sevgiliyi bu hazan çerçevesine yakıştıramadığını şu mısralarla ifâde eder:

Sonbahar akşama uygun ve deniz sâhile eş,
Benzer ufkumda doğan bir aya battıkça güneş...
Bütün eşya bürünür rengine toprakla suyun,
Ot, çiçek, yaprak, ağaç, şimdi birer bukalemun

Kül olur, kül kesilen manzaradan gözle gönül:
Sararan goncayı gördükçe solan bir bülbül.

Sarı yaprakların ardında soluk hatıralar,
Boşalan yolların üstünde boşalmış sıralar...

Sonbahar indi bu akşamla bir örnek içime,
Herkes insin bu hazîn âleme.. Bir sen inme![437]

Faruk Nafiz, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati'den gelen bir tesirle zaman zaman, tabiatı ve tabiata ait unsurları marazî özellikler içinde tasvir eder. Hıçkıran, ağlayan,

---

[436]. a.g.e., s.35

[437]. Yedigün, N.447, 29 Eylül 1951

öksüren rüzgârlar, yorgun ve tenhâ sahiller, sarı yaprakla süslü kırık dallar, solgun ayın aydınlatmakta güçlük çektiği uhrevî beldeler ve ıssız yollar, bu marazîliğin ifâdesi olan söyleyişlerdir. Bu tarz söyleyişin hakim olduğu şiirlerde, tabiata romantik bir tarzda yaklaşıldığını, tabiata ait unsurların göründükleri gibi değil, şâirin gördüğü ve duyduğu şekilde ele alındığı dikkati çeker.

Akşamlar inerken süzülür koyda ziyâlar;
En nazlı geyikler gibi koynunda mutalsam
Bir korku yüzer gözlerinin rengine dalsam;
Rûhunda, yaz akşamları dul bir kadın ağlar...

Rüzgârla sarar göğsünü omzundan uçan şal;
Her gün koyu bir gölge sarar benzini dünden;
Solgun gibisin gölde açan bir su gülünden;
Bir perde çeker neş'ene her gölge veren dal...
Yalnız yaşadın mevsimi tenhâ sofalarda,
Bir gün de gezin kumların üstünde, kenarda.[438]

Faruk Nafiz, "*Şarkın Sultanları*" isimli şiirinde, mazinin derinliklerine kadar uzanarak, mazide kalan günlerin hatırasını canlı bir tablo halinde gözlerimizin önüne serer.

Ben her akşam dolaşırdım bu yeşil sâhilde,
Aşinâlar gibi karşımda gülümserdi sular;
Nazlı rüzgâr konuşur anladığım bir dilde,
Sevdiğim şarkıyı söylerdi hafiften korular.

[438]. "Nergis"; Şarkın Sultanları, s.11

Yaz kış, örterdi ağaçlar bu derin maviliği,
Uhrevî beldeler üstünde Güneş parlardı;
Bir havârî gibi her gün denizin inlediği
Kayalıklarda gezen inci kadınlar vardı.

Bir hazân akşamı indimdi yeşil sahile ben,
Vardı kumral sular üstünde beyaz bir yelken
...
Ufkun üstünde Güneş secde eden bir iklîl,
Tutuşan körfeze çizmişti alevden bir Nil

Gölgeler cenneti olmuştu bütün karşıki yar,
Gölgelenmişti kayıtsız uyuyan genç adalar.

Silinirken Güneşin yorgun ufuklardan izi
Bir kürek darbesi titretti o baygın denizi
...
Bütün eşyaya hazân indi sular dermansız
Şimdi bir gölgeyi bekler, gezerim ben yalnız.[439]

"*Bir Bağ İçindeki*" isimli şiirde, Faruk Nafiz'i marazî özelliklerle dolu bir manzara içinde, duygularını ifâde ederken görüyoruz. Şâirin bedbîn rûh haline uygun bir görünüm arzeden bu manzara içinde yer alan durgun ve esmer sular, sevgiliden ayrı geçen bir akşamın hüznünü şâirimizle paylaşırlar.

Durgun sularda akşamı gömdük. çiçekledik;
Yoktun söğütlerin sarışın gölgesinde sen

---

[439]. Edebiyat-ı Umumiye mec. N.14, 21 Kânun-ı sâni 1332/1916

Ey şimdi ergânûnunu kasrında inleten!
Akşamlar indi; biz seni yollarda bekledik.

Mâtem mi sardı körfezi? Akşam mı gölgeli?
Nağmen kesildi; hangi hıyabân içindesin?
Etrafı süzdüğün kayadan gelmiyor sesin;
Vahşi bir el mi kırdı o mâtemli heykeli?[440]

Bu marazîlik, bedbin ruh hali ve hassasiyet, Faruk Nafiz'in, il kdönemdeki şiirlerinde, hep aynı imajların ve duyguların etrafında dönmesine, monotonluğa ve darlığa düşmesine sebep olmuştur. Ancak bu durum, şâirimizin hasta bir ruh haline sahip bulunuşunun değil, bağlı bulunduğu şiir geleneğinin bir sonucudur.

"*Ayrıldığın Akşam*" isimli şiirinde, sevgiliden ayrı oluşunun hüznünü tabiatla paylaşan Faruk Nafiz, duygularını şu mısralarla dile getirir:

Ayrıldığın akşam dolu gözlerle şehirden
Her semti sükûn sardı boşalmış gibi birden

Kumsaldan ayak sesleri bir günde silindi,
Bir bir kapılar sürgülenip, perdeler indi.

Yer, gök, suların çizdiği bir levha kadar boş,
Yollar düşünür, bahçeler ıssız, yalılar boş...

Kandilleri üflenmiş olan kubbe kederde,
Bir salkım üzüm vermeyecek bağlar ilerde.[441]

---

[440]. Şarkın Sultanları, s.13

[441]. Heyecân ve Sükûn, s.56

Faruk Nafiz'in şiirlerinde, büyük bir kültür mirasını bağrında saklayan İstanbul, tarihî ve tabiî güzellikleriyle geniş yer tutar.

Faruk Nafiz, zengin muhayyilesiyle, bir taraftan Lâle Devri'nin Sa'dabad'daki zevk ve eğlence meclislerine kadar uzanırken; bir taraftan da içinde yaşadığı yılların İstanbul'unu, Kanlıcasıyla, Emirgânıyla, Göksusuyla ve hele hele Boğaziçisiyle canlı tablolar halinde gözlerimizin önüne sermeye çalışmıştır. Faruk Nafiz'deki İstanbul hayranlığı, mazi özleminde olduğu gibi, onu Yahya Kemal çizgisine yaklaştıran önemli özelliklerden biridir.

Faruk Nafiz, İstanbul'u, bazan mazinin derinliklerine kadar uzanarak bu derinlikler içindeki hatıralarıyla gözlerimizin önüne serer. Bazan da, içinde yaşadığı devrin özellikleri çerçevesinde anlatmaya çalışır.

Faruk Nafiz, "*Çamlıca'dan Bir Haber*" isimli makalesinde, Çamlıca'yı şöyle tasvir eder:

> *"Çamlıca'da ihtirâs-engiz bir canân havası esiyor. Bazan tepesinden geçen bir bulut, Çamlıca'ya şemsiye açmış gibi bir an muhitini gölgeliyor. Ondan sonra yine güneş, yine bahâr, yine tâzelik! Hasat zamanı geldi. Oraklar ekinleri biçiyor, bahçıvanlar meyve devşiriyor. Akşamları işi bitmiş köylüler gibi, İstanbul'u dört cihetinden gören bir gölgelikte yüz üstü uzanıyorum, geceleri de mehtâba karşı arka üstü. Gözüm ziyâdan ve karanlıktan zaman zaman kelebekleniyor... Çamlıca'da iki büyük kuvvetin daimi bir cidâli var: Güneş daima tabiata ateş vermek istiyor; rüzgâr da bu ateşi söndürmek hevesinde... Bu iki cengâver kuvvetin sayesinde herkes müsterih dağ dağ dolaşabiliyor.*
>
> *Çamlıca'ya tabiatın rûhu sinmiş. Burası, kumar, zevk, içki için yer değil. Vakıa, tatil günlerinde su başları iki üç ailenin meclisiyle şenleniyor; ara sıra bir gazel bu sâkin dağ akşamlarında vadi vadi aksediyor; fakat bunlar bile nev-ummâ bir hürmetle yapılıyor. Sabahları kır yollarında dolaşan tek tük beyaz maşlahlı kadın hayâletleri var. Biliyorum, bunlardan hiç biri benim aradığım, bildiğim, tanıdığım değil; fakat ne kadar yabancı olsa da yine kani oldum ki, bir memleketin en asil rûhları dağlarda, köylerde bulunuyor..."*[442]

---

[442]. Yarın, N.38, 13 Temmuz 1922

Sanat hayatının ilk dönemindeki şiirlerinde, Şarkın ince belli, narin yapılı, esmer ve muhayyel güzelle rinin yolunu bekleyen Faruk Nafiz'e, bu duygular öylesine sinmiştir ki, aynı hülyâyı yaşama arzusunu bu makale sinde de ortaya koyar. Ancak bu makale bize, bu yıllarda henüz Anadolu"yu görmemiş olan Faruk Nafiz'de, Ana dolu'yu ve Anadolu'nun asil ruhlu insanlarını görme arzusunun yavaş yavaş ortaya çıktığını da göstermektedir.

1918 yılında yazılan "Köyde Kış" isimli şiir, henüz Anadolu'yu görmemiş olan Faruk Nafiz'in, muhayyel bir Anadolu köyünü anlatması bakımından önem arzeder.

Her ocaktan tüter bir ince duman,
Dereler bir çocuk sesiyle güler;
Çıngıraklarla canlanır korudan,
Çoban ardında bembeyaz sürüler.[443]

mısralarıyla başlayan şiirde, Faruk Nafiz, Anadolu hakkında duyduklarını, şâirâne ilhâmından aldığı duygularla birleştirerek canlı bir tablo halinde ortaya koyar. Bu tabloda yer alan insanlar ve tabiat unsurları, daha sonraki yıllarda kaleme alacağı Anadolu ile ilgili şiirlerdeki gibi, çetin tabiat şartları ile mücadele eden insanlar değildir. Bu tabloda, her ocaktan bir duman tüter; dereler şen şakrak bir çocuğun sesiyle güler, koyun sürüleri çobanlarının ardından çıngıraklarını öttüre öttüre giderler. Faruk Nafiz, bu muhayyel mekânın tasvirine şu mısralarla devam eder:

Karlı dağlarda çağlayanlar akar,
Sarar etrafı bir gümüşten ses;
Doldurur boş kalan geçitleri kar;
Damlar altında gün sayar herkes

---

[443]. Nedim, N.2, 23 Kânun-ı sâni/Ocak 1919

Karlı dağlardan akan çağlayanların gümüşe benzeyen sesleri bütün tabiatı kaplar. Geçitlerin karla kaplandığı bu köyde yaşayan işsiz güçsüz insanlar, karların eriyip, yazın geleceği günleri sayarak zamanlarını geçirirler. Anadolu köylüsünün içe kapanıklığında, içinde yaşadığı coğrafî yapının rolünü ortaya koyan Faruk Nafiz, kışın köyde "*eşikten öte*" bir hayatın bulunmadığını da belirtir. Anadolu köyünde her şey, ocak başındaki cılız odun çıtırtısında gizlidir; köylü bu dar dünyanın dışına çıkamaz.

Faruk Nafiz, insanları ümitsizliğe sevk eden bu tablo karşısında gamlı bir yolcu şahsiyetine bürünür. Çaresizlik içinde kıvranan bu insanların dertlerini paylaşarak, onlarla gönül birliği kurar.

Gamlı bir yolcu ürperir tepeden,
Hasta kalbinde bir damar sızlar:
"Nerde omzunda destisiyle geçen,
Çeşmelerden su dolduran kızlar?"

Yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi, Faruk Nafiz'in şiirlerinde İstanbul sevgisini ortaya koyan, İstanbul'un tarihî ve tabiî güzelliklerini canlı tablolar halinde ifâde eden manzaralar geniş yer tutar.

Seyrederken sen o dağlarla yamaçlarda yazı
Ben de seyrân ederim sende, habersiz, Boğaz'ı,
...
Böyle her gün gömerek aksini ruhumda sesin,
Bir boğaz şarkısı halinde devam etmedesin..[444]

mısralarının yer aldığı "*Manzara*" şiirinde de ifâde edildiği gibi, Faruk Nafiz'de

[444]. Salon, N.10, 15 Mart 1948

Boğaziçi sevgisi, bitmeyen bir şarkı halinde, ömrünün sonuna kadar devam etmiştir.

Faruk Nafiz'deki "*Boğaziçi*" sevgisini, M. Kaya Bilgegil şöyle açıklıyor:

> *"Faruk Nafiz, Boğaziçi ile adetâ bütünlenmiş bir şâirdir. Onu, yaz kış, ilk bahar sonbahar... Yılın her mevsiminde sabah, öğle, akşam, gece, günün muhtelif saatlerinde Emirgân, İstinye, Yeniköy, Kanlıca, Küçüksu, Arnavutköyü gibi Boğaz'ın muhtelif semtlerinden birinde görmek mümkündür. Çınar dallarında uyanan ışıklı sabahlar, servi zirvelerinde eriyen pembe akşamlar, İstinye körfezine sığınan yıldızlı geceler, bir susuzluğu gidermek için Bebek koyuna yönelen ergûvan yamaçlar; ıhlamur, söğüt gölgelerini yutan âtıl, metrûk dereler; sükûnun yıkandığı mermer çeşmeler; siyasete, aşka, intikama, hasede, tevekküle, affa, istiğnâya, muvaffakiyetsizliğe, sabra, rızaya, kanaate... Fakat daima ikrâma, vakara ve tavâzuya sahne olmuş, her parçasından bir hatıra kokusu tebahhur eden eski yalılar.. Hülâsa, taşından toprağına kadar Boğaziçi'nin her parçasının ruhu ile Faruk Nafiz'in ruhu arasında görünmez teller arasında cereyan eden bir hulûl hadisesi vardır.*
>
> *Boğaziçi'nin kalbi ile Faruk Nafiz'in kalbi, aynı zaman aralıklarıyla çarpar. Boğaziçi'nin sinesi ile Faruk Nafiz'in ciğerleri inşirâhı, saadeti, hüznü... aynı ritm ile teneffüs ederdi. Bu son İstanbul Efendisi, Karadeniz'i Marmara'ya bağlayan mavi sular kadar Boğaziçi'nin terkibine dâhildi."*[445]

Yukarıdaki sözlerden de anlaşılacağı üzere, Faruk Nafiz'in en büyük zevklerinden biri, Boğaziçi'nin eşsiz manzarası içinde hayâlleriyle başbaşa kalmaktır. Gurûb vaktinde, Boğaziçi'nddeki suların almış olduğu renkler, eski yalılarda beliren tek tük lamba ışıkları ve tepelerde tutuşan camlar, onu bir hayâl âlemine sürüklemeye yetmiştir. "*Yalılar*" isimli şiirde, mazide kalan günlerin hatıraları ile dolu olan yalılar, mehtabın göz alıcı manzarası içinde şöyle tasvir edilmiştir:

> Göğsünü gökyüzüne açmış gibiydi kıyı,
> Ay sudan çıkmış gibi tertemiz, bembeyazdı...

---

[445]. Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil; "Faruk Nafiz'in Ardından"; Kubbealtı Akademi mec. N.1, Ocak 1974

Ay suda bestelerken en güzel bir şarkıyı
Küreklerimde suya en derin şi'ri yazdı.

Sanki bir bekliyenin yuvasıydı her yalı,
Yolumu gözlüyordu sanki her camda bir baş
Durgun sular, babıboş bıraktığım sandalı
Yalıların önünden geçirdi yavaş yavaş...[446]

Faruk Nafiz, "*Kış Bahçeleri*" isimli şiirinde, kış mevsiminde, ölü manzarasına bürünen İstanbul'un, bu görünümü karşısında duyduğu hüznü dile getirir.

Dinmiş denizin şarkısı. rüzgâr uyumakta,
Rıhtım boyu sonsuz bir üzüntüyle karaltı...
Körfez düşünür, Kanlıca mahzundur uzakta,
Mevsim gibi sislenmiş Emirgân, Çınaraltı.

Can verdi kışın sunduğu taslarla zehirden,
Her gonca kızıl bir gül açarken yolumuzda
Üstündeki son dallar ağarmış diye birden,
Pas tuttu bu akşam suların rengi havuzda.[447]

Bu hüzün verici tablo, insan ömrünün kısalığı ve hayatın faniliği düşüncesini de beraberinde getiriyor. Her kışın sonunda baharın geleceğini, hayatın bir devr-i dâim halinde sürüp gideceğini, kış mevsimiyle giden kuşların tekrar geri dönecekleri ni, solan çiçeklerin yeniden canlanacağını belirten şâir, kaybolan çiçeklere ve göç eden kuşlara değil, ömrümüzden eksilen günlere üzülmemiz gerektiğini düşünür.

---

[446]. Akarsu, s.16

[447]. Heyecân ve Sükûn; s.93

İçlenme, tabiattaki yekpâre kederden,
Yas tutma, dağılmış diye kuşlarla çiçekler:
Onlar dönecektir yine gittikleri yerden,
Onlarla giden günlerimiz dönmeyecekler!

Faruk Nafiz, "*Bir Ömürlük Gün*" isimli şiirinde, Bebek'ten Hisar'a kadar uzanan güzergâh üzerinde, Fikret'in "*Aşiyân*"ıyla, Hamid'in doğduğu evin bulunduğu yerleri bir tablo halinde gözlerimizin önüne serer:

Kaptırıp gönlümü bir rüzgâra, bir dalgalara,
Her sabah aynı gidiş zevki Bebek'ten Hisar'a
Yol devamınca Boğaz sahili bahçem, havuzum;
Sular üstünde oyuncak: Sarıyer, Altınkum
Çocuk ellerle kurulmuş gibi işler gemiler;
Güllerin rengini bülbüllerin âhengi siler
Hamid'in doğduğu ahşâp yalı göçmüşse bile,
Aşiyân, Fikret'i canlandırıyor hüznüyle
Ne kadar gözler uzaklaşsa da kabristandan,
Duyulur sır gibi bir şarkı Nigâr Osman'dan[448]

Her köşesinde ayrı bir tarihî şahsiyetin hatıralarının yaşadığı yerlerde yapılan bir günlük gezi sonunda, Faruk Nafiz, koca bir ömrü bir güne sığdırmış olmanın verdiği duygular içinde, insan ömrünün kısalığını şu mısralarla ifâde eder:

İşte on beş senenin bir güne sığmış masalı;
Belki bir günden ibâret bütün ömrün aslı.

---

[448]. Heyecân ve Sükûn, s.42

Faruk Nafiz, "*Göksu*"da, Lâle Devri'nin renkli hayatının bütün hatıralarıyla yaşadığı Nedim'in şiirlerinin hafızalardan silinmediği Göksu'yu şu mısralarla anlatır:

Gönlüm ne zaman Göksu'da isterse dolaşmak,
Kaplar hemen etrafı hayâlimdeki bahçe:
Akşam, görünür güller uzaktan bana yaşmak,
Hülyâlı söğüt dalları maşlahla ferâce

Yıllarca süren şi'rini söyler korularda,
Bülbülleri, ishakları bir "devr-i kadîmin";
Hâlâ duyulur aynalaşan mavi sularda
Seyrettiği üç çifte piyâdeyle Nedim'in..[449]

Faruk Nafiz, "*Minareli Sokak*" isimli şiirinde, tarihî ve sanat eserlerinin manevî havasıyla daha da güzelleşen İstanbul'u, sosyal hayatla ilgili unsurlarla birlikte şöyle tasvir eder:

Leylekli bir bacayla, nazarlıklı bir saçak
Besbelli, akşam üstü yolun derdi artacak.
...
Halkın yavaştır, öyle ki, ma'sum adımları
Oynatmamış beş altı asır kaldırımları

Tek tük gelip geçenlere yazdan haber veren
Yalnız bir eski cumbada bir saksı fesleğen

Devrân içinde dünkü hayatın tevekkülü:
Kızlar henüz nalınlı, kadınlar baş örtülü.

---

[449]. Heyecân ve Sükûn, s.46

Kim varsa, genci, yaşlısı, çardaklı kahvede,
Ahşap konakta keyfe dalan bahtiyâr dede:

Bir canlı mumya çerçeveler, köhne bir kafes,
Bir halka tüttürür çubuğundan nefes nefes.[450]

İstanbul'un, sanat eserleriyle daha da zenginleşen tabiî güzelliği içinde, sosyal yaşayışın canlı bir tablo halinde ortaya konduğu şiirlerden biri de, Boğaziçi'ne yakın bir köyün anlatıldığı "*Yeşil Köşe*"dir.

Köy câmii. Meşrûta. Muvakkit yeri. Meydan
Meydanda köyün çeşmesi. Kestane. Çınar. Çam
Çay. Nargile: Mermerde tüten çifte buhurdan...
Gönlümle gözüm tütsülenir böyle her akşam.

Seccâdeyi sarmış Boğaz'ın bir tarafında,
Dar bekler ezan vaktini birkaç mütekâid
Kalmış gibi yıllarca kütüphane rafında,
Yüzler, yazılar, manzaralar, hep düne ait.[451]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde tabiî bir dekor olarak, suyun ve denizin geniş yer tuttuğu görülür. Faruk Nafiz'de denize yakın olma arzusu ilk şiirlerinden itibaren sık sık karşımıza çıkar. Özellikle iç dünyasına dalıp, mazinin derinliklerinde kalan hatıralarıyla başbaşa kalmak istediği zamanlarda, kendini denizin huzur verici kollarına bırakmakta tereddüt etmemiştir. "*Gurbet*" isimli şiirinde, "*ömrünün mâziye bakan bir su başında*" geçtiğini söyleyen Faruk Nafiz, sularla konuşup dertleşmekten

---

[450]. Yedigün, N.490, 27 Temmuz 1942

[451]. Heyecân ve Sükûn, s.40

pınarlarla sohbet etmekten hoşlanır. Faruk Nafiz'in "*su*" ile ilgili duygularını en iyi ifâde eden şiirlerinden biri "*Suya Kaside*"dir.

Gezerken gurbet elde, ova benim, dağ senin,
Duymuşum dersem yalan, hasretini kimsenin
Sular kaplar içimde eksilenin yerini,
Ne insanı özlerim, ne insan eserini:[452]

mısralarıyla başlayan şiirde, aşk ateşi ile yanan bir ruh için en iyi arkadaşın su olduğunu ileri süren şairimizi; mazinin derinliklerine dalmış, sularla dertleşen, pınarlarla sohbet eden bir ruh hali içinde görüyoruz. Faruk Nafiz'e göre su, aynasında gözle gönülün rahat ettiği bir yerdir.

Sular var, bir yamaçtan süzülür ince ince,
Sular var, kaplar ufku hülyâ genişliğince
Sular var, ceylân olmuş kayalıklardan atlar,
Sular var, aynasında gözle gönül rahatlar.

Faruk Nafiz, sularla dertleşip, pınarlarla sohbet ettiği zaman kendini daha rahat hissediyor. Ömrünün bir su başında geçmesini isteyecek kadar suya âşıktır. "*Sularla konuşmayı bana öğretmiş Kerem*" diyen Faruk Nafiz'deki suya susamışlık ile, Kerem'in Aslı'sına duyduğu aşk ateşi arasında fazla bir fark yoktur.

Severim, nerde olsa sularla dertleşmeyi:
Pınara dert anlatır, söyletirim çeşmeyi
Bir su başında geçsin, râzıyım, günüm gecem,
Sularla konuşmayı bana öğretmiş Kerem.

---

[452]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.61

Faruk Nafiz, aynı duygulara benzer duyguları ve denize yakın olma arzusunu, "*Denizle Konuşan Adam*" isimli şiirinde şu mısralarla dile getirir:

Silmek istersem içimden ne zaman bir sızıyı
Açıyor koynunu kardeş gibi karşımda kıyı.[453]

Şarkın Sultanları şiirinde:

Ben her akşam dolaşırdım bu yeşil sahilde,
Aşinâlar gibi karşımda gülümserdi sular;
Nazlı rüzgâr konuşur anladığım bir dilde,
Sevdiğim şarkıyı söylerdi hafiften korular.[454]

diyen Faruk Nafiz'i yemyeşil sahillerde gülümseyen suların, nazlı nazlı esen rüzgârın ve sevdiği şarkıyı mırıldanan koruların süslediği bir manzara içinde görüyoruz. Bu manzarayı, inci gibi güzel muhayyel bir Şark ilâhesi tamamlamaktadır. Deniz, kayalıklarda gezen güzelleri şen ve şakrak sesinde toplamıştır.

Yaz, kış örterdi ağaçlar bu derin maviliği,
Uhrevî beldeler üstünde Güneş parlardı;
Bir havârî gibi her gün denizin inlediği
Kayalıklarda gezen inci kadınlar vardı.

Sisli enginleri ruhumla duyup dinlerken
Dolaşan kızları toplardı deniz şen sesine,
Ayrı bir yüz düşünürdüm bu güzelliklerden
El ederken sarışın şâireler beldesine

---

[453]. Akarsu, s.49

[454]. Edebiyat-ı Umumiye mec. N.14, 21 Kânun-ı sâni 1332/1916

"*Münzevî*" adlı şiirde, deniz; yalnızlık duygusunu artıran, yakıcı bir ateş gibi şairimizin ruhunu saran bir mekân olarak tasvir edilir.

Bir sonbahar akşamı.. Sahillerdeyim
Gamlı bir heykel gibi kayalarla ben
Dağınık saçlarımdan pervasız esen
Rüzgârların elinde bir kırık neyim.

Engin bana yâdeder yetimliğimi,
Gözyaşlarıyla düşer dalgalar kuma
Issız bir yoldayım ki hasta ruhuma
Herkes yabancı: Kimden sorayım kimi?[455]

Faruk Nafiz, yalnızlığını denizle paylaşma arzusunu, "*Aşk İlahileri*"nde şu mısralarla ifâde eder:

Sensiz akşamlarımda denizle başbaşayım,
Seni okşar gibiyim suya elim deyince
Yoksa kabil mi, bir gün böyle sensiz yaşayım?
Ey yüzü bir kumsala düşen köpükten ince!

Benliğin bir tuz gibi erimiş sanki suda,
Ondan senin kokunu, tadını alır gönlüm,
O da gündüz dalgalı, o da akşam uykuda,
Onun da göğsü hayat, onun da kalbi ölüm.[456]

Faruk Nafiz'in, denizin enginliklerine dalıp, mâzide kalan hatıraları

---

[455]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.223

[456]. Akarsu, s.80, 12 nu.lı parça

yeniden yaşama arzusunu ifâde eden şiirlerinden biri de *"Alçıdan Heykel"*dir.

Tanıştığım günden beri enginle
Bir taşın üstünde hayâle daldım...
Bulacaksın koymuş gibi elinle,
Ben nerde doğmuşsam o yerde kaldım.

Kimi esti baş ucumdan yel gibi,
Kimi sızdı bir toprağa sel gibi...
Yalnız ben, alçıdan bir heykel gibi,
Sonsuzluğu dinlemekten tad aldım.[457]

Faruk Nafiz, *"Suyun Üstünde Mısralar"* isimli şiirinde, tefekkürle beslenmiş bir anlayışla, denizin enginliklerinde sonsuzluğun sırrına ulaşma arzusunu dile getirir.

Tatmak için enginin şi'rini dalgalarla
Kalbimiz göğsümüzden ayrı bir şeydi yarda
İki taş heykel oldu vücudumuz kenarda,
Ruhumuz enginlere açıldı sandal gibi.

Sonsuzluğun sırrına ererek biz denizde
Sonsuzluğu yaşatmak istedik sevgimizde
Saçımız ağarmadan toprak olunca biz de
Gezecek maceramız dillerde masal gibi.[458]

Faruk Nafiz'in şiirlerinde deniz, onun ruh haline uygunluk gösteren bir mekân

---

[457]. Akarsu, s.7

[458]. Hayat, N.88, 2 Ağustos 1928

olarak dikkati çeker. Şâirin hüznü denize de sinmiştir. Öylesine sinmiştir ki, bu hüznün ve ıstırabın ağırlığı bazan denizi taşıracak kadar fazladır.

Engine karşı her gün değişirdi yerimiz,
Ufkumuzda çağlayan her gün başka bir suydu...
Bin bir şekilde gördü denizi gözlerimiz,
Gönlümüz ıstırabı bin bir şekilde duydu.

Batan günün denizde eritirdik rengini,
Gece, aşkın sulardan dinlerdik âhengini;
Bazı, derdim, hüznümüz taşıracak engini,
O kadar gönlümüzle gözlerimiz doluydu![459]

Deniz, sevgiliye kavuşmanın özlemini ruhunda duyan şâirin en yakın dert ortağıdır. Sevgiliden ayrı geçen günlerin ıstırabını, hicrân acısını bütün benliğinde duyan şâir, bu ıstırabını dindirmek için kendini denizin kollarına atar; onun enginliklerinde sevgiliyle geçen günlerin hatıralarını yâd eder:

Siz beyaz bir sandalda beyaz bir gelin,
Semâ üstümüzde bir altın saray,
Denizde açan dairelerin
Üstünde gümüşten pul işlerdi ay...

Sandalı çektikçe durgun sularda
Görürdüm tellerin süründüğünü,
Bir âyin bestesi vardı rüzgârda,
Rûhumun ne kadar hoştu düğünü!

---

[459]. "Kumun Üstünde Mısralar"; Hayat, N.90, 16 Ağustos 1928

Ruhuma bir sihir gibi yaydınız
Gecenin şi'rini engin denizle
Yâ Rabbi, ne güzel bir levhaydınız
Yanyana o solgun hemşirenizle...[460]

"*Akarsu*" isimli şiirinde:

Ben bir akarsuyum ki, ondaki tatlı rengi
Yaratan, yaprakların, salkımların hevengi
Bunlar sizin duygunuz, sizin düşüncenizdir!

Geçtiği yerler onun yatağını çevirse,
Ovalarda, bellerde bin türlü şekle girse
Yine akarsuların tek hedefi denizdir!...[461]

diyen Faruk Nafiz'de, suyun devr-i dâimi ile insan ömrü arasında yakın bir ilişki vardır. Denizden buharlaşarak yükselen su, tekrar denize kavuşuncaya kadar huzursuzdur. Ancak, ne zaman ki tekrar denize kavuşur, işte o zaman huzura ulaşır. İnsanoğlu da böyledir. İnsanoğlu da, kendi iradesi dışında kopup geldiği ilâhî deryaya bir an önce kavuşabilmek için çabalar durur. Bu bakımdan, suyun denize ulaşmak için sarfettiği çaba ile, insanoğlunun Allah'a ulaşmak için gösterdiği çaba arasında yakın bir benzerlik vardır.

II.7. Istırap Duygusu

Faruk Nafiz'in şiirlerinde, sanatkârın bozulmaz alın yazısının bir parçası olan ıstırap duygusuyla sık sık karşılaşıyoruz. Sanatkârın alın yazısı diyoruz; zirâ, hassas bir rûha sahip bulunan sanatkârlar tıpkı canlı anberlere benzerler. Anber, nasıl ateşe

---

460. "Bir Gece", Çoban Çeşmesi, s.38

461. Akarsu, s.5

düşmeden kokusunu vermezse, şâir yüreği de yanmadan ruhundaki cevheri ortaya koyamaz. Istırap, sanatkâr ruhlu insanların, şâirlerin sanatlarıyla bütünleşmiş imbiklerdir. Bu imbikler ki, onları kızgın kazanında kaynatır; sonra damla damla süzerek, her damlada ayrı bir âlemin meydana gelmesini sağlar.

Şâir yüreği, şâir rûhu en fırtınasız zamanlarda bile daima ürpermeler içindedir. Gerçek şâir, şöhrete kavuşur, refaha ulaşır, şöhreti vatan ufuklarını da aşarak başka ülkelere ulaşır. Fakat mesut şâir... Mesut olmuş şâir acaba var mı? Goethe, Fuzulî, Nâilî, Yunus Emre ve daha nice şâirde, hep bu ıstırabın izlerine rastlamıyor muyuz?

Faruk Nafiz'in şiirlerinde de, bu bozulmaz alın yazısının izleri vardır. O, kendisinin, daha doğrusu sanatkârın bozulmaz alın yazısını "*Şâir*"[462] isimli şiirinde şu mısralarla açıklıyor:

Onlar ki, beşer hayrına doğmuş, yaşamışlar,
Onlardan eserdir bu duyuşlar, bu dalışlar...
Onlar ki, şafaklardı bütün dağda, denizde,
Her manzara onlardan akistir içimizde...
Onlar ki, bugün gökte birer kasra çekildi,
Devrinde, fakat, hangisi mes'ûd olabildi?..

Varsın seni ömrünce elem çemberi sarsın,
Şâir! Sen üzüldükçe ve öldükçe yaşarsın!...[463]

Faruk Nafiz'i böyle içli, duygulu, ıstırapla bütünleşmiş bir insan yapan, kendi mizacı yanında, sürdürdüğü ömürdür de... Yetiştiği sanat ortamı hassas bir ruha sahip bulunan şâirimizi daha da hassaslaştırmış, marazî bir ruha sahip bir sanat anlayışının temsilcisi durumuna getirmiştir. Daha sonraki yıllarda karşılaştığı çeşitli olaylar,

---

[462]. Söz konusu şiir, Heyecân ve Sükûn'a "Şaire Kaside" adıyla girmiştir.

[463]. Yedigün, N.462, 12 İkinci kânun 1942

onun hassas ruhunda derin yaralar açmıştır. "*Memleket Edebiyatı*" döneminde yazdığı şiirlerinde, Anadolu insanının ıstırabını onlarla paylaşan, dert ortağı olan Faruk Nafiz; ıstırabın en büyüğünü, Yassıada'daki tutukluluk günlerinde yaşamıştır.

Faruk Nafiz'in "*aşk*" teması etrafında yazılmış şiirlerinin büyük bir kısmında aşk ve ıstırap yanyanadır. Aşk yüzünden çekilen ıstıraplar, sevgiyi güçlendirir. Yunus Emre'de, Fuzulî'de en güzel örneklerini gördüğümüz hayatın bu değişmez macerası, Faruk Nafiz'in şiirlerinde de görülür.

Dün bir cenâze gömdüm başıma gizli gizli
Bu küçük bir çocuktur, sarışın, saz benizli
Taş kesildi yüreğim mezarının başında

Dünden beri gençliğim yarım, kalbim yarımdır
Bu talihsiz mezarı, benim damarlarımdır
Asâbî dallarıyla kucaklayan sarmaşık...[464]

mısralarında onu, aşkın ıstırabını dile getirirken görüyoruz. Faruk Nafiz, aşk ıstırabına olan düşkünlüğünü "*Kendim İçin*" isimli şiirinde şöyle dile getirir:

Kalbimi bâri onlar duysalar, bilseler ki,
Ne elâ göz, ne yeşil, ne lacivert arıyor!..
Ah, bu gönül, bu gönül kendine dert arıyor!..[465]

"*Sanatkâr*" isimli şiirinde:

---

[464]. "Annesiz Ölü", Çoban Çeşmesi; s.42 ("Asâbî dallarıyla kucaklayan sarmaşık" mısraındaki "asâbî" kelimesi, Bir Ömür Böyle Geçti isimli esere "sinirli" şeklinde aalınmış. (s.197)

[465]. Çoban Çeşmesi, s.44

Dünyanın en derin yüzü olmuş yüzün senin,
Kudretli bir kalemle çekilmiş de hatları;
Yüksek başında kartala benzer hüzün senin,
Dünyayı bir bulut gibi kaplar kanatları[466]

diyen Faruk Nafiz'e göre, sanatkârın yüzünden dünyayı kaplayan bulutlar, başının üstünde de hüzün kartalı hiç eksik olmaz. Hüzün ve ıstırap sanatkârın alın yazısıdır; hayatının bir parçasıdır. Faruk Nafiz'in aşkı ıstırap verir. O, Fuzulî'de olduğu gibi, ıstırap çekmekten hoşlanır;ıstırapsızlıktan yakınır.

Aks eder tellerimde âhengin,
Ben ki nârin, elemli bir ûdum
Hep senin rayihân, senin rengin,
Senin üzgün sesinle mes'ûdum...
Beni bir kere gülmeden dinle:
Sana kalboldu eski sevgilerim,
O kadar dolgunum ki derdinle
Seni bağrımda saklamak dilerim.[467]

Faruk Nafiz, aşk yüzünden ıstırap çekmesine rağmen, kendisine bu ıstırabı veren sevgiliye karşı minnetdârlık duyar. Sevgili ona ıstırap çektirmekle, bir bakıma onun arzusunu yerine getirmektedir. Çünkü, âşık için en büyük ıstırap, sevgiliden ayrı kalmaktır. Sevgili, hicrân acısını ona tattırarak, ye'sin hançerini de onun kalbine saplamıştır. Faruk Nafiz, aşk ıstırabının hayatının bir parçası olduğunu ve bu ıstıraba duyduğu iştiyâkı "*Zehir ve Şarap*" isimli şiirinde şöyle dile getirir:

---

[466]. Heyecân ve Sükûn, s.119

[467]. "İçimden Gelen Ses", Suda Halkalar; s.135

İki damla yaş kadar birbirine benzer,
Tâ ezelden ikizdir "ölümsüzlük"le "acı"
Sevgi bir hançer olsun, ayrılık başka hançer,
Buluşsun can evimde ye'sin iki kıskacı

Bir damla zehrin tadı yeter bütün ömrüme,
Göğnümü bir tas şarap avutur sade bir gün...
Bahtiyâr ettim diye, ey kumralım, övünme:
Verdiğin ıstırâbın büyüklüğüyle övün![468]

Aşk ıstırabının kalbinde açtığı derin yarayı "*Dinle Neyden*"de, şu mısralarla ifâde eder:

Rûhum ki aşkından itilâ diler,
Üstünde titreyen hep gözyaşımdır
Duyduğun bu sesler, bu iniltiler
Kendi kitâbemdir, mezar taşımdır.[469]

Faruk Nafiz, aşkın cazibesine kendisini iyiden iyiye kaptırdığı zamanlarda, aşkın elem ve ıstırabını umursamaz. Çektiği ıstırabın, aşk ateşinin yakıcılığı karşısında bir hiç olduğunu düşünür.

Sormadın daha ilk adımda, niye?
Bu yol cehenneme gider mi diye.
Kızını güneşten alan sevgiye,
Ateşten tasa mı olur be sen de![470]

---

[468]. Bir Ömür Böyle Geçti, s.100

[469]. Dinle Neyden, s.3

[470]. "Haydi Be Sen de!"; Hayat, N.101, 1 Teşrin-i sâni 1928

"*Yıllardır*"da ise, aşk ıstırabıyla bütünleşmiş olduğunu belirten Faruk Nafiz, bu ıstırabı çekenlerin, çekmeyenlerden daha bahtiyar olduklarını şu mısralarla ifâde eder:

Yıllardır içimde bir ateş yanar,
Gezerim bu tenhâ gölgeliklerde
Onulmaz bir derdim var ki, bu derde
Yanmıyan bahtiyâr, yanan bahtiyâr[471]

"*Çoban Çeşmesi*" adlı eserinde, "*Bir Sahife Açsam Ağlarsın*" serlevhası altında yer alan "*İddiâ*" isimli şiirinde; aşk ıstırabının insanı olgunlaştırdığını belirten Faruk Nafiz, bu ıstırabı çekmiş olmaktan duyduğu hazzı şu mısralarla dile getirir:

Buldum ömrün zevkini ye'si terennümde ben,
Duymadığım hasreti yazmadım ömrümde ben
İnlediğim kederler, duyduğum gözyaşları
Ruhumu böyle dağ dağ gezdiren yoldaşları
Kimi etmiştir beni bir şâir etmemişse?
İlhâmın ufukları hayâlimden genişse
Hangi fâni, hangi rûh ermiş o sırra bilsem?
Kime derler, sorarım, ben de şâir değilsem.[472]

Faruk Nafiz, "*Benimle Yürüyene*"de, ıstırapsız bir aşkın olamıyacağını belirterek; kalbini bir aşka bağlamış olan gönüllerin aşkın dikenli yollarında karşılarına çıkacak her türlü ıstıraba göğüs germeleri gerektiğini şu mısralarla ifâde eder:

---

[471]. Dinle Niyden, s.36

[472]. Çoban Çeşmesi; s.10

Yolcu, keder çekme ki, bu diyâra düşenin
Yolunda otlar biter, mezarında çiçekler!
Karaltılar belirir başında her köşenin,
Her geçidin ucunda bir gözü kanlı bekler.[473]

"*Ben ve Sen*" isimli şiirinde, âşık gönlünün, aşkın her türlü ıstırâbına katlanacak kadar geniş olduğunu ileri süren Faruk Nafiz; aşk ıstırabıyla bütünleşmiş bir gönle sahip olduğunu belirterek, aşklarıyla efsaneleşmiş kahramanlarla kendisini mukayese eder; onlarla ıstırap yarışına girer.

Bendedir gülleri açmaz bahçeler,
Üstünde kuş uçmaz bağlar bendedir.
O coşkun gönül ki, durmadan eser,
O göz ki, durmadan çağlar, bendedir.

Gözlerin dalınca biraz derine,
Alıyor gönlümü beraberine
İçinden kan akar pınar yerine,
Ferhad'ın deldiği dağlar bendedir.

Senin her dalında bir gül açarsa
Bana da bir diken verir bu arsa
Sendedir eğlenen, gülen ne varsa
Ne varsa âh eder, ağlar bendedir.[474]

"*Teselli*" isimli şiirinde, ıstırap duygusunun olgun bir aşk anlayışı

---

[473]. Hayat, N.28, 9 Haziran 1927

[474]. Bir Ömür Böyle Geçti; s.229

içinde ele alınarak ve tefekkürle beslenmek suretiyle ifâde edildiğini görüyoruz.

Her derdi kendisiyle doğan bir devâ siler;
Bir tâze aşka can verir öldükçe sevgiler
Ardında bir beşik bırakır her giden tabut.[475]

Halk arasında da sık sık söylendiği gibi, her derdin bir devası vardır. Derdi veren Allah, devâsını da vermiştir. Her ölen sevgi, yeni bir aşkın, yeni bir sevginin başlangıcıdır. Bu dünyadan ayrılan insanın yerini, hayata yeni başlayan bir bebek alır. Her son, bir başlangıçtan başka bir şey değildir. Istıraptan kurtulduğunu zanneden insan, kendini yeni bir ıstırabın kollarında bulacaktır. Hayatın gerçek akışının anlamı budur! Şâir, "*Mangal Başı*"nda, küllenmek üzere olan bir mangalın başında, ıstırap içinde geçen ömrünün muhasebesini yapar. Bedbin bir ruh hali içinde bulunan şâir, aşk yüzünden çektiği ıstırapların pişmanlığı içindedir.

Yüzünün rengi soluk, gözlerinin rengi sarı...
Sarmışım boynumu ömrün daralan zincirine,
Beni boğmakta ömür zincirinin halkaları,
Bağlıdır halkaya dönmüş seneler birbirine

Görmemiştim seni dünyâdan usanmış bu kadar!
En durulmuş suya baksam da içim dalgalanır
Bende yalnız üşümüş bir kuşun ürpermesi var,
Ama kim görse ya sevdâlı veya hasta sanır...
Nedir öyleyse bu rûhundaki bitmez sıtma?
Bir nedâmet ki, alır gitgide buhrân adını![476]

---

[475]. Yedigün, N.438, 28 Temmuz 1941

[476]. Yedigün, N.303, 27 Birinci kânun 1938

Faruk Nafiz, "*Gençlik*"te, ayrılığın ıstırabıyla geçen yirmi yıllık ömrünün elemlerini, acılarını şu mısralarla ifâde eder:

Bir mâtemim ki, alnımı hicrân çiçekliyor,
Bir türbeyim ki, benzi uçuk. gözlerimde nem
Bekler başımda hiçe giden yirmi senem.[477]

Faruk Nafiz'e göre, her şeyin bir sonu, her derdin bir devâsı vardır. Aşk ıstırabının sonu ise ölümdür! Ölüm, ıstırap içinde inleyen âşığın gözünden akan gözyaşlarını bir gül demetiyle silecek olan tatlı bir sondur.

Şâir silecek yaşları bir gül demetiyle,
Yüzlerde bir iz kalmayacak mâteme dâir;
Baykuşları besler gibi Ankanın etiyle,
Fânilere kurban edecek rûhunu şâir...

Esrârını kaybetti hayâlimde şeref, şân;
Rûhumdaki cevher bir ayâr oldu kömürle;
Kalbimde ne cân kaldı, ne canân, ne de hicrân...
Bitmek dilerim böyle nebâtî bir ömürle.[478]

Faruk Nafiz, "*Memleket Edebiyatı*" döneminde yazdığı şiirlerde de ıstırap duygusuna geniş yer vermiştir. Bu dönemdeki şiirlerde ferdî ıstırabın yerini içtimaî ıstırap almıştır. Anadolu insanın dertlerine ortak olur, ıstıraplarını paylaşır; zaman zaman da onların içinde bulundukları ıstırap verici durumdan dolayı isyân eder."*Aç*" isimli şiirinde:

---

[477]. Nedim, N.6, 20 Şubat 1919

[478]. "Heyecân ve Sükûn", Heyecân ve Sükûn; s.7

Başımda yokluk denen rüzgâr uğuldamakta,
Kireçli bir toprağa dikilen bir ağacım
Boy atarken yabani otlar aynı toprakta,
Benim köküm kurudu, yandı..Susuzum, açım![479]

diyen Faruk Nafiz, sefâletin pençesinde kıvranan, kireçli toprağa dikilen ağaç misâli, günden güne yok olan insanların ıstırabını paylaşır.

Dert bağrımı kanatır, toprak ayaklarımı,
Kızgın güneş kurutur dışıma sızan kanı;
Ben sabana koşsam da kızlarımla karımı,
Buğdayımı eller yer, bana kalır samanı..[480]

mısralarıyla başlayan "*Pek Çokları*" isimli şiirinde, kızgın güneşin altında, bir lokma ekmek için sabahtan akşama kadar bir sabanın peşinde koşan, emeğinin hakkını hazır yiyicilere kaptıran insanların ıstırabını dile getirir. Bu zavallı insanların derdiyle kanayan şâir yüreği, bu dinmeyen ıstırâp karşısındaki çaresizliğini şu mısralarla ifâde eder:

Senin yaran kapanmak nedir bilmez, derindir;
Teselli denen devâ fâni kederlerindir
Ezelî bir ıstırap, imkânı var mı, dinsin?
Sen ki, ey çulsuz gezen, ıstırabın kendisin!

Faruk Nafiz, "*Oğluma*" isimli şiirinde, kendi öz yurdunda sürgün gibi dolaşan, bir lokma ekmek peşinde haftalarca koşan Anadolu insanının ıstırabını, henüz hayatta olmayan oğluna hitaben söylediği şu mısralarla ortaya koyar:

---

[479]. Çoban Çeşmesi; s.17

[480]. Bir Ömür Böyle Geçti; s.18

Ayağından çarıklar dökülür parça parça,
Gözyaşların çürütür gömleğinin kolunu
Bir lokmanın ardında dolaşır haftalarca,
Sürgün gibi gezersin kendi Anadolu'nu![481]

Faruk Nafiz, "*Hayat*"ta, insan hayatının değişmez macerasını, hayatın çetin şartlarını şu mısralarla ifâde eder:

Yara açsın kayalar ayaklarında, varsın,
Varsın omuz başların kamçılardan kızarsın,
Bu ağrılar duyurmaz sana yalnızlığını
Kızıl dudaklarından bırakma ıslığını
Ağzında şarkılıktan çıkmış iniltilerle
Dağ taş deme, arkadaş, gün batmadan ilerle![482]

Dağ taş demeden dolaşarak yaşama mücadelesi veren insanların ıstırabını dile getiren şâirimiz, bu ıstırap verici tablo karşısında yine de ümitlidir. Yaşama mücadelesi veren bu insanlara ümit telkin eder. Başlarını önlerine eğmeden, hiç kimsenin önünde eğilmeden mücadele etmelerini öğütler.

Görmesinler belinin sakın büküldüğünü...
Başında şakladıkça atlıların kırbacı
Anla ki her gün sana hız veriyor bir acı!
Yara açsın kayalar ayaklarında, varsın,
Varsın, omuz başların kamçılardan kızarsın,
Hayda, sarıl yollara...Ardına bakma, hayda!

---

[481]. Türk Yurdu, N.14, Ekim 1925

[482]. Bir Ömür Böyle Geçti: s.21

Faruk Nafiz, "*Piç*" isimli şiirinde, hayata gözlerini açtığı anda, kendisini bir caminin eşiğinde bulan, hayatın dikenli yollarında "*piç*" damgasıyla tek başına yürümek mecburiyetinde kalan, toplum tarafından horlanan günah mahsülü çocukların ıstırabını dile getirir.

Sıcak bir el değmeden henüz ilk gözyaşına
Kundağını serdiler bir musalla taşına
Gözlerin bir câmiin eşiğinde açıldı,
Atıldın doğduğun gün hayata tek başına![483]

Faruk Nafiz, "*Onlar*" isimli şiirinde, yaşamak için vücutlarını satmak zorunda kalan düşmüş kadınların ıstıraplarını dile getirir; onlara dert ortağı olur.

Dudağında bir ıslık, elinde bir cıgara,
Karışırsan bu gece sen de karanlıklara
Duyarsın bir kafesin ardından öksürükler...
...
Çevrilir dört yanına örselenmiş fidânlar,
İşte onlar, o adı ağza alınmayanlar,
Gözlerinde çürükler, kollarında çürükler

Sen avutmak dilerken bir acı hatıranı
Duyarsın, fırlatarak çıkınca son liranı,
İçinden hıçkırıklar.. Ardından öksürükler..[484]

"*Sefillerin Ölümü*"nde, hayata yenik düşen; aç ve yoksul bir hastanın ıstırabını anlatır.

---

[483]. a.g.e., s.29

[484]. Hayat, N.89, 9 Ağustos 1928

Dışarda fırtınanın şehri döğen kırbacı,
İçerde bağdaş kuran soğuk zehirden acı...

Bu hastanın güneşken hekimiyle ilâcı
O da bugün, kimbilir, nerde safaya daldı?

Kulağının dibinde haykırıyor fırtına:
"Isınmak istiyorsan toprağı çek sırtına!"

Uzakta can verirken el dövüne yırtına
Onu ölüm bir derin uyku halinde aldı.[485]

II.8. Yalnızlık ve Ayrılık Duygusu

Yalnızlığın verdiği bir kahr ile soldum,
Me'yûs, acı gözyaşlarının şâiri oldum...
...
Korkar, gezerim dalları üryân korularda
Ben bir ebedî heykelim, uzviyyeti mermer,
Yollarda bütün gün o giden gölgeyi bekler![486]

diyen Faruk Nafiz'in, aşk temasını işleyen şiirlerinde hakim olan duyguların başında yalnızlık ve ayrılık gelir. Ayrılığın beraberinde getirdiği ıstırap ise, âşığın vazgeçilmez alın yazısı olarak bu şiirlerde geniş yer tutar. Faruk Nafiz'in şiirlerinde, yalnızlığın ıstırabını en fazla âşıklar duyar. Ayrılık acısı ve kara sevda onları perişan etmiştir.

---

[485]. Hayat, N.4, 23 Kanun-ı evvel 1926

[486]. "Esîr", Şarkın Sultanları; s.26

Neden bakışların bu kadar ılık,
Gözlerindeki sır nedir? Anladım
Hicranla ölümün farkı bir adım
Dünyanın en büyük derdi ayrılık.[487]

mısralarında da ifâde edildiği gibi, ayrılıkla ölüm kardeş gibidir. Yalnızlığın ıstırabını duyanlar, ölenlerden daha bedbahttırlar.

Yüksel ki harâbım bu beyâbanda kederden;
Yalnız yaşayanlar daha bedbaht ölülerden[488]

Yalnızlık duygusu çok defa ölüm arzusunu da beraberinde getirir ayrılığın azabına katlanamayan âşık, ölümü bir kurtuluş olarak görür.

Geçirirken içimden her gece intiharı
Beni yalnız bıraktın, ey ömrümün bahârı!
Döndü Mecnûn'a gönlüm sen bu köyden gideli
Ben âşık, gönlüm âşık, ben deli, gönlüm deli[489]

Yalnız yaşamaktansa nigârımdan uzakta
Ölsem, diyorum, dâr ü diyârımdan uzakta[490]

"*Yollarında*" isimli şiirinde:

---

[487]. "Ayrılık", Dinle Neyden; s.45

[488]. "Suda Halkalar", Suda Halkalar; s.5-13

[489]. "Kelebek", Çoban Çeşmesi; s.11

[490]. "Düşünce", Suda Halkalar; s.132

Ruhumuz doldu mâteminle senin
Bu dikenlikte açmadan solduk[491]

diyerek, ayrılığın ıstırabıyla perişan olmuş bir gönlün matemini dile getiren Faruk Nafiz, âşığın duyduğu hüznü ortaya koyarken, tabiata ait varlıkları onun ıstırabına ortak eder.

O gitmiş diyerek ağardı saçlar,
O gitmiş diyerek günler kısaldı
Sapsarı kesildi bütün yamaçlar,
Rüzgârın elleri dizinde kaldı.[492]

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi, tabiat,hicrân acısı çeken âşığın ruh haline uygun bir görünüm içindedir. Günler kısalmış, yamaçlar hüzün tablosuna bürünmüştür. Yalnızlık ve ayrılık duygularının en çok hissedildiği mevsim, sonbahardır. Sonbahar, sararmış yaprakları, çıplak dalları ve hüzün verici görünüşüyle, yalnızlık duyguzunu artıran bir zaman dilimi olarak dikkati çeker.

Yağmur gördükçe bende toplanır
Can veren bir yazın bütün elemi
Görenler şifasız hastayım sanır,
Sizin de hissiniz, bilmem, öyle mi?[493]

Yalnızlık ve ayrılık duygularının yoğun olduğu bir başka zaman dilimi de gecedir. Bu vakitteki tabiat manzaraları, şâirin içinde bulunduğu hüzne uygunluk gösteren bir görünüm içindedir. Solgun benizli kadınlar, ıssız sahillerde yalnız

---

[491]. Şarkın Sultanları; s.9

[492]. "Bir Kadın Ayrıldı", Bir Ömür Böyle Geçti; s.122

[493]. "Yağmurlu Bir Günde", Çoban Çeşmesi; s.40

başlarına dolaşarak kederlerini dindirmeğe çalışırlar. Sahili döven dalgalar onlara, yalnızlığın ve kederin şarkısını söylerler. Kederli yıldızlar ve ağlayan mehtap, şâirdeki yalnızlık duygusunu daha da artırır.

Bu gece kalbimde bir keder vardı:
Dolaştım isimsiz tenhâ yolları
Yıldızlar mükedder, ay solgun sarı
Sularda mehtâbın aksi ağlardı[494]

Akşamlar indi, esmer âlevlerle doldu su,
Altın semâlı beldelerin gamlı yolcusu![495]

Faruk Nafiz, gecenin sessiz ve hüzün verici manzarası içinde, kederli yıldızlarla, dalgalarla dertleşmekten hoşlanır. Bu hüzünlü manzara içinde, yalnızlığını paylaşacak olan sevgilinin geleceği ümidindedir.

Enginle boy ölçüşen bu kumsalda ben
Hasretle bakarım karşı beldeye:
Dumanlı ufuktan, durgun denizden
Kimi bekliyordum gelecek diye?[496]

Ancak, herkes gelir; fakat yolu beklenen muhayyel sevgili bir türlü gelmez.

Her ruha gün doğdu, sen de çık belir
Desem de o hayâl ufka yükselmez

---

[494]. "Geceyle Ben", Dinle Neyden; s.54

[495]. "Bir Bağ İçindeki", Şarkın Sultanları, s.13

[496]. "Denizden Beklediğim", Bir Ömür Böyle Geçti; s.186

Gölgeler şekil olur, yolcular gelir,
O candan, gönülden sevdiğim gelmez.[497]

II.9. Kahramanlık ve Yurt Sevgisi

Siyasî ve sosyal bunalımların yoğun olduğu bir dönemde sanat hayatına başlayan ve devrin marazî hassasiyetine uygun ferdî temalara yer veren Faruk Nafiz, Ziya Gökalp'le tanışıp, *Büyük Mecmua*'da yazmaya başladıktan sonra, hece veznine geçmekle kalmamış, işlediği temalarda da değişiklik yapma ihtiyacını hissetmiştir. Faruk Nafiz'in, bu anlayış doğrultusunda şiirlerinde yer verdiği temalardan biri de "*kahramanlık*" ve "*yurt sevgisi*"dir.

Büyük Mecmua'da yayınlanan "*Bugün*" isimli şiir, muhtevası bakımından olduğu kadar, yazılış tarihi bakımından da dikkati çeker. Faruk Nafiz, Atatürk'ün Samsun'a çıkışından bir ay sonra yazdığı bu şiirinde, Samsun'da yakılan istiklâl meşalesinin kısa zamanda bütün yurdu saracağını müjdeleyerek; cephede varolma mücadelesi veren mehmetçiğe, yarına ümitle bakmasını isteyen bir ifâdeyle şöyle seslenir:

Ye'sini duyarak biz bu diyarın
Siyaha boyadık sancağımızı,
Bu karanlıkları yırtarak yarın,
Atiye doğacak Türkün yıldızı...

Boşlukta bu sancak dalgalandıkça
Gönüller bu siyah günü anacak,
Gözlerde Allah'ın nûru yandıkça
Türk ırkı altında halkalanacak!

---

[497]. a.g.e.

Ey Türk!
Kalksın yumrukların her gün engine,
Azmini anlasın sesini duyan,
Seni aldattılar. Uyursan yine
Nâsibin ölümdür, ey garip uyan![498]

Faruk Nafiz, "*Bozgun*"da, sonu gelmeyen savaşların toplumda uyandırdığı matemi ve zafer özlemini dile getirir.

Tepelerden bir alev yükseliyor,
Ufka yorgun doğuyor kırmızı Ay;
Karşıdan, rengi sararmış, geliyor
Dağınık, süngüsü düşkün bir alay...[499]

mısralarıyla başlayan şiirde, Türk milletini tarih sahnesinden silmek için birleşen Batılılar karşısındaki yenilmiş Türk ordusunun durumu, hüzün verici bir tablo halinde ortaya konulur.

Kahraman ordunun askerleridir,
Dönüyorlar acı bir bozgundan;
Görmedik altı asırdan beridir
Daha mâtemli hezimet bundan

Hepsinin bağrı yanık, saçları ak,
Sarsıyor yolları korkunç adım;
Bu kızıl fırtınadan kurtularak
Yurda sağlam dönen er kalmadı mı?

---

[498]. Büyük Mecmua, N.10, 19 Haziran 1919

[499]. Nedim, N.1, 16 Kânun-ı sâni/Ocak 1918

Birbiri peşisıra gelen mağlubiyetler, asırlar boyu zaferden zafere koşmuş bulunan Türk milletinin ruhunda derin yaralar açmış, Türk yurdunu mateme boğmuştur. Bu matemi mehmetçiğin yüzünden okumak mümkündür. Ancak, bu hüzün verici tabloya rağmen Faruk Nafiz ümitlidir. Çünkü, bugün yenilginin matemini yaşayan bu askerler, dünün zaferden zafere koşan ordusunun mensuplarıdır. Mehmetçik, bastığı yeri sarsan adımlarıyla, sonuçta zaferin Türk milletinin olacağını işaret ediyor gibidir. "*Mağlûp*" isimli şiirde, alışkın olmadığımız mağlubiyetlerin millet ruhunda uyandırdığı ıstıraba rağmen, Faruk Nafiz yine ümitlidir. Mağlup olmuş bir milletin mansubu olmanın ezikliğini hissetmez; geleceğe ümitle bakar. Türk milletinin zafere ulaşacağına inanmış bir ruh hali içindedir.

Mağlup isek de kuvvete biz, Hakka hakimiz,
Bozgundur ismimiz, fakat asla değil kaçak
Ölsek de biz yine hicranla çarpacak
Şarkın esîr ufukları üstünde kalbimiz![500]

Faruk Nafiz'in milletine olan güvenini, gelecekle ilgili ümitli yaklaşımını ifâde eden şiirlerden biri de "*At*"tır.

Bin gemle bağlanan yağız at şâha kalkıyor,
Gittikçe yükselen başı Allah'a kalkıyor![501]

Yukarıdaki mısralar, "*Hasta Adam*" diye nitelendirilen Türk milletinin, "*Ben Buyum!*" diyerek mucizevî şekilde yeniden silkinişinin, kendine dönüşünün ifâdesidir. Bu mısralarda, yok edilmek istenen bir milletin cihana kafa tutuşunun gururu vardır. Alegorik bir tarzda yazılmış olan şiirde, at, batının istilacı güçlerine karşı varolma

---

[500]. Nedim, N.5, 12 Şubat 1919

[501]. Ümit, N.16, 13 Kânun-ı sâni/Ocak 1921

mücadelesi veren Türk milletini temsil eder. Bu asil ve mağrur at, şanlı bir geçmişe sahiptir. Bu asil atın hareket etmesine engel olmak isteyenler ise, batılı devletlerdir. Ancak:

Beyhûdedir, her uzvuna bir halka bulsa da;
Boştur köpüklü ağzına gemler vurulsa da...

mısralarında da ifâde edildiği gibi, hür yaşamağa alışmış olan bu atı, değil bin gemle bağlamak, her uzvuna bir halka vurulsa da , bütün bu gayretler boşunadır. Çünkü Türk milleti, istiklâlini muhafaza etmeğe kararlıdır. İstiklâlini koruma konusunda öylesine azimli ve coşkun hislerle doludur ki, kendini saran zincirleri er geç kırıp, zafere ulaşacaktır.

İstiklâl Mücadelesi'nin bütün şiddetiyle devam ettiği günlerde, bir zafer müjdesi de İzmir'den gelir. Faruk Nafiz, İzmir semalarından bütün yurda yayılan bu müjdeyi "*Kahramanlara Kaside*" isimli şiirinde şöyle dile getirir:

Ey milletimin lâhzada halkettiği ordu!
Baktın ki bütün bir vatan elden gidiyordu
...
Bir geçti mi hür boyna, asırlar kıramazmış;
Bir secde eden, bir daha baş kaldıramazmış![502]

Bu mısralarda, vatanı karış karış istilâ edilmiş, paylaşılmış bir milletin, boynuna zorla geçirilmek istenen esaret zincirini parçalayarak, hürriyetine kavuşmasının gururu vardır. Türk milleti kazandığı bu zaferle, boynuna esaret zinciri geçirilen bir milletin yeniden istiklâline kavuşmasının aradan asırlar geçtikten sonra ancak gerçekleşebileceği şeklindeki tarihî gerçeği de alt üst etmiştir. Türk milleti, boynuna geçirilmek istenen esaret halkasından haysiyetli mücadelesi sonucu, başı

---

[502]. Heyecân ve Sükûn; s.133

önüne eğilmeden kurtulmuş; kendisini darağacına çekmek isteyenleri hüsrana uğratmıştır. Faruk Nafiz, "*Çankaya*"da, Türk milletine önderlik eden Atatürk'ün ikâmet ettiği Çankaya eteklerinden şöyle seslenir:

Bu hıyâban ebediyyet yoludur,
Gider Allah'a kadar burdan ucu;
Karşıdan bakma geçerken yolcu!
Belki bir derd ile bağrın doludur.[503]

Şâir Çankaya eteklerindedir veya kendisini orada hayâl etmektedir. Önünde uzanan iki tarafı ağaçlık yol, onu, Mustafa Kemal'in oturduğu Çankaya'ya götürecektir. Bu yolda ilerleyen Faruk Nafiz, bu yoldan gelip geçen, Millî Mücadelenin stratejisini hazırlayan, Türk milletini zafere ulaştıran kahramanları düşünür. Bu yol, vatan ve millet yolunda gönül birliği etmiş insanların yoludur. Bu yolun kıymeti maddi görünüşünden değildir. Onun kıymeti, vatan ve millete hizmet etmiş olmanın manevi hazzını hatırlatmasındandır.

Sağ kolu kesilmiş omuz başından,
Dev adımlarıyla bir yolcu gitti:
Solunda bir kılıç gibi sallanan
Tek kolu anlattı bu bir yiğitti.[504]

mısralarıyla başlayan "*Kolsuz*" isimli şiirde, sağ kolunu omuz başından kaybetmiş nice isimsiz kahramanlardan birinintasviri ile karşılaşıyoruz. Vatan müdafaası için cepheden cepheye koşan bu kahraman, kolsuz da olsa yaşama azmini ve cesaretini kaybetmemiştir. Bu yiğitin gölgesi bile bir dağ gibidir. Faruk Nafiz bu yiğitin duru

---

[503]. Suda Halkalar; s.85

[504]. Bir Ömür Böyle Geçti; s.55

şunda, önemli bir uzvunu kaybetmiş insanın ezikliğini değil, bir kahramanın gururunu görüyor.

Bir dağdı gölgesi kararttı yolu,
Ardınca yürürken, içim dolu,
Canlandı gözümde kesilmiş kolu,
Sınırda düşmanı göğsünden itti.

Faruk Nafiz'in bu kolsuz kahraman karşısında hissettikleri ile, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun "*Üzümcü*" hikâyesi arasında duygu ve ruh bakımından yakın bir benzerlik vardır. Faruk Nafiz;

Destanları okurken adını görmeyişin
Haçlıları çarmıha gerenler arasında,
Atamadım kâfire bir ok olsun deyişin
Cihân değer beldenin son muhasarasında.[505]

mısralarıyla başlayan "*İçine Derd Olmasın*" isimli şiirinde, Millî Mücadelenin isimsiz kahramanları arasında yer almayan bir insanın hüznünü dile getirir. Faruk Nafiz, hüzün dolu duygular içinde bizi, zaferlerle dolu tarihimizin sayfaları arasında dolaştırır; Tuna boylarına doğru akan akıncıların, serhat kahramanlarının, İstanbul surlarına Türk bayrağını diken Ulubatlı Hasan'ın, denizleri Andrea Doria'ya zindan eden Barbaros Hayrettin'in ve bir avuç kahramanla Plevne'de destanlar yaratan Gazi Osman Paşa'nın bulundukları gurur dolu günlere götürür.

Budin sınırlarında dolaşmadım devriye,
Tuna'yı aşamadım yağız bir küheylanla,

---

[505]. Bir Ömür Böyle Geçti; s.59

İlk ipin kancasını takamadım ben diye,
Topkapı mazgalına Ulubatlı Hasan'la

Venedik korsanını çepçevre sarmak üzre,
Kumanda almadığın Barbaros'un sesinden,
Gazi Osman Paşa'yla düşmanı yarmak üzre,
Yanyana çıkmadığın Plevne kalesinden...

Şan ve şeref dolu tarihimizin sayfaları arasında dolaşan şâirimizin nazarları, gurur dolu bu sayfalar arasında kendisine de bir teselli sebebi bulur. Bu teselli, Sakarya'dan hız alıp, Dumlupınar'da coşan Türk milletinin destanını yazmış olmaktır.

İçine dert olmasın asırlar dolduran şan,
Senin birkaç yılında bunların hepsi vardır:
Sakarya'dan hız alıp, Dumlupınar'da coşan
Büyük destan, elinle yazdığın satırlardır.

Faruk Nafiz, kahramanlık ve yurt sevgisi temalarını işleyen şiirlerinden büyük bir kısmını "*Akıncı Türküleri*" isimli kitabında toplamıştır.[506] Hece vezniyle ve mani, türkü, destan tarzında yazılmış olan bu şiirler, mevzuları bakımından; Akıncı Türküleri, Yayla Türküleri, Kışla Türküleri, Destanlar olmak üzere dört bölümde toplanmıştır. Kahramanlık temasını işleyen şiirlerin büyük bir kısmı esere adını veren "*Akıncı Türküleri*" başlığı altında yer alır.

"*Akıncı Türküleri*" başlıklı bölümde yer alan "*Şehitlerin, Atlıların, Piyadelerin, Denizcilerin, Tayyarecilerin Türküsü*"isimli şiirlerde, bunların kahramanlıkları kendi ağızlarından ortaya konulur. Ancak bu parçalar, şiir yönü eksik, muhtevanın şekle fedâ edildiği şiirlerdir. Şekle, özellikle de kafiyeye bağlı kalma endişesi, Faruk Nafiz'in muhtevayı işlerken kuruluğa düşmesine, aynı

---

[506]. Akıncı Türküleri; Kanaat Kitabevi, I. bs.İst.1938. 64 s.; İlavelerle 2.bs., Kanaat Kitabevi, İst. 1939, 96 s.

mevzuyu değişik başlıklar altında yazmasına sebep olmuştur. Bu şiirlerden alınmış aşağıdaki örneklerin, belirttiğimiz eksiklikleri göstereceği kanaatindeyiz.

Yaşamaz ölümü göze almayan
Zafer göz yummadan koşana gider
Bayrağa kanının rengi çalmayan
Gözyaşı boşana boşana gider.[507]

Türk oğlu böyledir, doğuştan atlı,
Her yolda şeref, şan arar, geçeriz
Atımız, gönlümüz gibi kanatlı,
Dağları ovaya serer, geçeriz.[508]

Namlunun ağzından çıkar nefesim,
Batarya sesinden daha gür sesim
Geliyor topumu kendim çekesim,
Bükülmez kolumla dizim var benim.[509]

Savaş yıllarının ıstırap dolu günlerini görüp, yaşamış olan Faruk Nafiz, acı ve felaketten başka bir şey getirmeyen savaşlara karşıdır. Ancak, kuvvetlinin zayıfı ezmek için fırsat kolladığı bir devirde, vatan müdafaası için her an hazırlıklı bulunmanın gerekliliğine de inanır. Bu düşüncesini "*Hazır ol!*" ve "*Silah Omuza*" şiirlerinde şöyle ifâde eder:

---

[507]. Akıncı Türküleri, s.19

[508]. a.g.e., s.7

[509]. a.g.e., s. 9

Boşboşuna kıyma tatlı canına,
Dökülmesin yazık olur, kanına
Ancak düşman göz koyarsa şanına
Can almaya, can vermeye hazır ol![510]

Yarın aç gözlü düşman,
Salarsa yurdumuza,
Vazifedir boğuşman...
Ey Türk, silah omuza![511]

Faruk Nafiz, "*Çanakkale*"de, silah bakımından kendisinden kat kat üstün batılı devletler karşısında destanlar yaratan mehmetçikle ve böylesine bir mücadeleye sahne olduğu için Çanakkale'yle gurur duyar:

Öğün, ey Çanakkale, cihân durdukça öğün!
Ömründe göstermedin bin düşmana bir düğün
Sen bir büyük milletin savaşa girdiği gün,
Başına yüz milletin birden üştüğü yersin!

Sen savaşa girince mızrakla, okla, yayla,
Karşına çıktı düşman çelikten bir alayla
Sen topun donanmayla, tüfeğin bataryayla,
Neferin ordularla boy ölçüştüğü yersin![512]

"*Yavukluya Maniler*"de, vatan sevgisi, aşk duygusuyla birleştirilerek verilir.

---

[510]. a.g.e., s.39

[511]. a.g.e., s.41

[512]. a.g.e., s.47

Ey benim gün fidanım,
Seni çok sevdi canım
Sevgine ortak oldu,
Milletimle vatanım.[513]

"*Köyden Ayrılış*" ta, insanın varlığının ancak bir vatana sahip olmasıyla mümkün olabileceğini belirten Faruk Nafiz, vatansız bir millet düşünülemiyeceği gibi, milletsiz bir vatanın da olamıyacağını şu mısralarla ifâde eder:

Bir yana bırakıp şimdi kavalı,
Silah kullanmalı, süngü takmalı
Yurt millete, millet yurda dayalı,
Yurdun yaşasın ki ben de yaşayım![514]

Faruk Nafiz, kahramanlık temasına yer verdiği şiirlerinde, Türk kadınına yer vermeyi de ihmâl etmemiştir. "*Kara Fatma*" isimli şiirinde, Kara Fatma'nın şahsında Türk kadınının kahramanlığını şu mısralarla dile getirir:

Bir gün geldi dayandı kemiğe artık bıçak,
Türkler dedi: "Bu işin sonu neye varacak?
Bizler kuzulaşınca düşman köpekleşiyor,
Durmadan, dinlenmeden bağrımızı deşiyor...
Köpeğin karşısında Türkoğlu kurt olmalı,
Türk yurdu yeryüzünde Türklere yurt olmalı!"
Kendine geldi herkes bu düşünceyle birden,
Dünkü yufka yürekler bugün halis demirden

---

[513]. a.g.e., s.30, 11 nu.lı mani

[514]. a.g.e., s.31

Kara Fatma adında bir kız çıktı meydana,
Ya aslandır, ya kaplan onu doğuran ana![515]

"*Atatürk*" isimli şiirinde, Atatürk'ün, Türk milletini aydınlık günlere ulaştıran, yeniliğe doğru atılan her adımda önderlik eden bir kahraman olduğunu belirterek, onun Türk milleti nazarındaki mevkiini şu mısralarla dile getirir:

Üstümüze gece gündüz kol geren
Bize güzel, iyi günler gösteren
Türk iline yeni baştan can veren
Kimdir diye sorarlarsa: Atatürk![516]

"*Bizim Köy*" isimli şiirde, Atatürk sevgisi, vatan ve millet sevgileriyle birleştirilerek ifâde edilmiştir.

Gözüm, gönlüm baş üstünde taşıyor,
Atatürk'ü, anayurdu, milleti![517]

BİRİNCİ CİLDİN SONU

---

[515]. a.g.e., s.58

[516]. a.g.e., s.35

[517]. a.g.e., s.25